

Intensive Bulgarian audio tapes and CDs

Audio tapes and CDs that complement this textbook are available from the University of California-Berkeley Language Center. These tapes and CDs—one per volume—contain recordings of all the dialogues (both volumes), most of the sample sentences (volume 1 only), and certain readings (both volumes), as well as brief excerpts of Bulgarian folk music (both volumes).

To order, contact:

The University of California
Berkeley Language Center
Media Duplication Services
B-40 Dwinelle Hall #2640
Berkeley, CA 94720-2640

email: LL-dup@socrates.berkeley.edu
phone: (510) 642-0767, ext. 29
<http://www.ITP.berkeley.edu/blc/mediaduplication.htm>

DEDICATION

To the memory of two friends and colleagues who left us far too soon

Maksim Slavchev MLADENOV (1930-1992)

Mihaila Petkova STAINOVA (1940-1987)

CONTENTS

INTRODUCTION

xv

ACKNOWLEDGEMENTS

xvii

LESSON 16

Dialogue: Куче ли си ни купил, татко?

3

Basic Grammar

16.1. The past indefinite tense: formation of the L-participle

5

16.2. Agreement in the past indefinite

6

16.3. Word order in the past indefinite

7

16.4. Usage of the past indefinite tense

7

16.5. Imperfective imperatives

9

16.6. Additional imperative forms

10

Exercises

11

Additional grammar notes

16.3a. Word order rules for the past indefinite tense

12

16.6a. Недей and стига with the truncated infinitive

14

16.7. Motion verbs: the past tense of the verb идвам

14

16.8. Impersonal verbs, continued

15

16.9. Alternating consonant/vowel sequences

16

Sample Sentences

18

Sentences for Translation

19

Reading selection: Кореспонденция - (12)

20

Glossary

22

Cultural Commentary

City life: street names

24

Folklore: music, dance, costumes; Koprivshitsa festival

24

Geography: place names

24

LESSON 17

Dialogue: Тежко е човек да е сам

25

Basic grammar

17.1. Passive participles: formation

27

17.2. Passive participles: usage

28

* 17.3. Relative pronouns: който

29

* 17.4. Other relative conjunctions

31

чий "whose?" / чийто "whose"

31

какъв "what [kind of]?" / какъвто "[such] as", колко "how much?"

how many?" / колкото "as many as, as much as"

32

това, което

33

кога "when?" / когато "when", къде "where?" / където "where" and others

33

17.5. Compound conjunctions

34

* 17.6. Aspect differentiation in subordinate clauses

34

17.7. Imperfect tense and perfective aspect

36

Exercises

38

Additional grammar notes

17.3a. The possessive relative pronoun

39

17.3b. Relative pronouns in indefinite expressions

39

17.4a. Indefinite usage of other relative conjunctions

40

17.4b. The conjunction дето

41

17.5a. The conjunction като

41

17.8. Derivation: verbs in -в-, nouns in -ение and -ост

42

The suffix -в-

42

The suffix -ение-

43

The suffix -ост

43

Sample sentences	44
Sentences for translation	45
Reading selections: Кореспонденция - (13)	46
Автобиография	47
Glossary	48
Cultural commentary	
Families: in-laws	51
City life: telephone numbers	51
Literature: Hristo Botev, Tărnovo school	52
Schooling and education: university and academic degrees	52
Academic life: the Bulgarian Academy of Sciences; ethnography as a discipline	52
Work requirements	52

LESSON 18

Dialogue: Ангеле, ти баща, ти майка	53
Basic grammar	
18.1. Verbal aspect: review	55
18.2. Formation of aspect pairs: basic vs. derived	55
Basic pairs: possible correlations between imperfective and perfective forms	56
Simplex imperfectives, and derived pairs	57
18.3. Meaning of derived imperfective	59
18.4. Indirect object pronouns: review	61
18.5. Indirect object of "affect"	61
Exercises	63
Additional grammar notes	
18.2a. Derivation in aspect pairs: derived perfectives	64
18.2b. Verbal derivation: the prefixes но- and за-	65
18.3a. Meaning of derived imperfectives: "holes in the system"?	65
18.4a. Indirect object pronouns and word order	66
18.5a. Idiomatic uses of the indirect object pronoun	69
18.6. Derivation of diminutives, continued	69
Sample sentences	72
Sentences for translation	73
Reading selections: Елисавета Багряна, поетеса	74
Стихи (поет)	75
Glossary	76
Cultural commentary	
City life: landmarks, room rental, public transportation	79
Food and drink: mekhana; grills, salads, sandwiches, wine	79
Home life: repairs	79
Families: children	80
History: Tsar Samuil	80
Literature: Elisaveta Bagryana	80

LESSON 19

Dialogue: Разходка из София	81
Basic grammar	
19.1. The past anterior tense	83
19.2. Word order in the past anterior	85
19.3. Passive participles, continued	85
19.4. Passive constructions with passive participles	88
Exercises	91
Additional grammar notes	
19.2a. Word order in the past anterior	92
19.3a. Complex constructions with passive participles	93
19.4a. Passive agentive constructions	93
19.5. Derivation of agentive nouns and family group names	94
Agentive nouns in -ащ	94
Agentive nouns in -ещ	94

Agentive nouns in -ap	94
Borrowed agentive nouns	95
Family-group possessives	96
Sample sentences	97
Sentences for translation	98
Reading selections: Кореспонденция - (14)	99
Молба	100
Glossary	
Cultural commentary	102
Sofia: major streets, yellow tiles; NDK; dogs	103
Official and semi-official life: connections, official requests	103
Forms of address: surnames	103
Academic life: publications by BAN	
LESSON 20	104
Dialogue: Ти знаеш ли как се дресират кучета?	
Basic grammar	106
20.1. Verbal nouns	108
20.2. Review of се -constructions	108
Reflexivity	108
Reciprocity	108
Intransitivity	109
Idiomatic	109
20.3. Passive constructions with се	112
20.4. Impersonal constructions with се	115
Exercises	
Additional grammar notes	
20.5. Derivation: the suffixes -ство , -йна , etc.	116
The suffix -ство	116
The suffix -йна	117
Non-productive suffixes	118
Sample sentences	119
Sentences for translation	120
Reading selection: Кореспонденция - (15)	122
Glossary	
Cultural commentary	125
Food and drink: soft drinks, kachamak, the making of rakia	125
Geography: the Black Sea	126
Geography: the Balkans	126
City life: books	126
History: general	126
Literature: Zahari Stoyanov	126
Folk customs: săbor	
LESSON 21	127
Dialogue: Не ме ли помните?	
Basic grammar	129
21.1. The past indefinite tense, continued	129
21.2. The past indefinite as expression of focus on present result	130
21.3. The past indefinite as expression of point of view	132
21.4. The past indefinite as expression of inference or assumption	132
21.5. The past indefinite as expression of indirect discourse	133
21.6. Summary: contrast between aorist/imperfect and past indefinite	
21.7. Conditional usage of the particle ли ;	134
use of the perfective aspect with habitual meaning	135
Exercises	

<i>Additional grammar notes</i>	
21.8. Derivation: causative and stative verbs	
Causative verbs	136
Stative verbs	136
21.9. Derivation: substance adjectives	137
Sample sentences	139
Sentences for translation	140
Reading selection: Старобългарските азбуки	141
Glossary	143
Cultural commentary	
City life: beards, professional unions	145
Language: Bulgarian tense system; history of Slavic writing systems	146
Literature: medieval period	146
Philanthropy	146
LESSON 22	
Dialogue: Нали щяхте да дойдете заедно?	147
Basic grammar	
22.1. The future anterior tense	149
22.2. The future in the past tense: introduction and formation	150
22.3. The future in the past tense: basic usage	151
22.4. The future in the past as an expression of surprise or disappointment	153
22.5. The future in the past in conditional constructions	154
Exercises	156
Additional grammar notes	
22.6. Kinship terminology, continued	157
Sample sentences	158
Sentences for translation	159
Reading selection: Алеко Константинов, "Братя славяни в далечна Америка"	160
Glossary	162
Cultural commentary	
City life: outdoor cafes	165
Food and drink: wine	165
Literature: Aleko Konstantinov	165
Geography: Banat	165
History	165
LESSON 23	
Dialogue: Под сияещото слънце на летния следобед	166
Basic grammar	
23.1. Review of participles	168
Past passive participle	168
Past active participle	168
23.2. The present active participle: formation and usage	169
23.3. The verbal adverb	171
23.4. The future anterior in the past tense	172
23.5. Conditional constructions, continued	173
23.6. Review of the Bulgarian tense system	176
BULGARIAN VERBAL TENSES (INDICATIVE MOOD)	176
Exercises	178
Additional grammar notes	
23.7. Derivation of nationality names	179
Sample sentences	181
Sentences for translation	182
Reading selection: Тракийското съкровище от Рогозен	183
Glossary	185
Cultural commentary	
History: Patriarch Euthymius	189

Archaeology: Thracian civilizations	189
Customs: sunburns	189
Geography: Balchik	189
Bureaucracy	189
LESSON 24	
Dialogue: Там имало интересен обект	190
Grammar	192
24.1. The renarrated mood: introduction	192
24.2. Formation of the renarrated mood: general principles	194
24.3. Renarrated mood: present and imperfect tenses	195
24.4. Renarrated mood: future and future in the past tenses	196
24.5. Renarrated mood: aorist tense	197
24.6. Use of the renarrated mood in narrative context	201
24.7. Summary: use of the renarrated mood	202
Exercises	203
Sample sentences	204
Sentences for translation	205
Reading selection: За вампирите	207
Glossary	
Cultural commentary	209
Religion: mosques and churches	209
History: Georgi Dimitrov	209
Archaeology: recent excavations	209
Geography: citation of place names; local food and drink	210
Folk belief	210
LESSON 25	
Dialogue: Ти си бил голям кавалер!	211
Grammar	213
25.1. The renarrated mood, continued	213
25.2. Renarrated mood in 1 st and 2 nd person	214
25.3. Renarrated mood of the past indefinite and past anterior tense	215
25.4. Renarrated mood of the future anterior and future anterior in the past tenses	218
25.5. The "admirative" and "dubitative" moods	219
25.6. Forms expressing "stronger renarration"	221
25.7. Review of the renarrated mood: the general concept of "distancing"	222
TENSE VS. MOOD IN BULGARIAN: TEMPORAL DISTANCE	223
VS. "INVOLVEMENT DISTANCE"	223
Exercises	223
Sample sentences	224
Sentences for translation	225
Reading selection: Хитър Петър и ламята	227
Glossary	
Cultural commentary	229
Geography: Vitosha	229
Names	229
Political history: socialist government (and jokes)	229
Folklore	229
LESSON 26	
Dialogue: Чудя се аз какъв подарък да му направя	230
Grammar	232
26.1. Verbal prefixation, review	232
26.2. Aktionsarten and the Bulgarian verb: general principles	232
The prefix в-	233
Aktionsart derivation: в-	234
The prefix из-	234

Aktionsart derivation: из- (meaning 1)	234
Aktionsart derivation: из- (meaning 2)	235
26.3. The system of Aktionsarten in Bulgarian	236
AKTIONSARTEN (Prefixal and prepositional meanings in Bulgarian)	237
26.4. The usefulness of a classification phrased in terms of Aktionsarten	238
The prefix по-	238
Aktionsart derivation: по- (meaning 1)	238
The prefixes от- and раз-	238
Aktionsart derivation: от- (meaning 1)	239
Aktionsart derivation: раз- (meaning 1)	239
26.5. Degrees of predictability within the system of Aktionsarten	240
The prefix над-	240
The prefix до-	240
The prefixes по- and на-	241
26.6. Word order in certain fixed phrases	241
Exercises	242
Sample sentences	243
Sentences for translation	244
Reading selection: Анна Каменова, "Разказвай, Брезице!"	245
Glossary	247
Cultural commentary	
History: Graf Ignatiev and the treaties of 1878	249
City life: on the streets	249
Geography: the Danube	250
Folklore: the walled-in wife	250
Customs: "topping off"	250
Literature: Anna Kamenova	250

LESSON 27

Dialogue: Без мене не би знаел как да се справиш	251
Grammar	
27.1. The conditional mood: introduction and formation	253
27.2. Word order in the conditional mood	253
27.3. The conditional mood used to describe hypothetical states	254
27.4. The conditional mood used in attenuated commands and statements	255
27.5. The conditional of impersonal and modal constructions	256
27.6. "Non-conditional" би	257
27.7. The conditional mood in conditional constructions	258
27.8. Archaic case forms	260
Exercises	261
Sample sentences	261
Sentences for translation	262
Reading selection: Йордан Йовков, "Сали Яшар, прочутият майстор на каруци"	263
Glossary	265
Cultural commentary	
Forms of address: "Welcome"	267
Folklore: proverbs; folk medicine	267
Literature: Iordan Iovkov	267

LESSON 28

Dialogue: Кога друг път бихме могли да им го покажем?	268
Grammar	
28.1. Tense, aspect, and mood in the Bulgarian verb	270
28.2. Review of conditional constructions	270
28.3. Tense vs. mood in conditional constructions: general observations	272
28.4. Factive vs. hypothetical conditional constructions	273
28.5. Concrete vs. theoretical conditional constructions	276
28.6. Specific vs. broad interpretation of conditional constructions	277
28.7. Conditional constructions: summary	278

28.8. Modal usage of the future anterior	278
28.9. Factive vs. hypothetical, and the usage of да	279
Exercises	282
Sample sentences	283
Sentences for translation	284
Reading selections: Кореспонденция - (16)	285
Да се завърнеш в бащината къща... (поет)	286
Glossary	287
Cultural commentary	
Geography: Vitosha	289
Literature: Dimcho Debelyanov	289
Guests	290
Food and drink: foreign borrowings	290
History: April uprising	290
LESSON 29	
Dialogue: Увлекли са се в спомени за доброто старо време	291
Grammar	
29.1. Tense, mood, and aspect in Bulgarian: general review	293
29.2. Past narration and the renarrated mood	294
29.3. Renarrated forms of the aorist revisited	295
29.4. Renarrated forms of the imperfect revisited	297
29.5. Towards a solution: transcending tense, aspect, and mood	299
29.6. Usage of the generalized past	300
Exercises	302
Sample sentences	302
Sentences for translation	303
Reading selection: Захари Стоянов, "Христо Ботев в село Задунайка"	304
Glossary	306
Cultural Commentary	
Literature: Hristo Botev	308
Literature: Zahari Stoyanov	308
Geography: Bessarabia	309
Village life	309
LESSON 30	
Dialogue: Ще се видим ли догодина?	310
Postscript	
30.1. Standard and literary languages: the Bulgarian literary standard	312
30.2. Variation within standard languages, and the concept of "norm"	314
30.3. Dialectology and linguistic geography: the study of rural dialects	316
30.4. Dialectology and sociolinguistics: the study of urban dialects	317
30.5. The Bulgarian language: conclusion	318
Reading selections: Стойко Стойков, "Българският книжовен език и българските диалекти"	319
Glossary	321
CUMULATIVE GLOSSARY: Lessons 1-30	325
INDEX	383

INTRODUCTION

Intensive Bulgarian is designed to introduce the English-speaking student to the essentials of Bulgarian grammar. Volume 2 of this book continues the pattern of Volume 1: each lesson begins with a dialogue, which presents a segment of a continuing story told in contemporary colloquial spoken Bulgarian. These dialogues, which continue a story begun in Volume 1, focus on the interactions between two visiting American students and several small groups of Bulgarians. Each lesson concludes with a reading selection; certain of the reading selections also continue the narrative begun in Volume 1, which is presented as a series of letters between a Bulgarian family and an American family. Other reading selections are intended to expose the student to different styles of contemporary written Bulgarian. All but the final lesson include drill and translation exercises, sample sentences (examples which illustrate usage to a greater extent possible than in the dialogue story script), and "Cultural commentary", containing brief explanatory notes about Bulgarian culture and society. Bulgarian-English glossaries are given at the end of each lesson, and are repeated in a cumulative glossary at the end of each volume. The Bulgarian-English glossary list in this volume contains all the words which occur in both volumes. Although volume 1 contained a brief English-Bulgarian glossary, it is considered that at this point the student should be using a standard English-Bulgarian dictionary; therefore, no English-Bulgarian glossary is included here.

As in Volume 1, the central focus is on the grammar explanations. The subtitle of *Intensive Bulgarian* indicates the book's dual intent. On the one hand, it is a textbook which gives a graded presentation of Bulgarian grammar that can be used either in the classroom or for self-study. Reflecting the fact that second-Slavic language classes are often a combination of undergraduates with no other exposure to foreign languages and graduates specializing either in Slavic languages or linguistics, the first 23 lessons have been split into "Basic grammar" (designed for the first group) and "Additional grammar notes" (designed for the second group). Readings, sample sentences, substitution drills, and translation exercises complete the pedagogical side of *Intensive Bulgarian*. Audio tapes (also available in CD format), as a supplementary aid in the acquisition of pronunciation, may be purchased separately (see p. vi). The assumption throughout, exemplified in the primary focus on grammar, is that speaking will come on its own with practice (especially in a Bulgarian-speaking environment) once students have acquired a solid knowledge of grammatical structure.

The other intent of *Intensive Bulgarian* is to serve as a reference grammar. To this end, the grammar explanations in Volume 1 were made as thorough as possible while still remaining consistent with the textbook format; additionally, the final lesson in Volume 1 presented a concise synopsis of Bulgarian grammar, a full listing of all verbal paradigms (including those to be explicated in the present volume), a full presentation of all word order rules, and a comprehensive index. The current volume, while still maintaining the textbook format, goes into much further detail on analytic issues of Bulgarian grammar, and concludes with a new interpretation both of the Bulgarian conditional and of the entire Bulgarian tense-mood-aspect system.

Both volumes have been written in layman's language, on the assumption that complex grammatical issues can be made accessible to the intelligent layman if specialized jargon (or recourse to theories requiring special formalism) is avoided. During most of the writing of this book, the only other reference grammar available in English required knowledge of a specialized theory. As this book goes to press, however, other accessibly-written reference grammars have begun to appear. The contribution of *Intensive Bulgarian* to a suddenly enriched field lies in its unique dual focus: it is thorough enough to give the student and scholar not only linguistically sophisticated analyses accompanied by extensive examples and furnished with a full index, but it also offers the clarity and fullness of the pedagogical approach which includes lively speech, cultural notes, extensive glossaries and concise, accessible explanations, many of which make explicit reference to structural similarities and differences between Bulgarian and English.

Intensive Bulgarian, therefore, provides a self-contained description of the Bulgarian language, written in textbook format but with a thoroughness approaching that of a reference grammar

As a textbook, *Intensive Bulgarian* is intended to aid students in acquiring communicative skills (via practice of the conversational phrases embedded in the dialogues, the letters, and included in certain of the sample sentences), structural comprehension (via study of the grammar explanations and the sample sentences), and ability in reading and writing. Language teachers and learners will find all the fundamental points of Bulgarian grammar in the "Basic" section of each lesson. Individual teachers (or self-study students) may choose to include some, all, or none of the more detailed information in the "Additional" notes which follow each "Basic" section. Most students, even those who know Russian and/or who are highly motivated and able to work intensively, will probably need three semesters to finish the book; others may require four semesters. Self-study is possible but (as in all language learning) success is more assured when the text is used in the classroom by an experienced teacher. The extent to which one (or more) of the several language skills are to be emphasized is at the discretion of the instructor. Students and instructors should both note that the glossary lists for each lesson are quite long, since they include all words encountered in all sections of each lesson, and that it is not expected that students attain active mastery of each lesson's vocabulary list before going on to the next lesson. It is suggested that each instructor select from the lists the words that are to be actively memorized for each lesson.

As a reference grammar, *Intensive Bulgarian* offers a thorough account of Bulgarian morphology and syntax according to traditional models, while also introducing several innovations to descriptive Bulgarian grammar. These include:

- a new analysis of clitic ordering rules together with a new descriptive notation (this presentation began in Lesson 5, and continued throughout Volume 1 to Lesson 13. It was summarized in schematic form in Lesson 15, and is repeated in abbreviated form in Lesson 16 of the present volume);
- a newly clarified schematic overview of the verbal system highlighting both the relationship between present and aorist forms (Lesson 12, volume 1) and that between simplex and compound verb forms (Lesson 23 in this volume) and between tense and mood (Lesson 25 in this volume);
- new contributions to ongoing discussions of tense, mood and aspect (Lessons 28 and 29 in this volume); and, most notably,
- the addition of the "generalized past" to the roster of Bulgarian verbal paradigms (Lesson 29 in this volume). Indeed, the major contribution of the present volume as a reference grammar is to demonstrate how a conventional description of the Bulgarian system of tense, aspect and mood leads naturally and inexorably to this innovative re-interpretation.

* * * * *

In writing this textbook, I have taken as authoritative sources the following standard dictionaries and grammars:

Т. Атанасова и др., Българо-английски речник
П. Пашов и Хр. Първев, Правоговорен речник на българския език
Л. Андрейчин, Граматика на българския език
Ю. Маслов, Грамматика болгарского языка

Additionally, in an attempt to describe more accurately the language spoken by educated Bulgarians, I have introduced certain interpretations of my own. The data underlying all such interpretations have been checked extensively with university-educated native speakers of Bulgarian.

ACKNOWLEDGMENTS

The division of labor in the writing of this textbook has been as follows. The conception and organization of the book, and the grammatical interpretations, are my own. I have also written all the grammar sections, all the "Cultural Commentary" sections, dialogues 1-14, and dialogues 15-18 in collaboration with Olga Mladenova. The remaining dialogues (19-30), all the reading selections not otherwise identified, all the exercises, and all the sample sentences were composed by Olga Mladenova, who has also checked the earlier dialogues and all the example sentences in the text for accuracy, and has rendered me invaluable service as an informant, both in linguistic and cultural terms. Vladimir Zhobov has also contributed many hours as an informant, and has written the reading selections in Lessons 4, 8, 12 and 14. William S. Nickell gave invaluable help and moral support throughout earlier stages of work on this textbook, and especially in first-round compilations of the glossary lists. Milena Savova (together with Eve Sweetser) and Jonathan Barnes were also of great help in the earlier and later stages, respectively, of this project.

Several classes of students have given helpful feedback on the earlier versions of this textbook. I am grateful to them, and especially to their teachers, who include (in addition to myself) Jonathan Barnes, Grace Fielder, Robert Greenberg, Christina Kramer, John Leafgren, William Nickell, and Catherine Rudin. Others who have rendered aid of various sorts are Lauren Brody, Donald Dyer, Michael Holman, Katia McClain, Yves Moreau, Valentin Paunov, Maksim Stamenov, Andrei Stoevsky, and Maria Todorova. Photos which illustrate the text either were taken by me or were donated by Robin Brooks, Robert Greenberg, Michael Kuharski, Alex Madonick, Olga Mladenova, Dirk Morr, Milena Savova, Eve Sweetser, and Orna Weinroth, to whom I extend my gratitude collectively. Their photos appear on the following pages of this second volume:

Robin Brooks: pp. 80, 97, 250
Robert Greenberg/Orna Weinroth: p. ii
Michael Kuharski: pp. 21, 288
Alex Madonick: p. 45
Olga Mladenova: pp. 90, 117, 138, 146, 290, 305
Dirk Morr: pp. 177, 210, 395
Milena Savova: p. 182
Eve Sweetser: p. 260

The University of Wisconsin Press has produced a beautiful volume, and Steve Salemsen has been an ideal editor, without whose efforts the book would not have come to light in its present elegant manner (and with whom it has been a great pleasure to work). Cynthia Ramsey was of great assistance in the final stages of text output.

For having been allowed entry into the world of Koprivshtitsa, the inspiration of which is seen throughout both volumes of the book, I am indebted to Petăr and Vasil Petrov (and most of all to the late Mihaila Stainova); I likewise extend my gratitude to the many Bulgarian friends through whom I came to love this beautiful country and its language, especially my linguist colleagues and friends among whom stand out Tanja Behar, Todor Boyadzhiev, Georgi Kolev, Darina Mladenova, Olga Mladenova, Sabina Pavlova, Vasil Vasilev, Boryana Velcheva, Vladimir Zhobov, and most of all the late Maksim Mladenov. Finally, I am grateful to family members and friends in California for their patience and unflagging support through the years it took for this work to come to fruition.

LESSON 16

DIALOGUE

Куче ли си ни купил, татко?

// Пётър, Таня и децата пристигат вкъщи. Пётър отключва вратата. Някъде лае куче. //

Петър: Добре дошли, ето ни най-накрая вкъщи.

Надка: А къде е изненадата?

Петър: Не я ли чуваш?

Таня: Ама това куче у дома ли лае?

Камен: Куче ли си ни купил, татко?

Надка: Къде е?

Петър: Затворил съм го в банята, то е още много малко.

// Децата изтичват до банята и намират едно малко пухкаво черно кученце. //

Надка: Татко, как се казва?

Петър: Не съм му измислил име. Измислете вие!

Таня: Ти акъл имаш ли? В тази къща за нас няма място, а ти куче си донесъл!

Камен: Мамо, ама виж колко е сладко! Името му е Боби. Боби, Боби, ела!
Виж, мамо, знае, че името му е Боби.

Таня: Какъв Боби! Детински работи!

Петър: Купил съм един учебник. Ще го дресираме всички заедно.

Надка: Виж го, колко умно гледа! Всичко разбира.

Таня: Пётре, избирай! Или Боби или аз!

Петър: Боби тебе най-много те харесва. Сигурно ще те слуша много.

Шестнайсети урок / Lesson 16

Таня: Хém живóтно, пѣк и тó знае когó да слѹша. Нѣ като нѣкои...

Камен: Нѣка да изведѣм кѹчето на разхóдка.

Петър: Добрѣ, врѣме му е. Не сѣм го извѣждал от сутринтá.

Таня: Хáйде, излѣзайте всѣчки, áз ще пригóтвя нѣщо за вечѣря.

Камен: Нѣе с Бóби íскаме пѣржóла, налѣ Бóби?

Таня: Тѣ налѣ до сутринтá нѣмаше нѣщо да ядѣш?

Камен: Пáк огладнѣх.

Надка: И áз.

Таня: Не знам далѣ íма пѣржóли в хладѣлника...

Петър: Нѣма. Íма сáмо хлѣб, яйцá, домáти и кѣсело млѣко. Áз нѣмах врѣме да íда на пазáр.

Таня: Но íмаше врѣме за Бóби, налѣ?

Камен: Мáмо, нѣе с Бóби и пѣржени яйцá ядѣм.

Таня: Вѣж тѣ, каквá новинá. И откогá ядѣте пѣржени яйцá? До вчѣра не мóжех да ви наkáрам да ги опѣтате.

Надка: От днѣс.

Таня: То мáй не é мнóго ясно ко́й когó дресѣра: вѣе кѹчето или тó вáс.
Хáйде, трѣгвайте. Не гó ли вѣждате, че нѣма тѣрпѣние да излѣзе навѣн.

Петър: Недѣй да бѣрзаш с вечѣрята. Нѣе сѣгурно цѣл чás ще се разхóждаме.

BASIC GRAMMAR**16.1. The past indefinite tense: formation of the L-participle**

The past indefinite tense (*минало неопределено време*) designates a past action within some broader context, usually with reference to the present state of the speaker. It is formed by combining the copula with the past active participle, also called the "L-participle". These participles were presented in Lesson 9 as adjectives made from verbs like *оста́на* (*оста́нал*), *мина́* (*мина́л*), or *свър́ша* (*свър́шил*).

The L-participle endings, composed of *-л* plus adjective endings, are added to the aorist stem. This stem is found by dropping the *-х* from the 1sg. aorist form. When the final vowel of the stem is an alternating vowel, the *-е-* form of the alternant appears in the plural L-participle (and the *-а/-я-* form in all others).

L-PARTICIPLE

<i>1sg.aor</i>	<i>stem</i>	<i>masculine</i>	<i>feminine</i>	<i>neuter</i>	<i>plural</i>
срѣщна-х	срещна-	срѣщна-л	срѣщна-ла	срѣщна-ло	срѣщна-ли
гледа-х	гледа-	гледа-л	гледа-ла	гледа-ло	гледа-ли
ходи-х	ходи-	ходи-л	ходи-ла	ходи-ло	ходи-ли
пи́-х	пи-	пи́-л	пи́-ла	пи́-ло	пи́-ли
пи́са-х	писа-	пи́са-л	пи́са-ла	пи́са-ло	пи́са-ли
бра́-х	бра-	бра́-л	бра́-ла	бра́-ло	бра́-ли
взе́-х	взе-	взе́-л	взе́-ла	взе́-ло	взе́-ли
живя́-х	живя-	живя́-л	живя́-ла	живя́-ло	живя́-ли
видя́-х	видя-	видя́-л	видя́-ла	видя́-ло	видя́-ли
вървя́-х	вървя-	вървя́-л	вървя́-ла	вървя́-ло	вървя́-ли

Note: Refer to the present-aorist chart of verb types in Lesson 12.

For verbs of type 5, however, special rules must be learned. To find the stem, drop both the 1sg. aorist ending *-х* and the preceding theme vowel. Then add the L-participle endings directly to the stem (except for the masculine form, where it is necessary to insert the "fleeting" vowel *-ъ-*).

If the stem vowel is an alternating one (as in *обл-е-ка́* vs. *обл-я́-кох*), the *-е-* alternant appears in the plural L-participle. Remember that the stem vowel *-е-* does not necessarily alternate (as, for instance, in *пекá*).

If the final consonant of a type 5 verb stem is *-т* or *-д*, drop this consonant before adding the L-participle ending. In this case, there is no fleeting vowel in the masculine form.

L-PARTICIPLE

<i>1sg.aor</i>	<i>stem</i>	<i>masculine</i>	<i>feminine</i>	<i>neuter</i>	<i>plural</i>
обляк-ох	обляк-	обляк-ъ-л	обляк-ла	обляк-ло	облѣк-ли
вляз-ох	вляз-	вляз-ъ-л	вляз-ла	вляз-ло	влѣз-ли
пѣк-ох	пѣк-	пѣк-ъ-л	пѣк-ла	пѣк-ло	пѣк-ли
чѣт-ох	че-	чѣ-л	чѣ-ла	чѣ-ло	чѣ-ли
дад-ох	да-	да-л	да-ла	да-ло	да-ли

The verb **мѡра** can form the L-participle from the aorist stem. Usually, however, it forms it from the present stem. Both variants are possible.

The verbs **отѣда** and **дѡйда** form the L-participle with a stem ending in **-ш**, and the verb **сѣм** forms the L-participle from the stem **би-**.

L-PARTICIPLE

<i>1sg.aor</i>	<i>stem</i>	<i>masculine</i>	<i>feminine</i>	<i>neuter</i>	<i>plural</i>
мож-ах	мож-	мож-а-л	мож-а-ла	мож-а-ло	можѣ-ли
[мѡга]	мог-	* мог-ъ-л	мог-ла	мог-лѡ	мог-ли
[отѣдох]	отиш-	* отиш-ъ-л	отиш-ла	отиш-ло	отиш-ли
[дѡйдѡх]	дош-	* дош-ъ-л	дош-ла	дош-лѡ	дош-ли
[сѣм]	би-	* би-л	би-ла	би-лѡ	би-ли

* The L-participles of **сѣм**, **дѡйда** and the less preferred variant of **мѡра** (**могѣл**) are accented on the final syllable; **отѣда** also has optional final stress (**отишѣл** and **отишѣл**). All others have the accent of the aorist.

Optional stress shifts in the aorist (for instance, **хѡдих** or **ходѣх**) are equally possible in the L-participle (for instance, **ходѣл** or **ходѣл**).

16.2. Agreement in the past indefinite

The past indefinite tense consists of the L-participle plus the appropriate present tense form of **сѣм**, acting as verbal auxiliary. Both must agree with the subject of the verb. The auxiliary **сѣм** agrees in person and number (**аѣ сѣм**, **тѣ сѣ**, etc.), and the L-participle agrees in number and (in the singular only) gender.

If the subject is plural, therefore, one need only make sure that the L-participle is plural as well. But if the subject is singular, the L-participle must indicate the gender of the subject. In other words, even though it is part of a verbal tense, it follows the agreement rules of an adjective. Thus:

spoken to or by a woman

Купила ли си нѡва рѡкля?
Вчѣра сѣм била с него.

Have you bought a new dress?
I was with him yesterday.

spoken by or to a man

Ти бѣл ли си у тях?

Have you been at their house?

Дошъл съм навре́ме, ама ви нѣма.

I came on time, but you're not here.

16.3. Word order in the past indefinite

When a verb in the past indefinite has one or more short form pronoun objects, these objects must occur adjacent to the verbal auxiliary. Pronoun objects precede the 3rd singular auxiliary, but follow all other auxiliary forms. The L-participle must stand immediately before (or immediately after) the chain of clitics.

Купил съм им го.

I bought it for them.

Аз съм им го купил.

(same)

Купил си им го.

You (sg.) bought it for them.

Купили сме им го.

We bought it for them.

Купили сте им го.

You (pl.) bought it for them.

Купили са им го.

They bought it for them.

Купил им го е.

He bought it for them.

Татко им го е купил.

Dad bought it for them.

In an affirmative question, the interrogative particle follows the L-participle directly. In a negative question it follows the first clitic in the string. For example:

Купил ли си им го?

Did you buy it for them?

Не си ли им го купил?

Didn't you buy it for them?

16.4. Usage of the past indefinite tense

The past indefinite tense makes reference, within the scope of the present, to an action which occurred at some point in the past. It has a number of different meanings. The most simple is that defined by its form: an adjective derived from a verb. In this meaning, the past indefinite describes the state which results from a particular verbal action. For example:

Па́к си закъснѣл.

You're late again.

Тя́ е вече заминала за Ва́рна.

She's already left for Varna.

Те́ са се́днали на пе́йката.

They're sitting on the bench.

The past indefinite refers not only to a present state, however, but to the result of any verbal action. Like the aorist and imperfect, it is a past tense, recounting an action which happened in the past. Unlike the aorist and imperfect, each of which focuses exclusively on the past (either on the fact of the action itself or on the period of time the action lasted), the past indefinite brings the scope of the action into the

Шестнайсети урок / Lesson 16

moment of speaking. Thus, it refers not only to the action itself but to some aspect of it which is relevant to the present. Consider the following examples:

Татко ни е кúпил кúче.
Кúче ли си ни кúпил, татко?

Daddy [has] bought us a dog.
Daddy, have you bought us a *dog*?
Daddy, did you buy us a *dog*?

Кúпил съм един учебник. Ще го
дресираме заедно.

[I've] bought a manual. We'll train him
together.

All the above examples refer to the past action of a purchase, but were spoken in a context which directs attention more to the result of the purchase than to the act itself. The English present perfect ("have bought") is similar in its focus on the present result of past action, and renders the sense of these Bulgarian sentences well. But the scope of the Bulgarian past indefinite is broader, and can often be rendered by the English simple past as well, as seen in the translations given above.

In general, the English speaker learning Bulgarian has a certain advantage, since the verbal systems of the two languages are roughly parallel in a number of ways. When it concerns narration of past action, for instance, speakers of both languages have a choice whether to focus more on the fact of past action or on its result in the present. Thus:

	<i>Fact of past action</i>		<i>Scope of action extended to present moment</i>	
English	<i>past</i>	I did	<i>present perfect</i>	I have done
Bulgarian	<i>aorist</i>	(на)пáвих	<i>past indefinite</i>	(на)пáвил съм

This parallel must not be taken as a given, however, because the choices made by a Bulgarian speaker will often not be those made by an English speaker. The concept "scope of action extended to the present moment" is quite broad and flexible, and choice of tense in both languages is determined simply by the speaker's focus.

Generalizations and examples given in this lesson and subsequent ones are intended to help the student gain a feel for Bulgarian past tense usage, but (as in all language learning) such generalizations can only lay the groundwork for practice and experience. Sometimes the English present perfect is the best translation for the Bulgarian past indefinite. At other times, the English present perfect will be the best translation for the Bulgarian aorist, and the English simple past will be used to translate the Bulgarian past indefinite.

One context in which the past indefinite occurs particularly frequently (and which does parallel English usage fairly consistently) is that of negation, especially when the speaker wishes to indicate that an action has not been performed yet.

Не съм му измислил име.	I haven't thought up a name for him [yet].
Не съм го извеждал от сутринта.	I haven't taken him out since this morning.
В живота си не съм виждала такива планини.	In my whole life I haven't seen mountains like these.
От четирийсет години не е ходил в Париж.	He hasn't been to Paris in 40 years.

16.5. Imperfective imperatives

In general, affirmative commands are given in the perfective aspect and negative commands in the imperfective aspect. The imperfective aspect can also be used when the desired action is a habitual or repeated one. For example:

affirmative single action: perfective

Когато излезеш, затвори вратата! Close the door when you go out!

affirmative repeated action: imperfective

Когато излизаш, затваряй вратата! Close the door when[ever] you go out!

negative: imperfective

Не затваряй вратата! Don't close the door!

Bulgarians may also use the imperfective imperative for a single affirmative action. This choice of aspect expresses a certain amount of insistence or impatience.

Пётре, избирай! Или Боби, или аз!	OK, Peter, choose! Either Bobby or me!
Хайде, излизайте всички.	All right -- out, all of you!

The neutral command is centered on the desire that an action be carried out: the action is perceived in its bounded terms and the perfective aspect is therefore chosen. In a more insistent or impatient command, however, the focus is more on the fact of the action itself, and the speaker's desire that it be initiated. This absence of boundedness prompts the choice of the imperfective aspect.

The sense of impatience need not be as strong as in the above examples. Depending on the context, the imperfective imperative can convey different degrees of focus on the immediacy of the action. For example:

affirmative single action: perfective

Избери едно от тях! Choose one of these!

affirmative single action: imperfective

-- Все ми е едно.

-- Няма значение, избирай!

"It doesn't make any difference."

"Never mind, choose anyway."

16.6. Additional imperative forms

Negative commands can be formed either with **не** and the imperative form of an imperfective verb, as in the example above, or with the aid of various particles.

The particle **недѐй(те)**, which is followed by a **да**-phrase, conveys a slightly lesser sense of urgency than "**не** + imperative". The phrase "**стига** + past indefinite" is used when the speaker wishes an action to stop. Both **стига** and **недѐй** can be used alone if the action is understood from the context.

Недѐй да бързаш!

Недѐйте да се притеснявате!

Недѐй!

Стига си я гледал!

Стига си повтарял едно и също!

Стига!

Don't hurry!

Don't worry!

Don't!

Stop looking at her!

Stop repeating the same thing!

Stop! Enough!

A command can be issued to a third person by means of the particle **нека**, sometimes followed directly by a perfective verb and sometimes by a **да**-phrase, with no difference in meaning. **Да**-phrases are also sometimes used alone in this meaning.

Да влезе ли?

Нека влезе.

Нека да влезе.

Да влезе.

Да видим дали ще стане.

Should he come in?

Have him come in.

(same)

(same)

Let's see if it happens or not.

When used in the 1pl. present, **нека** is similar to **хайде**, but not identical. **Нека** conveys more of a request or a desire on the part of the speaker, and **хайде** conveys a somewhat stronger sense of command. In both cases, the sense of command can be attenuated by adding the interrogative particle **а** at the end.

Нека да изведем кучето на разходка.

Хайде да изведем кучето на разходка!

Нека / Хайде да изведем кучето на разходка, а?

Let's take the dog out for a walk.

Come on, let's take the dog out for a walk!

What about we take the dog out for a walk?

EXERCISES

I. Rewrite these sentences in the past indefinite:

1. Той ще прочетѣ книгата тази сѣдмица.
2. Ще видиш ли някого на улицата?
3. Децата ще са много уморѣни от толкова игра.
4. Тѣня ще отидѣ на кино, а нѣ на работа.
5. Тя няма да може да намѣри белѣжката.
6. Лѣля Вѣня живѣе в тази къща.
7. Вие ще дадѣте по една бира на всѣчки гости.

II. Rewrite in the past indefinite:

1. Брат ти вчѣра имаше изпит, взѣ ли го?
2. Времето е топло, а ти си с палтѣ! Защо си го облѣче?
3. Не виждам ключа от пощенската кутия. Кѣй ли го изгуби?
4. Днес не я видях в библиотѣката.
5. Не ги ли носи вече на поправка?
6. Тѣзи филм го глѣдах два пѣти.
7. За рождѣния дѣн му купи́ха вратовръзка.

III. Transform these sentences to the negative form, using either недей or стига. Extra credit: give two possible forms for each.

1. Отвори́ си очите, аз запалих свещта́!
2. Огледа́й се в огледа́лото!
3. Разкажи́ ми то́зи филм!
4. Помогни́ ми с та́зи кръстосло́вица!
5. Разходѣ́те се из па́рка!
6. Приберѣ́те пранѣ́то на су́хо!
7. Стани́ пра́ва!

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES**16.3a. Word order rules for the past indefinite**

When the past indefinite takes pronoun objects, a number of clitic forms occur together. Since the ordering of clitic forms both with respect to each other and to other words in the sentence is very rigid, it is important to review the rules which govern this ordering. The basic components of these rules were studied in detail in Volume 1, and are summarized here briefly:

- (1) If two object pronouns are present, the indirect object must precede the direct object.
- (2) The verbal copula (сѣм), which in the past indefinite functions as verbal auxiliary, precedes any object pronoun(s), unless it is the 3rd singular, in which case it follows any object pronoun(s).

Definition of clitic string: "the entire complex of pronoun(s) and copula"

- (3) The clitic string must occur immediately after the negative particle, the L-participle, or another stressed word.
- (4) If some other word than the L-participle precedes the clitic string, then the L-participle must occur immediately after the clitic string.
- (5) The interrogative particle follows the verb directly and precedes any object pronoun(s).
- (6) The negative and interrogative particles surround the first clitic in the string.

Examples will be given below, with segments in each case identified according to a notation developed for this purpose. Within this notation, all clitics are identified in upper-case letters, all fully stressed words in lower case letters, and words which belong to neither category, such as the negative particle, are identified by a capitalized abbreviation. Abbreviations relevant to the past indefinite are:

<i>DIR</i>	direct object pronouns, including the reflexive се
<i>IND</i>	indirect object pronouns, including the reflexive си
<i>COP</i>	plural verbal auxiliaries (сѣме, сѣте, са) and 1-2sg. (сѣм, си)
<i>3^dCOP</i>	3sg. verbal auxiliary (е)
<i>INT</i>	the interrogative particle (ли)
<i>Neg.</i>	the negative particle (не)
<i>part</i>	the L-participle

Examples (1) - (4) illustrate basic ordering within the clitic string, and with respect to the L-participle. The sentences are kept simple in order to focus on the elements of word order. Other words may be added, of course, but they may not break up the sequences of elements noted above.

- (1)

Купил	си	им	го.
part	COP	IND	DIR

- (2)

Тй	си	им	го	купил.
subject	COP	IND	DIR	part

You bought it for them.

- (3)

Купил	им	го	е.
part	IND	DIR	3 ^d COP

- (4)

Той	им	го	е	купил.
subject	IND	DIR	3 ^d COP	part

He bought it for them.

Examples (5) through (10) repeat the above sentences, transformed first into interrogative, then negative, then negative-interrogative. Note that while the ordering of the L-participle is flexible in affirmative sentences (it may either stand either before or after the clitic string), it is fixed in non-affirmative sentences.

- (5)

Купил	ли	си	им	го?
part	INT	COP	IND	DIR

Did you buy it for them?

- (6)

Купил	ли	им	го	е?
part	INT	IND	DIR	3 ^d COP

Did he buy it for them?

- (7)

Не	си	им	го	купил.
Neg.	COP	IND	DIR	part

You didn't buy it for them.

- (8)

Не	им	го	е	купил.
Neg.	IND	DIR	3 ^d COP	part

He didn't buy it for them.

- (9)

Не	си	ли	им	го	купил?
Neg.	COP	INT	IND	DIR	part

Didn't you buy it for them?

- (10)

Не	им	ли	го	е	купил?
Neg.	IND	INT	DIR	3 ^d COP	part

Didn't he buy it for them?

16.6a. Недей and стига with the truncated infinitive

Недей is usually followed by a да-phrase, and стига is usually followed by the past indefinite. Both, however, can also be followed by the so-called “truncated infinitive”, which is identical with the 3sg. aorist of an imperfective verb. This usage is common with some speakers and rare with others. For example:

Недей писа! Стига писа!
Недей чете! Стига чете!

Don't write! Stop writing!
Don't read! Stop reading!

16.7. Motion verbs: the past tense of the verb идвам

The verb идвам is an imperfective verb meaning “come” (and sometimes “go”). Although it is listed in dictionaries as a simple imperfective, most Bulgarians feel that the perfective verb дойда is its de facto partner. In the present and imperfect tenses, идвам has the meaning of a regular imperfective verb. For example:

present

Той идва редовно у нас.
Към нея идва един висок човек.

He comes to see us regularly.
A tall man is coming towards her.

imperfect

Той идваше редовно у нас.
Към нея идваше един висок
човек.

He used to come to see us regularly.
A tall man was coming towards her.

In the past indefinite, идвам can also be used in the meaning “go” with the unbounded meaning of the imperfective aspect. For example:

Той идвал ли е в България?
Тя е идвала в Англия.

Has he [ever] been to Bulgaria?
She has been to England.

In the aorist, however, and in most instances of the past indefinite, идвам has a different meaning. Namely, it refers to a single, completed trip: someone came and then went away again. This meaning is perfective in its boundedness; nevertheless it is still broader than the perfective meaning of дойда (which refers to a bounded trip in one direction only). Here are examples of идвам in this meaning:

-- Идва ли пощаджията?
-- Не е идвал, още е рано.

“Has the postman come?”
“He hasn't come yet, it's early.”

Не разбрах защо той идва в
канцеларията ми.

I didn't understand why he came to
my office.

Помниш ли братовчедка ми? Тя
ти идва на гости.

Do you remember my cousin? She
came to visit you.

Тя идва ли да ви се обади?
Веднага щом се върна в
България, първата ѝ работа
беше да дойде на гости.

Has she been to see you? The first
thing she did when she returned
to Bulgaria was to come over
[to your house].

Аз съм идвал у вас на гости, но
не помня кога беше.

I came to your house [once], but I don't
remember when it was.

As is the case with all a-conjugation verbs, the 3sg. aorist and 3sg. present are identical. Without context, then, the form *идва* can mean either "is coming" (present) or "came and went" (aorist). All the instances of *идва* above have been interpreted as aorist; in the appropriate context, however, they could also have present tense meaning.

Speakers also have the option to shift the accent to the theme vowel of the aorist (see vol. 1, p. 180) to emphasize the distinction. In fact, however, for most speakers context is sufficient to indicate which of the two meanings is intended.

16.8. Impersonal verbs, continued

Each of the four major impersonal verbs, *има*, *няма*, *трябва*, and *може*, conveys a particular condition or situation:

verb *present condition*

<i>има</i>	there is
<i>няма</i>	there isn't

verb *present condition*

<i>трябва</i>	it's necessary
<i>може</i>	it's possible

When impersonal verbs are followed by *да*-phrases, each of these situations becomes relevant to a particular verbal action or state, as follows:

verb

action

state

<i>има да ...</i>
<i>няма да ...</i>
<i>трябва да ...</i>
<i>може да ...</i>

one will...
one will not...
one must...
one may...

...will happen
...will not happen
...is supposed to happen
...might happen

The past tense of each of these impersonal verbs is equivalent to the 3sg. imperfect of the relevant conjugated verb. In the simple form, the past tense meaning of each of these verbs refers to a situational condition, as follows:

<i>verb</i>	<i>past condition</i>	<i>verb</i>	<i>past condition</i>
има́ше	there was	тря́бваше	it was necessary
ня́маше	there wasn't	мо́жеше	it was possible

When followed by a да-phrase, however, the past tense of these verbs is more difficult to translate. This is because each projects a certain potential situation (either an action or a state of affairs) into the past. Depending on the context, therefore, several different meanings are possible. Here is a schematic presentation of the meanings, followed by examples.

<i>verb</i>	<i>projected action</i>	<i>projected state</i>
има́ше да ...	one would have...	...would have happened
ня́маше да ...	one would not have...	...would not have happened
тря́бваше да ...	one ought to have...	...was supposed to have happened
мо́жеше да ...	one could have...	...might have happened

Тя́ има́ше да изми́е съдо́вете
и да изметé по́да.

She [still] had to wash the dishes
and sweep the floor.

Ти́ нали́ ня́маше ни́що да ядéш?

Weren't you going to not eat anything?

Вла́кът тря́бваше да присти́гне
досега́.

The train ought to have been here by
now.

Ти́ мо́жеше поне́ да пи́таш.

You could at least have asked.

The English translation of such constructions, particularly those with **ня́маше да...**, is at times awkward. The main thing to remember is that a particular situation is being projected into the past. In the case of **ня́маше да** constructions, the situation is that of not intending ("not going") to do something. This particular construction will be studied in more detail in Lesson 22. The point here is to realize that the idea is a straightforward one; it is the expression of it in English which is difficult.

16.9. Alternating consonant / vowel sequences

Sometimes the sequence **-ър-** (or **-ъл-**) within a word can alternate with the sequence **-ръ-** (or **-лъ-**) in other forms of the same word. This alternation has been seen already in the first syllable of each of the verbs in the aspect pair **връщам / върна**.

This alternation occurs more frequently in monosyllabic nouns or in derivation. Among the words where this alternation occurs are:

ръ alternates with ър			
<i>singular indefinite</i>	<i>singular definite</i>	<i>plural</i>	<i>(meaning)</i>
врѣх	врѣх-ѣт	врѣх-ове	summit
грѣб	грѣб-ѣт	грѣб-ове	back
грѣк	грѣк-ѣт	грѣц-и	Greek
грѣм	грѣм-ѣт	грѣм-ове*	thunder
прѣв	прѣв-ият		first
		*[and грѣм-ове]	

ѣл, ѣр	alternates with	лъ, рѣ	
<i>adjective</i>	<i>(meaning)</i>	<i>derived form</i>	<i>(meaning)</i>
плѣн	full	плѣн-ка	filling
дѣлг	debt	дѣлж-ен	obliged
зѣрн-о	grain	зѣрн-це	granule

It is important to note that this alternation does not occur in all possible instances where it might. The word прѣст, for example, might be expected to participate in this alternation, but it does not. For example:

ръ retained in all forms			
<i>singular indefinite</i>	<i>singular definite</i>	<i>plural</i>	<i>(meaning)</i>
прѣст	прѣст-ѣт	прѣст-и	finger

SAMPLE SENTENCES

1. Той никога не е прал, как можá да го накараш да перé на ръка?
2. Така́ както хубавичко сме седнали, сегá да има и по едно́ вино.
3. Вече са построи́ли къщата, оста́ва да се обзаведе́.
4. Тря́бва да провери́ш о́ще веднъ́ж адрéса, да не са смени́ли име́то на у́лицата.
5. Не съм лежа́л в бо́лница, отка́кто ме опери́раха.
6. Тя е завършила́ сре́дно образо́вание, но не́ и ви́ше.
7. Недéй пла́ка, няма́ ни́що стра́шно.
8. Недéй да прави́ш грéшки и ни́кой няма́ да ти се ка́ра.
9. Сти́га сте се сме́ли, ни́що сме́шно не съм ка́зала.
10. Сти́га сте хо́дили по чу́жбина, посто́йте ма́лко ту́ка за разнообра́ние.
11. Сти́га са ни учи́ли с ко́й кра́к да стъ́пим.
12. Сти́га вече, че не мо́га да издър́жам по́вече.
13. Не́ка веднъ́ж и тво́ят мъ́ж да посто́й с деца́та вкѝщи. Няма́ са́мо ти́ да ги гле́даш.
14. Аз да има́м така́ва кѝща, пъ́к не́ка ми е зле́.
15. Не́ка да му ка́жем какѝв подарѝк ни е донéсъл Дя́до Мра́з.
16. -- А ако те пи́тат, какво́ ще отговори́ш?
-- Не́ка са́мо посме́ят да пи́тат.
17. Не́ка се разби́рате, пъ́к дру́гото ще е наред.
18. Ляга́й си вече, коé вре́ме ста́на.
19. Тръ́гвай, че ще закъ́снееш, ще затво́рят магази́ните.
20. Тръ́гни ведна́га, мо́же и да успе́еш.
21. Чу́вай какво́ ще ти ка́жа.
22. Чу́й как пе́ят пти́ците.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. "Won't you try the chops?"
"Thank you, I've already tried them."
"You have not tried them! Try some..."
2. I must admit I have never been to Bulgaria, so I can't tell you much about their folk costumes. Have you ever seen them?
3. I don't have the patience to wait until they pass out the awards. Can't we make them do it now? I can't endure it anymore.
4. We have a lot of work to do. We really should have finished it all yesterday, but we were training the dog all day.
5. Is there really nothing to eat in the refrigerator? You might at least have left me some meat or cheese! I have eaten only fried eggs every day since you arrived!
6. "I haven't taken the dog out, because I am afraid of animals."
"Doesn't he know where the door is? Let him go out by himself!"
7. "Has Angel come by this morning?"
"Yes, he came to ask you some questions about folk dances, because he knows you have been present at many such festivals. He wants to know how to dance a horo."

READING SELECTION

Кореспонденция - (12)

14 април, Сѳия

Драга ми Патриша,

Върнах се вчѳра от Пловдив и намерих на масата писмѳто ти. Пристигнало е ѳще преди три дни и ме чака. Бързам да ти отговѳря, преди да ми запълнят времето други задачи.

Дѳже ми е неудобно да си призная, че ние от народна мѳзика много не се интересуваме. Вие на запад мѳй пѳвече знѳете за нашата народна мѳзика и за народните ни танци, откѳлкото младите хѳра у нас. Докато учат в прогимназията, децѳта научават някои основни нещѳ за нашата мѳзика и дори учат стѳпките и тактовете на различни хѳра и рѳченици, но пѳсле в живѳта имат мѳлко пѳводи да покажат умѳнието си. Хѳрѳ играят днес обикновѳно сѳмо на свѳтба. На нашата свѳтба с Бѳйко танцѳрите от клѳса бѳха все от старѳто поколѳние. Бащѳта на Бѳйко бѳше неумѳрим хѳровѳдец. Аз ѳбѳче знѳам сѳмо дѳйчѳвѳто хѳрѳ -- неѳо много го играят по нашия, по Вѳдинския край.

Ти ме пѳташ за фестивѳла в Копрѳвщица. Аз случайно знѳам пѳвече за неѳо, защѳто една годѳна сѳм присѳтвувала на неѳо. Ние бѳхме тѳм тѳчно по тѳва време, бѳз да подозѳраме, че ще има такѳв фестивѳл. Дѳже хѳдихме да слѳушаме как пѳят бѳбите. Кѳзвам бѳбите, тѳй като пѳвечѳто изпълнѳтели бѳха вѳзрастни жени, дошли в Копрѳвщица специѳлно за целтѳ. Изпълнѳтелите пѳеха на дѳрвен пѳдиум на една полѳна край градѳ. Слушѳтелите седѳха на трѳвата наѳколо. Слѳд като изслѳушахме всѳчки пѳвѳци, на нѳй-дѳбрѳте раздѳдоха наградѳи. На тѳѳята плѳча сигурно има запис на такиѳа наградѳени пѳсни. За рѳзлика от пѳвечѳто народна мѳзика по рѳдиѳто и телевизѳята, тѳзи бѳше истинска. Пѳеха като мѳята бѳба, коѳато бѳх мѳлка, и много ме трѳгнаха. Една от пѳсните дѳже сѳм чѳвала от неѳа, --

Дѳто бѳше бѳлката,
чѳрна асмѳ изрѳсла
бѳло грѳзде пѳснала.
Дѳто бѳше младожѳника,
бѳла е асмѳ изрѳсла,
чѳрно грѳзде пѳснала
и си върхѳѳе заплѳли.

Тази песен има много варианти. Поят я из цяла България. Ти разбираш, нали, че става дума за двама разделени влюбени. Те умират от мъка. Погръбват ги. А на гробовете им израстват две лози. Тия две лози се прегръщат и влюбените, разделени приживе, остават завинаги заедно след смъртта си. Много печална история! Моята баба, Бог да я прости, беше от Старозагорско. Колко приказки ми е разказвала, колко песни съм запомнила от нея.

На фестивала слушахме и свирната на гайда на един, както по-късно разбрах, страшно знаменит дядо от Добруджа. После го гледах по телевизията като свиря. Всички певци бяха в различни народни носии. Нашите носии са много разнообразни: всеки край си има своя носия. Сега вече у нас на село рядко ще видиш селяни в народна носия, но повечето си имат по една, скътана в сандъка. Затова певците в Копревщица и намири сваха на нафталин.

И аз имам народна носия от моето родно село във Видинско. Една моя стринка ми я подари. Изтъка специално за мене фусти и престилка. Ризата ми (също от тъкано на ръка платно и дантели) е стара, от прабаба ми. Само забрадка си нямам. Част от женската носия в планинските райони пък е сукманът -- на моята свекърва ѝ е останал един прекрасен вълнен сукман от майка ѝ. А сребърните ѝ пафти са просто мечта... Но по какъв ли повод човек може да се облече в народна носия в наше време?!

Пищи ми пак. Винаги четя твоите писма с радост. Твоя

Калина

Musicians in folk costume, Koprivshtitsa Festival

GLOSSARY

акъл асма	mind, brain, sense trellis vine	измита́м / измета́ изпы́лнител (ка) изра́ствам / изра́сна or израста́ изслу́швам / изслу́шам изти́чвам / изти́чам изтъ́кавам / изтъ́ка (-чеш)	sweep, sweep off performer; executor grow, shoot up listen to the end, hear out run [out, over, around] weave to completion
Бо́г да я про́сти булева́рд	may she rest in peace boulevard		
в живо́та	in the course of life, in daily life		
вариант ви́шпи ви́сше образова́ние влюбе́ни вре́ме му е	variant high, supreme higher education lovers it's time for him [to go/do it, etc.]	кава́л канце́лария кла́са ко́е вре́ме ста́на	wooden flute office social class [look] what time it's gotten to be
всё ми е едно́	it doesn't make any difference	ку́ченце	puppy
га́йда гроб гръ́м, гърме́т (pls. гърмове or гърмове) гъду́лка	bagpipe grave thunder(bolt) rebec, folk violin	лежа́ в бо́лница	be in the hospital
да влѐзе ли? да́йчово хоро́ данте́ла де́то длъ́жен дреси́рам дру́го дру́гото ще е наред дълг, -ѐт	should he come in? [name of folk dance] lace where, who, which indebted, obliged train, break in other, rest the rest will be O K. debt	ми́нало нео́преде- ле́но (вре́ме) мѝ́ка	dream, fantasy past indefinite (tense) pain, suffering, difficulty
же́нски	women's, female, feminine	на ръ́ка на су́хо награжда́вам / награ́дя на́й-накра́я нака́рвам / нака́рам намири́свам наро́дна носия́ нафтали́н неде́й	by hand, handmade in/to a dry place award (a prize) finally make [someone] do, induce smell (slightly) of folk costume mothballs don't...
за ра́злика от за разнообра́зие забра́дка зада́ча за́пад запа́лвам / запáля заплита́м / заплетá запъ́лвам / запъ́лня зръ́нцѐ зърно́	as opposed to for a change headscarf forever task, assignment west light, turn on braid, intertwine fill, fill up grain, granule grain, cereals	неопреде́лен неумо́рим но́ся на попра́вка ня́мам търпе́ние ня́маше да обзаве́ждам / обзаве́да	let, let's indefinite, unspecified tireless folk costume take in for repairs not be able to wait wasn't/weren't going to equip, furnish

Шестнайсети урок / Lesson 16

обзавеждам се / обзаведа се	settle in, get installed	разнообразен разнообразие	varied variety, diversity
оперирам	operate	район	district, region
опитвам / опитам	try, taste	руски	Russian
освободител	liberator	ръченица	folk couple dance
отключвам / отключача (-иш)	basic, fundamental	сандък	box, chest
отключвам / отключача (-иш)	it remains to	свещ, -та	candle
отключвам / отключача (-иш)	unlock	свиря	play [musical instrument]
отключвам / отключача (-иш)	since when	свирия	playing, tune
отключвам / отключача (-иш)	again, once more	свирия	villager, peasant (male)
отключвам / отключача (-иш)	market	свирия	villager, peasant (female)
отключвам / отключача (-иш)	park	свирия	put by, store away
отключвам / отключача (-иш)	buckle	свирия	death
отключвам / отключача (-иш)	wash out by hand	свирия	especially
отключвам / отключача (-иш)	sad	свирия	just for that reason
отключвам / отключача (-иш)	mountain (adj.)	свирия	silver (adj.)
отключвам / отключача (-иш)	cloth, fabric	свирия	secondary education
отключвам / отключача (-иш)	weep, cry	свирия	it's about
отключвам / отключача (-иш)	filling	свирия	[that's] enough already!
отключвам / отключача (-иш)	bury	свирия	stop looking at her!
отключвам / отключача (-иш)	platform, dais	свирия	awfully, terrifically
отключвам / отключача (-иш)	generation	свирия	aunt (father's brother's wife)
отключвам / отключача (-иш)	meadow, clearing	свирия	step, set foot
отключвам / отключача (-иш)	correction, repair	свирия	step
отключвам / отключача (-иш)	dare	свирия	(folk) tunic
отключвам / отключача (-иш)	stay for a bit	свирия	dry
отключвам / отключача (-иш)	construct, build	свирия	vessel, container
отключвам / отключача (-иш)	great-grandmother	свирия	[the] dishes
отключвам / отключача (-иш)	wash, laundry	свирия	beat, rhythm
отключвам / отключача (-иш)	embrace	свирия	folk mandolin or lute
отключвам / отключача (-иш)	magnificent, splendid	свирия	dance
отключвам / отключача (-иш)	apron	свирия	dancer
отключвам / отключача (-иш)	during [one's] lifetime	свирия	grass
отключвам / отключача (-иш)	acknowledge, confess	свирия	move, touch, affect
отключвам / отключача (-иш)	be present, attend	свирия	weave
отключвам / отключача (-иш)	junior high	свирия	drum
отключвам / отключача (-иш)	simple	свирия	patience
отключвам / отключача (-иш)	simply, just	свирия	ability, skill
отключвам / отключача (-иш)	forgive	свирия	(folk) skirt
отключвам / отключача (-иш)	first	свирия	folk line dance
отключвам / отключача (-иш)	fluffy	свирия	leader of line dances
отключвам / отключача (-иш)	I should have it so bad!	свирия	purpose
отключвам / отключача (-иш)	divide, split	свирия	part, portion
отключвам / отключача (-иш)	difference	свирия	

CULTURAL COMMENTARY

City life: street names

Since 1989, the names of many streets in Sofia have been changed. For instance, the main boulevard used to be called Ruski (булевард Руски); now it bears once again its prewar name: Tsar Osvoboditel (Цар Освободител), after Tsar Alexander II.

Folklore: music, dance, costumes; Koprivshitsa festival

Bulgarian folk music is well known in the West, both by folk dance enthusiasts and by fans of "le mystère des voix bulgares". Most urban Bulgarians, however, know this music only through the orchestral arrangements and choreographed performances broadcast on radio and television. With some justification, they regard this predigested version of "folklore" as unworthy of their attention. Practically all Bulgarians will sing together on impromptu occasions, however; and on the occasion of a wedding they will get up and dance either the traditional "horó" (хорó), which is a round dance; or the traditional "răchenitsa" (ръченица), a couple dance (which can also be done as a solo or in line forms with set patterns).

Many different regions have dances particular to that region but it is often the case that only the older people know them. The names of folk dances sometimes reflect the geographical area where they are most often found, such as Yambolsko horó (the round dance from Yambol). Other names have no obvious source: the very common Daichovo horó was probably named after a particular Daicho who either danced it well or first played the music for it.

Along with folk wisdom and folk music and dances, each region also has its characteristic folk costume. In earlier times, everyone wore this costume, and most old people still have their finest costumes packed away. Some keep them in order to be buried in them, but others keep them to give to a favorite younger relative. Each part of the costume has its traditional name, and practically all pieces were made by hand.

The national folk festival of Koprivshitsa is held every five years. For one long weekend in August, folk musicians, singers and lovers of folk music gather in this picturesque mountain town. Singers, musicians and dancers are from the villages and present the actual music of their own areas. Nevertheless, since the performers are conscious of being on stage and competing for prizes, there is a certain artificiality to these performances. The real pleasure of these festivals is in the music that is performed impromptu once the performers are finished with the "staged" version.

The traditional Bulgarian folk instruments are the gaida (гайда) or bagpipe, the gădulka (гăдълка), or double-stringed folk violin, the kaval (кавал), or wooden flute, the tăpan (тăпан) or large drum, and the tambura (тамбура), or mandolin-lute. More modern folk ensembles also add an accordion (акордеон). The most recent innovation in folk music is the genre called "wedding music", a modern, amplified form of music borrowing from various outside genres and styles including Turkish, Serbian, Greek and western jazz. The instruments include accordion, clarinet, saxophone, electric bass and synthesizer; many of the musicians in these ensembles are Rom (Gypsy).

Geography: place names

Bulgaria is divided into a number of smaller administrative regions. These are identified by the name of the largest town. "Vidinsko" (Видинско) is thus the region around Vidin (Видин), and "Starozagorsko" (Старозагорско) is the region around Stara Zagora (Стара Загора). The names of certain regions (e.g. the disputed region of Dobrudzha [Добруджа] in the northeast) have different origins.

LESSON 17

DIALOGUE

Тѣжко е човек да е сам

/ Поръчаното такси чака пред гарата. Димитър, Милена и Павлина се качват в него. //

Павлина: Моят адрес е Патриарх Евтимий № 32. Знаете ли къде се намира?

Шофьорът: Разбира се, госпожо.

Павлина: Ще минете по най-прекия път, нали?

Димитър: Знае човекът откъде да мине, не се вълнувай.

Милена: Какво казват лекарите? Как мина операцията?

Павлина: Всеки си е роден с късмета. А пък аз съм си късметлия. Попаднах на един много талантлив хирург. Виртуоз. Ръцете му като на цигулар. Други болни по цели седмици чакат да ги оперира, а аз от къщи -- право в операционната.

Димитър: Значи, сега си добре?

Павлина: По-добре съм, но не съм добре.

Милена: Сега трябва много да се пазите. Да не вдигате тежко, да не се преуморявате. Добре е, че ние сме с вас. Ще ви помагаме.

Павлина: Ама, Миленче, ние нали сме на ти?

Милена: Да, майко, на ти сме.

Павлина: Браво, така те искам!

Веселин, Джули, Дейвид и Ангел стигат до блока на Джули, без да измерят подходящ ресторант. Блокът е построен наскоро и наоколо има разхвърляни строителни отпадъци. //

Джули: Вие почакайте долу, докато се кача да поískам от хазайката телефонния номер.

Веселин: Аз ще ви помогна да занесете чантата горе. На кой етаж живеете?

Джули: На четвъртия.

// Джули и Веселин се качват до четвъртия етаж. Стълбището е прясно боядисано и още миреше на боя. //

Джули: Пристигнахме. Много съжалявам, чантата ми е препълнена.
Уморихте ли се?

Веселин: А-ми! Нали видяхте аз колко багаж имам! Вашата чанта не е и наполовина толкова тежка, колкото обикновено тежи моята. С моята работа аз ходя натоварен като магаре. По-рано работехме двамата с един приятел, който ми помагаше да нося апаратурата. Петър се казваше. Той беше човек, с когото много се разбирахме. Можеше по цели седмици да пътуваме заедно из България, но никога не се карахме. Сега съм сам.

Джули: Какво стана с него?

Веселин: Нищо. Ожени се, намери си по-добре платена работа в друг вестник. Женен човек други отговорности има. Но от друга страна и семейният живот си има своите радости. Тежко е човек да е сам.

// Те звънят. Хазайката отваря вратата. //

Джули: Здравей, леля Ваня!

Иванка: О, добре дошла, Джули! Как изкара на морето? А кой е този господин?

Веселин: Аз съм познат на госпожица Джули. Качих се само да попитам за телефонния ви номер. Госпожица Джули го няма записан.

Иванка: Запиши. Номерът е четирийсет и четири, дванайсет, петдесет и девет.

Веселин: Благодаря, аз тогава ще тръгвам. Довиждане. Джули, до утре.

Джули: Леля Ваня, ако някой ме потърси по телефона тази вечер, кажи, че ме няма. Много съм уморена, искам рано да си легна.

BASIC GRAMMAR

17.1. Passive participles: formation

Passive participles are adjectives describing the result of an action. They are formed from all transitive verbs, but most commonly from perfective verbs. They can also be formed from certain intransitive verbs. Passive participle endings are added to the aorist stem of the verb.

There are three sets of endings, **-ан**, **-ен**, **-т**. The ending **-т** is used with verbs of types 4 and 6 (refer to the present-aorist chart of verb types in Lesson 12). The other endings are distributed according to the aorist theme vowel. If it is **-а-**, the ending **-ан** is used; otherwise the ending **-ен** is used. By knowing the verb type, one can predict the type of participle ending.

The examples below illustrate the formation of passive participles. The ending **-т** is added directly to the aorist form, after the theme vowel if there is one. Before the endings **-ен** and **-ан**, the aorist theme vowel is dropped. The ending **-ен** looks like the adjective suffix **-ен**, but the vowel is *not* fleeting. The accent in all cases is that of the aorist. Masculine singular and plural forms are given; neuter and feminine forms are made by adding **-а** or **-о**, respectively, to the masculine form.

PASSIVE PARTICIPLE

Verb	3sg. aorist	Type	passive participle (masculine, plural)
participles in -т			
позна́ти	позна́	4	позна́т, -и
взе́мти	взе́	4	взе́т, -и
пу́сна	пу́сна	6	пу́снат, -и
participles in -ан-			
напи́ша	напи́са	8	напи́сан, -и
прегле́дам	прегле́да	1	прегле́дан, -и
разбе́ра	разбе́ра	9	разбе́ран, -и
participles in -ен-			
жени́ти	жени́	2	жени́ен, -и
затво́ря	затво́ри	2	затво́рен, -и
умо́ря	умо́ри	2	умо́рен, -и
облека́	обле́че	5	обле́чен, -и

Exceptions to these rules concern primarily verbs of classes 3 and 7. Some verbs of class 7 use the ending **-т** and some use the ending **-ен**. The **-е-** in this

ending is not a fleeting vowel. If the ending **-ен-** is accented and the following syllable does not contain **-и-**, this ending appears as **-ян-**. In these verbs, therefore, the **-е-** is an alternating vowel.

Verbs of type 3 are almost all intransitive and therefore do not form passive participles. The only exception is the verb **вѣдя**. Its participle is formed like the class 7 verbs which take **-ен/-ян**.

PASSIVE PARTICIPLE

<i>Verb</i>	<i>3sg. aorist</i>	<i>Type</i>	<i>passive participle</i> <i>(masculine, plural)</i>
participles in -ен/-ян-			
живѣя	живѣя	7	живѣян, живѣени
вѣдя	вѣдя	3	вѣдян, вѣдени
participles in -т-			
изпѣя	изпѣя	7	изпѣят, изпѣети

17.2. Passive participles: usage

Many adjectives which have already been learned are in fact passive participles. They refer to the result of the completed verbal action. The relationship in usage between the Bulgarian aorist tense and passive participle is similar to that between the English past tense and past participle. Here are examples of participles used as adjectives. (For their use in passive verbal constructions, see Lesson 19.)

(о)жѣня <i>aorist tense</i> <i>passive participle</i>	Ожѣних синá си. Сегá то́й е жѣнен.	I married off my son. He's a married man now.
облека́ <i>aorist tense</i> <i>passive participle</i>	Бързо се облѣче. Мно́го елега́нтно е облѣчена.	She got dressed quickly. She's dressed very elegantly.
затво́ря <i>aorist tense</i> <i>passive participle</i>	Затво́ри ли врата́та? Врата́та е затво́рена.	Did you close the door? The door is closed.
умо́ря <i>aorist tense</i> <i>passive participle</i>	Умо́рих ли те? Мно́го съм умо́рена.	Did I tire you out? I'm very tired.
пу́сна <i>aorist tense</i> <i>passive participle</i>	Пу́сна ли писмо́то? Пу́снато е.	Did you mail the letter? It's mailed.

напи́ша <i>aorist tense</i> <i>passive participle</i>	Напи́са ли писмо́то? Писмо́то е добре напи́сано.	Did you write the letter? The letter is well written.
позна́я <i>aorist tense</i> <i>passive participle</i>	Позна́ ли му и́мето? И́мето (му) е позна́то.	Did you guess his name? It's a [well-]known name.
взе́ <i>aorist tense</i> <i>passive participle</i>	Откъ́де взе́ при́мера? При́мерът е взе́т от ре́чника.	Where did you get the example? The example is taken from the dictionary.
прегле́дам <i>aorist tense</i> <i>passive participle</i>	Прегле́да ли те ле́карят? Пацие́нтът е ве́че прегле́дан.	Did the doctor examine you? The patient has already been examined.

17.3. Relative pronouns: който

A relative pronoun relates one clause to another. Consider the following English examples, in which each set of two simple sentences is made into a single complex sentence by means of the English relative pronouns "who" or "which". When two identical nouns are related in this way in a complex sentence, one of them is replaced by the relative pronoun.

<i>simplex sentences</i> -- Do you know this woman? -- This woman works with us.	<i>complex sentence</i> Do you know the woman <i>who</i> works with us?
<i>simplex sentences</i> -- This man used to live with us. -- This man moved to Germany.	<i>complex sentence</i> The man <i>who</i> used to live with us moved to Germany.
<i>simplex sentences</i> -- Where is the child? -- The child was here five minutes ago.	<i>complex sentence</i> Where is the child <i>who</i> was here five minutes ago?
<i>simplex sentences</i> -- The students are studying. -- She helped the students.	<i>complex sentence</i> She helped the students <i>who</i> are studying.
<i>simplex sentences</i> -- You brought me flowers yesterday. -- The flowers are beautiful.	<i>complex sentence</i> The flowers <i>which</i> you brought me yesterday are beautiful.

In form, English relative pronouns are exactly like interrogative pronouns; in function, of course, they are different. The Bulgarian system is similar, but far from identical. First, Bulgarian relative pronouns are formally distinguished from interrogative pronouns by the addition of the particle -то. Second, while the particle -то does not change, the pronoun itself must agree with the noun to which it refers.

The most common relative pronoun in Bulgarian is **който**, which corresponds to both "which" and "what" in English. As in the interrogative pronoun **кой**, care must be taken to distinguish the masculine singular (which ends in the consonant -й) from the plural (which ends in the stressed vowel -и).

<i>masculine</i>	<i>feminine</i>	<i>neuter</i>	<i>plural</i>
който	която	което	който

According to the rules of Bulgarian grammar, the phrase in which **който** occurs must always be set off by commas, regardless of the rhythm of the spoken sentence. Here are the Bulgarian translations of the above English complex sentences. The relative pronouns are underlined: note that in each case the relative pronoun agrees with the noun to which it refers.

Познаваш ли жената, която работи с нас?
 Човекът, който по-рано живееше у нас, се премести в Германия.
 Къде е детето, което беше тук преди пет минути?
 Тя помагаше на студентите, който се подготвяха за изпита.
 Цветята, който ми донесе, са много хубави.

When the relative pronoun joins two simple sentences, it replaces one of the two instances of the noun it refers to. If that noun occurred in an object position, the relative pronoun replacing it must be in the object form. This rule is relevant in Bulgarian only when the noun in question refers to a person who is either male or of unspecified gender, in which case the object form **кого́то** must be used.

subject

Познавам доб́ре́ чове́ка,
 който живее́ у ва́с.

I know the man who lives with you well.

direct object

Чове́кът, ко́го́то позна́вам доб́ре́,
 живее́ у ва́с.

The man I know well lives with you.

indirect object

Чове́кът, на ко́го́то пома́гах,
 живее́ у ва́с.

The man I was helping lives with you.

If the noun object refers to a female person (or to a group or a masculine inanimate object), no distinction need be made. The same pronoun is used in both subject and object meaning.

When two simple Bulgarian sentences are joined in this way (by **който**, etc.), the relative pronoun must *always* be present. This is in contrast to English, where the corresponding pronoun can often be omitted. Consider the following examples. In each case, an English speaker can say both (a) and (b), and would probably be more likely to say the shorter version, (b). The correct Bulgarian translation, however, must have the relative pronoun -- that is, it must correspond literally to (a), the longer of the two possible English sentences. For example:

<p>Цветята, които носиш на работа,
са много хубави.</p>	<p>(a) The flowers which you bring to the office are lovely.
(b) The flowers you bring to the office are lovely.</p>
<p>Познаваш ли човека, с когото
тя говори?</p>	<p>(a) Do you know the man to whom she is talking?
(b) Do you know the man she's talking to?</p>
<p>Идеята, за която ми разказваш,
е много интересна.</p>	<p>(a) The idea about which you're telling me is a very interesting one.
(b) The idea you're telling me about is a very interesting one.</p>

17.4. Other relative conjunctions

Other interrogative pronouns can also be made into relative conjunctions by the addition of the particle **-то**. The relative clauses in which they appear are similar to those with **който** in that the element they refer to must be present. The following compares both form and usage of these interrogative pronouns and the relative conjunctions formed from them.

чий "whose?" / **чийто** "whose"

Both **чий** in a question, and **чийто** in a relative clause, must agree with the noun modified. The word to which **чийто** relates precedes it directly.

interrogative

Лиляна, знаеш ли **чий** са тези
стихове?

Liljana, do you know whose these
verses are [= who is the author
of these verses]?

relative

Уважаеми слушатели, да ви пред-
ставя поета, от **чийто** стихове
вие отдавна се възхищавате.

Allow me to present to the radio
audience the poet whose verses
it has admired for a long time.

interrogative

Чий са тези деца?

Whose children are these?

relative

Горко на оная жена, чийто деца
умират млади!

Woe to the woman whose children
die young!

interrogative

Чий е този портрет?

Whose portrait is this?

relative

Какъв ти се пада човекът, чийто
портрет виждам на стената?

What relation to you is the man whose
portrait I see on the wall?

КАКЪВ "what [kind of]?" / **КАКЪВТО** "[such] as"

КОЛКО "how much? how many?" / **КОЛКОТО** "as many as, as much as"

The structure of relative clauses with **какъвто** and **колкото** is somewhat different. Sentences in which they appear must be organized around the relationship between two words of parallel shape, as in the following schema:

такъв ...	какъвто
толкова ...	колкото

Because the corresponding English sentence lacks this structure altogether, sentences with **какъвто** and **колкото** are more difficult to translate. Here are examples:

interrogative

Какви са тези хора?

What are these people like?

relative

И досега ги помня такива, каквито
ги видях за първи път.

Even now I remember them just as
I saw them for the first time.
[= just the way they were when...]

interrogative

Какво е това ядене?

What is this dish?

relative

Сервирам яденето такава, каквото е.

I'm serving you this dish as is.
[= just the way it is]

interrogative

Колко пари имаш със себе си?

How much money do you have
with you?

relative

Харчи толкова пари, колкото имаш.

Spend the money you've got.
[= as much money as you have]

Sentences of the above sort can also occur in a "shortened" version, although this is less common. For example:

Харчи́, ко́лкото́ има́ш.

Spend what [= as much as] you have.

ТОВА, КОЕТО

When a question framed with **какво́** refers to something very general, the answer often contains the relative phrase **това́, коéто**. Here is an example:

interrogative

Какво́ те трево́жи?

What's bothering you?

relative

Това́, коéто ме трево́жи, е, че напоследя́к мно́го го мързи́.

What worries me is that lately he's been very lazy.

It worries me that he's been very lazy of late.

The fact that he's been lazy lately worries me.

КОГА "when?" / КОГАТО "when"

КЪДЕ "where?" / КЪДЕТО "where"

and others

The student has already encountered the relative conjunctions **кога́то** "when", **къде́то** "where" and **защо́то** "because". Their relationship to the corresponding interrogative forms is parallel to that between **ко́й** and **ко́йто**. Students must continue to remember that the two different *meanings* of the English words "when", "where" and the like, correspond to two different (though related) *words* in Bulgarian.

interrogative form

meaning

кога́?	When?
къде́?	Where?
защо́?	Why?
ко́й?	Who?
ка́к?	How?

corresponds to

relative conjunction

meaning

кога́то	when...
къде́то	where...
защо́то	because...
ко́йто	who... which...
ка́кто	as...

17.5. Compound conjunctions

The most common compound conjunctions, преди да “before”, след като “after” and без да “without”, were discussed in Lesson 14. Here are others, with examples of usage.

тъй като <i>inasmuch as</i>		
Тъй като си болен, трябва да вземеш аспирин.	Inasmuch as you are ill, you need to take some aspirin.	
щом като <i>as soon as, since</i>		
Щом като се върнеш, обади ми се.	Call me as soon as you get back.	
Щом като сегá имаш пари, почерпи ме с едно кафé!	Since you've got some money now, treat me to a cup of coffee!	
макар (и) да <i>although, even though</i>		
Макар и да ми е братовчед, аз не го познавам.	Even though he is my cousin, I don't know him.	
макар че <i>although</i>		
Ще ти обясня, макар че обикновено не обяснявам.	I'll explain, although I usually don't do so.	
само че <i>except</i>		
Ще дойдем непременно, само че вероятно ще закъснеем.	We'll come without fail, except we'll probably be late.	
освен че <i>not only</i>		
Освен че е хубава, тя е и богата.	She's not only beautiful -- she's rich.	

17.6. Aspect differentiation in subordinate clauses

Some conjunctions can be followed by verbs of either aspect, depending on the meaning of the sentence. Certain conjunctions, however, contain within themselves the meaning of “boundedness”. After these conjunctions, only perfective verbs may be used.

The most frequent type of boundedness is that which relates to time. The tense of the verb in the subordinate clause depends on the meaning of the sentence. In the following examples all the verbs following the conjunctions are of the perfective aspect.

преди да		
Ти заминаваш скоро, нали?		You're leaving soon, aren't you?
Обадй ми се, преди да		Call me before you leave.
заминеш.		
Трябваше да му се обадя,		I ought to have called him
преди да тръгна.		before I left.
след като		
След като свършиш с домашните		After you finish your homework,
си, хайде на разходка.		let's go out.
След като свършиха с домашните		After they finished their homework,
си, излязоха на разходка.		they went out.
когато		
Когато го видиш, поздравй го.		When you see him, say hello for me.
Когато го видях, не можах да		When I saw him, I couldn't believe
повярвам колко е голям.		how big he was.

Certain conjunctions have two meanings, one unbounded and the other bounded. In the unbounded meaning, they usually occur followed by imperfective verbs. In the bounded meaning, however, they must be followed by perfective verbs. Although most of these conjunctions are by now familiar, they are given below with both bounded and unbounded meanings for the sake of comparison.

unbounded докато <i>while</i>	
Докато приказваш по телефона,	While you've been talking on the
водата ври.	phone, the water's been boiling.
bounded докато <i>until, by the time</i>	
Трябва да свършиш всичко,	You have to finish everything by the
докато се облека.	time I get dressed.
unbounded като <i>as, when/if</i>	
Като учехме заедно в	When we were students together, we
университета, всеки ден се	used to meet each day.
срещяхме.	
Стаята изстива, като постоянно	The room gets cold if you keep
влизаш и излизаш.	going in and out.

bounded като *when*

Ще ти ка́жа, като те ви́дя
дру́гия пъ́т.

I'll tell you next time I see you. [I'll
tell you the next time when...]

unbounded щом *since, if*

Щом те бо́ли гърлото, обле́чи
се!

If your throat hurts, put something
on.

bounded щом *as soon as, when*

Щом свър́ша, ще ти се оба́дя.

I'll call you as soon as I finish.

When conjunctions with bounded meaning are used in the narration of habitual, repeated action, the boundedness of the conjunction outweighs, as it were, the unboundedness of the general time frame. Thus, one must use perfective verbs after these conjunctions *even though* the basic narrative context is one which requires imperfective verbs. Examples will be given on the following page.

17.7. Imperfect tense and perfective aspect

In the narration of a habitual, repeated action, the tense depends on the time frame. If the habitual actions are continuing to occur at the general moment of speaking, all verbs are in the present tense. If they used to occur during some time frame in the past but now no longer do, all verbs are in the imperfect tense. What is important is that in each case, the *aspect* of the verb is determined by the frame *within the sentence*: main verbs are imperfective aspect, but those which occur after bounded conjunctions are perfective aspect.

It is in contexts such as these that the complexity of the concept "aspect" in Bulgarian begins to be seen. Unboundedness of past time is conveyed by the imperfect tense, and unboundedness of action is conveyed by the imperfective aspect. It is possible, however, for there to be a subsidiary boundedness embedded within this "doubly unbounded" context, which is marked by the use of perfective verbs after bounded conjunctions.

To see this, consider the following narrative, which relates a series of habitually performed actions. The narrative is given first in the present tense (where the tense conveys the meaning that the speaker still performs this series of actions whenever the conditions are appropriate). It is then repeated in the imperfect tense (where the tense conveys the meaning that the speaker used to perform this set of actions regularly but now no longer does).

The fact of repeated action is conveyed by the main verbs, which are in the imperfective aspect. After the bounded conjunctions within this narrative, however, perfective verbs are used. The *overall* meaning is still of repeated, habitual action, but the specific meaning within each subordinate clause is the boundedness which is here shared by the conjunction and the verb which depends on it.

PRESENT tense

subordinate clause:
Perfective

main clause:
Imperfective

Като се уморя да четá,

оти́вам на планина́.

When I get tired of reading, I [get out and] go to the mountains.

Щом дойда до ли́фта,

купу́вам си биле́т.

As soon as I arrive at the ski-lift, I buy a [lift] ticket.

Сле́д като ми дойде редът,

се ка́чвам в каби́нката.

When it gets to be my turn, I get into the gondola.

Ведна́га щом стигна върха́,

сла́гам т́мните очила́ и ся́дам да четá.

The minute I get to the top, I put on my dark glasses and sit down to read.

PAST tense

subordinate clause:
Perfective

main clause:
Imperfective

Като се уморя́х да четá,

оти́вах на планина́.

Whenever I would get tired of reading, I would [get out and] go to the mountains.

Щом дойдох до ли́фта,

купу́вах си биле́т.

As soon as I would arrive/arrived at the ski-lift, I would buy a [lift] ticket.

Сле́д като ми дойдеше редът,

се ка́чвах в каби́нката.

When it got to be my turn, I would get into the gondola.

Ведна́га щом стигнах върха́,

сла́гах т́мните очила́ и ся́дах да четá.

The minute I got to the top, I would put on my dark glasses and sit down to read.

Note that the English translation is sometimes able to convey this boundedness. The verbs in the main clauses convey the idea of past habitual action by the addition of "would". Certain verbs in subordinate clauses, however, can be rendered either with or without this particular habitual marker.

EXERCISES

I. Fill in the blanks with the correct passive participle of one of the following verbs: сложа, очаровам, разбия, разваля, смачкам, смеля, лъсна, изпера, навия.

1. Те бяха _____ от новата си кола.
2. На масата са _____ две вази с цветя и купа с плодове.
3. Това яйце е _____ и мирише лошо.
4. Таратор правят от _____ кисело мляко.
5. Картофите можеш да поръсиш със _____ черен пипер.
6. Сложи тази _____ хартия в кошчето за боклук.
7. Обувките му са _____, чорапите _____ и часовникът _____ . Той няма да закъснее утре за училище.

II. Fill in the blanks with the correct form of който.

1. Никогa не гледам филм, _____ вече съм гледал.
2. Запомни ли младеша, _____ ни помогна с багажа?
3. Не се доверявай на човек, _____ не познаваш добре.
4. Потърси ли книгата, _____ ти препоръчах?
5. Обадй ли ти се жената, на _____ дадох телефона ти?
6. Има още малко от зелето, _____ сготвих вчера.
7. Потърсих думата във всички речници, _____ успях да намеря.

III. Rewrite the passage in the past tense.

Момчето, с което пътуваме в едно купе, изглежда е малко нервно. Непрекъснато задава въпроси. Щом не му отговорят веднага, се разсърдва -- ту тропне с крак, ту се обърне с гръб. Щом наближим някоя гара, пита дали е последна. Ако влакът спре, не се успокоява. Щом тръгнем отново, иска ни билетите за проверка. Не взима големи глоби - само по един бонбон. Като излезем от тунел, пак иска билетите. Ако му стане скучно, пак проверява. Не знам за него, но за мене това пътуване не е скучно.

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES

17.3a. The possessive relative pronoun

The idea "whose" can be expressed not only by the relative pronoun **чийто**, but also by the phrase **на когото** (-to). This phrase is used somewhat more frequently in conversational style than is **чий** (to). Here are examples.

(For the "indefinite" use of **който**, etc., see the following section.)

Виж какво намерих в раницата. Look what I found in this backpack!
На когото са тези сандвичи? Whose sandwiches are these?

Не питай, а яж. Сандвичите са Don't ask, just eat. The sandwiches
на който ги намери. belong to whoever finds them.

17.3b. Relative pronouns in indefinite expressions

Most relative pronouns can also occur without specific mention of a word they relate to, a usage which is called "indefinite". It is usually translated "whoever", "whichever", etc., and appears frequently in answers to questions containing the corresponding interrogative pronoun.

interrogative

-- На когото да кажа?

"Who(m) should I tell it to?"

indefinite relative

-- На когото искаш.

"Whoever you want."

interrogative

-- Кой да участва?

"Who should take part?"

indefinite relative

-- Който иска.

"Whoever wants to."

Related to this is the use of the relative pronoun **който** in proverbial expressions. Sometimes the relative pronoun stands alone as subject of both clauses, and sometimes the masculine pronoun **той**, **този** (or **тот**, a shortened form of **този**) is there for it to relate to. In the examples below, the relative pronoun **който** is translated "he who" in order to maintain the proverbial tone of the Bulgarian. The translation "whoever" is equally possible.

Който не работи, няма да яде.

He who doesn't work won't eat.

Който много знае, бързо
остарява.

He who knows a lot grows old quickly.

Който се учи, той ще сполучи. He who studies will succeed.

Тоз който падне в бой за
свобода, той не умира. He who perishes fighting for freedom
does not die.

(Verse from a poem by Hristo Botev; accentuation according to verse structure.)

The phrase **това, което** can also occur simply as **което**. This meaning is *not* indefinite. Rather, it is simply a shortened version of **това, което**. For example:

Напоследък той е много
мързелив, което ме тревожи. Lately he's been very lazy, [a fact]
which worries me.

Similarly, the phrases **толкова ... колкото** and **такъв ... какъвто** can also occur in shortened variants without taking on the meaning "indefinite".

И досега ги помня, каквито ги
видях за първи път. Even now I remember them just as I
saw them for the first time.

Сервирам яденето, каквото е. I'm serving you this dish just as it is.

Харчи, колкото имаш. Spend what [as much as] you have.

17.4a. Indefinite usage of other relative conjunctions

A similar "indefinite" meaning is present when relative conjunctions occur in a phrase together with **...и да**. In this case the meaning is intensified, as demonstrated by the different possible English translations.

Както и да го молих, не пожела
да дойде. No matter how [much] I pleaded, he
didn't want to come. [= Nothing I
said could make him want to come.]

Каквото и да му кажеш, обижда
се. He gets offended no matter what you
say to him. [= Whatever you say
to him, he will take offense.]

Който и да ме търси по
телефона, кажи, че ме няма. No matter who calls, tell them I'm not
here. [= Tell anyone who calls
that I'm not here.]

Another sort of indefinite meaning is obtained when the "inquisitive" doubling of the interrogative pronoun is combined with the negative marker. Recall that the combination of an interrogative pronoun and the interrogative marker **ли** adds a sense of inquisitiveness, roughly translated by the English "I wonder".

Какъв ли е този човек? What sort of a man is he, I wonder?

When the accented negative marker is added to such a phrase, the meaning is roughly equivalent to the English phrase "all sorts of".

Какви́ ли не́ пѣсни пѣят хóрата. За не́го говóрят каквó ли не́.	People sing all sorts of [strange] songs. People say all manner of things about him.
У тях мóжеш да срéщнеш когó ли не́.	You meet all kinds of people at their house.

Finally, interrogative pronouns can convey the indefinite meaning usually translated by English "so-and-so" or "such-and-such". In this meaning, the interrogative occurs in a phrase composed of the particles **едѝ** and **си** with an interrogative form intervening. A hyphen always joins **едѝ** and the question word. Here are examples:

Павли́на твърди́, че прави́ ба́ница са́мо с едѝ-каквó си си́рене.	Pavlina claims that she makes banitsa only from such-and-such kind of cheese.
Тя́ си игра́е с едно момчѐ на и́ме Пѣ́тер едѝ-ко́й си.	She's playing with a boy called Peter something-or-other.
Ха́йде, да рече́м, ще присти́гнеш едѝ-кога́ си, ще му ка́жеш едѝ-каквó си...	Well, let's see. You'll get there at such-and-such a time, you'll tell him such-and-such...

17.4b. The conjunction **де́то**

The informal conjunction **де́то** does not change form. In colloquial language, it can be substituted for **къде́то** or **ко́йто**, in either referential or indefinite meanings.

Иди́, де́то и́скаш.	Go wherever you want.
Е́то го чове́ка, де́то те търсеше.	There's the man who was looking for you.

17.5a. The conjunction **ка́то**

The conjunction **ка́то** deserves mention for two reasons. One is that it cannot always be translated simply by the corresponding conjunction in English. Sometimes its meaning of "concurrent activity" can only be translated by an English gerund.

Деца́та тичаха бързо, като
разма́хваха ръце́ да
се сто́пят.

The children ran quickly, waving their
hands about to get warm.

The other is that it can be combined with the conjunction **че** and the interrogative particle **ли**. This compound conjunction has two meanings. One corresponds to English "as if", and the other to English "apparently, it seems". Note that in both cases this compound conjunction carries the accent on the interrogative particle **ли**.

То́й затва́ря очи́, като че ли́
спи́.

He closes his eyes as if in sleep.

Ви́е на за́пад като че ли́ по́вече
зна́ете за това́, отко́лкото
мла́дите хо́ра у на́с.

It appears that you in the West know
more about that than the youth
do here.

17.8. Derivation: verbs in -в-, nouns in -ение and -ост

The suffix -в-

Many verbs are formed with the suffix -в-, to which are added endings of the а-conjugation. Verbs can be derived in this way either from nouns, or from perfective verbs. In the latter case, an aspect pair is created.

<i>noun</i>	<i>stem</i>	+ в >	<i>derived verb</i>	<i>(meaning)</i>
обя́д	обя́д-	+ в >	обя́дв-ам	eat lunch
съве́т	съве́т-	+ в >	съве́тв-ам	advise
ра́д-ост	ра́д-	+ в >	ра́дв-ам	make happy

<i>verb</i>	<i>stem</i>	+ в >	<i>derived verb</i>	<i>(meaning)</i>
по-ча́к-ам	поча́к-	+ ■ >	поча́кв-ам	wait
по-зна́-я	позна́-	+ ■ >	позна́в-ам	know, guess
по-бърз-ам	побърз-	+ в >	побързв-ам	hurry up
пре-ка́р-ам	прека́р-	+ ■ >	прека́рв-ам	spend
кач-а́	кач-	+ ■ >	ка́чв-ам	carry up
за-ку́с-я	закус-	+ в >	заку́св-ам	eat breakfast

The suffix -ени-

The suffix **-ени-** (with predictable stress), plus the neuter ending **-е**, is added to a verbal stem to form a noun denoting an abstract concept. Since most nouns of this sort have been borrowed from Russian, the derivation process cannot be said to be a productive one in Bulgarian today.

Because Bulgarian does have many verbs corresponding to the Russian verbs that these nouns were derived from, it is useful to be aware of this derivational relationship.

<i>Bulgarian verb</i>	<i>(meaning)</i>	<i>derived noun *</i>	<i>(meaning)</i>
съжал-я	regret	съжаление	pity
предлож-а	propose	предложение	proposition
съобщ-я	announce	съобщение	announcement
допълн-я	supplement	допълнение	supplement
тек-а, теч-еш	flow	течение	current
знач-а	mean	значение	meaning
не + търп-я	not + endure	нетърпение	impatience
стих + твор-я	verse + create	стихотворение	poem

* (Russian borrowing)

The suffix -ост

Many abstract nouns are formed from adjectives by adding the suffix **-ост** to the adjective stem, which is found by dropping the vocalic ending of a non-masculine form. Nouns with this suffix are always feminine.

<i>adjective</i>	<i>(meaning)</i>	<i>derived noun</i>	<i>(meaning)</i>
благодарн-а	grateful	благодарност	gratitude
важн-а	important	важност	importance
сигурн-а	sure	сигурност	certainty
опасн-а	dangerous	опасност	danger
трудн-а	difficult	трудност	difficulty
млад-а	young	младост	youth
стар-а	old	старост	old age
мил-а	dear	милост	compassion

SAMPLE SENTENCES

1. Той не е който и да е. Трябва да го посрещнеш, както подобава.
2. Виж тия чиновници как не си стоят на мястото. Когато и да потърсиш, не можеш да го намериш.
3. Каквото и да стане, не се бой. Нали съм с тебе.
4. Животните са такива, каквито ги създаде природата.
5. Той може да си го позволи. Има толкова пари, колкото звезди има на небето.
6. Върви гордо изправен, като че ли наоколо не стрелят.
7. Ти като че ли от небето падаш!
8. -- Прощавайте, май ви настъпих.
-- Няма нищо.
9. Щом като е в чужбина, няма да плаща данък.
10. Не ми е удобно да му поискам такава услуга, макар че го познавам добре.
11. Макар и да е син на богати родители, той е много работлив.
12. Той не си отваря устата, макар и да знае всички отговори.
13. Много го ценят, макар че е още млад.
14. Само партия, чиито членове са готови на всякаква саможертва, може да разчита на успех.
15. Какви ли не нови машини измислят да облекчат живота на хората.
16. У нас можеш да чуеш какво ли не за живота в Америка.
17. Ти казваш "Гледай хората какво правят и прави като тях." Защо? Ако еди-кой си тръгне гол по улицата, и аз ли да направя като него?
18. Всеки път, когато тя облече нова рокля, той разливаше чашата си върху нея. Никой не знаеше нарочно ли го прави, или без да иска.
19. Лиляна беше приятелка на Мария, докато Мария не ѝ отне мъжа. Сега не си говорят, макар че мъжът ѝ отдавна почина.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. The dinner I promised you is all prepared. You can serve it as it is. Only I need to go to the store to buy some appropriate wine. If we want to eat this dish as is fitting, we need some red wine. If you can wait until I return, we can eat as soon as I get back.
2. They hold all manner of folk festivals here. But I have never been to one. Every time as soon as I would arrive, I would learn that all the tickets were already sold.
3. Don't worry! The house is built, the walls are painted, and the staircase is repaired. We don't have half as much work to do tomorrow as we had today. The man we bought it from will be very surprised.
4. Whoever comes looking for me, tell them I went out to buy cigarettes.
5. What worries me is that I've seen the man standing on that corner several times today. He seems to be everywhere where I am.
6. So it's decided then. We will speak to each other as "ti" even though you are the teacher and I am the student.
7. What a lucky fellow I am! Although I have lots of responsibilities, nonetheless while everyone else is working I will watch television. All last year I would work right up until I went to sleep. But now no matter how much TV I watch it's not enough for me.

Tsarevets Hill, Veliko Tarnovo

READING SELECTION

Кореспонденция - (13)

20 април, Сѳия

Драги Бѳб,

Имам една голяма молба към тебе. Нали не си забравил моята братовчедка Кръстина, която ти идва на гости в Сан Франциско? Както знаеш, тя се занимава със славянски фолклор. Написала е много неща, които специалистите ценят. Аз нищо не разбирам от тези работи, знам само, че тя е свестен човек. Тя има в момента големи трудности. Разведоха се с мъжа ѝ и тя остана сама с две деца на главата. Има слухове, че ще съкращават техния институт. Тя си е наумила да си търси работа в чужбина, но за всички конкурси е нужно да представиш не само нотариално заверени преводи на всички документи, но и автобиография. Ние тук не знаем как пишат на запад автобиографии. Вероятно в различните западноевропейски страни има различни стандарти. Тъй като сигурно от начина, по който е написана автобиографията, зависят до голяма степен шансовете на човека да си намери работа, аз искам да те помоля да съставиш на английски една автобиография на Кръстина, като използваш данните от нейната автобиография, която ти пращам.

Ако имаш още някакви въпроси по пътуването до България, недей да се колебаеш, непременно пиши. Стига да мога, ще ти отговоря с пълни подробности. Много ни е приятно, че толкова скоро ще можем да ви видим.

Накрая нека пожелая на тебе и цялото семейство здраве и бодрост.

Твой

Бойко

АВТОБИОГРАФИЯ

на Кръстина Петрова Йорданова
живуща в София, ЖК "Дианабад", бл. 28, вх. Б, ап. 107, тел. 52-20-18

Родена съм на 21.XI.1954 г. в г. София в семейство на служещи. Баща ми, Петър Димитров Петров, е роден в Перник на 2.II.1926 г. Той беше счетоводител в Металургичния комбинат "Кремиковци", понастоящем е пенсионер. Майка ми, Грозданка Илиева Петрова, е родена в Смолян на 30.VII.1930 г. и сега е пенсионерка. Тя работеше като медицинска сестра в XXII поликлиника в София. И двамата са безпартийни. Брат ми, Ивайло Петров Петров, роден на 3.XII.1955 г. загина при автомобилна катастрофа през 1970 г.

Завършила съм средното си образование с пълно отличие през 1972 г. Постъпих същата година в Софийския университет "Климент Охридски" в специалност Немска филология. През следващата година се прехвърлих във Факултета по славянска филология, специалност Славянска филология, и през 1977 г. успешно завърших висшето си образование. Още през студентските си години проявявах интерес към фолклора и старобългарската литература. Участвах във фолклорни експедиции из страната, организирани от Катедрата по българска литература. През 1977-79 г. бях аспирантка на проф. П. Динев в Института по фолклор към БАН. През 1980 г. успешно защитих дисертацията си на тема "Фолклорни мотиви в оригиналните среднобългарски паметници от Търновската школа" и получих степен кандидат на филологическите науки. От 1980 г. и понастоящем работя в Института по фолклор. През 1989 г. се хабилитирах ("Сватбените песни на българите в съпоставка със сватбените песни на другите южнославянските народи") и бях избрана за старши научен сътрудник II степен. Водила съм упражнения по фолклор за студентите от Българска филология в Великотърновския университет. През периода 1983-1986 г. участвах с лекции по фолклор и старобългарска литература в Лятния семинар по български език и култура за чуждестранни българи и слависти.

Разведена съм и имам две деца. Бившият ми съпруг, Павел Димитров Йорданов, е инженер в Кремиковци. От 1990 г. е член на БЗНС "Никола Петков". Синът ми Димитър (роден на 1.II.1981 г.) и дъщеря ми Гроздана (родена на 25.VII.1985 г.) са ученици.

От 1968 до 1982 г. членувах в ДКМС.

В уверение на верността на гореизложеното се подписвам.

20.IV.19--
София

[подпис]

GLOSSARY

автобиография	autobiography, CV	данни	data
автомобилен	automobile (<i>adj.</i>)	дисертация	tax
автомобилна	auto accident	до голяма степен	dissertation
катастрофа		доверявам / доверя	to a great extent
апаратура	academy	доверявам се на	confide, entrust
аспирант (ка)	apparatus, equipment	доктор	confide in
аспирантура	graduate student	документ	doctor
	graduate studies	допълвам /	document
		допълня	supplement, expand
БАН – Българска академия на науките	[someone who is] not	еди-как си	in such-and-such way
безпартиен (-ийна)	a party member	еди-какво си	such and such [a thing]
бивш	ex, former	еди-какъв си	such-and-such sort of
благодарен	grateful	еди-кога си	at such-and-such a time
бодрост	liveliness, cheer	еди-кой си	so-and-so
бой	battle, beating	експедиция	expedition, field trip
болни	sick people, patients		
българист (ка)	specialist in Bulgarian	живущ	resident, residing
	studies	ЖК – жилищен квартал	
Българската академия на науките	Bulgarian Academy of Sciences	заверявам / заверя	notarize, endorse
		завършвам /	finish, wind up
в съпоставка с	compared with	завърши (-иш)	
в уверение на	in certification of	загибам / загина	perish, die
верността на		задавам / задам	give, assign
ваза	importance	(-дадеш)	
верност	vase	задавам въпрос	ask a question
вероятен	truthfulness, veracity	западноевропейски	West European
вероятно	probable	записвам /	write down, record
виртуоз	probably	запиша (-еш)	
възхищавам /	virtuoso	защипавам /	defend
възхитя	all sorts of	защитя	
вълнувам се	enrapture, fill with	земеделски	star
върху	admiration	знача (-иш)	agricultural
	excite, agitate		mean
г. – град	be agitated, excited	изкарвам /	take out, finish
г. София	on, over	изкарам	
глоба	the city of Sofia	използвам (<i>or</i>	use
гол	fine, penalty	използвам)	
големи трудности	naked	изправен	erect
горд	big problems	изправям /	set upright, correct
гореизложен	proud	изправя	
горко	aforementioned	институт	institution, institute
горък	woe	к.м.н.	M.D. equivalent
	bitter	к.ф.н.	Ph.D. equivalent
		кабинка	[ski-lift] gondola

патриарх	patriarch	само че	except (conjunction)
пенсионер (ка)	retired	саможертва	self-sacrifice
период	period (of time)	свѣстен	decent
пипер	pepper (spice)	семинар	seminar
подобавам	befit	сигурност	certainty, security
подпис	signature	славист (ка)	specialist in Slavic studies
подписвам се / подпиша се (-еш)	affix one's signature	славянски	Slavic
подробност	detail	служещ	(state) employee
подходящ	suitable, appropriate	слух, -ът	hearing, ear; rumor
попонастоящем	clinic, polyclinic	(pl. слухове)	
попадам / попада	at present	слухове	gossip
портрет	fall, land, happen on	слушател	listener
поръсвам / поръся	portrait	слушатели	audience
постъпвам / постъпя	sprinkle	смачквам /	crush, crease
постъпвам в	proceed, act, enter	смачкам	
университет	enter university	смилам / смеля	grind, mill
право	straight, directly	специалист (ка)	specialist
прѣки see пряк		специалност	specialty; univ. major
премѣствам /	move	сполучвам /	succeed
премѣстя		сполуча (-иш)	
препоръчвам /	recommend	среднобългарски	medieval Bulgarian
препоръчам		стандарт	standard
препълнен	overfilled	старобългарски	Old Bulgarian, Old Church Slavic
преуморявам се /	be overworked, get	старост	old age
преуморя се	overtired	старши	senior
приятно ни е	we're [very] pleased	старши научен	senior research associate
проверка	control, verification	сътрудник	
прощавайте	excuse me	стенá	wall
пряк, прѣки	direct	стѣпен, -та	degree
пълни подробности	complete details	стѣпен к.ф.н.	Ph.D. degree
пълно отличие	high honors	стига да мога	as/if I can
		стих, -ът	verse
работа	thing, matter	стопям се /	get warm
работлив	hard-working	стопя се	
работник	worker	стоя на място	stay in one place
радвам	make happy	стрѣлям	shoot
разбивам / разбия	break, beat	студентски	student (adj.)
развалям / разваля	spoil, destroy	стълбище	staircase
разведен	divorced	счетоводител	bookkeeper
развѣждам / разведá	take about; divorce	създавам / създам	create, establish
развѣждам се с	get divorced from	(-дадеш)	
размахвам /	swing, brandish	съкращавам /	curtail, lay off
размахам		съкратя	
размахвам ръце	wave [one's] hands	съпоставка	comparison
разхвърлям /	throw about, scatter	съставям / съставя	compose, make up
разхвърля		сътрудник	collaborator, associate
раница	backpack, knapsack		
ред, -ът	row, range, line	талантлив	talented
(pl. редове)		творя	create
редът ми идва	my turn is coming	твърдя	assert, claim
роден	born	тежá (-иш)	weigh, be heavy
роден(а) съм	I was born	тежко	heavy (things)

тѣжко е	it's hard	филоло́гия	philology
тежък	heavy; difficult,	филологически	philological
	serious	фолклѡр	folklore
тѣма	subject, theme	фолклѡрен	folklore (<i>adj.</i>)
това, коѣто	what [that which]	хабилитира́м се	attain academic rank
трево́жа (-иш)	bother, worry		beyond Ph.D.
тро́пвам / трѡпна	tap, knock	ха́рча (-иш)	spend
тро́пвам с кра́к	stamp one's foot	хиру́рг	surgeon
тру́дност	difficulty		
туне́л	tunnel	це́ня	esteem, value
тъй като	inasmuch as	цигула́р	violinist
тъмен	dark		
та́рновски	of Tărnovo	чи́йто, чия́то,	whose (<i>conjunction</i>)
търпя́	endure	чи́ето, чия́то	
		офи́цал	official, functionary
уважа́ем	honored, esteemed	чле́н	member
увере́ние	assurance	члену́вам	be a member
упражне́ние	exercise, drill	чора́п	sock
услу́га	favor	чуждестра́нен	from foreign countries
успе́шно	successfully		
успоко́явам /	soothe	ща́нсе	chance
успоко́я		шко́ла	school
успоко́явам се /	calm down		
успоко́я се		щѡ́м като	as soon as, since
уча́ се (-иш)	study, learn		
уча́ствувам	participate	ю́го-запа́ден	South Slavic
факулте́т	faculty, university		
	division		

CULTURAL COMMENTARY

Families: in-laws

The relationship between mother-in-law and daughter-in-law is a traditional one in that the son's new wife becomes as a daughter to her husband's mother. She must obey her wishes and defer to her in all matters.

City life: telephone numbers

Practically all phone numbers in Sofia are six digits long, and are thought of as a series of three two-digit numbers. The zero is called "nula" (ну́ла).

Literature: Hristo Botev, Tǎrnovo school

Hristo Botev (Христо Ботев, 1848-1876) is perhaps Bulgaria's most famous poet. The volume of his verse is small, but all his poems are considered masterpieces. His work inspired the revolutionary movements which led to Bulgaria's liberation from the Turks in 1878.

One of the most famous periods of medieval Bulgarian literature is connected with the capital city of Tǎrnovo (Търново), now the modern city of Veliko Tǎrnovo (Велико Търново). Literature and culture flowered there especially during the latter part of the 14th century, under the leadership of Patriarch Euthymius (ca.1317 - ca.1402), the last head of the independent Bulgarian church before the fall to the Ottoman Turks. Among other things, Euthymius reclarified the writing system and promoted new literary forms. After the Ottoman occupation, the fame of the Tǎrnovo school (and of Bulgarian medieval literature) was spread to Romania, Serbia and especially Russia, by Euthymius's many talented pupils who sought refuge in these countries and who introduced elements of the Tǎrnovo school into local literary practice.

Schooling and education: university and academic degrees

The university at Veliko Tǎrnovo is the second best known in the country. The first-place university, of course, is Sofia University.

To complete secondary education (средно образование) in Bulgaria means to finish the course at a gymnasium or a technical school. To complete higher education (висше образование) means to complete the undergraduate university course, or a course at a higher technical college. Graduate studies (аспирантура) lead to the academic degree of "kandidat", equivalent to a Ph.D. in the West, which can be obtained in any of a number of areas. True academic status and rank is only attained with the second degree, however. This carries the same name as, and is parallel to, the German degree of "Habilitation"; it is roughly equivalent to the attainment of tenure in U.S. universities.

The highest academic degree (equivalent to the rank of full professor in universities in the West) is the doctorate, for which one must undergo a formal public defense of his published research. A "kandidat" may place the title к.ф.н. (кандидат на филологическите науки) or к.м.н. (кандидат на медицинските науки) or the like after his name, and a "doktor" the title of д.ф.н. As Bulgaria's ties with the West increase, the title кандидат is tending to be replaced by that of доктор. To differentiate this rank from that which is officially termed доктор, the latter rank is now informally (and unofficially) referred to as "толям доктор".

Academic life: the Bulgarian Academy of Sciences; ethnography as a discipline

The Bulgarian Academy of Sciences (Българската академия на науките) sponsors a large number of research institutes in various academic fields. Research positions in these institutes carry the titles "scientific associate" (научен сътрудник) and "senior scientific associate" (стърши научен сътрудник), with several degrees of seniority within each rank.

Bulgarian ethnography is a well-developed science. Researchers are highly conscious of the ethnographic riches in Bulgarian village culture (ranging from folk beliefs to farm implements, weaving patterns, planting customs, and the like). Folklorists are equally conscious of the variety of verbal art in this same village culture. Although the two academic fields belong to separate disciplines in Bulgaria, both are busily at work recording and documenting. Many small groups, both of folklorists and ethnographers, travel into the "field" to record this information from villagers.

Work requirements

During the socialist period, all Bulgarians were required to keep up-to-date copies of their autobiographies on file at their workplace. These documents summarized not only one's own academic and work career, but were also required to specify the relevant statistics for all members of one's immediate family. Such statistics included the social status of one's parents. Within the socialist schema there were only three possible classes: villager/peasant (селянин), worker (работник) or official serving the state (служещ). These statistics also included party memberships. All children, for instance, once belonged to the ДКМС (Димитровски комунистически младежки съюз), and it was necessary to include this information in the biography. A party which is very popular at present is the БЗНС (Български земеделски народен съюз), especially those branches which were outlawed during the socialist period.

LESSON 18

DIALOGUE

Ангеле, ти баша, ти майка

// Веселин излиза от входа и вижда, че Ангел и Дейвид са седнали на една пейка в градинката от другата страна на улицата. //

Ангел: Аз тъкмо разпитвах Дейвид къде е отседнал, та да потърсим кръчма някъде в тази посока.

Дейвид: Моятта квартира е в центъра, на една от уличките зад паметника на Цар Освободител.

Веселин: А-а, на опашката на коня. Там наблизо можете да отидете в Руския клуб.

Дейвид: Ама wie няма ли да дойдете с нас?

Ангел: Ела с нас, бе. Без тебе няма да е така весело. Джули се измъкна, а сега и ти... Пък и не го знам този клуб къде е.

Веселин: За съжаление, аз си спомних току-що, че един приятел обеща да наmine тази вечер към нас.

Ангел: Откъде го извади сега този приятел? Ако не ме лъже паметта, ти днес трябваше по план да си в Габрово. Нали така? Ама както и да е.

// Ангел и Дейвид се сбогуват с Веселин на трамвайната спирка. Веселин се упътва към къщи, а двамата нови познанияци решават все пак да вечерят заедно. //

Ангел: Добре че не си и ти вегетерианец като Джули, че къде ще ти търсим постни манджи по това време.

Дейвид: Ама не сервират ли вегетериански ястия в ресторантите?

Ангел: Откъде да знам?! Не съм ги питал. Ти ми кажи на мене кой мъж може да се наяде с това?

Дейвид: Зеленчуците са много полезни за здравето.

Ангел: По тази работа спор няма. Ама знаеш аз как обичам да си пийна ракийката с мешана салатка. Или с кьопоолу... Пръстите да си оближеш. Ама нали знам, че след това ще има и скаричка.

Дейвид: Ти сам ли живееш?

Ангел: Къде ти! Аз живея с нашите. Майка и татко са вече пенсионери. Вечер, като се върна от работа, им помагам из градината. Ако не са ме поканили някъде на гости, де. Аз имам много приятели в Балчик.

Дейвид: Аз разбирам, че Балчик е много хубав град. Жалко, че ние с Джули не знаехме нищо за него и затова не отидохме да го видим.

Ангел: Човек не може да види всичко на един път. Остави си нещо и за догодина. Ти нали ще дойдеш пак в България?

Дейвид: Може и да дойда.

Ангел: Ела непременно. И се отбий и при мене в Балчик. Майка ми има да се радва.

Дейвид: Аз не съм решил още какво ще работя другото лято. Рано ми е да правя планове.

Ангел: Какво толкова ще му мислиш?! Аз, без много да му мисля, станах плочкаджия и хич не съжалявам. Иде ми отръки. Клиентите много ме търсят. Ето и оня ден една ми се обади по телефона и направо плаче. "Ангеле, ти баща, ти майка, какво ли не опитвах, падат пустите му плочки и това е. Ела веднага." Ясно ти е каква е работата. Те строи ха къща по-миналата година. Аз им сложих плочките в банята и стана като картинка. За кухнята обаче хубави плочки не можа да намери. То, да ти кажа, не че няма плочки, но нали ги знаеш жените какви са -- искат нито една съседка да няма като техните плочки. Да са уникални. Та, докато тя избере плочките, аз минах на друг обект. Като ме потърси, аз ѝ отказах -- нямам свободно време. Хората чакат по цели месеци. Наложих се тя да извика друг майстор и на. Ама съжалих я, де. Отидох един неделен следобед и на бърза ръка ѝ оправих кухнята.

Дейвид: Ангеле, виж тази механа отсреща. Да влезем там, а?

Ангел: Дали ще има свободни места?

BASIC GRAMMAR**18.1. Verbal aspect: review**

For practically every verbal meaning in Bulgarian, there exist two different verbs: one perfective and one imperfective. The difference in meaning between them corresponds to the speaker's point of view as to whether there exists, for the specific verbal action in question, some sort of boundedness. Every time a Bulgarian uses a verb, s/he is obliged to choose which of these two aspects, or points of view, s/he wishes to emphasize.

The rules governing these choices are difficult to formulate because there are different sorts of "boundedness" depending on the meaning of the particular verb. The best (and almost only) way is simply to get a feel for it through practice and exposure. By now the student has been exposed to this distinction long enough for such a process to have begun. The examples of usage given in later portions of this lesson are intended simply to bring this process onto a more conscious level.

Once having made the conceptual choice of which aspect to use, students must then produce the proper form, perfective or imperfective. Predicting the imperfective form from the perfective (or vice versa) takes some practice, but fortunately there is a system of sorts. In the discussion below, aspect pairs will be given in the standard format, in which the imperfective is listed first.

18.2. Formation of aspect pairs: basic vs. derived

The essence of the aspect system is that verbs come in pairs. There are two sorts of pairs, basic and derived. To the "basic" type belong many very common verbs. The ones listed below, for instance, happen to occur in the dialogue for this lesson, and should be very familiar to the student by now.

<i>imperfective</i>	<i>perfective</i>	<i>(meaning)</i>
виждам	видя	see
връщам	върна	return
казвам	кажа	say
намирам	намеря	find
отивам	отйда	go
падам	падна	fall
слагам	сложа	put
ставам	стана	stand up, become
сядам	седна	sit down

Because for basic verbs it is impossible to say which is the more fundamental of the two forms, there is no sure way to predict the imperfective form from the perfective, or vice versa. Certain correlations can be noted, however. In each case, the verbs from the above list will be repeated, followed by additional examples.

Basic pairs: possible correlations between imperfective and perfective forms

(1) If a verb ends in **-вам**, it is likely to be imperfective; it is also possible for its perfective partner to have a different form of the stem final consonant. Sometimes the imperfective form will end in **-авам**.

<i>imperfective</i>	<i>perfective</i>	<i>(meaning)</i>
ка́з-вам	ка́ж-а	say
отí-вам	отид-а	go
да́-вам	да́м (дад-ёш)	give
заку́с-вам	заку́с-я	eat breakfast
ка́ч-вам се	кач-а́ се	mount, go up
получ-а́вам	получ-а	receive
реш-а́вам	реш-а́	decide
свѣрш-вам	свѣрш-а	finish

(2) If a verb ends in **-на**, it is likely to be perfective. The imperfective partner will usually end in **-ам**; sometimes there is a shift in the shape of the stem as well.

<i>imperfective</i>	<i>perfective</i>	<i>(meaning)</i>
връщ-ам	вѣр-на	return
па́д-ам	па́д-на	fall
ста́в-ам	ста́-на	stand up, become
ся́д-ам	се́д-на	sit down
пома́г-ам	помо́г-на	help
пу́ск-ам	пу́с-на	drop, mail
сре́щ-ам	сре́щ-на	meet
сти́г-ам	сти́г-на	arrive

(3) Stem-final **-д** or **-т** in the perfective often corresponds to stem-final **-жд** or **-щ**, respectively, in the imperfective.

<i>imperfective</i>	<i>perfective</i>	<i>(meaning)</i>
ви́жд-ам	ви́д-я	see
оба́жд-ам се	оба́д-я се	call, contact
пла́щ-ам	пла́т-я	pay
се́щ-ам се	се́т-я се	think of, recall

(4) There can be a variation in root vowels, according to which the imperfective partner will have -а- or -и- in the root, and the perfective partner will have -е- or -о- (and in one exceptional case, -я-).

<i>imperfective</i>	<i>perfective</i>	<i>(meaning)</i>
нам-и-рам	нам-е-ря	find
сл-а-гам	сл-о-жа	put
вл-и-зам	вл-я-за	enter
дон-а-сям	дон-е-са	bring
обл-и-чам	обл-е-ка	put on, clothe
отв-а-рям	отв-о-ря	open
отгов-а-рям	отгов-о-ря	answer

Simplex imperfectives, and derived pairs

A large number of Bulgarian verbs exist only in the imperfective. These are called “simplex imperfectives”, and they all denote basic, general activities. Examples (again, from the dialogue) are

пита́м	ask
пия́	drink
пра́вя	do, make
тър́ся	look for
я́м, яде́ш	eat

To make these verbs perfective, one adds a prefix. It is at this point that such verbs become part of the Bulgarian aspect system, in which (as on Noah’s ark) all verbs come in pairs. That is, every perfective verb derived in this way from a simplex imperfective, must then give rise, via derivation, to a corresponding imperfective verb.

The formal relationships between verbs in derived pairs are partly predictable. When one adds a prefix, the meaning and aspect of the verb change, but its conjugation pattern is unaltered.

<i>imperfective</i>	<i>+ prefix ›</i>	<i>perfective</i>	<i>(meaning shift)</i>
бе́ра	+ раз- ›	раз-бе́ра	gather › understand
<i>Conjugation</i>		<i>Conjugation</i>	
1sg. бе́ра		1sg. разбе́ра	
2sg. бе́реш		2sg. разбе́реш	
3sg. бе́ре		3sg. разбе́ре	
etc.		etc.	

Other examples which occur in this lesson's dialogue are:

<i>imperfective</i>	<i>+ prefix</i>	<i>perfective</i>	<i>(meaning shift)</i>
б ^и я	+ от-	от-б ^и я се	beat > drop in
ва ^д я	+ из-	из-ва ^д я	take out > take out
ли ^ж а	+ об-	об-ли ^ж а	lick > lick off
пи ^т ам	+ о-	о-пи ^т ам	ask > attempt

For each of these new perfectives -- a new verb with a new meaning -- it is then necessary to derive an imperfective partner. This process of derivation is accomplished by suffixation. The meaning of the verb does not change (except for the removal of the sense of "boundedness"), but the form changes considerably. Furthermore, one must know which of the several possible suffixes is the appropriate one for the verb in question. One element is common, however: all derived imperfectives end in -ам, and all belong to the a-conjugation.

The majority of imperfectivizing suffixes contain -в-; indeed, the most frequently occurring one consists solely of -в-. In these instances, one forms the imperfective simply by adding -вам directly to the stem. The accent is always on the syllable immediately preceding the -в-.

Sometimes there is a shift in the stem-final consonant or in the root vowel before the suffix -в-. These shifts usually follow the general patterns seen in the "basic" types above. Other verbs expand the suffix to -ава-/-ява- or (more rarely) -ува; this suffix is always accented. Finally, the verb can simply shift to the a-conjugation, often with a change in the stem-final consonant as well.

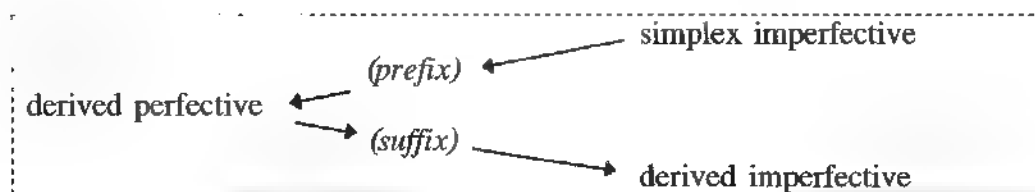
Here are examples of all these patterns.

<i>perfective</i>	<i>derived imperfective</i>	<i>formal marker</i>	<i>(meaning)</i>
запозна-я	запозна-вам	-в-	acquaint
опит-ам	опит-вам	-в-	attempt
отби-я	отби-вам	-в-	drop in
покан-я	покан-вам		invite
нареж-а	наряз-вам	-в-, cons. shift	cut into pieces
оближ-а	облиз-вам	-в-, cons. shift	lick off
препиш-а	препис-вам	-в-, cons. shift	rewrite
забран-я	забран-явам	-ава-	forbid
замин-а	замин-авам	-ава-	depart
куп-я	куп-увам	-ува-	buy
науч-а	науч-авам	-ава-	learn
извад-я	изважд-ам	cons. shift	take out
изпрат-я	изпращ-ам	cons. shift	send off
разглед-ам	разглежд-ам	cons. shift	examine
събуд-я	събужд-ам	cons. shift	wake

18.3. Meaning of derived imperfectives

In its general outlines, the Bulgarian aspect system is straightforward. Certain imperfective verbs denote an action which is so general and basic that it is by nature perceived as unbounded: for this reason, these “simplex imperfectives” have no perfective partners. One adds the idea of boundedness to such verbs by placing a prefix on them: in this way a perfective verb is created.

The essence of verbal aspect, however, is that the idea of “boundedness” can only exist in opposition. According to the Bulgarian system, a perfective verb requires an imperfective partner to complete its semantic range. That is, it cannot exist unless it is paired with a corresponding imperfective verb, a verb which itself exists only to express the unbounded point of view of the very same action. Thus, for every perfective verb derived from a simplex imperfective by prefixation, there must be an imperfective verb derived by suffixation. Here is a schematic depiction of this process:

Most simplex imperfectives give rise to at least several perfectives, each of which has a different meaning. The meaning which a particular prefix will impart can only sometimes be predicted (for more on this topic, see Lesson 26). For example:

Aspect imperfective		perfective	(meaning)
пи́ша			write
надпи́с-вам	←	над-пи́ша	inscribe
напи́с-вам	←	на-пи́ша	write down
опи́с-вам	←	о-пи́ша	describe
подпи́с-вам	←	под-пи́ша	sign
предпи́с-вам	←	пред-пи́ша	prescribe

Thus, even though the aspect system is basically a binary one (imperfective - perfective), in many instances there is in practice a three-fold distinction. Consider the following example, where the derivational process moves from one verb through a second to create a third.

1. *simplex imperfective: basic action*
Тя пише поезия. She writes poetry.

2. *derived perfective: newly limited meaning, bounded version*
Миналата година тя написа пет стихотворения. Last year she wrote [finished] five poems.

3. *derived imperfective: newly limited meaning, unbounded version*
Тя написва по едно стихотворение преди закуска всеки ден. Every day she writes [and finishes] a poem before breakfast.

The base activity, expressed by the simplex imperfective **пи́шет**, is writing. The newly limited meaning created by adding the prefix **на-** (**напи́шет**) is that of a single completed instance of writing a particular text (such as a letter or a poem). The derived meaning created by adding the imperfectivizing suffix **-ва́м** (**напи́сыва́м**) retains the idea of writing a text to completion but removes the idea of boundedness.

Unboundedness can take several forms, of course. The correct meaning of aspectual marking usually can be determined only in context. In the above instance, the idea of unboundedness is conveyed in the repeated nature of the action: numerous poems are written (but each one written to completion). The following examples presents another sort of unboundedness, with the meaning of duration.

1. *simplex imperfective: basic action*
Тоя блók отсрeща го стрoят
пoнe от пeт гoдини. They've been building the apartment
house across the way for at least
five years.
2. *derived perfective: newly limited meaning, bounded version*
Никoгa нямa дa гo пoстрoят -- They're never going to finish it --
3. *derived imperfective: newly limited meaning, unbounded version*
-- пoстрoйвaт eднeн eтaж зa двa -- they take two months to put together
мeсeцa и изчeзвaт. a single floor and [then] they
disappear.

The base activity, expressed by the simplex imperfective *строить*, is that of construction. The newly limited meaning created by adding the prefix *по-* (*построить*) is that of completion of a particular sort of construction activity. The derived meaning added by the imperfectivizing suffix *-авам* (*построиваю*) retains the idea of completing this type of construction activity but removes the idea of boundedness. Here the idea of unboundedness is conveyed as one of duration: the speaker focuses upon the fact that it takes the builders two entire months to finish a single floor.

18.4. Indirect object pronouns: review

Constructions with the indirect object are very widespread in Bulgarian, and cover a broad range of meanings. The neutral expression of the indirect object is with the short form pronouns (ми, ти, ѝ, му, etc.). The long form pronouns (мѐне, тѐбе, нѐя, нѐго, etc.) can be used instead for contrastive or emphatic meaning.

The “doubled” form of pronoun objects (на мѐне ми, на тѐбе ти, на нѐя ѝ, на нѐго му, etc.) is very common. Most indirect object constructions can utilize either the short form or the doubled form of the pronoun, with relatively little difference in meaning. Examples of such constructions are indirect object of the verb, experiencer constructions, and relational expressions such as *Георги ти е брат* (на тѐбе). Pronoun objects in all of these obey the basic word order rules for clitics.

Short form indirect object pronouns can also be used to indicate general possession. Here two points are to be noted. First, pronoun objects used in this meaning cannot appear in the doubled form. Second, they are placed not next to the verb but to the definite article (or, in the case of kinship terms, to the noun). Thus, when the verb of the sentence has a “true” indirect object, there can be a sequence of what looks like two instances of indirect object pronouns. For example:

Нóвата ми кнѝга е на мáсата.
Мáйка ми им дáде сладолѐд на
дѐцáта.

My new book is on the table.
My mother gave ice cream to the
children.

18.5. Indirect object of “affect”

The similarity among all indirect object constructions is that the person denoted by that object pronoun is affected somehow by an action, a state or a relationship. Often this state of “affectedness” is such that it is difficult to find an appropriate English translation for the pronoun. Consider the following examples, in which only the broader context can convey the full meaning.

bare example

Ще ми мѝне.

It'll go away.
[literally: it will pass to me]

context of example

Изведнáж сѝлно ме заболѝ
корѐмът. Мѝслех отначáло, че
ще ми мѝне; и продължѝх да
гóтвя. Но не отмѝна и
трѝбваше да извѝкам бърза
пóмощ.

All of a sudden I got a sharp pain in
my abdomen. I thought at first it
would go away, and resumed
cooking. But it didn't go away,
and I had to call an ambulance.

bare example

Вре́ме ѝ е.

It's high time.

[literally: it's time to her]

context of example

Тя́ е на два́йсет и пѐт годи́ни!

Вре́ме ѝ е́ ве́че да се оже́ни.

She's 25 years old [already]! It's high time she got married.

bare example

Ра́но ми е.

It's still early.

[literally: it's early to me]

context of example

Аз не сѐм реши́л о́ще каквó ще рабо́тя. Ра́но ми е́ да пра́вя пла́нове.

I haven't yet decided what I'm going to do. It's still early to be making plans.

bare example

Не́що ми ѝма.

Something's wrong.

[literally: something is to me]

context of example

Зна́ех, че не́що ми ѝма, но не можа́х ни́що да напра́вя досега́.

I knew something was wrong [with me], but I couldn't do anything about it till now.

bare example

Тя́ ми гледа́ше на ка́рти.

She read my fortune. [literally: she looked at the cards to me]

context of example:

(Fortune-telling: the fortune-teller looks at the cards with attention focused on a particular person, who can be said to be "affected" by this action.)

This construction, called here the "indirect object of affect", is similar in both form and meaning to "experiencer" constructions: pronouns can be single or doubled, and the person experiencing or affected by a particular situation is the one denoted by the pronoun object.

Grammatically, however, the two sentence types are often different. In an experiencer construction, there is no grammatical subject (although the person experiencing the state is the logical subject of the sentence, and is expressed as such in the English translation). In an "affect" construction, however, the subject - verb relationship is usually as in other Bulgarian sentences. The English translation of "affect" sentences, though, usually has no subject other than the "dummy *it*".

Experiencer:

Бе́ше ми мно́го студѐно.

I was very cold.

Affect:

Ще́ ми ми́не.

It'll pass.

EXERCISES

I. Rewrite the following in the present tense, imperfective aspect.

В събота ще отидем на планина. Ще поканим и колегите от службата. Отначало ще тръгнем с коли. Ще преценим колко човека ще бъдем и ще решим колко коли ни трябва. От паркинга ще продължим пеша. Пътят няма да е лек и ще спрем няколко пъти за почивка. Предварително ще си приготвим закуска и ще вземем освежителни напитки. Всеки ще избере най-подходящи дрехи и още по-важно -- обувки. Аз ще обуя специални маратонки. Иначе ще хвана мазоли. Разходката трябва да е удоволствие, а не мъчение.

II. Fill in the blanks with the appropriate form of one of the following verbs: опиша, препиша, напиша, надпиша, подпиша, разпитах, опитах, попитах.

1. Нямам търпение да _____ тортата.
2. Не зная пътя до театъра и трябва да _____ хората по пътя.
3. Баща му е известен в селото, можеш да _____ всеки за него.
4. Трудно е да ти _____ красотата на този курорт.
5. Момчето не си _____ домашното вкъщи и трябваше да го _____ на училище.
6. Господине, трябва да се _____ под молбата.

III. Rewrite the sentences using short form indirect object pronouns when possible.

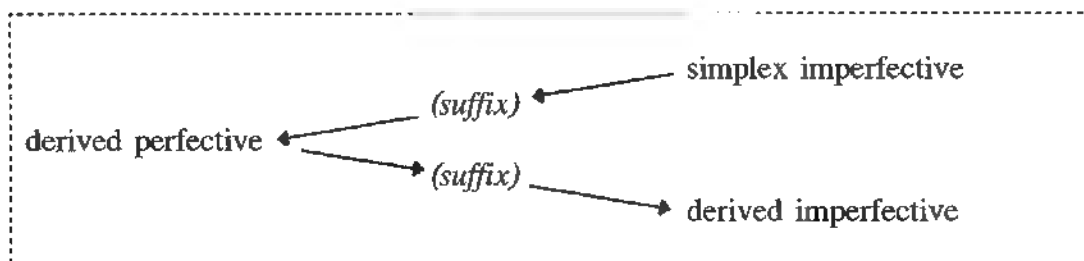
1. На тях помогнахте, а на мене ще помогнете ли?
2. На тебе казвам, не на шапката си.
3. На нея дадох книгата, а тя не я върна.
4. На него не обяснявай, той знае пътя добре.
5. Занесохте ли на него подаръци?
6. Голямата чест се падна на нас.
7. Твоят часовник ме буди всяка сутрин в 6 ч.

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES

18.2a. Derivation in aspect pairs: derived perfectives

Whenever a prefix is added to a simplex imperfective, a new perfective verb is created. Each individual concatenation of “prefix + stem” has a unique lexical meaning which can only be partially predicted (see Lesson 26 for more on this topic). For every new prefixed perfective verb, an imperfective verb is derived via suffixation. Each of these new verbs keeps the unique individual lexical meaning of its prefixed partner. The meaning added by imperfectivization, however, is general to all derived imperfectives: it is the “absence of boundedness”.

It is also possible to derive perfective verbs from simplex imperfectives with the suffix *-н-*, which adds the meaning of one-time instantaneous action. This suffix can also add attenuative meaning (to do something “a little bit”). Only certain simplex verbs can undergo this derivational process, but for those which do, the meaning of the derived form is clear. As do all derived perfectives, these also give rise to a secondarily derived imperfective. Here is the model of derivation, followed by examples both of derivational patterns and of usage.

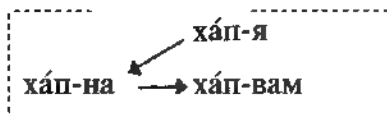

Instantaneous meaning

	<i>perfective</i>	<i>imperfective</i>	<i>(meaning)</i>
<i>simplex</i>		рѣт-ам	kick
<i>derived pair</i>	рѣт-на	рѣт-вам	take a kick
<i>simplex</i>		чѹк-ам	knock
<i>derived pair</i>	чѹк-на	чѹк-вам	give a knock or tap

Attenuated meaning

<i>simplex</i>		пѣя	drink
<i>derived pair</i>	пѣй-на	пѣй-вам	have a quick drink

*simplex**derived pair*

bite

have a bite

Ах, как обичам да си пийна
ракийката с мешана салатка!

Oh, how I love to have a shot of rakia
with a bit of mixed salad!

Тая вечер трябва да вечеряме
рано, на обед само хăпнахме
малко.

We should have dinner early tonight,
we only had a small bit at lunch.

-- Ти разбра ли, че Петър е
ударил колата?

"Did you hear that Peter smashed up
his car?"

-- Ах!

"Oh no!"

-- Не се притеснявай де, той само
я е чукнал малко.

"Don't worry, he just bumped it a bit."

18.2b. Verbal derivation: the prefixes *по-* and *за-*

Certain prefixes impart a particular meaning to a verb. Among these are *по-*, which adds the meaning "for a little while", and *за-*, which normally adds the meaning of the beginning of an action. This type of perfectivization will be studied in more detail in Lesson 26.

Седнете до мене, ще ви почета
и от двете книги.

Come sit by me, and I'll read you a
bit of both books.

Трябва да мина някой път да си
поприказваме.

I should come by sometime so we can
chat for a bit.

Хайде да се поразходим.

Let's go for a little walk.

Пак заваля, а аз не си нѐся
чадър.

It's begun to rain again, and I don't
have an umbrella.

На стари години всяка жена
заприличва на майка си.

As she gets on in years, every woman
starts to resemble her mother.

18.3a. Meaning of derived imperfectives: "holes in the system"?

It is a cardinal rule of the Bulgarian aspect system that the addition of a prefix to a simplex (unpaired) imperfective always creates a new verb pair with a new meaning, and such pairs are always listed separately in the dictionary from the original simplex verb. In most instances, this reflects the actual state of the language:

the new, derived meaning is palpably and clearly distinguished from that of the basic simplex verb. For instance, the pairs **разпѣтвам** / **разпѣтам** "interrogate" and **опѣтвам** / **опѣтам** "attempt" are both clearly distinct in meaning from **пѣтам** "ask".

In the case of some verbs, however, this structural model seems somewhat forced. Certain imperfective verbs have clearly been formed by derivation from a perfective which itself has been derived from a simplex imperfective. The perfective verb which represents the necessary intermediate stage, however, has fallen out of existence. One is left with two imperfective verbs which function essentially as synonyms. Examples of pairs which are completely synonymous are **чакам** -- **очакам** "wait", **зная** -- **познавам** "know". Another pair which is almost complete synonymous is **говоря** -- **разговарям** "talk". In each case, the presumed intermediate verb (**очакам** / **позная**, **разговоря**) is not in existence or is only used very rarely in that meaning.

18.4a. Indirect object pronouns and word order

A number of different constructions utilize short form indirect object pronouns. In most of these, the indirect object pronouns follow the rules learned earlier: they occur adjacent to the verb, immediately before the direct object pronoun, and after all copula forms except 3rd singular. In possessive constructions, however, they must occur immediately after the definite marker of the possessed noun (or in the case of kinship terms, immediately after the noun itself).

Examples are given below of both types of word order patterns. Indirect object pronouns are labeled *IND* wherever they are attached to the verb -- in indirect object constructions, experiencer expressions, relational-possessive expressions, and when used as the indirect object of affect. When used to express possession of a noun, however, they are labeled *POS*. When the verb of such a sentence takes an actual indirect object, there can be a sequence of what looks like two instances of *IND*, but which in fact is a sequence of *POS* - *IND*.

Indirect object of the verb

Дáдох	им	сладолéд.
<i>verb</i>	<i>IND</i>	

I gave them ice cream.

Experiencer expressions

Харéса	ми	фíлмът.
<i>verb</i>	<i>IND</i>	

I liked the film.

Студéно	ми	е.
	<i>IND</i>	3 ^d <i>COP</i>

I'm cold.

Relational possessive expressions

Георги	ти	е	брат.
	<i>IND</i>	<i>3rdCOP</i>	<i>predicate</i>

Georgi is your brother.

Ти	си	ми	приятел.
	<i>COP</i>	<i>IND</i>	<i>predicate</i>

You are my friend.

Indirect object of affect

Ще	ми	мине.
<i>Fut.</i>	<i>IND</i>	<i>verb</i>

It'll pass.

Possessive constructions

Новата	ми	книга	е	на масата.
<i>adj. def.</i>	<i>POS</i>	<i>noun</i>	<i>verb</i>	

My new book is on the table.

Майка	ми	им	даде	сладолед	на децата.
<i>subj</i>	<i>POS</i>	<i>IND</i>	<i>verb</i>	<i>dir. obj.</i>	<i>ind. obj.</i>

My mother gave the children ice cream.

Despite the difference in word order patterns, these short form possessive pronouns share the overall category of “affectedness”. In terms of meaning, they express an idea very similar to that of relational possessives. What is interesting, however, is that in certain instances a possessive pronoun object may appear to move away from its position adjacent to the definite article and take up position next to the verb. In other words, in certain instances it sheds the identity of *POS* and takes on that of *IND*.

In the examples below, *poss. noun* identifies the noun to which the possessive short form pronoun is normally attached. In the first sentence of each pair, the possessive pronoun occurs next to its noun, according to the rules for a short form pronoun in the *POS* function. In the second sentence(s), this same pronoun occurs in the *IND* position, which is next to the verb. The English translation, given between the different versions, cannot usually convey the difference in meaning between them.

possessive rules

Значи,	виртуозът	отряза	апандисита	ти.
	<i>subj.</i>	<i>verb</i>	<i>poss. noun</i>	<i>POS</i>

So this virtuoso took out your appendix.

indirect object rules

Значи,	виртуозът	ти	отряза	апандисита.
	<i>subj.</i>	<i>IND</i>	<i>verb</i>	<i>poss. noun</i>

possessive rules

Смени́ха	име́ната	им.
verb	poss. noun	POS

They changed their names.

indirect object rules

Смени́ха	им	име́ната.
verb	IND	poss. noun

На тях	им	смени́ха	име́ната.
ind. obj.	IND	verb	poss. noun

A similar relationship is seen in the following pairs of sentences, in each of which the indirect object pronoun replaces a prepositional phrase in *на*, once with the meaning of possession and once with the meaning of indirect object of affect.

possessive rules

Ръце́те	на На́дка	са	мръ́сни.
poss. noun		verb	

Nadka's hands are dirty.

Ръце́те	и	са	мръ́сни.
poss. noun	POS	verb	

Her hands are dirty.

indirect object rules

Та́ня	и	мие́	ръце́те.
subj.	IND	verb	poss. noun

Та́ня	и	мие́	ръце́те	на не́я.
subj.	IND	verb	poss. noun	ind. obj.

Tanya washes her [Nadka's] hands.

In all of the above examples, the meaning of “possessiveness” is still present: the appendix belongs to the speaker, the names belong(ed) to the streets, and the hands belong to Nadka. Yet sometimes this possessive appears to be absorbed into the broader meaning of “affectedness”. That is, the attention of the speaker shifts from the more concrete idea of possession to the more subtle idea of affect, and this shift of focus is conveyed by a shift in word order. The fact that the two different meanings -- that of possession and that of indirect object -- can be expressed with the preposition *на* is certainly relevant here.

Two points are significant here: 1) not every instance of a possessive construction can make this shift; and 2) the presence of the shifted word order indicates not so much a change in meaning as a shift in the speaker's range of perception.

18.5a. Idiomatic uses of the indirect object pronoun

All the uses of indirect object pronouns studied in this lesson refer to a person. That person is either the possessor, the experiencer, the recipient, the relative, or is in some way affected by the action. Certain idioms, however, include indirect object pronouns which have no real-world referent (but which still obey the appropriate word order rules).

An example is the use of the 3rd singular masculine indirect object form **му** used with the verb **мисля** (or alone). The meaning added by **му** is simply a highly emotional one (there is no reference to any person or thing of masculine gender).

Какво толкова ще му мислиш!

Why so much thinking?!

Аз, без да му мисля, станах
плочкаджия.

I became a tile-layer without a second
thought.

Падат пусните му плочки и
това е.

Those stupid tiles fall off and there's
nothing I can do about it.

18.6. Derivation of diminutives, continued

As seen in Lesson 13, the suffix **-ч-** is used to form nouns that designate smaller versions of the base noun -- hence the name "diminutive". Numerous other suffixes also are used to form diminutives. The characteristic mark of all of them is the presence of one or more of the following consonants or consonant groups: **-ч-**, **-ц-**, **-чк-**, **-нц-**. Depending on the degree of diminution speakers wish to convey, they can add more than one of these suffixes to a word.

All of these suffixes can also be used to convey the sense of endearment and affection. This usage of words meaning "little" is not unknown in English. For instance, a speaker of English might refer to a shop she is fond of, regardless of its size, in the following manner:

"There's this little shop down the street where they have...."

In Bulgarian, such usage is much more widespread than in English. Diminutive suffixes can be added to nouns, adjectives, and even verbs. Depending on the context (and on the noun itself), the same suffixes can signify either smallness or affection (and, of course, sometimes both). Personal names are also often modified by means of these suffixes.

The suffix **-к-** is freely added to many words. In the following instances, where it refers to items of food and drink, it clearly does not indicate smallness of portions. Rather, it expresses the speaker's fondness for the experience of eating and drinking.

<i>neutral word</i>	<i>root</i>	<i>+ -к- ></i>	<i>derived diminutive</i>	<i>(meaning)</i>
ракия	ракий-	-к- >	ракий-ка	rakia
салата	салат-	-к- >	салат-ка	salad
скара	скар-	-ич-к- >	скар-ич-ка	grilled meat

The sequence **-чк-** in **скар-ич-ка** in fact is a double occurrence of the suffix **-к-**; the first **-к-** shifts to **-ч-** before the second one.

Another diminutive suffix is **-ен-ц-** (always followed by the neuter ending **-е**). It forms nouns signifying both the young of certain animals, and endearing forms of personal names. For example:

<i>base</i>	<i>stem</i>	<i>+ ен-ц-</i>	<i>derived diminutive</i>	<i>(meaning)</i>
кот-ка	кот-	-ен-ц-	кот-енце	kitten
куч-е	куч-	-ен-ц-	куч-енце	puppy
прас-ё	прас-	-ен-ц-	прас-ёнце	piglet
пил-е	пил-	-ен-ц-	пил-енце	
Над-ка	Над-	-ен-ц-	Над-енце	
Мит-ко	Мит-	-ен-ц-	Мит-енце	

Words in the first half of the above chart illustrate the “true” diminutive use of this suffix: these are the neutral forms used to refer to small (that is, the young of) animals. Words in the second half of the chart illustrate the “endearing” use of this suffix: all these words refer to humans. In turn, most are derived from a word which already has a diminutive meaning.

The word **пил-енце**, for instance, which is used in the sense of “sweetheart”, is derived from **пиле**. **Пиле**, in turn, is the neutral diminutive referring to the young of a chicken. The other two diminutives are nicknames derived from names which themselves are already diminutive forms of the given names **Надежда** and **Димитър**. This second degree of diminution (with **-енце**) would be used only to a child, or to someone to whom one felt extremely close.

The following examples illustrate the usage of these derived forms. In each case the speaker is a child or is speaking to a child. Translations are of necessity approximate, as much depends on the context.

NOTE: diminutive formations of this sort are not included in glossary lists.

Мáмо, ви́ж това́ кóтенце кóлко е хúбавичко!	Mommy, look at the kitten, how little and cute it is!
И́скаш ли ча́йче, пи́ленцето ми?	Do you want a bit of tea, my little sweetheart?
О́х, на ма́ма злáтното момíченце!	Oh, [see] Mommy's little golden girl!

Diminutives of proper names end in either -o or -e. If the diminutive form of the personal name ends in -e, it takes the definite article when used in any form other than the vocative.

Вéско, каквó прáвиш?	Vesko, what are you doing?
Нíе с Вéско щe хóдим тáм.	I'm going there with Vesko.
Милéнче, каквó прáвиш?	Milenche, what are you doing?
Нíе с Милéнчето щe хóдим тáм.	I'm going there with Milenche.

Another commonly heard example of a diminutive suffix used endearingly is the series of words formed from the rarely used indefinite adjective гóрък "bitter, wretched". In the definite form, this adjective is used to convey sympathy. More frequently, the series of diminutive suffixes -ич-к- is added in order to achieve a heightened sense of sympathy. For example:

Мнóго му бéше трúдно, горкíят.	It was hard for him, poor fellow.
Горкíчкият -- прóсто не можá.	The poor thing -- he just couldn't [manage].

SAMPLE SENTENCES

1. Който търси, намира.
2. Много починах да забравям. Не помня кое къде слагам. Каквото и да потърся, не мога да го намеря.
3. Не можеш да очакваш от него да ти намери книга за превод. Него ще го домързи да търси. Той за себе си не потърсва, ама превежда каквото му попадне.
4. -- Твоите деца френски ли учат в училище, или английски?
-- Моите деца учиха немски шест години, но нищо не научиха.
-- Така не можеш да научиш чужд език. Трябва поне по два часа на ден да учиш, за да има някакъв резултат.
5. Нека да вземем някакво решение най-после. Размишляваме от една седмица и още нищо не сме измислили. Ти идваш всяка сутрин с нови идеи, а вечерта казваш: "Аз размислих, тази идея за нищо не става, трябва да измислим нещо ново."
6. Те и двете плетат много хубаво. Майката обаче е по-бърза и изплита по един чорап на ден. А дъщерята е по-бавна -- на нея ѝ трябва два дена да изплете един чорап.
7. Някой чука на вратата. А аз си седя тихичко в стаята и не отварям.
Чуден човек. Чука веднъж, после -- след дълга пауза -- още веднъж. Точно когато реша, че си е тръгнал, той чука пак. Питам се кой ли е? Дали да не отида да отворя?! Ето, пак чука.
8. След дългата студена зима слънцето грейна и гората изведнъж се разлисти. Слънцето грее сега.
9. Много е странно времето това лято: сутрин слънцето греива за малко, но след обед винаги завалива дъжд.
10. Чудни хора. Те в тяхното семейство гълтат маслините с костилките. Пръв започна да ги глътта бащата. Глътна две. Хареса му. После и другите последваха неговия пример. На децата обаче не разрешават да глътат по много. Те глътват само по три преди закуска. Не повече.
11. Често минавах покрай тази къща. Лампата пред нея винаги светеше. Оня ден обаче пред къщата беше тъмно. После изведнъж лампата светна. Посвети малко и угасна. Оттогава винаги, когато минавам покрай лампата, тя светва. Сигурно ме поздравява.
12. Катеричките са големи къщовници. Каквото намерят, занасят го в хралупата си. Ето, и тази сега носи един орех. Да видим дали пак ще си го занесе в хралупата.

13. Очіте му са отворени.
14. Отворени са му очите.
15. Граничарят ѝ взе паспорта и слезе от влака. Като тръгна влакът, него още го нямаше с паспорта. Тя ужасено се притесни.
16. Деканът връчи дипломата на студента и му стисна ръката.
17. Бóже, какво хубаво бебе си ми ти! Какви са тия сини очички! Ами, тия малки ръчички!
18. Камене, щом те боли главичката, трябва да пийнеш топло млечице.
19. -- Мамо, дай ми парички за бонбони.
-- На ти пари!

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. This rakia is no good at all. I don't like it. I usually have a little bit of rakia with my salad. I wanted to have a little now, but I have changed my mind.
2. The dentist wants to extract another of my teeth. He always sings as he is pulling them out. I think I'll find myself a new dentist.
3. A month ago it would start raining every day in the afternoon. But it hasn't rained in a long time. Maybe it will start raining now!
4. I used to read the newspaper every morning when I got up. It was always too early for me to do any work, and so every morning I would read at least two newspapers. But then I decided I had to renounce this habit.
5. When people say goodbye to each other, they often shake hands.
6. "What's wrong with you?"
"I don't know. I don't feel well. My stomach just suddenly started hurting."
"Your stomach always starts hurting when you have to sit down and do a bit of work. There's nothing wrong with you!"
7. Let's try to sneak out of here. It's time for me to go to bed.

READING SELECTIONЕлисавета Багряна, поетеса

Елисавета Багряна е псевдонимът, с който поетесата Елисавета Бѣлчева подписва още първата си книга със стихове “Вѣчната и свѣтатa”, излязла през 1927 г. Под това име тя заема бляскаво място в българската литература. Никога преди Багряна на български език не е прозвучавала поезия с такава вътрешна свобода на израза и на духа! При всички български поети преди нея стихът -- дали трóмав, или виртуóзен -- носи следите на творческата мъка. Когато обаче се вслушваме в нейната поезия, ние сякаш забравяме, че това е поезия, толкова прилича тя на естѣствената човѣшка рѣч. Това не е прѣсто индивидуално откритие на Багряна, то е и резултат от обективния разво̀й на българското поетично слóво; отначало отделѣно от обикновѣния гóвор и превърнато в “стих”, то след това достига поетично съвършенство и се завръща -- на друго ниво -- там, откъдето е тръгнало -- при човѣшкия глас.

Характерното за Багряна цялостно хармонично съзнáние я отличава от мнозинството съвременни български творци. Тя твори в хармония със себе си и със свѣта и възприема живота пълноценно. Така тя примирява мечтáта и спóмена, úтрото и нощта, тялото и духа, грехá и светостта. Нейната поезия не сáмо изразява най-широката емоционална гáма -- от радостта до скръбта -- но и най-пълния биологичен цикъл на човѣка. В поезията на Багряна няма пóзи и метафизически бѣздни, тя няма дори някаква особена сво́я тѣма, в която да изчерпва себе си. Творчеството на Багряна е в същото време една от първите изяви на нашето национално и балканско самосъзнáние. И нейната човѣшка фигура дори, не по-мáлко от нейната поезия, излъчва красота и благородство, някакво гордо достóйство. Има удивителна мяра и сдържаност в поведѣнието ѝ. И не ѣ чýдно, че тези, които я познаваха, пáзят в паметта си свѣтлия ѝ образ.

Адаптирано от Светозар Игов, История на българската литература, 1878-1944.

Стихии

Можеш ли да спреш ти вятъра, дѣто идва от могилите,
префучава през боазите, вдига облак над диканите,
грабва стрѣхите на къщите, на каруците чергилата,
сваля портите, оградите и децата по мегданите --
в рѣдния ми град?

Можеш ли да спреш ти Бистрица, дѣто иде прѣлет яростна,
разтрошава ледовете си, на мостѣвете подпѣри
и излиза от коритото, и завлича, мѣтна, пакостна --
къщиците и градинките, и добитъка на хората --
в рѣдния ми град?

Можеш ли да спреш ти виното, щом веднѣж е закипяло то
в бѣчвите огромни, въздани, с влага лѣхаща наситени,
на които с букви кирилски пише “черното” и “бялото” --
в рѣдния ми град?

Как ще спреш ти мене -- волната, скитницата, непокорната --
рѣдната сестра на вятъра, на водата и на виното,
за която е примамница непостижното, просторното,
дѣто все сънува пътища -- недостижнати, неминати --
мене как ще спреш?

-- Елисавета Багряна

GLOSSARY

ако не ме лъже паметта апандисит	if memory serves me correctly appendix, appendicitis	домързява ме / домързи ме (3rd ps.) достигам / достигна достойнство дух, -ът (pl. духове or духове)	not feel like, be too lazy reach, achieve worth, dignity spirit
балкански бэбе бэз да му мисля бездна биологичен бия благородство бляскав боаз будя бърза помощ бъчва	Balkan (adj.) baby not a second thought abyss biological beat nobility brilliant, sparkling defile, gorge awaken, arouse first aid, ambulance barrel, cask	емоционален естествен за нищо не става забранявам / забраня завличам / завлека (-чеш)	emotional natural isn't worth anything forbid drag off, wash away
вадя вечен вземам решение взидан виртуозен влага вншн вншн връчвам / връча (-иш) всё пак вслушвам се / вслушам се възприемам / възприема вътрешен	take out, get issued eternal arrive at a decision "walled-in" masterly dampness, moisture warrior free, independent hand, deliver, present nevertheless listen closely perceive, apprehend internal	завръщам се / завърна се закипявам / закипя заприличвам / заприличам иде ми отръки иншестен излъчвам / излъча (-иш) измъквам се / измъкна се израз изразявам / изразя изчерпвам / изчерпя изява император индивидуален	turn, return begin to boil; be in full swing begin to resemble be good at, handy at well known, familiar radiate, emanate make off, slip away expression express, manifest exhaust, wear out manifestation emperor individual, personal
гѣми гледам на карти говор горкият, горката	scale, gamut read [some]one's fortune by cards speech, dialect wretched one, poor thing	каруца катеричка кирилски кирилски букви клиент клуб корито костилка котенце красота кръчма къде	cart, carriage squirrel Cyrillic (adj.) Cyrillic letters client, customer club, clubhouse trough; river bed pit, stone kitten beauty pub, tavern far, infinitely
грабвам / грабна градинка граничар грейвам / грейна грях, грехът (pl. грехове)	snatch up, carry off small garden border guard start to shine (of sun) sin	декан диканя диплома добитък	dean threshing board diploma cattle, livestock

къдѣ ти къщѡвница къѡпоолу	how could that be? sterling housewife eggplant caviar	обѣкт обектѣвен облак облизвам / оближа (-еш)	object, project, site objective cloud lick
лампа лѣд, -ѣт (pl. ледовѣ) лижа (-еш) лъжа (-еш) лъхаш	lamp, light ice lick tell a lie, deceive smelling of, giving off	образ ограда огромен оправям / оправя освежителен отбивам се / отбия се	image, form fence huge, enormous settle, put in order refreshing drop in
мазѡл маѣстор	corn, callous, blister master [worker], craftsman	отдѣлям / отделя открѣтие откъдѣ да знам откъдѣто	separate, detach discovery how should I know whence, from where (relative conjunction) distinguish
манджа маратѡнка мѡлѡни мѡдѡн мери see мяра механѡ мѣщана салѡта мѡлѡниѡтѡ могѣла му	dish, food training shoe olive [public] square tavern garden salad majority hill, mound (conversational particle; see p. 69)	отличавам / отличѡ (-иш) отрѣзвам / отрѣжа (-еш) отсрѣца отсядам / отсѣдна оттогѡва	cut off, cut out across the way put up, stay at from that time
мѣтѡн мѣчѡниѡ мѣра (pl. мѣри)	muddy, dull torment, torture measure, fit	пѡкѡстен пѡмет, -тѡ пѡркинг паспѡрт пѡуза пѣйвам / пѣйна пѣле	harmful, pernicious memory parking lot, carpark passport pause, break have a drink/shot chick, chicken; sweetheart
на (emphatic particle) на бѣрза рѣка на ти парѣ надписвам, надпиша (-еш) налагам / наложѡ (-иш) налагам се / наложѡ се (-иш) налага се / наложѣ се (3rd ps.) наминавам / намина направо Нарѡдното събрѡние нарязвам / нарежа (-еш) насищам / наситѡ национален недѣлен недостѣгат немиѣнат непокѡрен непѡстижен ниѡѡ	here, there hastily here's [your] money inscribe put, impose, force impose, necessitate be necessary drop in directly, openly Parliament cut into pieces saturate national Sunday (adj.) unattained "untrodden" disobedient, rebellious unattainable level	пита́м се плѣня́вам / плѣня́ плѣта плѡчкаджѣя плѡщѡд по тѡя рѡбота пѡ-миѡалѡта годиѡва повѣдѣние подпи́свам / подпи́ша (-еш) подпѡра поѣзня поѣт поѣтѣса поѣтиѣчен пѡза пѡздравѣвам / пѡздравѣ пѡрта	wonder take captive, captivate knit, braid, plait tile-layer [city] square on that score the year before last behavior, conduct sign one's name support, pillar poetry poet poetess poetic posture, attitude greet gateway

посвѣтвам / посвѣтна / посвѣтя	shine for a while	свѣтвам / свѣтна свѣти see свѣят	flash, go on (of a light)
последвам	follow	свѣгост	sanctity
прасѣ	pig	свѣтъл образ	a noble figure
прасѣнце	piglet	шѣти	shine
превѣждам / превѣда	translate	свят, свѣти	holy, sacred
преврѣщам / преврѣрна	transform	сдѣржаност	reserve, restraint
предварителен	preliminary	скара	grill
предварително	in advance	скитница	wanderer
предписвам / предпиша (-еш)	prescribe	скрѣб, -та	grief, sorrow
префучавам / префуча (-иш)	rush past	следа	trace, track
преценявам / преценя	estimate, assess	слово	word, speech
примавам / примамя	entice, allure	спомен	memory, recollection
прѣмер	example	спѣр	argument
примирявам / примирия	reconcile	спѣр няма	it goes without saying
прозвучавам / прозвуча (-иш)	sound, ring out	стискам / стисна	squeeze, press
простѣрен	spacious, roomy	стискаме си ръцѣте	shake hands
псевдонѣм	pseudonym	стискам ръката	shake another's hand
пълноценен	complete, full value	странен	strange, unusual
		стрѣя	build
		стрѣха (pl. стрѣхи)	eaves
		сѣбрание	meeting, gathering
		сѣвременен	contemporary
		сѣвършенство	perfection
		сѣзнание	consciousness
		сѣкаш	as if
развѣй	development	та	and, even; so that
разлиствам се / разлистя се	burst into leaf	творѣц	creator; artist
размѣслям / размѣсля	ponder, change one's mind	творѣчески	creative
размишлявам	speculate	творѣчество	creative work
разпитвам / разпита	inquire, interrogate	ти баща, ти майка	you're my only hope
разрѣшавам / разрѣша (-иш)	allow, permit	тих	quiet
разтрошавам / разтроша (-иш)	break up, crumble	тихо	quietly; quiet!
результат	result	торта	cake
рѣч, -та	speech	трѣма	clumsy, ungainly
рѣшение	decision, solution	тяло (pl. телѣ)	body
ритам	kick	утѣсвам / утѣсна	go out
ритвам / ритна	take a kick	удивѣтелен	amazing
рѣден град	hometown	удѣвлствие	pleasure
рѣдна сестра	birth sister (same parents)	удрям / ударя	hit, strike
		ужасявам / ужася	horrify, appall
		уличка	small street
		уникален	unique
		упѣтвам се / упѣтя се	make one's way to
самосѣзнание	self-awareness	фѣгура	figure
сбогѣвам се	say goodbye, take leave of	формулирам	formulate, phrase
свалям / сваля	remove, throw down	френски	French

ха́ня	bite	чергѝло	awning
характѝрен	characteristic	чѝст, -та	honor
хармонѝчен	harmonious	човѝшки	human, decent
хармонѝя	harmony	чѝден	wonderful; strange
хва́щам мазѝли	get blisters	чу́кам	knock
хи́ч	nothing, not at all		
хралу́па	cavity in a tree	я́ростен	furious, fierce
		ѝтѝе	dish
ѝѝѝѝѝѝ	cycle, series		
ѝѝѝѝѝѝ	entire, total		

CULTURAL COMMENTARY

City life: landmarks; room rental; public transportation

The square in front of the Parliament building in Sofia (площад Нарѝдно събѝрание) is often identified by the statue at its center. The statue is of the Russian Tsar Alexander II, known in Bulgaria as Tsar Osvoboditel (the emperor who liberated the serfs). With respect to Bulgaria, he led the armies victorious over the Turks in the Russo-Turkish war of 1877-78 which won Bulgaria her independence from the Ottoman Empire. He is highly revered for this feat; the great cathedral named after Alexander Nevsky (his own patron saint) was built to honor him. Since the statue is of a mounted soldier facing towards the parliament building, the portion of Sofia located behind the statue is often referred to as "behind the tail of the horse".

One of the best restaurants in Sofia is called Крѝм ("Crimea"). It is colloquially referred to as Рѝски клуб ("The Russian Club").

It is common for foreign visitors to rent rooms within Bulgarian households. Use of the bathroom and telephone is assured; use of the kitchen is less usual and must be negotiated. Heating water for tea or coffee in one's room, and eating take-out food there, is usually the norm. Landladies are friendly and helpful (and often naturally curious about foreign ways).

Public transportation in Sofia is quite good: a combination of trams, trolleys and buses covers the city well. The same tickets work for all public transport. One can buy individual tickets, but most Sofia residents buy long-term tickets at a reduced rate. Tickets are shown only when asked for (but a heavy fine is assessed if one is caught traveling without a ticket).

Food and drink: mekhana; grills, salads, sandwiches, wine

The salad called кѝпопѝлу is made of eggplant, peppers and garlic. It is known in Yugoslavia as "ajvar" and in some parts of the West as "eggplant caviar". It is a very popular accompaniment to rakia.

Those smaller restaurants serving grilled meats often advertise themselves as "skara" (скѝра), after the name of the outdoor grill itself. Another popular type of restaurant is that called "mekhana" (мехѝна). Such restaurants usually have traditional decor (colorful folk tablecloths and earthenware cups and dishes), and the servers usually wear folk costume. The food is also simple and traditional.

"Sandwiches" in Bulgaria used to be open-faced - a slice of bread with cheese or salami on it; now Western-style sandwiches are just as common. Yogurt is purchased in standard sized containers. It is either eaten with a spoon, or the container is shaken and the yogurt then drunk. Traditionally the main meal is still taken at midday; yogurt and bread is a very common supper.

Red wine in Bulgaria is sometimes colloquially referred to as "black" wine, especially in certain western villages. Certain types of very dark grapes are regularly called "black grapes".

Home life: repairs

Most Bulgarians do as many home repairs (or home improvements) as they can by themselves, since workmen who specialize in these jobs are expensive and in constant demand. A workman who is reliable and good at one of these jobs, such as the laying of tiles in kitchens and bathrooms, is highly sought after.

Families: children

Children are doted upon, and the language reflects this through the extremely expressive means by which one talks to or about children. Children are often not addressed by name at all, but by various terms which translate roughly as “Mommy’s [Daddy’s] dear one”.

History: Tsar Samuil

One of the most famous medieval Bulgarian rulers was Emperor Samuil (Цар Самуил), who ruled from 980-1014. His capital was in Ohrid (Охрид, now part of modern Macedonia). He successfully expanded the Empire through a series of conquests, but then lost a significant battle to forces under the Byzantine emperor Basil in 996. However, it was his final defeat by Basil (in 1014) which gave the latter the nickname of “the Bulgar-slayer”. after taking 14,000 Bulgarian soldiers captive, Basil ordered all of them to be blinded and sent back to Ohrid, sparing only one man in 100 so as to lead them home. When Samuil saw the fate of his army, he died from the shock.

Literature: Elisaveta Bagryana

Elisaveta Bagryana (1893-1990) is Bulgaria’s first great woman poet, and one of its most famous and beloved of all poets. She was the first emancipated woman artist in a very patriarchal society, and was admired both for her literary achievements and her personal courage. Her biographer and critic, the poet Blaga Dimitrova (Блага Димитрова, 1922-), is seen by many as the successor of her feminist artist mantle.

Statue of Tsar Alexander the Liberator, Parliament Square, Sofia

LESSON 19

DIALOGUE

Разходка из Сѳия

// Рано сутринта на другия ден закуската е изядена, кафето изпито и чиниите измити от тримата с общи усилия. Днес Павлина и Димитър искат да разходят Милена из Сѳия. Павлина взема и голямото си куче. //

Павлина: Миленче, ти откога не си идвала в Сѳия?

Милена: О-о, отдавна. Сигурно има шест-седем години.

Димитър: Оттогава Сѳия много се е променила... Няма да я познаеш.

Павлина: Да. Щом толкова отдавна не си идвала в Сѳия, сигурно ще я намериш много променена.

Милена: Къде отиваме?

Димитър: Аз предлагам да минем по Раковски до булевард Руски.

Павлина: Не булевард Руски, а Цар Освободител. Нали му смениха името.

Димитър: Няма значение. На толкова улици имената са им сменени. Не мога да им свикна на тези нови имена. Та, оттам по жълтите павета покрай Военния клуб до Народното събрание и Александър Невски.

Павлина: Малко жълти павета останаха... Мине не мине някоя година и току видиш още някоя част заменена с асфалт.

Димитър: Много правилно. Ще си изпочупят хората краката по тия хлъзгави павета през зимата.

Павлина: Ама пък асфалтът не е толкова хубав. Нали знаеш, Миленче, че никъде другаде в България няма такива павета. Майка, бог да я прости, ми беше разказвала, че са били внесени от Чехия в началото на века. В тогавашните вестници има карикатури на натъжени софийски кокетки с вдигнати до глезена поли. Няма, горките, вече повод да си показват краката. Нали няма вече кал...

Димитър: От Университета можем да вземем тролей до Двореца на културата. Ти влизала ли си в него?

Милена: Не съм, макар че той вече беше построен тогава. Имаше веднъж една учителска конференция там, но аз не можах да вляза.

Димитър: Не беше ли поканена?

Милена: Разбира се, че ме бяха поканили, но аз си бях забравила поканата в хотела.

Павлина: Аз съм ходила там много пъти, но все с връзки. Бях веднъж на откриването на една изложба, организирана от един мой приятел. И аз бях пропуснала да си взема поканата, но мойт приятел познаваше всички на пропуски...

Милена: А Митко, виж! Онези хора на другия тротоар не са ли нашите вчерашни спътници?

Димитър: Ами да, те са. И те имат куче. Я да пресечем улицата и да им се обадим. Те май не са ни забелязали още. Виж как са унесени в разговор.

Павлина: Чакай да светне зелено!

// След като изчакват светофарът да смени светлините, те пресичат улицата. //

Милена: Камене, Надке, здравейте!

Димитър: Здравейте, Таня!

Таня: А, каква изненада. Здравейте, здравейте.

Милена: Таня, запознайте се. Това е майка.

Таня: Много ми е приятно.

Камен: Мамо, виж какво куче има тази леля.

Надка: Как се казва?

Павлина: Барт. Съкратено от Бартоломей. То е расова порода.

Надка: Лельо, хапе ли породата?

Павлина: Не хапе, миличко. Барт много обича малки деца.

Димитър: И вие сте излезли да се поразходите, нали? Да вървим тогава заедно. Ние сме към Народното събрание.

Таня: Да вървим.

BASIC GRAMMAR

19.1. The past anterior tense

The Bulgarian past anterior tense (*минало предварително време*) designates an action which had been completed prior to another specific action in the past. It is a compound tense, formed by combining the past tense of *съм* with the L-participle. In all three persons of the singular, the form of the L-participle agrees in gender with the subject: the masculine form *отишъл* is given below, but *отшла* or *отшло* (variant forms *отишълá, отишлá, отишлó, отишли*) would be used with feminine or neuter subjects.

In the third person singular, the auxiliary *бѐ* is also frequently encountered; there is no difference in meaning.

	singular	plural
1 st	бях отишъл	бяхме отишли
2 nd	беше отишъл	бяхте отишли
3 ^d	беше отишъл	бяха отишли
	бѐ отишъл	

The student should exploit the similarities between the Bulgarian and English past tense systems (at least at this point). Both languages have a simple past tense (which refers to completed past actions), a resultative past tense (which considers the relevance of past action in the present moment) and a doubly marked past tense (which indicates a time frame specifically located in a more distant past). Thus:

Bulgarian		English	
<i>aorist</i>	аз отидох	<i>simple past</i>	I went
<i>past indefinite</i>	аз съм отишъл	<i>present perfect</i>	I have gone
<i>past anterior</i>	аз бях отишъл	<i>pluperfect</i>	I had gone

The simple past tense is always a single word, while the other two tenses are composed of an auxiliary and a participle. The two compound tenses utilize the same auxiliary; the only difference is in the tense of the auxiliary. When the meaning is "relevance to the present moment", the auxiliary is in the present tense (Bulgarian *съм* / English "have"), but when the meaning is "time frame removed in the past", the auxiliary is in the past tense (Bulgarian *бях* / English "had").

The usage of the Bulgarian past anterior is almost exactly parallel to that of the English pluperfect: each indicates that one of two completed past actions occurred before the other one. In each of the examples below, for instance, two past events are identified. The earlier one is described with the past anterior, and the later one is either described with the aorist or is assumed from the context.

Аз го бях дал вече, когато ти ми писа, че не можеш да дойдеш.	I had already submitted it when you wrote me that you wouldn't be able to come.
Вашият младеж беше дошъл да го чака още преди 8.00 и те излязоха заедно.	Your young man had come before 8:00 to meet him, and [then] they left together.

For the past anterior to be used, it is always necessary that there be two sequential events in the mind of the speaker, whether or not both are explicitly described. If the later event is not mentioned, it can always be assumed from the context. The verb in the past anterior can be of either aspect, although the perfective is usually used unless the speaker wishes especially to emphasize the durative or repeated nature of the earlier action. For example:

Ние нарочно бяхме отпечатали повече екземпляри, за да ги разпространяваме сред колеги, които не са могли да присъстват.	We had purposefully printed a surplus of copies in order to send them to colleagues who weren't able to come.
---	--

(It is clear from the context that at the moment of speaking the conference has concluded; the use of the past anterior specifies that the printing of the copies had been completed before the conference had taken place.)

Майка, Бог да я прости, ми беше разказвала, че са били внесени от Чехия в началото на века.	My mother, God rest her soul, had told me [repeatedly] that they had been imported from the Czech lands at the turn of the century.
--	--

(The speaker is of course aware of the fact that her mother is no longer alive. Even though there is no real necessity to mark the sequence of the events -- since it is obvious that the mother must have told the tale about the tiles prior to the event of her death -- the speaker chooses to focus on that sequence by using the past anterior. She uses the participle of the imperfective verb (разказвала) to emphasize the repeated nature of the action.)

Не ги бях виждала никога заедно и мислех, че не се познават.	I had never seen them together before, and [therefore] thought that they didn't know each other.
--	--

(This speaker mentions two past actions, both of which occurred prior to another past action which is not mentioned. It must be assumed from the context that the speaker has just seen the pair in question and has realized that they are acquainted. The present moment from which she is speaking encompasses both this more recent event

and the longer period prior to that event. The durative nature of that long period is communicated both by the imperfective aspect of the past anterior [бях виждала] and the imperfect verb describing a state concurrent with that period [мислех]).

19.2. Word order in the past anterior

The past anterior is similar to the past indefinite in that it is composed of an auxiliary and an L-participle. Word order rules are also similar: the auxiliary precedes the object pronouns, the negative particle must precede the auxiliary, the interrogative particle comes after the first element in the string, and the entire string of clitics must be adjacent to the L-participle. For instance:

past indefinite

Не сме му го дали.

We haven't given it to him.

Не сте ли му го показали?

Haven't you shown it to him?

past anterior

Не бяхме му го дали.

We hadn't given it to him.

Не бяхте ли му го показали?

Hadn't you shown it to him?

There is one major difference between the past indefinite and the past anterior, however. The auxiliary in the past indefinite, *съм*, is a clitic and must obey all the rules for clitics. The auxiliary in the past interior, *бях*, is not a clitic however. Thus it may stand at the beginning of a sentence; indeed, it often occupies this position.

Бяхме ти пратили по-рано
програмата, сегă ти пращам
за информация материалите
от конференцията.

We'd sent you the program [some
time] earlier, now I'm sending
for your information materials
from the conference.

Бяха им казали това, но те го
забравиха.

They'd been told about it, but they
forgot.

Бях направила някои грешки, а
той ги поправи.

I'd made several errors, and he
corrected them.

Беше ли научила урока навреме?

Had you [indeed] learned the lesson
on time?

19.3. Passive participles, continued

Passive participles are adjectives which express a completed action, and which consequently retain a great deal of their original verbal meaning. Like all adjectives, they can be used either attributively (to modify nouns) or predicatively (after the verb *съм*). Both these usages are similar to English.

attributive

Оттам ни маха една много
добре облечена дама.

A very well-dressed woman is waving
to us from over there.

Ние ще ядем пържени яйца.

We'll have fried eggs.

predicative

Материалите ще бъдат
публикувани в окончателен
вариант след два месеца.

The papers will be published in their
final version in two months.

Вие сигурно сте уморени от пътя.

You're no doubt tired out from the trip.

Attributive passive participles are used much more frequently in Bulgarian than in English, and most such usages cannot be translated by English passive participles. Instead, English must usually resort to verbal phrases. The closest literal translation, using a related adjective which has no verbal meaning in it, often completely fails to render the sense of Bulgarian. For example:

Сигурно ще я намериш
много променена.

You'll certainly find that it has changed
a lot. [*literally*: You'll certainly
find it very changed.]

Мине не мине някоя година
и току видиш още някоя
част заменена с асфалт.

A year or so passes, and all of a
sudden you see that they've replaced
yet another part with asphalt.
[*literally*: ...you see yet another
part replaced with asphalt.]

На твоята плоча сигурно има
запис на такива наградени
певци.

On your disk is certainly a recording of
singers who were awarded such a
prize. [*literally*: ...of such
awarded singers.]

Ризата ми (също от тъкано на
ръка платно и дантели)...

My folk costume shift (also made from
fabric and lace which was woven by
hand)... [*literally*: from woven by
hand fabric and lace...]

Predicative passive participles are also used quite frequently. They indicate that a particular action has taken place or will take place. As in English, they can appear after any tense form of the copula. Thus:

present	Хлябът е нарязан.
past	Хлябът беше нарязан.
future	Хлябът ще бъде нарязан.

The bread is/has been sliced.
The bread was sliced.
The bread will be sliced.

The system seems straightforward, but it can cause problems for the speaker of English. This is because only in the future tense is the English translation relatively exact. In these (and certain other) constructions, the Bulgarian present tense covers a much wider range of meaning than the English present tense. For Bulgarians, the fact that an action may already have been accomplished in the past is seen as less important than the fact that its results are still very present. The following sentence, although it does not contain a passive participle, illustrates this:

От снощи не се чувствам добре. I've been feeling bad since last night.

An English speaker must use the present perfect here and in other instances where s/he needs to specify the point in the past at which the state began. For the English speaker, the use of the present perfect (a past tense whose scope extends into the present) is sufficient to indicate that the state is still in effect. A Bulgarian speaker, however, must use the present tense: the fact that the state is still in effect outweighs any other consideration.

Constructions with passive participles are especially tricky in this regard. All of the following examples, for instance, are considered "present tense" in Bulgarian, despite the fact that all the predicative participles refer to events which were completed long before the moment of speech. The reference to the present results of the events allows (and requires) the use of the present tense in Bulgarian. By contrast, only the first example is considered "present tense" in English. In turn, present tense in English is possible in this first sentence only because no time period is specified; compare the second example, which must use the present perfect tense in English:

Развѐдена съм.	I am divorced.
Развѐдена съм вече от три години.	I've been divorced for three years.
Родѐна съм на трѐти април.	I was born on April 3.
Рилският манастир е създаден през X век.	Rila monastery was founded in the 10th century.
Днес той е превърнат в национален музей.	Now it has been transformed into a national museum.

The English speaker learning Bulgarian must pay attention to the broader scope of "present" tense in Bulgarian. One consequence of this broader scope is that the use of past tense in Bulgarian predicative constructions has a pluperfect meaning: it indicates that the action denoted by the participle was completed prior to some other past action. For example:

Не съм влизала в Дворѐца, макар че той вече бѐше построен тогава.	I didn't go into the Palace [when I was here before], although the construction had been completed at that point.
---	---

Когато си дойдох, всичко беше
направено.

When I got home, everything had
[already] been done.

Considerable context is often necessary to interpret the tense choice in such sentences. For instance, each of the following two passive sentences could be said about one and the same event, and both have the same English translation:

Ние сме трогнати от вашето
внимание.

Ние бяхме трогнати от вашето
внимание.

We were touched by your
consideration.

(same)

In both cases the speaker refers to an instance in the past when s/he was shown a certain consideration for which s/he now expresses gratitude. The difference between the two sentences concerns not time but rather the speaker's point of view. The first speaker focuses on the emotional state in general (indeed, it is almost as if she is reliving that state in the present). By contrast, the second speaker focuses more upon that state at a particular past moment and the fact that other events have intervened between that moment and the moment of speech -- despite the fact that he still feels the gratitude.

19.4. Passive constructions with passive participles

Many of the above sentences are examples of "passive constructions". Such sentences presume an underlying active one. The relationship between the two in Bulgarian is parallel to that in English: the direct object of the transitive verb in the active sentence becomes the subject of the passive sentence, and the transitive verb of the active sentence is expressed as a passive participle in the passive sentence.

active sentence

Someone	will send	the letter	on time.
Някой	ще изпрати	писмото	навреме.
<i>subject</i>	<i>transitive verb</i>	<i>direct object</i>	

passive transformation of above sentence

The letter	will be	sent	on time.
Писмото	ще бъде	изпратено	навреме.
<i>subject</i>	<i>auxiliary</i>	<i>passive participle</i>	

In the above example, the subject of the active sentence (the "agent" of the action) goes unmentioned in the passive sentence. If the speaker wishes to name the agent in the passive sentence, this is done by a prepositional phrase. Again, the structure is like English; the student need only remember that Bulgarian uses *от* where English uses "by". For example:

active sentence

I	wrote	the letter
Аз	написах	писмѳто.
subject	transitive verb	direct object

passive transformation of above sentence

The letter	was	written	by me.
Писмѳто	е	написано	от мене.
subject	auxiliary	passive participle	agent

In fact, passive constructions are used frequently when it is not necessary (or desirable) to specify the actor (or agent of the action). In the first "active" variant given above, the indefinite form *някой* appears as the subject, but this is simply because an active sentence requires an explicitly identified subject. If the speaker cannot (or does not wish to) specify the agent of the action, s/he will usually choose to express the idea in the passive. Passive constructions are also used when the speaker wishes to focus more on the result of the action than on its actors. For example:

Рано сутринта на другия ден
закуската е изядена, кафѳето
изпѳто и чиниите измити.

It's early morning on the next day --
breakfast is done [eaten], the
coffee is all gone [drunk up], and
the dishes all washed.

Слѳд като всѳчкото вино бѳше
изпѳто и всѳчките пѳсни
изпѳти, стана време за сън.

When all the wine had been drunk and
all the songs sung, it was time
to sleep.

If the speaker had wished to specify the subject of the actions in the second sentence, s/he would probably have used an active construction such as

Слѳд като бѳха изпѳли виното и
изпѳли пѳсните, гѳстите се
разотѳдоха.

After they had drunk [all] the wine and
sung [all] the songs, the guests
went their separate ways.

Similarly, while some sentences are perfectly natural in the passive form, the same sentences sound awkward with an agentive phrase. In principle they can be said, but speakers would normally not say them. Here, too, English usage is parallel:

Масата е слѳжена. Кѳй я е слѳжил?

The table is set. Who set it?

and not

От когѳ е слѳжена?

and not

By whom was it set?

Деветнайсети урок / Lesson 19

The same idea (of passivity without specific expression of the subject) is often expressed by a verb in the 3rd plural; this usage is also parallel to the English. In this type of construction it is not possible to specify the agent grammatically by a prepositional phrase. If such a phrase occurs, a third-person subject is understood.

-- Добре ли правят омлета?
-- Тук всичко готвят добре.

"Do they make a good omelet?"
"They do [cook] everything here well."

Там го пратиha [някои] от
редакцията.

He was sent there by [some people
from] the editorial office.

Although the two types of passives are not interchangeable, their meaning is very similar. This is seen in the frequent substitution of one type for the other in English translations of Bulgarian passive constructions. For instance:

На толкова улици имената
са им сменени.

They've changed the names of so many
streets. [*literally*: The names of
so many streets have been changed.]

The idea of "passive" in English can be rendered by one of these two constructions, both of which find nearly exact parallels in Bulgarian. There is also a third way to render passives in Bulgarian, one which has no parallel in English. These constructions, with *се*, are the subject of the next lesson.

Eagle's Bridge, Sofia

EXERCISES

I. Rewrite in the past.

1. Сърдя се, защото ме излъга.
2. Очаква се сняг, въпреки че зимата почти отмина.
3. Плащат му, защото е свършил работа.
4. Всички, които са дошли, слушат внимателно.
5. Сигурен съм, че никоой не те е търсил.
6. Търсят кандидати, които са работили повече от две години.
7. Мисля, че всички вече са се събрали.

II. Rewrite as passive.

1. Разделиха тортата на равни парчета.
2. В края на годината ще наградят най-добрите ученици.
3. Вече продават билети за концерта.
4. Изпуснаха и последния срок да подадат молба.
5. Оставиха колата на най-близкия паркинг.
6. В центъра на града ще строят нова театрална сграда.
7. Глобиха шофьора на автобуса за превишена скорост.

III. Rewrite, replacing past tense verbs by passive participles.

1. Прогнозата за времето ги уплаши и те останаха вкъщи.
2. Любимият му отбор го разочарова и той вече не ходи на стадиона.
3. Дъждът го измъкни и той трепереше от студ.
4. Упорството му ме учуди и аз не искам да го виждам.
5. Слънцето го заслепи и той не вижда пътя добре.
6. Предупреди го за последствията и той стана много внимателен.
7. Новината я зарадва и тя я съобщи на всичките си приятели.

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES

19.2a. Word order in the past anterior

Word order rules in the past anterior are less strict than in the past indefinite. This is partly because the auxiliary **бях** is not a clitic and therefore is not bound to obey the rules applying to clitics. Among other things, it can (and often does) begin a sentence.

Short form pronoun objects, which are always clitics, continue to obey the relevant rules: they cannot stand in initial position and they must occur adjacent to the verb. In the past indefinite, the verb form they depend on is the L-participle; and they must therefore always be adjacent to it. In the past anterior, however, they can depend on one of two forms: either the auxiliary **бях**, or the L-participle. For many sentences, therefore, two different basic word orders are possible. In the notation below, the auxiliary **бях** will be designated *Aux*: the capitalization indicates that it is neither a clitic nor a fully independent stressed word.

In a neutral interrogative sentence, however, only one word order is possible. That is, when the particle **ли** must be fitted into the verb phrase, it must follow the auxiliary directly. In this case, the pronoun objects are required to depend upon the L-participle. (When the particle **ли** occurs elsewhere, as an emphatic, it does not affect the word order within the verb phrase.)

Following are examples of word order in the past anterior:

Беше	ми	го	казала	по-рано.
<i>Aux.</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>participle</i>	

You had told me that earlier.

Не	бях	му	■	обадил.
<i>Neg.</i>	<i>Aux.</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>participle</i>

Не	му	■	бях	обадил.
<i>Neg.</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>Aux.</i>	<i>participle</i>

I hadn't called him.

Още ли	не	беше	му	се	обадил?
	<i>Neg.</i>	<i>Aux.</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>participle</i>

Още ли	не	му	се	беше	обадил?
	<i>Neg.</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>Aux.</i>	<i>participle</i>

Hadn't you called him yet?

Беше	ли	му	се	обадил?
<i>Aux.</i>	<i>INT</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>participle</i>

Had you called him?

Не	беше	ли	му	се	обадила?
<i>Neg.</i>	<i>Aux.</i>	<i>INT</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>participle</i>

Hadn't you called him yet?

19.3a. Complex constructions with passive participles

When passive constructions are embedded within longer sentences, especially within да-phrases, the structure of these sentences sometimes seems very opaque to the English speaker. This is largely because of the very common word order rules connected with да: the verb of the да-phrase must follow immediately after the да.

In passive constructions, the unit of "copula + passive participle" is considered the "verb", and must follow да immediately. Due to the structure of such sentences, however, the subject of this да-phrase is sometimes separated from the да-phrase by one or more intervening clauses. Such constructions are common in the written language (and extremely so in certain official styles). In the following example, the да-phrase and its subject are underlined.

... предложението материалите от
Осмата международна
конференция по нови методи
за лечение на онкологичните
заболявания, състояла се в
София от 4 до 7 април тази
година, да бъдат публикувани
от издателството като отделно
издание.

...the proposal that the papers of
the Eighth international
congress on new methods of
cancer research, held in Sofia
on April 4-7, be issued by
the publishers in book form.

19.4a. Passive agentive constructions

Students of Russian will note that certain Bulgarian prepositional phrases using от correspond to the instrumental case in Russian. One example is the use in passive agentive constructions. Another instance of this correspondence is after the verb интересувам се. For example:

Бях веднъж на откриването на
една изложба, организирана
от един мой приятел.

Once I was at the opening of an
exhibition organized by a
friend of mine.

Тя се интересува от
Средновековието.

She's interested in the
Middle Ages.

19.5. Derivation of agentive nouns and family group nouns

There are several suffixes which are used to form "agentive nouns": nouns indicating the performer of an action (or more rarely, the instrument). The noun formed refers to males, to mixed company, or to the general category. The suffix *-ка* can be added to form a noun designating a female member of this category. Some verbal roots, however, give rise only to masculine agentive nouns.

Agentive nouns in *-ач*

The most common agentive suffix is *-ач*. It is always accented, is added to the present stem of the verb, and is usually limited to imperfective verbs.

<i>verb (pres.)</i>	<i>stem</i>	<i>+ ач (ка) ></i>	<i>agentive noun</i>	<i>meaning shift</i>
изпра́щам	изпращ-	+ ач (ка) >	изпращ-а́ч (ка)	send > shipper
прода́вам	продав-	+ ач (ка) >	продав-а́ч (ка)	sell > salesperson
чи́стя	чист-	+ ач (ка) >	чист-а́ч (ка)	clean > cleaning person
ме́та	мет-	+ ач (ка) >	мет-а́ч (ка)	sweep > sweeper, scavenger
разда́вам	раздав-	+ ач (ка) >	раздав-а́ч (ка)	distribute > postman
копа́ю	коп-	+ ач >	коп-а́ч	dig > digger, hoe
ора́	ор-	+ ач >	ор-а́ч	plough > ploughman

Agentive nouns in *-тел*

Another common agentive suffix is *-тел*. It is also added to verbal roots, although usually to the aorist stem. The accent is always on the syllable immediately preceding *-тел*.

<i>verb (aor.)</i>	<i>stem</i>	<i>+ тел (ка) ></i>	<i>agentive noun</i>	<i>meaning shift</i>
у́чи	учи-	+ тел (ка) >	учи́-тел (ка)	teach > teacher
пи́сах	писа-	+ тел (ка) >	писа́-тел (ка)	write > writer
сзда́дох	сзда-	+ тел (ка) >	сзда́-тел (ка)	establish > creator, founder
побе́дих	победи-	+ тел (ка) >	побе́ди-тел (ка)	win > victor

Agentive nouns in *-ап*

A third suffix is *-ап*. This is added to noun roots. Most nouns in *-ап* do not form the female counterpart in *-арка*, although a few do. This may be partly because most of these words designate occupations or actions normally performed only by men. This suffix is almost always accented.

<i>noun</i>	<i>stem</i>	+ ар (ка) ›	<i>agentive noun</i>	<i>meaning shift</i>
риба	риб-	+ ар ›	риб-ар	fish › fisherman
млекá (pl.)	млек-	+ ар ›	млек-ар	milk › milkman
гъба	гъб-	+ ар ›	гъб-ар	mushroom › mushroom gatherer
обу́ща	обущ-	+ ар ›	обущ-ар	shoe › shoemaker
овца́	ов-ч-	+ ар ›	овч-ар (ка)	sheep › shepherd(ess)
лѐк	лек-	+ ар ›	лѐк-ар (ка)	remedy › physician

Borrowed agentive nouns

Certain names for professions are borrowed into Bulgarian from Western languages. One can sometimes predict the suffix from the English, but not always.

специал-ѝст (ка)	special-ist		
журнал-ѝст (ка)	journal-ist		
би-олог	bi-ologist		
архе-олог	archae-ologist	but:	
теорет-ѝк	theoret-ician	физ-ѝк	physi-cist
математ-ѝк	mathemat-ician	хим-ѝк	chem-ist
техн-ѝк	techn-ician	гимнаст-ѝк (-ѝчка)	gymnast

Family-group possessives

Nouns indicating a family group are formed with the possessive suffixes **-ин-** and **-ов-**. The suffix **-ин-** is added to a female personal name, and the suffix **-ов-** to a male personal name. The resulting plural form refers to the family group associated with that person. For example:

<i>name</i>	<i>stem</i>	+ -ин- / -ов-	<i>plural form</i>
Милѐна	Милѐн-	+ -ин-	Милѐнини
Стойко	Стойк-	+ -ов-	Стойкови

The particular size and composition of the family group is known from the context. Translations out of context are somewhat awkward, as the following example shows:

Предѝ срѝщата у Милѐнини тѐ се
бѝха виждали нѝколко пѝти.

Before they met at Milena's family's
place, they had seen each other
several times.

SAMPLE SENTENCES

1. Вие с него май не се познавате. Когато вие пристигнахте в София, той си беше заминал.
2. Тяня вече беше купила ягодите, когато се сети, че всъщност няма захар.
3. Вече бяха затворили магазините, когато ти се обади. Какво можех да направя?
4. Преди срещата у Миленини те се бяха виждали няколко пъти, но никога не бяха разговаряли. Веднъж даже бяха пътували няколко часа в едно купе, без да се поздравят.
5. Тя беше чувала за тази библиотека, но никога не беше ходила там.
6. Иван я беше поканил, но тя не можеше да дойде.
7. Иван беше я поканил, но тя не можеше да дойде.
8. Беше я поканил, но тя не можеше да дойде.
9. Не ти ли бяха останали малко от онези пари? Не бяха ли ти останали малко от онези пари?
10. Бяха им казали за това, но те го бяха забравили.
11. Което е преживяно, няма да бъде забравено.
12. Решението беше взето от всички нас. Не можем току-така да го променяме.
13. Предложението беше направено от Съюза на писателите.
14. -- Масата е сложена. Заповядайте да вечеряме!
-- Ама кой я е сложил? Ти беше през цялото време с нас.
15. Всичко, което виждате наоколо, е създадено от трудолюбивите ръце на нашите ученици.
16. Аз бях измисляла прозореца и до преди малко той блестеше измислен на слънцето. Сега обаче по него има много следи от малки ръчички. Изглежда, малкият ми приятел пак е идвал на гости, докато ме е нямало.
17. -- Ти това копче ли си взел вчера?
-- Едва ли. Това липсва. Аз когато правя нещо, правя го. Щом съм зашил копче, то стои зашито и след като ризата се скъса.
18. Непрекъснато го канят на международни симпозиуми и конференции. Поканен е и на конгреса в Амстердам. Видях името му в списъка на почетните гости.
19. Надка е вече сресана и измита. Облечена е в новата си рокля. Връзките на обувките ѝ са завързани. Тя стои пред вратата и чака с нетърпение да я заведат в зоологическата градина.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. I had been to Bulgaria several times already, but when I arrived there this time, so many things had changed that I couldn't even get my bearings in Sofia, a city I knew well.
2. The meeting organized by our society was very successful. I am sorry you couldn't come.
3. I was quite surprised to hear that you had already left by the time I arrived. I quickly figured out, however, why you had to leave.
4. I had a look around for yesterday's newspaper, but it had already been thrown out.
5. Look what has happened! The beautiful young maiden has been turned into a frog by the evil magician. By the time I learned about it, she had already been sold to the zoo.
6. That dog doesn't bite. It was trained by some very nice people.
7. I found him on Patriarch Evtimij completely lost. He still hasn't got used to walking around Sofia by himself.

People's Palace of Culture (NDK), Sofia

READING SELECTION

Кореспонденция - (14)

12 април, Сѳия

Драги Бѳб,

Пиша ти по повод на конференцията по нови методи за лечение на онкологичните заболявания. Както знаеш, нашият институт събира през две години най-добрите специалисти в тази област за обмяна на опит. Жал ми е, че ти не можаш да присъствуваш. Бяхме ти пратили по-рано програмата, сегаша пращам за твоя информация материалите от конференцията. Ние нарочно бяхме отпечатали повече екземпляри, за да ги разпространяваме сред колеги, които не са могли да присъствуват. Виждаш, че резюмето на твоя доклад е включено на съответното място. Аз го бях дал вече, когато ти ми писа, че не можеш да дойдеш. Мисля, че стана добре. Сегаша ще можем да включим и тълния текст на доклада ти в сборника (нищо, че не си го изнесъл), ако ни го изпратиш навреме. Крайният срок е 15 септември.

На конференцията имаше, както обикновено се случва, много и най-различни гафове. Аз като организатор се стараех да бъда едновременно на три места, но налй не съм слънце да огрея навсякъде... За първи път успяхме да убедим професор Бенсен от Холандия да присъствува. Бяхме прикрепили към него един аспирант да му помага да се ориентира наоколо. Първия ден чакахме Бенсен да се появи, чакахме и накрая почнахме без него. Притесних се, налй той трябваше да четe пленарен доклад, пък не е вече толкова млад човекът... Както и да е. Загрях телефона да въртя да го търся. От хотела ми казаха, че професорът е излязъл. Вашият, казват, младеж беше дошъл да го чака във фойето още преди осем часа и те излязоха заедно. Къде са тогава? Пътят е само десет минути. Най-сетне, в десет без десет двамата пристигат потни. Нашият хубостник да вземе да се загуби, моля ти се. Професор Бенсен после се смееше: "Добре, че мога да се ориентирам по слънцето, та намерихме пътя с Марин!" Срам и позор!

Аз много се вълнувах от реакцията на професор Дюпѳн от Бельгия по повод на моя доклад. Аз там оспѳрвам едно негово положение. Докато изнасях доклада, все поглеждах към него. Главата му през цялото време беше наведена и той не се помръдваше. Рекох си, тоя ще ме направи на бже и коприва, като свърша. И изведнъж разбирам, че той спи! В паузата дълго ми стиска ръката и хвали доклада ми. И досега не ми е ясно дали знае за критичните ми белетки по неговия метод, или не знае.

Имам нужда от твоя съвет по повод предложението на Издателството на БАН да публикува докладите като отделно издание. Разбира се, много по-хубаво ще е докладите да бъдат издадени така, а не, както бяхме решили първоначално, поотделно в нашето списание. И изданието ще е по-хубаво, и повече читатели ще намери. Те обаче ни дават много кратки срокове.

Пращам ти ко́пие от писмо́то си до тях. Ка́к ми́слиш, до́брѐ ли е формули́рана молба́та ми за по́вече вре́ме?

По́здрави вкѣщи от всѣчки ни
Тво́й

Бо́йко

До г-н Дирѣктора на
Изда́телството на БАН
Со́фия

МОЛБА

от Бо́йко Атана́сов, к. м. н.,
нау́чен секретѣр на
Институ́та по онколо́гия

Уважа́еми г-н Дирѣктор,

На́шият институ́т е мно́го признáтелен на Изда́телството на БАН за предложѣниѣто материáлите от О́смата междунаро́дна конфѣренция по но́ви ме́тоди за лечѣние на онкологичните заболявания, състоя́ла се в Со́фия от 4 до 7 апри́л та́зи годи́на, да бѣдат публику́вани от изда́телството като отде́лно изда́ние. Аз като нау́чен реда́ктор на изда́ниѣто има́м оба́че една забеле́жка отнóсно предпо́лаганите сро́кове на изда́ниѣто.

Изы́скванѣто на изда́телството материáлите да бѣдат предста́вени в оконча́телен вариáнт в течѣние на два́ ме́сеца не ѣ реáлно изпѣлнимо. Ва́шѣто предложѣние бѣше напра́вено след кра́я на конфѣренцията. По́вѣчѣто уча́стници от чужб́ина нѣма да бѣдат в състоя́ние да спáзят то́зи сро́к, о́ще по́вѣче, че на сама́та конфѣренция бѣше обявѣн 15 септѣмври като кра́ен сро́к.

Мо́ля, като се има́т пред ви́д изло́жените по-го́ре обстоя́телства, сро́кѣт на изда́телството да бѣде удѣлѣн до средáта на септѣмври. Надѣвам се, че това́ закъ́снѣние нѣма да повлия́е на решѣниѣто Ви да издаде́те материáлите от конфѣренцията.

С дълбо́ко ува́жение

[пóдпис]
(Бо́йко Атана́сов, к.м.н.)

10. IV. 19--
Со́фия

GLOSSARY

асфалт	paving, asphalt	издавам / издам (-дадеш) издание издателство изложение / изложба (-иш) изложба излъгвам / излъжа (-еш) изнасям / изнеса изнасям доклад изпочупвам / изпочуля изпращач (ка) изпълним изчаквам / изчакам имам пред вид информация	give out, reveal; betray; publish edition, publication publishing house requirement exhibit; set forth exhibition lie, deceive take out, export; make public read/deliver a paper break [all up] sender, shipper feasible await, wait for bear in mind information
биолог блестя бъзе	biologist shine, sparkle danewort (<i>Sambucus ebulus</i>)	кал, -та карикатура конгрес концерт копач коприва копче краен, крайна краен срок критичен критични белажки	mud cartoon, caricature flirt, coquette congress concert digger; hoe nettle button, knob endmost, final, extreme deadline critical criticisms
в течение на 2 месеца внасям / внеса военен връзки въпреки въпреки че	within 2 months import, bring in military connections despite despite the fact that	лѐк, -ѐт (pl. лѐк- ове and лекове) лечение липсвам / липсам	remedy, cure treatment, cure be missing, lack
гаф гимнастик, -ичка глобявам / глобя гъбар	gaffe, blunder gymnast fine, impose penalty gatherer, grower or seller of mushrooms	математик, -ичка материал международен метя метач (ка) метод минало предвари- телно време	mathematician material international sweep sweeper; scavenger method past anterior tense
дворец другаде дълбок	palace elsewhere deep	забелажка заболявания загрявам / загрея загубвам / загубя загубвам се / загубя се заменям / замени зарадвам заслепявам / заслепя зашивам / зашива зоологическа градина зоологически	note, observation [cases of] illness heat up; catch on lose get lost substitute, replace please, delight blind, dazzle sew up, sew in sew on a button zoo zoological
едва ли екземпляр	with difficulty, hardly, just hardly, not likely copy	жъл жъл ми е жълт	pity, sorrow be sorry, be grieved yellow

Деветнайсети урок / Lesson 19

мине не мине година	every year or so	побеждавам /	conquer, defeat, win
млекър	milkman	победя	
музей	museum	повлиявам,	influence, affect
		попелня	
НДК – Народен дворец	на културата	подавам молба	submit a request
на пропуса	at the clearance point	позор	disgrace
навеждам / наведе	bend down; suggest	покана	invitation
навсякъде	everywhere	пола	skirt
надявам се	hope	положение	position
най-сетне	finally	помръдвам се /	budge
Народен дворец на	People's Palace of	помръдна се	
културата	Culture	поотделно	separately
натъждам /	sadden	поправам /	fix, correct, mend
натъжа (-иш)		поправа	
начало	beginning	порода	breed, race
нигде другаде	nowhere else	последствие	consequence
		последи	sweaty, perspiring
област, -та	region, sphere	почетен	honored; honorary
обмяна	exchange	правилен	right, straight, true
обмяна на опит	pooling experience	правилно	correctly, rightly so
обстоятелство	circumstance	права на бже и	make mincemeat of
обущар	shoemaker	коприва	
обявявам / обявя	announce, proclaim	превиждам /	exceed, surpass
овца	sheep	превища (-иш)	
овчар (ка)	shepherd(ess)	предполагам /	suppose, presume
огрявам / огрея	illuminate, light up	предположа (-иш)	
окончателен	final, definitive	предупреждавам /	warn, caution; advise
онкологичен	oncological, cancer-	предупредя	
	related	преживявам /	experience, survive
онкологични	[cases of] cancer	преживея	
заболявания		пресичам /	intercept, interrupt;
онкологични	oncology	пресека (-чеш)	cross (the street)
опит	attempt, try	признателен	grateful
ора	plough, till	прикрепвам /	attach, join; support
орач	ploughman	прикрепя	
организатор	organizer, sponsor	прогноза	prognosis
ориентирам	orient, put on the	прогноза за	weather forecast
	right track	времето	
ориентирам се	get one's bearings	пропуск	pass; omission
оспорвам / оспоря	contest, dispute	публикувам	publish
отделно издание	separate book/edition	първоначален	original, initial
откриване	opening (ceremony)		
относно	concerning	разговор	conversation
отпечатвам /	print up	раздавач (ка)	postman, letter-carrier
отпечатам		разотивам се /	disperse, go separate
откъвам се	be liable to occur, be	разотиде се	ways
	expected	разочаровам	disappoint
отсе повече	all the more	разпространявам /	distribute
		разпространя	
паве	paving-stone, cobble	расов	racial
парче	piece, portion	расова порода	pedigreed
пленарен	plenary	реакция	reaction
пленарен доклад	keynote paper	реален	real, practicable
победител (ка)	victor, winner	редактор (ка)	editor

реда́кция	editor's office	тогávaшен	of that time
резюме́	summary, résumé	току́	just, suddenly
риба́р	fisherman, fishmonger	трепе́ря	tremble
		трудолюби́в	industrious
с о́бщи усилия́	working all together	удължа́вам /	prolong, lengthen
светли́на	light	удължа́ (-иш)	
светофа́р	traffic light	уна́сям / унеса́	carry away, transport
сгра́да	building	упла́швам /	frighten
симпóзиум	afterwards	упла́ша (-иш)	
скóрост	symposium	упóрство	tenacity
скъ́свам / скъ́сам	speed	уси́лие	effort
спа́звам / спа́зя	tear, break; break off	уча́стник	participant
спи́сьък (pl. спи́сьъци)	observe, adhere to	учи́телски	teacher's
спътни́к	list, roll	учу́двам / учу́дя	surprise, astonish
сра́м и позóр!	fellow traveler		
сред	for shame!	физи́к, -и́чка	physicist
сре́свам /	among, amidst	фоа́йе	foyer, lobby
сре́ша (-еш)	comb		
сро́к	term, time limit	хими́к, -и́чка	praise
ста́рая се	try, take pains	хлътзгав	chemist
създа́тел (ка)	creator, founder	хубостни́к	slippery
съотве́тен	corresponding;		good-for-nothing
	appropriate	чини́я	plate, dish
сър́дя се	be/get angry	чиста́ч (ка)	cleaner, cleaning person
състо́яние	state, condition	чи́стя	clean
театра́лен	theater (<i>adj.</i>)	чита́тел (ка)	reader
теоре́тик, -и́чка	text		
техни́к	theoretician	ши́я	sew
	technician	шофьóр	driver

CULTURAL COMMENTARY

Sofia: major streets, yellow tiles; NDK; dogs

One of the most fashionable streets in Sofia, Rakovska (у́лица Рако́вска), is named after an early Bulgarian revolutionary, Georgi Rakovski (Геóрги Рако́вски, 1821-1867). Rakovski was a key figure in the movement for Bulgarian independence, as well as a journalist and scholar. In an attempt to raise Bulgarian national self-consciousness, he researched and published a great deal of early and folk Bulgarian literature.

The main street of Sofia, Tsar Osvoboditel (Bulevard Ruski during the socialist period), enters the city proper at Eagle's bridge (Орлов мо́ст), runs through Parliament square and ends in front of the large building which was the royal palace until 1944. It is said that sooner or later one meets all one's acquaintances strolling along this street (whether one wants to or not).

To mark both the prestige of this main street in the capital city and the entry of independent Bulgaria into the new century, the government paved this street in 1907 entirely with yellow bricks imported from Prague. Newspaper cartoons at the time poked fun at the consequent unhappiness of flirtatious upper-class women: now that the street was paved, they had no more excuse to flash a well-turned ankle by lifting their skirts above the mud in inclement weather. In postwar years the bricks have been gradually replaced by asphalt pavement, to the chagrin of many to whom these yellow bricks carry special nostalgic meaning.

The People's Palace of Culture (Народен дворец на културата) is often referred to by its initials, NDK (НДК, pronounced *ендекá*). It was built at great expense in the early 1980s, causing both a massive rearrangement of the city center, and considerable anguish to those who considered (correctly) that Bulgaria could ill afford such extravagance. Until 1989 it bore the name of its instigator, socialist Bulgaria's Minister of Culture, Lyudmila Zhivkova (Людмила Живкова, 1942-1981), who was also the daughter of socialist Bulgaria's leader, Todor Zhivkov (Тодор Живков, 1911-1998).

NDK consists of numerous meeting, concert and exhibition halls and is fronted by a large landscaped promenade. Trams and buses run underneath this area and there are many shops in the underground passageway. During the socialist period, conventional wisdom claimed that this complex was also connected by underground tunnels to important Party headquarters; otherwise, went the logic, why was security so tight simply for a cultural meeting house? The complex was usually heavily guarded, and one could gain admittance to scholarly and cultural events there only by showing an approved pass.

As in many large Western cities, it has become a symbol of social status to own a dog. The larger the dog and the more obviously purebred it is, the higher the status.

Official and semi-official life: connections, official requests

"Connections" (връзки) are essential in Bulgaria as elsewhere. If one has the right connections, one can bypass many a bureaucratic requirement or obstacle. It is a mark of pride to obtain something (either for oneself or for a friend) through "connections". Bribes are considerably less common than in other Eastern countries, however; often the person to whom the bribe is offered may take offense and the reverse effect will obtain. It is almost as if the attempt to bribe is an indication that the person lacks "connections".

Whenever an individual wishes (or needs) to interact with some bureaucratic agency, s/he must produce a written request in the form of a "molba" (молба). The format is similar to that of a business letter except for the particular heading.

Forms of address: surnames

Family names in Bulgaria frequently consist of a personal name followed by the suffix -ов or -ев (feminine -ова, -ева), although they also may end in -ски/ска or -ин/ина; for instance Rakovski (Раковски), Andreichin (Андрейчин). The surnames in -ов(а) or -ев(а) in fact are simple patronymics: possessive forms indicating the father-child relationship. Thus, Димитър Стойков literally means "Dimităr son of Stoyko", and Кръстина Кóleва literally means "Krăstina daughter of Kolyo". The parallel to English Anderson and Wilson is obvious. The name preceding the possessive suffix need not be a proper name; it can also be the name of a profession such as бояджия (painter) or поп (priest) -- hence the surnames Бояджиев and Попов.

Many Bulgarians even today have a choice of surname. For instance, Ivan son of Andrei Rakovski (and grandson of Naiden) may take either the surname Andreev, the surname Naidenov or the surname Rakovski. The fact that his brother or sister may not make the same choice can mean that children of the same parents will have different surnames. The custom which dictates that all children and grandchildren of the same man should bear the same surname is an import from the West which is only now gradually taking hold (see also the cultural notes to Lesson 25).

Academic life: publications by BAN

The Bulgarian Academy of Sciences runs an extensive publishing house, producing all manner of scholarly volumes. Some of these are part of established series themselves associated with individual institutes of the Academy, and some are separate editions.

LESSON 20

DIALOGUE

Ти знаеш ли как се дресират кучета?

// Милена и Димитър вървят по Патриарх Евтимий, хванати за ръка. На няколко метра след тях се движат Павлина и Таня с двете деца. Кучетата скачат наоколо. //

Надка: Лелю, нали и нашият Боби, като порасне, ще заприлича на Барт?

Павлина: Как може Боби да стане като Барт?! Те са различна порода.

Надка: Ами ще се научи. Имаме въщи учебник по дресиране на кучета.

Павлина: А ти знаеш ли как се дресират кучета?

Надка: Как?

Камен: Взима се една пръчка и се хвърля надалече. После карат кучето да я донесе.

Надка: Ами ако не ще? Бият ли го? Аз не давам да биеш нашия Боби.

Павлина: Не се прави така. Кучето много обича господаря си и иска да му угоди. Само трябва да му се обясни какво се разрешава и какво -- не.

Надка: Мамо, нали Боби е мое куче?

Камен: Не е твоё, а е мое. Аз съм по-голям.

Таня: Май пак ще трябва да се вземат мерки. Колко пъти съм ви казвала, че не бива да се карате. Боби е кучето на татко ви. Нали той го купи.

Камен: Той го е купил, но ние ще го дресираме. Татко и без това никога не си е въщи.

Таня: Татко ви няма време за губене. Той трябва да печели парички за всички нас.

Павлина: Вашият мъж какво работи?

Таня: Той е спортен журналист и много пътува. Ходи из цяла България да прави репортажи. Миналата година даже го пратиha от редакцията в чужбина за олимпиадата.

Павлина: Така ли? Тё може би са се познавали с покойния ми съпруг. Той имаше много приятели в спортната редакция на телевизията. Велимир Карастоянов, сигурно сте чували за него?

Надка: Мамо, ма! Ако аз кажа: "Тая вода не е за пиене, не я пий, Боби!", той няма ли да ме послуша?

Камен: Вижда се, че нищо не разбираш от кучета.

Надка: А ако му викна?

Камен: Викането не помага. Защо ще те слуша, ако е жаден? И аз ако съм, и аз няма да слушам.

Павлина: И ще сбъркаш. Добре възпитаните кучета нищо не пипат, ако не им се позволи. Ти да не си по-глупав от кучето?

Димитър: Я вижте! Барт и Боби май се сприятелиха.

Милена: Току-що се запознаха и вече си играят, а вие се карате.

Таня: Камене! Надке! От вас не можем да си чуем приказката. Вървете напред и кротувайте. Ако слушате, на връщане ще ви купя сладолед.

Надка: Не искам сладолед. Ядат ми се пуканки.

Камен: Аз пък искам и пуканки, и сладолед. А на Боби сигурно му се пие швепс.

Павлина: За кучетата е вредно да пият газирани напитки.

Камен: Тогава аз ще изпия швепса на Боби.

Надка: И на мене ми се пие швепс.

Таня: Тихо! Не се знае дали въобще ще има швепс, ако продължавате да се надвиквате. Няма само вас да слушаме.

BASIC GRAMMAR

20.1. Verbal nouns

Nouns referring to the fact of verbal activity are called verbal nouns. Such nouns are formed only from imperfective verbs. One of two suffixes (either **-ен** or **-ан**) is added, followed by the neuter ending **-е**.

Like passive participles, verbal nouns are formed from the *aorist* stem of the verb. The final vowel of the 3rd singular aorist is dropped and the verbal noun suffix is added. If the aorist theme vowel is **-а/-я**, the suffix is **-ан/-ян**; otherwise it is **-ен**. The only exceptions are verbs like **пéя** and **живéя**, which form the verbal noun not from the aorist stem (**пýя**, **живýя**) but from the present stem (**пé**-, **живé**-).

The accent is normally as in the aorist. A very few verbal nouns carry accent on the final syllable.

3sg. aorist	stem	+ -ан/-ен	verbal noun	(meaning)
трѣгва	трѣгв-	+ -ан	трѣгв-ане	leaving
врѣща	врѣщ-	+ -ан	врѣщ-ане	returning
предстáвя	представ-	+ -ян	предстáв-яне	presenting
пúши	пуш-	+ -ен	пúш-ене	smoking
чéте	чет-	+ -ен	чéт-ене	reading
брой	бро-	+ -ен	бро-éне	counting
брá	бр-	+ -ан	бран-é	picking
прá	пр-	+ -ан	пран-é	washing
спá	сп-	+ -ан	спан-é	sleeping

3sg. present	stem	+ -ан/-ен	verbal noun	(meaning)
пéе	пе-	+ -ен	пé-ене	singing
живéе	живе-	+ -ен	живé-ене	living

In general, verbal nouns carry the meaning of durational activity. A few have lost this sense and have taken on the meaning of true nouns (sometimes in idiomatic expressions). The stem for such nouns is often composed of a phrase. For instance:

verb or phrase	verbal noun	(meaning)
пѣтувам	пѣтуване	trip
я́м	я́дене	food, dish
пребивáвам	пребивáване	stay, sojourn
до + виждам	довѣждане	farewell
сáм + обслужвам	самообслужване	self-service [establishment]

Most verbal nouns, however, denote the actual process of the action. On occasion these nouns can be translated by the corresponding verbal noun in English (ending in “-ing”). Sometimes they can be translated by an infinitive form, and sometimes by an actual verbal phrase. The most usual translation is simply with another noun.

The proper translation depends both on the noun itself and on the context. Verbal nouns are particularly common in the so-called “historical present”, in which past historical events are narrated in the present tense. For example:

Второто българско царство приключва с падането на България под турско робство.	The second Bulgarian empire ended with the fall of Bulgaria to the Turks. [= when Bulgaria came under the Turkish yoke]
Важен момент в процеса на народностното ни само- утвърждаване е приемането на християнството.	The acceptance of Christianity was an important factor in the process of our national self-determination.
С покръстването на България е свързано създаването на славянската писменост.	The founding/origin of Slavic literacy was connected with Bulgaria's conversion to Christianity.

Verbal nouns can appear either with or without the definite article, according to the rules for definiteness which apply to all nouns.

indefinite

Ще има тържествено откриване.	There will be a formal opening ceremony.
-------------------------------	---

definite

Пътуването не беше удобно.	The trip was not a comfortable one.
----------------------------	-------------------------------------

“generic” definite

Пушенето е много опасно за здравето.	Smoking is very bad for one's health.
Тукa пресичането е забранено. Викането не помага.	Crossing is not allowed here. Shouting won't help.

A prepositional phrase composed of “на + verbal noun” refers to the time of a specific action. In such phrases, verbal nouns always occur in the indefinite form.

На тръгване затвори прозореца, мóля.	Please close the window on leaving/ when you leave.
На връщане ще ти купя сладолéd.	On the way back I'll buy you an ice cream.

20.2. Review of ce-constructions

The particle **ce** is used with verbs in a number of different meanings. In certain of these meanings, **си** can also be used. Four meanings have already been learned. These can be summarized as follows:

Reflexivity

Reflexive verbs are those in which the action is performed on ("reflected back on") the subject. The particle **ce** is used as a direct object, indicating that the subject is the direct recipient of the action; the particle **си** is used as an indirect object, indicating that the subject performs the transitive action for his or her own benefit. For example:

На́дка се ми́е, докато Ка́мен се обли́ча.	Nadka washes while Kamen dresses.
На́дка си ми́е лицето́, а Ка́мен си обли́ча пуло́вера.	Nadka is washing her face and Kamen is putting his sweater on.
Тя́ се черви́ дълго́ пред огледа́лото.	She spends a long time in front of the mirror putting on her lipstick.
Ще си купя́ но́в речник.	I'm going to buy myself a new dictionary.

Reciprocity

Reciprocal verbs occur only in the plural, with multiple subjects. In reciprocals, like reflexives, the action is reflected back on the subjects. The added meaning is that each of the subjects performs the action on or for the benefit of the other (this is often denoted in English translation by the phrase "each other"). Reciprocals may occur with either **ce** or **си** according to whether the verb in question normally takes a direct or an indirect object. For example:

Ба́рт и Бо́би ма́й се сприятеля́ха.	It looks like Bart and Bobby have made friends [with each other].
Ко́лко пѐти съ́м ви ка́звала, че не би́ва да се ка́рате?	How many times have I told you that you mustn't argue [with each other]?
От ва́с не мо́жем да си чу́ем приказката.	Because of you we can't talk. [literally: hear each other's speech]
Те́ не си́ гово́рят.	They're not on speaking terms.

Intransitivity

The intransitive use of **ce** is extremely frequent. Most transitive verbs (those which take a direct object) can be used with **ce**. When **ce** is added to these verbs, the meaning becomes one of simple verbal activity, specifically lacking an object. For example:

По тази линия трамваите се движат често.	Trams run frequently on this line.
Ами ще се научи!	So he'll learn!
Той ще се мести да живее в друг град.	He's moving to (live in) another town.
Деца̀та се скрѝха от по̀гледа ни.	The children are hiding from us. [literally: from our gaze]

Idiomatic

This usage is very verb-specific. Certain verbs do not exist without *ce*; it is a part of their identity. For others, adding *ce* changes their meaning sufficiently that one cannot simply call them "intransitive". For example:

Ка̀звам се Миле́на.	My name is Milena.
Магази́нът, който тѣрсиш, се намира̀ отсрѣ́ца.	The store you're looking for is across the street.
Той се червѝ, кога̀то ти му говориш така̀.	He blushes when you talk to him like that.

There are two more *ce*-constructions in Bulgarian: which will be presented below. These are the **Passive** and the **Impersonal**.

20.3. Passive constructions with *ce*

The preceding lesson presented Bulgarian passive constructions which can be translated directly by passive constructions in English. The most common means of expressing the idea "passive", however, is with *ce*. Compare the following examples:

active

Взѝмам една прѣчка и я хвѣрлям.	I take a stick and throw it.
Взѝмат една прѣчка и я хвѣрлят.	They take a stick and throw it.

passive

Взѝма се една прѣчка и се хвѣрля.	(a) You take a stick and throw it.
	(b) A stick is taken and thrown.

It is impossible to give a literal English translation of this Bulgarian passive sentence. Translation (a), using the English impersonal "you", is more correct in that it is closest to the meaning of the Bulgarian *ce*-passive. In grammatical terms, however,

translation (b) is more correct, since it renders the subject of the Bulgarian sentence (пръчка "stick") with a similar subject in the English sentence.

Ce-passives are thus active and passive at the same time. They are passive in meaning: the grammatical subject of the sentence is that which undergoes the action. But the verbs in them are grammatically active in that the main verbal meaning is expressed by a conjugated verb (and not a passive participle). Compare first the "active/passive" pair presented in the previous lesson, in which the structure of Bulgarian passives matches that of English passives; following that compare the same idea expressed as a ce-passive:

active sentence

Someone	will send	the letter	on time.
Някой	ще изпрати	писмóто	навре́ме.
<i>subject</i>	<i>transitive verb</i>	<i>direct object</i>	

passive transformation of above sentence

The letter	will be	sent	on time.
Писмóто	ще бъде	изпратено	навре́ме.
<i>subject</i>	<i>auxiliary</i>	<i>passive participle</i>	

above sentence expressed as ce-passive

The letter	will be sent	on time.
Писмóто	ще се изпрати	навре́ме.
<i>subject</i>	<i>active [intransitive] verb</i>	

Strictly speaking, ce-passives are a special sub-type of the intransitive category. What makes them a unique construction is the fact that the grammatical *subject* of an active verb is at the same time its logical *object*.

Here are some additional examples of ce-passives. Since there is no direct equivalent in English, translations will vary. Note that a good English translation must often be fairly loose, and that a more literal passive one (given after each "good" translation, in italics) is usually rather awkward.

А ти зна́еш ли ка́к се дреси́рат
ку́чета?

Do you know how to train dogs?
Do you know how dogs are trained?

Каж́и му ка́кво се разре́шава и
ка́кво -- не́.

Tell him what he can do and what he
can't.
*Tell him what is allowed and what
isn't.*

Па́к ще тря́бва да се взема́т
ме́рки.

I'm going to have to put my foot down
again.
Measures will have to be taken again.

Откакто той замина, нищо не се
чува за новата му книга.

Since he left, no one's heard anything
about his new book.

*Since he left, nothing has been heard
about his new book.*

There are thus three different ways to express the meaning "passive" in Bulgarian: with a passive participle, with a 3rd plural form of the verb, and with a 3rd singular or plural verb form plus *се*. Here are examples of the same general idea expressed in each of these three formats:

passive participle

Тази баница е направена както
трябва.

This banitsa was made the way it
should be.

Откриването на изложбата ще
бъде показано от културната
редакция на телевизията.

The opening of the exhibition will be
shown on TV [by those responsible
for cultural programming].

3rd plural subjectless

Тукa правят хубава баница.

They make good banitsa here.

Ще покажат откриването на
изложбата по телевизията.

The opening of the exhibition will be
shown on TV.

ce-passive

Баница се прави от сирене и
яйца.

Banitsa is made from white cheese and
eggs.

Откриването на изложбата ще се
покаже от културната
редакция на телевизията.

The opening of the exhibition will be
shown on TV [by those responsible
for cultural programming].

There is a certain amount of overlap in the usage of these three passive constructions. All place more focus on the activity itself than on the actor, and all refer to the eventual accomplishment of the activity (either explicitly or implicitly). The three types are not interchangeable, however. Not all can be used in all possible instances of "passive" meaning.

The order in which the three types are listed above corresponds roughly to the frequency of usage in modern Bulgarian: constructions with the passive participle are the most limited and *ce*-passives are the most widespread. Participial constructions tend to occur more in formal speech; in such constructions the emphasis is on the specificity of the action (and for such reasons, perfective verbs are more frequent). *Ce*-constructions are widely used in all styles of speech; they tend to focus more on

the general nature of an activity, either in bounded or unbounded form (verbs of both aspects are frequent). Third-plural subjectless sentences convey roughly the same "general" meaning as *ce*-passives and can usually be substituted for a *ce*-passive. The most "Bulgarian-sounding" of the three, however, is undoubtedly the *ce*-passive.

20.4. Impersonal constructions with *ce*

Impersonal sentences are similar to passive constructions with *ce* in that both express the logical object of the verb as its grammatical subject. They differ in the matter of the logical "actor". In a passive sentence, the speaker always has such a potential actor in mind, whether or not s/he expresses it.

Impersonal sentences, however, derive their meaning precisely from the absence of such an actor. The focus is purely on the action itself. English translations therefore vary: if the verb is reproduced at all it can have the impersonal "you" or "one" as its subject, or it can be in the passive; sometimes a nominal construction is best. For example:

Не *се* прави така.

Don't do that!
You can't act like that.

Тази вода не *се* пие.

This isn't drinking water.
You can't drink this water.

Оттук не *се* минава.

There's no way through here.
You can't get through this way.

Тази врата не *се* отваря. Влиза
се само през антрето.

That door doesn't open. You can only
get in through the entryway.

От този прозорец се вижда
трамвайната спирка.

The tram stop is visible from this
window.
You can see the tram stop from this
window.

До Орлов мост се стига за 10
минути.

It takes 10 minutes to get [from here] to
"Eagle's bridge".

Само трябва да му се обясни
какво се разрешава и
какво -- не.

You simply have to explain to him
what's allowed and what isn't.

Добре възпитаните кучета нищо
не пипат, ако не им се
позволи.

Well-trained dogs don't touch anything
they're not permitted to [touch].

Не се знае дали там въобще ще има сирене. There's no way to know if there will be any cheese there at all.

Тук не се пуши. There's no smoking here.

Налага се да работя по два часа извънредно. I will have to work two hours overtime.

All the above verbs are active. None of the activities referred to above can be performed in a vacuum; rather, each must be done by someone. The point here is that the speaker of these sentences has no actor in mind. His focus is purely on the action itself, and on how or whether it can be accomplished.

Indeed, the speaker often uses an impersonal sentence to place emphasis on this very absence of an actor. In the following, for instance, what is important to the speaker is that the action be accomplished. A central part of the sentence's meaning is that she does not care who does it. She only cares that it get done.

Моля телеграмата да се изпрати веднага. Please see that this telegram is sent immediately.

Another type of impersonal sentence with *се* (and verbs of the imperfective aspect) expresses the speaker's inclination towards a particular action. This meaning is hard to translate directly into English. The speaker wants to do something, but in a somewhat more indirect manner. Part of this meaning is captured by the English phrase "feel like...". For instance:

Не ми се пие. I'm not in the mood for drinking.
Пие ми се вода. I'm thirsty. [I want some water]
Ядят ли ти се черешки? Do you feel like [eating] some cherries?

Ох, че е хубаво! Не ми се тръгва оттук! It's so beautiful here! The last thing I want to do is leave!

Името ми е хубаво. Не ми се ще да го сменям. My name is a good one. I don't really want to change it.
This is a good name. I don't really feel I can change it.

Ядат ми се пуканки; на Боби сигурно му се пие швепс! I'm in the mood for some popcorn, and Bobby surely would like a soft drink!

In structure, such sentences are a mixture of the impersonal sentences seen above and the “experiencer” constructions studied earlier. Their similarity to impersonal sentences is in the appearance of the logical object as grammatical subject. The logical object is not always stated, but if it is (such as the cherries which one feels like eating), it will be the subject of the sentence, and therefore the verb must agree with it in number. Compare “body-ache” constructions such as **Болят ме зъбите**.

Their similarity to “experiencer” constructions, of course, is that the person who feels the inclination towards the action is expressed as an indirect object. This shift (from logical subject to grammatical indirect object) attenuates the expression of desire somewhat. The use of imperfective verbs in such expressions also shifts the focus from the external fact of the action to the speaker’s attitude towards it. For instance:

**Не искам да тръгна оттук.
Не ми се тръгва оттук.**

I don’t want to leave [this place].
I really don’t feel like leaving [this place].

Certain other impersonal constructions also share these two characteristics -- an indirect-object experiencer, and the main verb expressed with **се**. Some of these are straightforward in their structure and some are quite idiomatic. In certain instances (exemplified by the last two examples below) the main verb can be conjugated.

Струва ми се, че няма да стигнем навреме.

It seems to me that we’re not going to make it on time.

Ще ми се да му кажа истината в очите.

I’d just love to tell him the truth to his face.

Случва ми се понякога да минавам по тази улица.

It happens on occasion that I go down that street.

Счува ми се, че някой се крие в храста.

I think I hear someone [hiding] in that bush.

Виждаш ми се много уморен.

You look really tired [to me].

Тези обувки не ми се струват много здрави.

These shoes don’t seem very sturdy [to me].

EXERCISES

I Fill in the blanks with a verbal noun made from one of the following verbs:

плувам, четá, издавам, пиша, секá, владéя, въвéждам.

1. Интересува ме всичко, свързано със _____ на монети.
2. Негово голямо предимство е _____ на няколко езика.
3. _____ е един от любимите ми спортове.
4. _____ на учебник може да ти вземе здравето.
5. _____ на слаба светлина вреди на очите.
6. Главна причина за подобряването на работата е _____ на компютри.
7. Изминаха два месеца от _____ на книгата.

II. Rewrite as passive.

1. В тоя ресторант предлагат италианска кухня.
2. Не продаваме цигари на малолетни.
3. Получаваме пощата още преди девет часа сутринта.
4. На южното Черноморие откриват сезона по-рано, отколкото на северното.
5. В това малко село прожектират само по два филма седмично.
6. Ние правим качамака от царевично брашно.
7. На село перат чергите на реката.

III. Rewrite the sentences to have the same meaning without the particle *се*.

1. На течение не се стои.
2. Прозорците не се отварят.
3. На доматена салата оцет не се слага.
4. На този ден гости не се връщат от прага.
5. Не се разрешава вносът на алкохолни напитки в страната.
6. Възрастните трябва да се уважават.
7. Тези гъби са отровни. Те не се ядат.

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES

20.5. Derivation: the suffixes -ство, -ина, etc.

The suffix -ство

The suffix -ств-, always followed by the neuter ending -о, forms nouns of abstract quality. The stem to which it is added can be either from a noun or an adjective. For example:

<i>base noun</i>	<i>derived noun</i>	<i>(meaning shift)</i>
лекар	лекар-ство	physician › medicine
роб	роб-ство	slave › slavery
цар	цар-ство	emperor › empire
християн-ин	християн-ство	Christian › Christianity
издател	издател-ство	publisher › publishing house
минист-ър	министър-ство	minister › ministry

<i>base adjective</i>	<i>derived noun</i>	<i>(meaning shift)</i>
дежур-ен	дежур-ство	on duty › duty
семé-ен	семей-ство	family (<i>adj.</i>) › family (<i>noun</i>)
общ	обще-ство	common › society
електрич-ески	електриче-ство	electrical › electricity

The suffix -ина

The suffix -ин-, always followed by the accented feminine ending -а, also forms nouns. Sometimes the meaning is abstract, and sometimes it is more concrete. The stem is usually based on the plural form of the adjective; if the final consonant is *к*- or *г*-, it shifts to *ч*- or *ж*- before this suffix. For example:

<i>base adjective</i>	<i>derived noun</i>	<i>(meaning shift)</i>
равн-и	равн-ина	flat › level plain
нов-и	нов-ина	new › [piece of] news
светл-и	светл-ина	light (<i>adj.</i>) › light (<i>noun</i>)
горещ-и	горещ-ина	hot › heat
голем-и	голем-ина	big › size
дълг-и	дълж-ина	long › length
висок-и	височ-ина	tall › height
дълбок-и	дълбоч-ина	deep › depth
шир-ок-и	широч-ина	wide › width

Non-productive suffixes

Verbs designate activity, and nouns designate objects or concepts. It is often the case that the same root forms both a verb and a noun in such a way that the relationship of meaning is clear. The formal relationship is less clear, however.

This is partly because the suffixes (and in certain cases, prefixes) in question are not productive (are not readily used in the language to form nouns) and partly because one cannot say with certainty whether it is the noun or the verb that is primary. The best one can do is be aware of the relationships. Here are some examples:

<i>verb</i>	<i>noun</i>	<i>(meaning relationship)</i>
вяр-вам	вяр-а	believe / faith, belief
мол-я	мол-ба	beseech / petition, request
надявам се	надѐжда	hope (<i>verb</i>) / hope (<i>noun</i>)
стро-я	стро-ѐж	build / structure, construction
уч-а	уч-и́лище	learn / school
ход-я	ход	go / walk, gait
	в-ход	go / entrance
	и́з-ход	go / exit

National Assembly (Parliament) Building, Sofia

SAMPLE SENTENCES

1. Тези гъби са отровни. Не стават за ядене.
2. -- Как си?
-- А бѐ, не ѓ за приказване.
3. Водата не ѓ за пиене.
4. Нямам излишни пари за харчене.
5. Готвенето отнема много време. Току-що си сготвил и всичко вече е изядено.
6. Миенето на чинии бѐше мое задължение като дете.
7. Ракия се вари от сливи, грозде и -- по-рядко -- от други плодове. Из планинските краища, където лозата не вирее, варят ракията от сливи.
8. Равнините на България са много плодородни. Там се отглеждат всякакви плодове и зеленчуци.
9. Мнението, че да се летува на море е по-хубаво, отколкото на планина, не от всички се споделя.
10. Морските ни курорти се посещават от гости от различни страни.
11. -- Бабо Пѐно, прави ли се във вашето село качамак?
-- Как да не се прави! Правят го и с пръжки, и със сирене, и как ли не.
12. Ние не сме задължени да носим вратовръзки на работа. Задължават ни обаче да ходим на работа всеки ден.
13. Слънцето залезе и вече не се вижда зад хоризонта.
14. -- Извинявайте, че закъснях. Аз се загубих.
-- Не ти ли обясниха къде се намира Университѐтът?
15. -- Виждаш ми се малко омърлушен. Да не си болен?
-- Нѐщо съм настинал. Гърбът ми е схванат и главата ме понаболява.
16. Този писател бѐше много високо оценен от културната общественост. Книгите му се разкупват светкавично. Удостоен е с много наши и чужди награди.
17. Тѐй като не бях известен навреме за резултатите от изпитите, аз пропуснах срока за подаване на документи.
18. Слисани бяха да видят новите си тениски след първото пране. Те се бяха смалили с два номера, а надписът бѐше почти напълно изтрѐт.
19. Обстоятелствата не налагат бърза реакция.
20. Поради ремонта се налага да се спре движението по тази улица.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. Smoking is forbidden in the university buildings. Here one does not smoke. Except for him over there. He smokes wherever he feels like it.
2. I feel like drinking a little champagne. Champagne is usually drunk only in Russia and France. But no matter. Will this bottle here do for drinking?
3. Quick! Buy two round-trip tickets. We'll just have to hurry up a bit. We have no time to waste.
4. That's not how you make a "shopska salata"! Look, you'll mess up the whole thing. Give it to me! I pride myself on my salads, and making a proper "shopska salata" is no easy matter.
- 5 I don't feel like sleeping, but it really won't do for us to go to bed late tonight.
- 6 It seems to me that translating these sentences is going more slowly than usual. I have no desire to finish them. Unfortunately, one is not allowed to miss classes here.
7. The dog-walking is all my responsibility. For a while my brother walked him, but it became evident that only I know how it is properly done.

Detail of church, Nesebăr

READING SELECTION

Кореспонденция - (15)

30 април, Сѳия

Драги Патриша и Бѳб,

Знам, че много се интересувате от историята на България. Аз искам да ви разкажа подробно за това. Ясно е обаче, че обзорът на тази огромна тема трябва да бъде по необходимост кратък.

Нашите земи имат богата история още преди българите да се появят на историческата сцена. С тези земи са свързани имената на траките и старите македонци, северните съседи на древните гърци. Орфей е търсил своята Евридика именно из любимите на Бойко Родопи. От най-стари времена се знаят такива гръцки колонии по нашето Черноморие като Месемврия, днешният Несебър, или Одесос, днешната Варна.

През 1981 година в България тържествено се отпразнуваха 1300 години от основаването на българската държава. Всеки българин се гордее със събитията от 681 година. Тогава са се обединили в държавен съюз две народности с различен етнически произход: прабългарите, дошли от равнините край Волга под предводителството на своя хан Аспарух, и славянските племена, чието присъствие на Балканите е засвидетелствувано в историческите паметници два-три века по-рано. От прабългарите, немногочислено номадско племе, днес се пази само името и няколко десетки думи. Ние, макар и славяни, наричаме себе си с името на един отдавна изчезнал тюркски народ.

Важен момент в процеса на народностното ни самоутвърждаване е приемането през 865 г. на християнството в неговата източна форма от Цариград. Това е дело на цар Борис I, един от нашите най-знаменити владетели. Християнството е играло през цялата ни история положителна роля за консолидирането на нашия народ. С покръстването на България се свързва създаването на славянската писменост от солунските братя Св.Св. Кирил и Методий. От България славянската писменост се разпространява в Сърбия, Румъния (където се използва до началото на XIX в.) и Русия.

Историята на България се дели най-общо на три периода, които се наричат царства. Първото българско царство завършва през 1018 г. с попадането на България за почти два века под византийска власт. Второто българско царство (1185 - 1396 г.) пък приключва с падането на България под петвековно турско робство, завършило чак в резултат на Руско-турската война от 1877-1878 г. Само за няколко години младата българска държава се изправя на крака. През 1879 г. се приема Търновската конституция. Това ускорено развитие може да се види и в живота на отделни личности. Захари

Стоянов, например, се учи да четё на два́йсет години, а на трийсет и пет е призна́т писа́тел и полити́к. Събитията през последния век и нещо бългáрска история са много бурни: те включват участие в няколко войни и почти половин век тоталитаризъм.

Ние с Бойко знаем за интереса на Боб към най-новата история и предвиждаме безкрайно бистрене на политиката през вечерите край огъня на Рила или в Родопите.

Българската народна култура и езикът ни са резултат от взаимодействието на елементи изкóнни, донесени от славянската прародина, и елементи от културата и езика на съседните балкански народи, с които от векове живеем в симбиоза. Всичко така се е преплело, че в повечето случаи не може да се установи нито първоизточникът на дадено явление, нито пътят на проникването му в културата на отделните балкански народи. Един пример. Вие вече знаете колко прилича нашата кухня на турската и гръцката. В Сърбия и Румъния също се готвят много от нашите гóзби. И имената им понякога си приличат: гове́ч, мусака́, сарми́, чорба́. Същото се отнася и за много обичаи. Ма́ртеници например се носят и в Румъния, и в Албания, и в Северна Гърция. Обща е и традицията на съборите. Във всяко село се прави събор в деня на местния светец покровител. Цял ден на площада се чуват звъците на гайди и кавали, вият се хора. На пазара в този ден се продава каквó ли не. Стичат се гости от съседните села, а -- според традицията -- гости на този ден не се връщат от прага.

Трудно е всичко да се каже в едно писмо. На място нещата се научават по-добре. Ако имате още въпроси, питайте. Ще се постарая да отговоря, доколкото мога.

Пожелавам ви всичко хубаво. Поздрави от Бойко, Йво, Яна

Калина

GLOSSARY

антрé	alcoholic entryway	гювeч	clay pot; Balkan one-pot stew
бeзкрáсн бйвaм бйстря бйстря политиката бpaшнó брйг, брeгeт (pl. брeгoвe)	endless occur, be clarify discuss politics flour coast, bank	XIX в. дeлo дeля дeсeткa дoкoлкoтo дoлeн дoлинá дoмáтeн дрeвeн дружбa дълбoчинá дължинá държaвa държaвeн	the 19th century deed; case divide, split up as far as lower valley tomato (adj.) ancient friendship; society depth length state (adj.), public
бýрeн	stormy, tempestuous		
в рeзултáт нa в. – вeк	as a result of		
вeчe нe сe вйждa взaймoдeйствиe взeмaм здрaвeтo нa вйквaм / вйкнa	an important point one can no longer see interaction be the death of call to, yell at thrive, flourish	eлeктрйчecки eлeктрйчecтвo eлeмeнт	electrical electricity element
вйсoчинá вйнa влaдeтeл влaдeя влaдeя eзйк	height, elevation curve, wind ruler, owner rule, control have command of a a language	eлeмeнт	ethnic
влáст, -тá внóс врeдeн врeдй врeдй нa здрaвeтo врeдй нa очйтe връщaм / върнa въвeждaм / въвeдá възпйтaвaм /	power, authority import harmful, injurious harm be bad for the health be hard on the eyes turn away bring in, introduce bring up, educate	зa нйкoлкo гoдйнй cáмo зaдължaвaм / зaдължá (-йш) зaдължeниe зacвйдeтeлcтвyвaм звýк здpaви oбyвкй	in the space of just a few years oblige, bind duty, obligation note, recording bear witness, certify sound sturdy shoes earth, land
въcтáниe	uprising, rebellion	извeстйaвaм / извeстйá извънрeдeн издáтeл йзкoнeн	notify, inform
въвeждaм / въвeдá възпйтaвaм /	faith, belief	измйнáвaм / измйнá изтрйвaм / изтрйя йзxoд ймeннo иcтopйчecки	extraordinary, special publisher ancient, original superfluous; surplus cover; elapse
гaзйрaн глýпaв гopдeя ce гopдeя ce c гopeщнá гocпoдáр гръцкй гърбът мй e cхвáнaт	fizzy, carbonated stupid, foolish size, magnitude take pride in be proud of heat master Greek (adj.) my back is stiff	иcтopйчecкй	eastern erase, rub [out] exit namely, exactly historical Italian

казвам на някого в очите карам да донесѐ	say to someone's face get [someone] to bring [something] hominy, polenta colony computer	не ми се щѐ не става за ядене немногоброен необходимост нѐщо съм настинал номадски няколко десѐтки дѹми	I don't feel like isn't for eating not numerous necessity have a bit of a cold nomadic a few score words
линия колония компютър (pl. компютри) консолидирам конституция край крѝя кротѹвам култѹрна общѐственост	consolidate constitution along, by hide keep quiet cultural circles	обединѹвам / обединѹ обзор обслужвам / обслужа (-иш) общѐственост олимпиада омърлушен	unify survey serve, cater for public Olympic games down in the mouth, low- spirited
летѹвам линия личност	spend the summer line, course personality, character	орѐл (pl. орли) орлов основавам / основа отгледжам / отгледам откривам / открѝя отнасям / отнеса отнасям се / отнеса се отпразнѹвам отровен оценѹвам / оценѹ оцѐт	eagle eagle's found, establish grow, cultivate open take away apply to celebrate poisonous value, estimate vinegar
ма! Мамо, ма! македонец малолѐтен мерки, see мярка место мѐстя мѐстя се	(appellative particle, to a woman) hey, Mom! Macedonian (male) minor, underage local, native move move, change residence	петвековен петвековен петвековен (pl. племена) плодороден по два седмично поглед подобрявам / подобря покобен, -ойна покровител (ка) покрѣствам / покрѣстя политик политика положителен понаболява (3rd ps.) поради	five centuries' (adj.) earn, gain writing, literacy tribe, clan fertile two a week look, glance; view improve, ameliorate late, deceased patron convert to Christianity
министър мнѐние момѐнт мусака мярка (pl. мѐрки)	minister opinion ask, beseech point, feature moussaka (Balkan dish) measure; step	на морѐ надалѐче надвиквам / надвикам напълно народност народностен народностно самоутвърждаване настивам / настина настинал съм научавам се / наѹча се (-иш) не ѐ за пиене	at the seaside on the spot far outshout, outcry completely nationality national, concerning nationality matters national self- determination catch cold have a cold learn to; get used to not fit to drink

Двайсети урок / Lesson 20

послúшвам / послúшам	take advice, obey	симбиóза	symbiosis
постарáвам се / постарáя се	try, do one's best	скривам се от пóгледа	drop out of sight; hide from view
прáбългари	proto-Bulgarians	слаба светлинá	poor light
прáг	threshold	■■■■■■■■■■	Slav (male)
прародинá	land of origin	■■■■■	plum
пребивáвам	stay, sojourn	слисвам / слисам	amaze, astound
предвиждам / предви́дя	foresee; provide for	слúчвам / слúча (-иш)	run across, happen on
предводителство	leadership	слúчвам се / слúча се (-иш)	happen
предимство	priority, advantage	смалявам / смаля́	reduce in size, shrink
преплéтам / преплета́	interweave	смален с два нóмера	shrunk two sizes
приключáвам / приключá (-иш)	end, conclude	сóлунски	from/of Solun (modern Thessalonike)
присъствие	presence	споделям / споделя́	share
причина	reason, cause	според	according to
прожектирам	show, project	спóрт	sport
произхóд	origin, descent	сприятелявам се / сприятеля́ се	make friends
прониквам / проникна	penetrate, infiltrate	срóк за подаване на докумéнти	application deadline
процес	process	сти́чам се / стека́ се (-чеш)	flow down; flock together
пръ́жки	cracklings, suet	стро́еж	structure, construction
пръ́чка	stick, switch	стру́вам се	seem
първоизточник	prime source, origin	стру́ва ми се	it seems to me
пясък	sand	схва́щам / схва́на	grasp, comprehend
		схва́щам се / схва́на се	get stiff, cramped
равнинá	level plain	сцéна	scene
развитие	development, progress	счу́ва се / счу́е се	seem to hear
разкупúвам / разкупя́	buy up	счу́ва ми се	I think I hear
ремóнт	repairs	събитие	event
репортáж	descriptive report	събóр	fair; convention, council
рòб	slave	съседен	neighboring, adjacent
рòбство	slavery, bondage	сúщото се отна́ся до/за	the same applies to
рòля	role		
самообслужване	self-service	такá не бивá	it won't do, it can't be
самоутвърждаване	self-affirmation	тениска	T-shirt
сбърквам / сбъркам	err, get confused	тоталитаризъм	totalitarian rule
Св. = Свети́, Светá		тради́ция	tradition
Св.Св. Кирил и Метóдий	Sts. Cyril and Methodius	тра́ки	Thracians
свете́ц	saint	ту́рски	Turkish
■■■■■■■■■■	like lightning	ту́рско рòбство	the Ottoman yoke
светкавично	with lightning speed	ту́ржествен	solemn, official, ceremonial
свързвам / свържа́ (-еш)	tie, bind; connect	ту́рски	Turkic
се́верен	northern	уважа́вам	respect, honor
се́дмично	weekly	уга́ждам / угодя́	indulge, please
сезóн	season		
сека́ монéти	mint coins		

удостоявам / удостоя	honor, vouchsafe	християнин	Christian
удостоявам с	confer a prize	християнство	Christianity
награда			
ускорявам / ускоря	hasten, accelerate	царевичен	corn (<i>adj.</i>)
установявам /	determine, establish	царевично брашно	cornmeal
установя		царство	kingdom, realm
утвърждавам /	confirm, endorse	червя се	blush; apply lipstick
утвърдя		черга	rug
участие	participation	чорба	soup
форма	form		
хан	khan	швепс	soft drink
хванати за ръка	hand in hand	широчина	width
хвърлям / хвърля	throw, toss	кожен	southern
ход	walk, gait	явление	phenomenon
хоризонт	horizon		
храст	bush, shrub		

CULTURAL COMMENTARY

Food and drink: soft drinks; kachamak; the making of rakia

For many years the most popular soft drink in Bulgaria was Schweppes, licensed to be produced in Bulgaria under the same name (швепс). Gradually the Bulgarian versions came to be so different from the original that the license was revoked; by then, however, Bulgaria was producing its own soft drinks under different names. However, the general name "shveps" is still often used colloquially for soft drinks which have some sort of fruit flavor (such as orange, lemon-lime or the like). Cola, however, has always been called "kola" (and has never been referred to as "shveps").

Kachamak (качамак), or fried cornmeal, is a dish known throughout the Balkans; it is similar to polenta. The Bulgarian version is much thicker than its Romanian counterpart (mamaliga). Whereas mamaliga is more like a mush, kachamak is often baked in the oven like a pie or cake. Often white cheese or пръжки (small bits of fried lard or meat) are added to it.

The production of rakia is a state-owned monopoly. Private individuals may make rakia only from the fruit of their own trees or vines (thus only in small quantities). Each village or town has its own large home-made still, for the use of which individuals pay a small fee. To make the rakia one soaks the fruit mash (usually plums, or the leftover grape mash from wine production) in the still. It is necessary to feed the wood fire constantly and watch the boiling process carefully over a long period of time. Since the making of rakia is normally done outdoors in the colder months, this takes dedication. It is a special treat to be present at the first "pressings". Empty bottles are gathered all year long in order to be filled with homemade rakia. A filled bottle is one of the most valued gifts.

Geography: the Black Sea

The entire Black Sea resort area is often referred to by the general term "Chernomorie" (Черноморие). The administrative center of the northern half is Varna, and the major resorts are Zlatni pyasitsi (Златни пясъци), Druzha (Дружба), Albena (Албена) and Rusalka (Русалка). The administrative center of the southern half is Burgas (Бургас), and the major resorts are Slanchev bryag (Слънчев бряг) and the International Youth Center (Международен младежки център). All these resorts are large hotels with self-contained tourist services; most are quite luxurious. Many vacationers prefer to stay instead in small towns or villages along the seashore, camping or else renting bungalows or rooms in private homes.

Geography: the Balkans

The concept "Balkan" is a complex one, signifying much more than just geographical position. The peoples of the Balkans (Bulgarians [and their closely related neighbors, Macedonians], Romanians, Albanians and Greeks) have lived together for many centuries in the land which was first Byzantium and then Ottoman Turkey in Europe. As a result, all these peoples share many cultural elements on a very deep level. Their languages are structurally very similar, they have many folk customs in common, their cuisine is practically identical; even their jokes are shared. It is useless to try to find the original source of any one of these shared elements, although scholars of each of the different peoples have made intense efforts to do so.

City life: books

Like most other Slavs, Bulgarians are voracious readers and follow the current press hungrily. A new printing of a book, especially by a well-known author (or one whom conventional wisdom says is "up and coming"), can sell out within hours.

History: general

Bulgarians are proud of their long and rich history. They know that their lands were settled by ancient folk such as the Thracians and Dacians, and are enamored of the legend that Orpheus and Eurydice lived in their own Rhodope mountains. Byzantine culture flourished on their soil (especially on the Black Sea coast) even before the coming of the Slavs. The founding of Bulgaria as such is dated to 681, when the leader or khan (хán) of the Bulgars, Asparukh (Аспарýх), crossed the Danube and founded a state. Slavic tribes, who had settled in the Balkans not long before, intermarried with the Bulgars, who were ethnically Turkic. Within a few centuries, the resulting mixed population had taken nearly completely Slavic form, and from that time is called "Bulgarian". Only a few words (primarily proper names) are left of the original Turkic language.

The Bulgarians were converted to Christianity during the rule of Boris I. A major element of the conversion was the introduction of a newly formed Slavic literary language, which had been developed by the missionaries Constantine-Cyril and Methodius, who were natives of Solun, which is the Bulgarian name corresponding to the Greek name Thessalonike (for more on Cyril and Methodius, see the cultural notes to Lesson 21). Both the Christian religion and the language associated with it were important factors in Bulgarian cultural history, keeping the idea of Bulgarian nationhood alive during both the conflicts with Byzantine rule and the long period of Ottoman rule. Modern Bulgaria was freed from Ottoman rule only after the Russo-Turkish war of 1877-78. In the 20th century, Bulgaria took part in four wars (the first and second Balkan Wars, and the two World Wars) and endured nearly a half century of totalitarian rule.

Literature: Zahari Stoyanov

Zahari Stoyanov (Захáри Стояно́в, 1850-1889) is an extremely popular Bulgarian author. Born into a peasant family, he was completely self-taught. His voluminous eye-witness account of the events leading to the liberation of Bulgaria, *Notes on the Bulgarian uprisings of 1870-1876* (Зáписки по бýлгарските въстáния 1870-1876), has been one of the most widely read books of the last hundred years.

Folk customs: sábor

A "sábor" (сáбоp) is a rural gathering of the folk, usually on the occasion of a saint's day. Each village is considered to be under the protection of a particular saint, and celebrates its communality and well-being on that saint's day. Events include the holy liturgy, a communal meal in the churchyard, singing, dancing and competitive sport events. It is traditional that the communal meal include a large meat stew, cooked in an enormous kettle in the churchyard itself. Churchladies work from early dawn preparing this meal, and each villager must take a small portion from this communal pot to ensure the health and well-being of his family during the coming year.

LESSON 21

DIALOGUE

Не ме ли помните?

// Телефонът у г-жа Петрова звъни. //

Иванка: Ало!

Веселин: Добро утро! Аз съм Веселин Христов. Удобно ли е да говоря с Джули? Тя нали още не е излязла?

Иванка: Здравейте. Веселин ли? Кой Веселин? Не знаех, че Джули познава някакъв Веселин.

Веселин: Вие вчера ме видяхте. Аз носех чантата на Джули.

Иванка: Че тъй кажи! Ти си значи оня брадатият... Ти ми кажи на мене какви са тия пусти мода? Като че ли в гората са ви гледали.

Веселин: С брада е по-лесно. Станеш сутрин, плиснеш си две шепи вода на лицето и си готов. И хем няма как да се порежеш. Но за това може някой друг път да си поговорим, а сега много бързам. Ще можете ли да извикате Джули?

Иванка: Сега ще проверя да не е излязла. Не съм я чула да излиза, де. Ама аз съм много оглушала напоследък. Сигурно си е в стаята. Почакай малко.

Джули: Ало!

Веселин: Здравейте, Джули! На телефона е Веселин. Нали ме помните от пътуването вчера.

Джули: Да, да, помня, разбира се. Как сте?

Веселин: Добре съм, благодаря. Обаждам се да изпълня обещанието си.

Джули: Какво обещание?

Веселин: Как какво! Обещал съм да ви свържа с професор Попов и да ви уредя среща с него. Аз съм сериозен човек. Кажа ли нещо, правя го. Дето има една приказка: казана дума, хвърлен камък.

Джули: Да, да. И какво стана?

Веселин: Ами, аз още снощи се обадох у тях, но отначало никой не вдигаше слушалката.

Джули: Сигурно не са били въщи.

Веселин: Вече исках да се откажа, когато се обади жената му. Каза, че Сашо си е легнал и тя не иска да го буди. Цял ден е изпитвал студенти и е капнал от умора. Разбрахме се да се обадя пак днес рано сутринта, преди да е отишъл на работа.

Джули: Неудобно ми е, че сте загубили толкова много време с уреждането на тази среща. Тя наистина е много важна за нас с Дейвид...

Веселин: Не се притеснявайте! За какво губене на време може да става дума? Драго ми е, че мога да направя нещо за вас. Та, сутринта рано-рано вдигнах телефона и хванах Сашо на вратата. Тъкмо излизаше. Каза, че днес ще работи в кабинета си в Университета. Каза да ви заведе направо при него. По-удобно е да отидем след обяд. Към три часа добре ли е?

Джули: Да, много добре.

Веселин: Тогава в три без петнайсет на Ректората?

Джули: Къде по-точно?

Веселин: На стълбите пред главния вход. Между статуите на братята Евлоги и Христо Георгиеви.

BASIC GRAMMAR

21.1. The past indefinite tense, continued

There are three major past tenses in Bulgarian: the aorist, the imperfect, and the past indefinite. All refer to past action, but in different ways. The aorist relates the simple fact of past action, and the imperfect is opposed to the aorist by the fact of its concentration on the duration of that past action. Both these tenses convey a sense of vividness, as if one were present in that past time. By contrast to both, the past indefinite extends the scope of the past action into the present moment of speaking, and conveys a certain distancing from the past action to which it makes reference.

This element of "distancing", which can take several different forms, is the essence of the past indefinite. As the student moves further into the complexities of the Bulgarian past tense system, this concept will take on more and more importance. For the purpose of the present lesson, which is a detailed discussion of the meanings and usage of the past indefinite, it provides a useful yardstick. Ultimately it will be seen as one of the central organizing principles of the entire Bulgarian tense-mood system.

The meanings of the past indefinite, to be discussed below, are

- Focus on present result, including state of non-achievement;*
- Focus on non-specific, generalized view of an action;*
- Focus on inference or assumption;*
- Expression of indirect discourse or reported speech.*

21.2. The past indefinite as expression of focus on present result

The most basic meaning of the past indefinite is the extension of the scope of past action into the present moment of speaking. The speaker refers both to the past action and to the effect of that past action on his or her present state. For example:

Неудобно ми е, че сте загубили толькова много време.	I feel bad that you've lost so much time.
Както са нацъфтели тези рози, само са за снимка.	These roses have burst into bloom such that you can't not photograph them.
Такá както хубавичко сме седнали, сегá да има и по едно вино.	Now that we're sitting in such a nice spot, all we need is glass of wine apiece.
Тя си е легнала.	She's lying down.

In each of the above examples the speaker relates a past action, but it is clear that her focus is more on her own present state and its relationship to that past action. For this reason she uses the past indefinite and not the aorist. The English translation as present perfect usually reproduces this meaning well.

The idea of "present result" is also central in many negated sentences. Here speakers often choose the past indefinite to indicate their focus on the result of the non-occurrence of the action in question.

Тя нали́ още не е изля́зла?	She hasn't left yet, has she?
Отка́кто замина́, не ни е напи́сал ни́то ре́д.	He hasn't written us a single word since his departure.
-- Аз ми́сleh, че тя учи́ в университе́та преди няко́лко годи́ни.	"I thought she was a student several years ago."
-- Учи́, но не завърши́ и не е полу́чила дипло́ма.	"She was, but she didn't finish and never got a diploma."

The final example illustrates the contrast between all three past tenses. The first speaker describes a durative event in the past using the imperfect -- she thought (for a long period which lasted until just before the moment of speech) that a particular fact had been the case, that someone had been enrolled at a university. The second speaker restates this fact (by way of affirmation) and adds another fact: the person had been enrolled, but had failed to graduate. All these three are viewed as facts of past action, and are communicated in the aorist.

To state the final fact, however, the speaker shifts to the past indefinite, indicating thereby that her point of view has shifted: she apparently considers that the non-receipt of the diploma is more relevant to the present state than the other actions related.

21.3. The past indefinite as expression of point of view

In relating past events, Bulgarian speakers can choose to view certain actions as more vivid, concrete, specific points in the past, and others as more generalized and non-specific. They will choose the aorist (or imperfect) to speak of the former, and the past indefinite for the latter. As an example, consider the following narration, drawn from the reading selection in Lesson 17:

past indefinite

Завърши́ла съм сре́дното си образова́ние с пълно отли́чие през 1972 г.	I completed my secondary education with straight A's in 1972.
--	---

aorist

Постъпих същата година в
Софийския университет и
през 1977 г. успешно
завърших висшето си
образование.

The same year I enrolled in Sofia
University, and in 1977
successfully completed my
higher education.

imperfect

Още през студентските си
години проявявах интерес
към фолклора.

Already during my student years I
was interested in folklore.

past indefinite

Участвувала съм във
фолклорни експедиции
из страната.

I participated in several field trips
throughout the country.

aorist

През 1980 г. успешно защитих
дисертацията си и
получих степен к.ф.н.

In 1980 I successfully defended my
dissertation and received the
degree of Ph.D.

past indefinite

Водила съм упражнения по
фолклор за универ-
ситетските студенти.

I led tutorials on folklore for
university students.

aorist

През периода 1983-1986 г.
участвах в Лятния
семинар.

Between 1983 and 1986 I
participated in the Summer
seminar.

The author of this text gives a summary description of her academic life. In the excerpt above, which includes seven sentences, there are four verbs in the aorist, three in the past indefinite and one in the imperfect. The English translation, by contrast, renders all the verbs with the simple past. The English present perfect (the "literal" translation of the Bulgarian past indefinite) would sound very wrong to an English ear in the first sentence, although it might be a possible variant in the other two Bulgarian usages of the past indefinite. To a Bulgarian, however, the contrast between the tenses is necessary to express the several shifts in point of view.

The essential difference in focus is one of specific vs. general. When the writer of the above text concentrates on the several different specific facts of what she *did* in her academic life, she relates these facts in the aorist. In each case, she pins the action to a specific point in the past. But there are three instances where her focus is more general.

One is at the beginning of the passage, in (1). Although this event is also located at a specific point in the past, the telling of it is important for the general frame of the narrative in that it sets the scene for the events which follow. The other two instances of past indefinite, (4) and (6), concern events which the author has chosen not to specify with time reference. Had she connected these events with a specific point in time she might well have used the aorist for them too. Since she used the past indefinite, one concludes that her view of these events (at least at the moment of this narration) is a more generalized and less concrete one.

21.4. The past indefinite as expression of inference or assumption

Another expression of the “distancing” effect of the past indefinite is the idea of inference or assumption. If a Bulgarian relates a past event in the past indefinite (and not the aorist), s/he often does this to indicate that s/he is inferring the fact of past action from a present result. The results are evident, and therefore the action can be inferred with certainty. For example:

Сигурно не са си били вкъщи.	Most likely they were not home.
Не съм я чула да излезе.	I didn't hear [= don't think I heard] her go out.
Нашите съседни пак са си пийнали и вдигат шум.	Our neighbors have had a bit to drink again and are making noise.
Виждам, че си направила торта.	I see you've made a cake.
Къде е? Навярно е отишъл в кухнята да опита тортата.	Where is he? Probably he went to the kitchen to taste the cake.
Какви са тия пусти мода? Като че в гората са ви гледали.	What kind of crazy fashions are these? It's as if you were brought up in the wild.
Аз съм много оглушала напоследък.	I've gotten [= seem to have gotten] a lot deafer lately.

21.5. The past indefinite as expression of indirect discourse

The past indefinite is also used to relate reported speech. The original speaker may have used either the aorist or the past indefinite, but the speaker who conveys the news always uses the past indefinite. S/he fully believes the news s/he is reporting; nevertheless the distancing from the actual event requires the use of the past indefinite. For example:

Съседката каза, че ги е видяла вчера да се целуват.	The neighbor woman said she saw them kissing yesterday.
Казаха ни, че си дошъл малко преди нас.	They told us you had arrived a little before we did.
Каза, че Сашо си е легнал и тя не иска да го буди. Цял ден е изпитвал студенти и е капнал от умора.	She said that Sasho had gone to bed and she didn't want to wake him. He'd been examining students all day and was exhausted.

The English pluperfect in most of the above examples is due to the English rule requiring indirect discourse to be related in a tense which is one degree removed from that of the original statement.

21.6. Summary: contrast between aorist/imperfect and past indefinite

In each of the above instances the speaker is distanced in one way or another from the events s/he is relating. This generalized distancing may carry one or more of the above shades of meaning; if one in particular is meant, it is usually clear from the context. By contrast, the aorist and imperfect convey a greater vividness, specificity and concreteness. Often a speaker will shift from the generalized past indefinite to the more concrete and vivid aorist to express the idea of direct verification. In these instances, the corresponding English distinction (between present perfect and simple past) is often the most correct translation. For example:

Не зная дали е излязла. Чакай да видя. Сега излезе.	I don't know if she's gone out. Let me see. [Yes,] she left.
Мисля, че е закусила вече. Лилияна, закуси ли?	I think she's already had breakfast. Lilyana, did you eat breakfast?
Не съм я чула още. Един момент, чух, че вратата ѝ се отвори.	I haven't heard [anything from] her yet. Just a minute, I heard her door open.

The concept of "vivid" vs. "distanced" narration is an important element in the verbal system of Bulgarian, and will be treated in more detail in subsequent lessons.

21.7. Conditional usage of the particle *ли*; use of the perfective aspect with habitual meaning

When used with a perfective verb, the interrogative particle *ли* expresses conditional meaning. That is, if a certain action occurs, the speaker considers it the case that another will follow on its heels.

In such sentences, the “trigger” action, that followed by the particle *ли*, is expressed with a perfective verb. The action which is predicted as a result is expressed with an imperfective verb. The overall context is one of predictable, repeated, habitual action. In this sense, *ли* acts as a “bounded” conjunction of the sort seen in Lesson 17. For example:

Кáжа ли нéщо, прáвя го.

If I say something, I do it.

Тóй не забеля́зва децáта.

He takes no notice of children. If he sees them [at all], he chases them away.

Забелéжи ли ги, гóни ги.

The same construction can refer to action which was predictable in the past but is no longer. In this case, the verbs are in the imperfect tense, and the same aspectual relationship is maintained. For example:

Кáжex ли нéщо, прáвex го.

If I said/were to say it, then I would do it.

Забелéжex ли ги, гóнex ги.

If he noticed/were to notice them, he would chase them away.

Perfective verbs can be used to refer to this sort of habitual action even without the presence of the particle *ли*. The meaning is one of a repeated action that is visualized in sharp and concrete fashion. For example:

С брадá е пó-лéсно. Стáнеш сýтрин, плíснеш си двé шéпи водá на лицéто и си готóв.

It's easier with a beard. You get up in the morning, splash a bit of water on your face, and you're ready.

EXERCISES

I. Rewrite the following sentences, replacing **ли** with either **ако** or **дали**, according to the meaning.

1. Пíтах я íска ли да дóйде с нáс.
2. Отвóри ли се нýкде вратá, тý трéпва.
3. Не знáеш тóй сýрди ли се, или нé.
4. Разберí подáл ли е молбá да го приéмат в Сýюза на преводáчите.
5. Отвóриш ли сýтрин очí, вíждаш голямото кафяво мечé да се смéе.
6. Тé не пíшат в писмóто добré ли се развíва лозáта на двóра.
7. Наведá ли се, прерязва ме сýлна бóлка в крýста.

II. Rewrite the following sentences, replacing each instance of **ставам** + adjective (or adverb) with a verb form.

1. Когáто го забоlí стомáхът, тóй стáва бýл като платнó.
2. Ако напрежéнието стáне сýлно, ще разкáжеш нýкой вíц.
3. Ако глéдаме живóта през чéрни очилá, всíчко стáва чéрно.
4. Áз не държá килíма на слýнце, да не стáнат блéди цветóвете му.
5. Вíждам, че ви стáва спокóйно като слýшате всíчко товá.
6. На нéя ÿ стáва вéсело, когáто слýша пéсни от трийсеттé годíни.
7. Врéме е да се прибíраме. Вíж, небéто стáна тýмно.

III. Fill in the blanks with aorist or past indefinite forms of one of the following verbs, as appropriate: надмíна, напráвя, познáя, обáдя се, боядíсам, откáжа се, íдвам, влýза, кáзвам.

1. Тí знáеше, че тóй _____ вéче сyтринтá, нaлí? Зaщó тoгáвa не мí кáзa?
2. Нýмa дa пoвýрвaш, нo вчéрa тóй _____ пíцaтa зa пeтнáйсeт мíнyтí.
Ако не бях свидéтел и áз нýмaшe дa пoвýрвaм. Тóй мнóгo пýтí мí _____, чe я прáви бýрзo, нo товá, кoéто вíдýх, _____ очáквaнíятa мí.
3. Мнóгo щe мí e мýчнo, aкo тóй _____ пo тeлeфóнa, дoкaтo нí нýмaшe.
4. Вeднáгa слéд кaтo гóстíтe _____, тé им кáзaхa гoлýмaтa нoвíнa.
5. Тý _____ стáрaтa пpíятeлкa нa мáйкa сí, oщe пpедí дa e чýлa íмeтo ÿ.
6. Вéчe нe гó вíждам в Унíвeрсíтeтa. Сíгyрнo вéчe _____ oт слéдвaнeтo.
7. Нíе _____ яйцáтa зa Вeлíкдeн, кáктo пoжeлáхмe.

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES

21.8. Derivation: causative and stative verbs

Causative verbs

Many adjectives which describe a state can give rise to a perfective causative verb (a verb signifying the action necessary to bring that state into being).

The stem is taken from a non-masculine form of the adjective (which may be slightly altered). A perfective verb is created by adding a prefix and the endings of the *и*-conjugation (which are usually accented but not always). The corresponding imperfective is derived by one of the means learned in Lesson 18.

<i>adjective</i>	<i>prefix</i>	<i>causative verb</i>		<i>(meaning shift)</i>
		<i>perfective</i>	<i>imperfective</i>	
велик-и	у-	увелич-а́	увелич-а́вам	great › increase
готов-и	при-	приго́тв-я	приго́тв-ям	ready › prepare
прав-и	из-	изпра́в-я	изпра́в-ям	straight › straighten
	по-	попра́в-я	попра́в-ям	straight › fix
добр-и́	по-	подобр-я́	подобр-я́вам	good › improve
дълг-и	про-	продълж-а́	продълж-а́вам	long › continue
	у-	удълж-а́	удълж-а́вам	long › lengthen
лесн-и	у-	улесн-я́	улесн-я́вам	easy › facilitate
мал-ки	на-	намал-я́	намал-я́вам	small › decrease
спокой-ни	у-	успоко-я́	успоко-я́вам	calm › soothe
шир-ок-и	раз-	разшир-я́	разшир-я́вам	wide › broaden

Adding *се* to the verbs given above makes them intransitive.

Stative verbs

Explicitly intransitive verbs (sometimes called stative verbs) can also be formed from an adjective by means of the suffix *-ей*, to which are added endings of the *е*-conjugation.

These verbs take their meaning from the adjective identifying a state, and denote the process of becoming, or coming into, that state. The derivation process sometimes produces a simplex imperfective and sometimes a perfective from which the imperfective must be derived.

adjective	prefix	stative verb		(meaning shift)
		perfective	imperfective	
късн-и	за-	закъсн-ея	накъсн-явам	late › be late
мал-к-и	на-	намал-ея	намал-явам	small › decrease

adjective		stative verb			(meaning shift)
	simplex imperfective	prefix	perfective	imperfective	
зелен-и	зелен-ея	по-	позелен-ея	позелен-явам	[be/get] green
стар-и	стар-ея	о-	остар-ея	остар-явам	[be/grow] old
червен-и	червен-ея	по-	почервен-ея	почервен-явам	[be/get] red

21.9. Derivation: substance adjectives

Adjectives indicating the substance of which something is made are formed with various suffixes, all of which are added to a noun root.

The most frequent of these suffixes is *-ен*, before which stem-final *к-* or *г-* shift to *ч-* or *ж-*. The vowel in this suffix is never a fleeting vowel.

noun	+ -ен ›	adjective	(meaning shift)
картоф	+ -ен ›	картофен, -ена	potato (noun) › potato (adj.)
домат	+ -ен ›	доматен, -ена	tomato (noun) › tomato (adj.)
риб-а	+ -ен ›	рибен, -ена	fish (noun) › fish (adj.)
вълна	+ -ен ›	вълнен, -ена	wool › woolen
дърв-о	+ -ен ›	дървен, -ена	wood › wooden
кожа	+ -ен ›	кожен, -ена	skin, leather › leather (adj.)
коприн-а	+ -ен ›	копринен, -ена	silk › silken
лен	+ -ен ›	ленен, -ена	linen, flax › linen (adj.), flaxen

Adjectives derived from the names of animals usually take either the suffix *-шки*, or a zero suffix. The latter suffix does not contain any segments, but it does cause softening of a preceding consonant (in which *-ц* is replaced by *-ч*), and causes the neuter form to end in *-е* rather than *-о*. Masculine forms of all these adjectives must have the ending *-и*.

Двайсет и първи урок / Lesson 21

noun	adjective	
	masculine	neuter
лъ́гъ	лъ́гъ	лъ́гъ
тѣ́лѣ	тѣ́лѣ	тѣ́лѣ
кра́ва	кра́ви	кра́ве
овца́	овца́	овца́

meaning shift

lamb (*noun*) › lamb (*adj.*)

calf (*noun*) › calf (*adj.*)

cow (*noun*) › cow (*adj.*)

sheep (*noun*) › sheep (*adj.*)

These adjectives are often used without a corresponding noun when they refer to food, and when the unit of food is thought to be self-evident. For instance, *тѣлѣ* means “veal” (in which case, the neuter noun *мясо* “meat” is understood). The adjective *овца́* “sheep’s” refers either to soft cheese, yogurt or milk made from sheep’s milk (in which case one of the neuter nouns *сирѣне* “white cheese”, *мля́ко* “milk” or *кисѣло мля́ко* “yogurt” is usually understood or specified).

National Library “Cyril and Methodius”, Sofia

SAMPLE SENTENCES

1. Кракът им не е стъпвал на събранията ни.
2. Сърце не ми дава да му кажа, че съм се отказала от пътуването.
3. Не ни се е случвало да чуем тази глаголна форма.
4. И по-лошо му се е случвало.
5. Ще видиш ли дали са си отишли вече?
6. Ако чуеш, че пак са се разпели, обади се на полицията.
7. -- Никого не сме яли китайско ядене.
-- А ние веднъж сме пробвали, но не ни хареса.
8. Аз съм учил руски, но всичко съм забравил.
9. -- Свирилите ли на пиано?
-- Не. Учил съм 10 години, но полза никаква.
10. По-рано идваше често, но от пет години не се е мяркал.
11. Те не са идвали в нашия край след смъртта на майка си.
12. Има едно такова правило: измий ли прозорците, завалява дъжд.
13. Чуех ли шумолене в кухнята, сърцето ми трепваше.
14. Срещнем ли я, любезно я поздравяваме.
15. Срещнеха ли се, отиваха да пийнат по една ракия.
16. Внимавай какво приказваш пред нея: чуе ли нещо, веднага му го казва.
17. Хич не ми върви: решам ли да се изкъпя, топлата вода спира.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. She says he didn't come to class today. As far as I know, he hasn't come for weeks. And whatever cafe I go to these days, I see him there.
2. How can it be that you can't arrange the meeting?! You just pick up the phone, call the person, and that's that. If he refuses to come, I will happily help you convince him. Hasn't he promised many times to meet with us?
3. "Excuse me, could you lean over and pick up my book? It seems to have fallen."
"Sorry, I can't. The bus is too crowded. Every time I try to take a step, someone pushes me."
4. "Don't get angry, but the neighbor seems to have taken your car again."
"What a terrible neighbor! It's as if he thinks it's his own car. Why did I give him the keys?"
5. "Have you seen Boryana today?"
"No, she's not here now. Let me go see if she's come in at all today. Hm, I see that her dog is in her office, so she must have arrived."
6. I worked in many restaurants when I was in school. I worked in one for three years, then I started working in another, then in another, and finally they drove me out of that one too. Every time I cook something, someone suddenly falls ill!
7. I notice you haven't got much sleep recently. Would it be more comfortable if we tried to get in touch again another time?

READING SELECTION

Старобългарските азбуки

Ако запиташ гръцките книжовници, като речеш: “Кой ви е създал буквите или превел книгите, или в кое време?”, то рядко измежду тях знаят. Обаче ако запиташ славянските азбукарчета, като речеш: “Кой ви е създал азбуката или превел книгите?”, всички знаят и в отговор ще рекат: “Свети Константин Философ, наречен Кирил: той ни създаде азбуката и преведе книгите и брат му Методий.” И ако попиташ в кое време, то знаят и ще рекат, че през времето на гръцкия цар Михаил и на Борис, българския княз, и на Растица, моравския княз, и на Коцел, блатенския княз в годината 6363 (855) от създаването на света.

Черноризец Храбър, За буквите (IX в.)

През IX в. сред славяните назрява необходимостта да се приобщят към достиженията на цивилизацията и сами да създадат своя собствена култура. А в основата на всяка култура лежи писмеността. Черноризец Храбър е засвидетелствувал опитите да се пише на славянски, като се използват гръцки и латински букви. Но тези отделни прояви още не са писмо. Нужно е да се създаде единна писмена система, която да отразява цялостния звуков състав на езика. Необходимо е тази графична система да получи официално признание и подкрепа. През IX в. на две места възникват благоприятни условия за създаване на официална славянска писменост -- във Византия, в средата на българските славяни около Солун, и в България.

През 862 г. в отговор на молбата на моравския княз Ростислав да бъдат изпратени в Моравия славянски учители и проповедници, византийският император Михаил III възлага на братята Кирил и Методий да създадат славянска писменост. Мотивировката на избора е: “Вие двамата сте солунчани, а всички солунчани говорят чисто славянски” (Пространното житие на Методий). Напълно естествено славянските първоучители изграждат своята книжовна дейност върху основата на своя славянски диалект. Както посочват историческите свидетелства, създаването на първата старобългарска и славянска азбука -- глаголицата, е лично дело на Кирил. Той създава свършена азбука, а в процеса на първите преводи формира книжовен старобългарски език с висока стойност и полага солидни основи за изграждане на старобългарската и славянската култура. Писмената система, която създава славянският първоучител, точно отразява звуковия състав на българските говори в Солунско през IX в. Тя е напълно своеобразна и не повтаря начертанията на нито една от известните тогава азбуки. Първата старобългарска азбука е получила името глаголица от старобългарския глагол

глаголати, който означава “говоря”. Глаголицата, създадена във Византия, е въведена от солунските братя в Моравия и Панония по време на тяхната културна дейност сред западните славяни. От Панония тази азбука е проникнала в Хърватско и там здраво се е задържала в богослужбните текстове чак до XVIII в. От Моравия глаголицата се е разпространила в чешката държава и се е употребявала там докъм края на XI в. Учениците на Кирил и Методий въвеждат глаголицата в България.

В българските земи, най-вероятно в Преслав, под въздействие на глаголицата се е доразвила практиката да се използва гръцкото писмо за записване на старобългарската реч. Според Кириловата азбука то се допълва с букви за специфичните български звукове, приема последователността на нейните буквени знаци и се оформя във втора старобългарска азбука -- кирилица. Името си новата азбука е получила по-късно, в чест на създателя на славянската писменост -- Кирил. От България кирилицата е била пренесена в Русия, Сърбия и Влахо-Молдавските княжества.

През целия старобългарски период (IX - XI в.) в двата културни центъра на държавата -- Преслав и Охрид -- едновременно се употребяват и двете азбуки. Но постепенно, още към края на старобългарския период, кирилицата започва да се използва по-често поради практическото удобство на опростените си буквени очертания. През следващите векове тя окончателно измества глаголицата. Този преходен период е намерил отражение в редица кирилски ръкописи, в които са вмъкнати отделни букви, думи, изрази, пасажки, писани на глаголица. През XII - XIV в. все още са знаели азбуката на Константин-Кирил Философ и са четели глаголически текстове. Но нови преписи на глаголица са престанали да се правят. Така постепенно е изчезнало от България глаголическото писмо и е останала само кирилицата.

Адаптирано от “Старобългарските азбуки” (Екатерина Дограмаджиева, Кирило-Методиевски страници).

GLOSSARY

а́гне	lamb	звúков	sound (<i>adj.</i>)
а́гнешки	lamb (<i>adj.</i>)	здрáво	well, soundly
а́збука	alphabet	зеле́ня	appear green
благоприя́тен	favorable, auspicious	изгра́ждам /	build, construct
бла́тенски	of the Blaten area	изгра́дя	
богослуже́бен	liturgical	изме́жду	among
брада́т	bearded	изме́ствам /	move away, displace
бу́квен	letter (<i>adj.</i>)	изме́стя	
бу́квени зна́ци	alphabet characters	изпи́твам /	test; experience
бя́л като платно́	white as a sheet	изпи́там	
вели́кий	great	изпълня́вам /	carry out, fulfill
Вели́кден	Easter	изпълня́	
вла́хо-молда́вски	Wallacho-Moldavian	ка́мък	stone
вмѣ́квам / вмѣ́кна	insert	(<i>pl.</i> ка́мъци)	
въздей́ствие	influence, impact	ка́пвам / ка́пна	drop
възла́гам /	assign, delegate	ка́пнал от умо́ра	exhausted
възло́жа (-иш)		карто́фен, -ена	potato (<i>adj.</i>)
възни́квам /	arise, originate	кафя́в	brown
въ́лна	wool	кири́лица	carpet, rug
г-жа = госпожа́		кири́лицен	Cyrillic [alphabet]
глаго́л	verb	книго́вен	Chinese
глаго́лен	verbal	книго́вник	kingdom
глаго́лица	Glagolitic [alphabet]	ко́жен, -ена	literary, learned
го́ня	chase	копри́на	man of letters
градя́ върху	build on the	копри́нен, -ена	leather
осно́вата на	foundations of	кра́ва	silk
графиче́н	graphic	кра́ви	silken
дей́ност	activity	кръ́ст	cow
диале́кт	dialect	лати́нски	cow (<i>adj.</i>)
докъ́м	until approximately	лежа́ в	cross; small of back
дора́звивам /	develop fully	осно́вата на	
дора́звѣя		ле́н	Latin
дости́жение	achievement	ле́нен, -ена	underlie
дра́го ми е	I'm pleased	ли́чен	
държа́ се здра́во	hold tight, hold fast	мо́да	linen, flax
еди́нен	uniform, united	молда́вски	linen (<i>adj.</i>), flaxen
есте́ственно	naturally	мотивиро́вка	prominent; personal
жити́е	saint's life	мя́ркам се /	
задър́жам /	keep, hold back	мя́рна се	fashion
задър́жа (-иш)		наве́ждам се /	Moldavian
за́паден	western	наве́да се	motivation
запи́твам / запи́там	inquire [of]	надмина́вам /	show, put in an
		надмина́	appearance
			lean over, bend down
			outdistance, surpass

Двайсет и първи урок / Lesson 21

назрявам / назрѣя	ripen, mature; come to a head	практически	practical
намалѣвам / намалѣя	decrease, dwindle	преводѣч (ка)	translator
намалѣвам / намалѣя	decrease, reduce	пренѣсям / пренесѣ	transfer; transport
нацѣфѣвам / нацѣфѣя	burst into bloom	прѣпис	copy, transcript
начертѣвам / начертѣя	draw, sketch, outline	прерѣзва ме	I feel a sharp pain
необходѣм	necessary	прерѣзвам / прерѣжа (-еш)	cut through
обещѣние	promise	престѣвам / престѣна	cease, stop
овчи	sheep (adj.)	прѣходен	transitional
оглушѣвам / оглушѣя	go deaf	признѣние	acknowledgment
означѣвам / означѣ (-иш)	mark, mean, signify	приобѣщѣвам / приобѣщѣ	incorporate
около	around, in vicinity of	приобѣщѣвам се / приобѣщѣ с	affiliate with
опростѣвам / опростѣя	simplify	приобѣщѣвам се към тях	join them
оснѣва	base, grounding	прѣбѣвам	try
откѣзвам се / откажа се (-еш)	give up, cancel	прѣложѣн	[part of] a prologue
отражѣние	reflection; repercussion	прѣповѣд	sermon
отразѣвам / отразѣя	reflect	прѣстрѣнен	spacious, extensive
официѣлен	official, formal	прѣява	manifestation, act
оформѣям / оформѣя	shape, fashion	прѣвоучѣител	founder of a doctrine
отѣкѣване (pl. -ния)	expectation		
отчертѣние	outline, delineation	развѣива се лѣза	the vine is putting out leaves
		развѣивам, развѣия	develop, cultivate
		разпѣвам се / разпѣя се	burst into song
		разширѣвам / разширѣя	extend, broaden
памѣук	cotton	редѣица	row, series
памѣучѣн	cotton (adj.)	ректорѣт	university president's office
пѣсѣнѣ	passage	рибѣн, -ѣна (or рибѣна)	fish (adj.)
пѣиѣно	piano	рѣкописѣ	manuscript
писѣмен	written; for writing		
писѣмѣ	[system of] writing	Светѣи Константин	St. Constantine
пиѣца	pizza	свидѣитѣлство	witness
плѣисѣвам / плѣисѣна	pour; fling	своеобрѣзен	certificate; evidence
подкрѣпа	support	свѣрзѣвам / свѣрзѣжа (-еш)	original; odd
позелѣнѣвам / позелѣнѣя	turn green	сериѣзен	connect, put [someone] in touch
полѣгам / полѣжа (-иш)	lay, put	систѣма	serious
полиѣция	police	слѣдѣвам	system
порѣзвам / порѣжа (-еш)	cut	слѣдѣване	follow, pursue; study
последѣватѣлѣност	sequence, order; consistency	слушѣлка	college studies
посѣѣчѣвам / посѣѣча (-иш)	indicate, point out		telephone receiver, headphone
постѣпенѣн	gradual	солиѣден	solid, firm
почѣрѣвенѣвам / почѣрѣвенѣя	turn red	солунѣчѣнин	native of Solun
прѣктиѣка	practice	спѣциѣфѣчен	specific

спокоен	calm, peaceful	условие	condition
статуя	statue		
стойност	value, worth	философ	philosopher
съвършен	perfect, consummate	формирам	form, shape, set up
състав	composition		
телешки	calf	цвят, цветът	color
трепвам / трепна	calf (adj.), veal	(pl. цветове)	
търся	wince, flinch	цивилизация	civilization
	sad	червеня	redden, grow red
увеличавам /	increase	черноризец	monk
увелича (-иш)		четели са	they read (generalized past, see L. 29)
удобство	convenience	чешки	Czech
улеснявам / улесня	facilitate		
умора	fatigue	шепа	hollow of hand;
употребявам /	use; use up	шумолене	handful
употребя			rustling

CULTURAL COMMENTARY

City life: beards; professional unions

Traditionally, a well brought up Bulgarian male shaves regularly (unless he is an Orthodox priest, for whom beards are the rule). Beards are considered by many of the older generation to be a sign of bohemianism and loose living. During the post-socialist elections, beards were associated with the political opposition, UDF (United Democratic Front -- СДС, Съюз на демократическите сили). In the present generation, however, beards are more and more frequent among young males.

Journalists, translators, and authors each have their separate unions in Bulgaria. Only the more distinguished members of these professions are admitted into the respective unions. To become a member of the Union of Translators, for instance, one must have published several thousand pages of translations (as well as meet various criteria of excellence). There are complex procedures to follow to join each of these unions, one of which is certainly the submission of the appropriate "molba". During the socialist period, there was essentially only one union for each profession. Since then many more unions have been created, differing among themselves primarily as to political orientation.

Language: Bulgarian tense system; history of Slavic writing systems

Bulgarians are both proud of, and rueful about, their very complex verbal system. They even make jokes about it, introducing new verbal "tenses" to describe common human failings. One joke, for instance, characterized "work" (in the sense of the time spent at one's job) during the socialist regime as "wasted time" (минало загубено време). The joke is a play on the double meaning of време (which means both "time" and "verbal tense"). Since many jobs seemed superfluous, the activity of going to work seemed for many to be "lost" time.

The invention of the Slavic alphabet, and the introduction of literacy to the Slavs, are events to which Bulgarians feel very close. The creators of Slavic literacy, Constantine and Methodius, were brothers living in Solun (Greek Thessalonike). When the Moravian prince Rastislav requested missionaries so that his people might "learn the whole truth about" Christianity not in Latin but in their native Slavic, the Byzantine emperor Michael chose these two brothers from Solun to create the Slavic alphabet because, as he is claimed to have said, "everyone from Solun knows Slavic"; additionally, the two brothers had already served on a missionary journey to the Crimean Khazars in 860.

In 862-863, the brothers were sent to Moravia (modern Czech Republic) to carry out their literary and missionary work. The Slavic alphabet created by Constantine (often called "the Philosopher") for their translation work was called Glagolitic. After a somewhat difficult time at Rastislav's court, they were invited to the court of Prince Kotsel on Lake Balaton (in modern

Двайсет и първи урок / Lesson 21

Hungary), where their work was more successful. From the outset, however, their mission was politically complex, and they eventually went to Rome to defend the rights of Slavs to have the liturgy in their language. Constantine died in Rome in 869 having taken the name Cyril (and holy orders); on his deathbed he urged Methodius to continue the mission. Methodius and their disciples returned to Pannonia where they worked assiduously, despite numerous difficulties, until Methodius' death in 885. The disciples were then persecuted and imprisoned; three of them managed to build a raft and travel down the Danube back to the Balkans. Along the way, they taught Slavs the Glagolitic alphabet, which continued to be used in the Slavic liturgy on the northern Croatian coast until the early 20th century.

The disciples who returned to Bulgaria introduced literacy (in Slavic) to Boris's Bulgarian court. Since most scribes at this court already knew Greek, the returning disciples derived a writing system for Slavic based on the Greek alphabet and named it after its founder, St. Cyril: this is the modern Cyrillic alphabet. During the pre-Ottoman times, there were two main centers of medieval South Slavic (Bulgarian/Macedonian) culture. One was in Preslav (near modern Shumen), associated with the reign of Emperor Boris and his son Simeon, and the other was in Ohrid (in modern southwestern Macedonia), associated with the reign of Emperor Samuil.

Literature: medieval period

Much of the preceding information is known to us from writings of contemporaries. Important sources are the Lives of the Saints Cyril and Methodius, and the treatise written by a monk named Khrabar who lived during the time of the alphabet's creation. The literary genre of a "saint's life" occupies a special place in the medieval literary canon. There are two kinds, the full, or extensive (пространен) life, and the abbreviated (проложен) life, which serves as a prologue in church services.

The dates in medieval religious texts are usually reckoned not from the birth of Christ but from the traditionally transmitted date of creation. The most current belief is that the world was thought to have been created 5508 years before the birth of Christ.

Philanthropy

The brothers Evlogi and Hristo Georgiev (Евлоги и Христо Георгиеви), merchants from Karlovo, founded a philanthropic organization which both laid the groundwork for the Bulgarian Academy of Sciences and furnished the funds for the construction of Sofia University. The statues of the philanthropist-merchant brothers are found at the main entrance to the University.

Sofia University

LESSON 22

DIALOGUE

Нали щяхте да дойдете заедно?

// Веселин чака пред Университета. Джули идва запъхтяна. //

Веселин: Здравейте, Джули! А къде е Дейвид? Нали щяхте да дойдете заедно?

Джули: Здравейте! Моля да ме извините. Аз малко закъснях. Не ми се искаше да тръгна от къщи, преди Дейвид да е дошъл. Но той така и не дойде.

Веселин: Надявам се, че нищо лошо не му се е случило?

Джули: Зависи от гледната точка. Трябваше да се срещнем с него още сутринта. Щяхме да ходим в библиотеката. Чаках, чаках, а него го няма никакъв. Обадох му се по телефона към дванайсет и го събудих. Сигурно щеше да спи до довечера, ако не бях се обадила.

Веселин: Да не е болен?

Джули: Щеше да е по-добре, ако беше болен. Вчера с Ангел са решили, че всяко кюфтe трябва да се полее с бутилка сухиндолска гъмза. Така че днес си почива.

Веселин: Всички знаят, че червено вино на гладно сърце не се пие.

Джули: Ех, и Дейвид сега вече знае.

Веселин: Трябва ли тогава срещата с професора да се отмени?

Джули: Не знам. Дейвид щеше да го пита за толкова много неща. Но от друга страна, срещата е уговорена, човекът ни чака. Не ми се ще да я отменяме.

Веселин: Наистина. Хайде да вървим нагоре.

// Джули се подхлъзва на стълбите. Веселин я хваща под ръка. //

Джули: За малко щях да падна.

Двайсет и втори урок / Lesson 22

Веселин: Джули, защо не се отбиете след разговора с професора в Кристал. Аз тъкмо ще съм свършил работата си в редакцията. Ще пием по едно кафе на спокойствие. Нали знаете къде е кафе-сладкарница Кристал?

Джули: Да, знам я къде е. В градската градина на Раковска. Ще дойда с удоволствие.

// Джули и Веселин стигат до кабинета на професор Попов. Веселин чука, но отговор няма. //

Веселин: Къде ли е отишъл? Нали щеше да ни чака? А вратата е отворена. Той не ни е чул. Само, здравей. Виж кога ти вода.

Александър: Здравейте. Заповядайте, влезте.

Веселин: Да ти представя госпожица Джули Бейкър. Тя е студентка. От Америка.

Александър: Драго ми е. Попов. Александър Попов.

Джули: Аз съм Джули Бейкър.

// Ръкуват се. //

Веселин: Джули ще ти разкаже от какво се интересува, а аз да вървя. Да ви оставя да си поприказвате.

Александър: Седни, де. Аз бях с впечатление, че щяха да дойдат двама американски студенти.

Джули: Моят колега Дейвид Бойд щеше найстина да присъства на срещата, но в последния момент беше възпрепятстван.

Веселин: Не мога да остана. Тръгвам. Притеснявам се, че ме чакат в редакцията.

Александър: За къде бързаш? Седни. Работата не е заек да избяга.

Веселин: Не, не. Ще вървя. Само, благодаря ти. Ще ти се обадя тези дни. Джули, ще ви чакам в пет в Кристал.

BASIC GRAMMAR

22.1. The future anterior tense

The future anterior tense in Bulgarian (бъдеще предварително време) is similar in meaning to the future perfect in English. In both cases, speakers use it to envisage a completed result in the future. The two tenses are also similar in form: in both cases, there is a sequence of "future auxiliary + present perfect auxiliary + resultative participle". Namely:

	Ще	съм	дошл ^á	до 5 ч.
I	will	have	arrived	by 5 o'clock.

The future anterior tense is thus a combination of the future (аз ще дойда) and the past indefinite (аз съм дошл^á). Since the form and the meaning of both these tenses are by now well known to the student, the future anterior tense should pose no problem. The full conjugation (given with a perfective form of the verb чет^á) is as follows:

FUTURE ANTERIOR

	<i>affirmative</i>	<i>negative</i>
1 st singular	ще съм прочёл	няма да съм прочёл
2 nd singular	ще си прочёл	няма да си прочёл
3 rd singular	ще е прочёл	няма да е прочёл
1 st plural	ще сме прочели	няма да сме прочели
2 nd plural	ще сте прочели	няма да сте прочели
3 rd plural	ще са прочели	няма да са прочели

In meaning, the future anterior tense projects a completed state into the future: the speaker envisages as complete an action which has not yet taken place. The future anterior is most frequently encountered with perfective verbs, although imperfective ones may occur in the case of repeated completed actions.

Like the past anterior, this tense makes reference to two different points in time: the completion of the action itself and the point of future time by which this action will be completed. The essential meaning of the past anterior (то́й бе́ше дошл^á) is to describe an action which occurred prior to some other past action. In similar fashion, the future anterior describes an action which is expected to take place prior to some other action (or time point) envisioned in the future. The second action is not always specifically mentioned, but it is necessarily clear from the context. Indeed, were it not clearly present in the speaker's mind, s/he would have no reason to use the future anterior. For example:

Защо не се отбиете след разговора
с професора в Кристал? Аз
тъкмо ще съм свършил
работата си в редакцията.

Why don't you drop by the cafe
'Kristal' after your meeting with
with the professor? [By then] I
will just have finished my
business at the office.

Няма нужда да ядем по пътя.
Докато стигнем там, баба вече
ще е опекла агнето а дядо вече
ще е налял вино.

There's no need to eat along the way
-- by the time we get there,
Grandma will already have roasted
the lamb and Grandpa will have
poured out some wine.

22.2. The future in the past tense: introduction and formation

Just as Bulgarian can project an envisioned action into the future (by means of the future anterior tense), it can also project the envisioning of this action into the past. The tense with the somewhat unwieldy name, "future in the past" (бъдеще в миналото) means exactly what it says. A statement of future action which is made in the present moment is then shifted into a past tense time frame.

At first, this definition may seem strange to one whose language does not have such a formalized tense. In practice, however, it is straightforward. In English, one says in the present

"I will do that in an hour's time."

Once one is removed from this present moment, one often has occasion to look back on it and recall one's thinking at that moment. To do so in English, one says one of a number of things:

"I was about to do that after an hour."

"I was to do that in an hour's time."

"I intended to do that in an hour's time."

"I would have done that in an hour's time."

The exact meaning depends, of course, both on the actual outcome of events and on the extent to which the speaker is aware of and makes reference to this outcome. Examples of usage, and of the ways in which these several meanings are communicated, will be given below.

The shape of this tense is in many ways parallel to that of the simple future -- a form of the auxiliary *ще* plus a conjugated present tense form of the verb. In the simple future the auxiliary *ще* is an unaccented, unchanging particle which is identical with the 3rd singular of the verb *и́ма*. In the future in the past, however, this auxiliary is the fully conjugated imperfect tense form of the verb *и́ма*, which is accented like any other word. Additionally, whereas the simple future auxiliary *ще* is

followed directly by the present tense form of the verb, in the future in the past the two forms are joined by the conjunction *да*.

Similarly, the negative forms of the future in the past resemble the negative forms of the simple future. Both are composed of "auxiliary + present tense"; in both cases the auxiliary is unchanging for person or number. Only the tense of the auxiliary is different: present tense (*няма*) in the simple future and past tense (*нямаше*) in the future in the past.

Here are the forms of the future in the past, both affirmative and negative. They are given alongside the simple future for comparison:

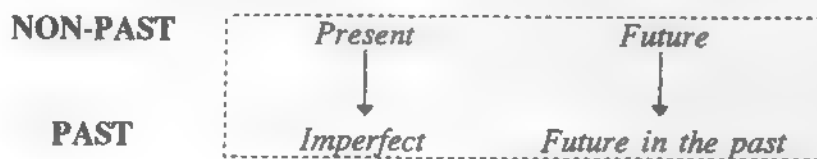
FUTURE IN THE PAST (contrasted with simple future)

AFFIRMATIVE			NEGATIVE		
	<i>Future in the past</i>	(future)	<i>Future in the past</i>	(future)	
1 st sg.	щях да четá	ще четá	нямаше да четá	няма да четá	
2 nd sg.	щеше да четéш	ще четéш	нямаше да четéш	няма да четéш	
3 rd sg.	щеше да четé	ще четé	нямаше да четé	няма да четé	
1 st pl.	щяхме да четém	ще четém	нямаше да четém	няма да четém	
2 nd pl.	щяхте да четéте	ще четéте	нямаше да четéте	няма да четéте	
3 rd pl.	щяха да четát	ще четát	нямаше да четát	няма да четát	

22.3. The future in the past tense: basic usage

The simple future tense describes an event the speaker thinks will (or will not) happen. Sometimes a statement made in the future tense implies intention on the part of the speaker (that the event happen or not happen), and sometimes it simply expresses a belief, guess or projection. Whatever that statement meant when it was made is what the future in the past reports. The various possible meanings are thus quite different, and so are the various English translations.

What is common to all meanings is the projection into the past of a non-past state. The relationship between future and future in the past is thus exactly parallel to that between present and imperfect.

Consider the following two narratives. In the first, a speaker describes to a friend his current state, including his thoughts, intentions and projections in the future. A certain period of time passes, after which the speaker wants to recapture for someone else, as exactly as possible, the state of his thinking at that moment. The only changes in the text, therefore, are of verbal tense: present is transformed into

imperfect, and future is transformed into future in the past. To make these correspondences clearer, the relevant verb forms are underlined and the sentences numbered.

NON-PAST time frame

1. <u>Чудя се</u> какво да <u>пра́вя</u> .	I wonder what I should do.
2. То́лкова неща́ <u>има́м</u> да довърша, преди́ да зами́на!	I have so many things to get done before my departure!
3. <u>Тря́бва</u> просто́ да започна́ с не́що.	I simply have to start somewhere.
4. <u>Ще</u> оти́да първо́ до ба́нката,	First I'll go to the bank
5. <u>къде́то</u> <u>ще</u> си <u>обменя́</u> па́ри́те,	where I'll change some money,
6. и <u>ще</u> <u>ку́пя</u> пода́ръци.	and [then] I'll buy some presents.
7. <u>Ня́ма</u> да <u>мо́га</u> да се оба́дя на Мари́на,	I won't have time to phone Marina,
8. напра́во <u>ще</u> се <u>отби́я</u> при не́я.	so I'll just drop in on her.
9. <u>Ще</u> си <u>поговори́м</u> ма́лко,	We'll talk for a bit
10. а <u>после</u> <u>ще</u> си <u>тръ́гна</u> .	and then I'll leave.
11. <u>Мно́го</u> ми <u>се</u> <u>ходи́</u> с не́я на <u>конце́рт</u> та́зи ве́чер,	I really want to go to the concert with her this evening,
12. но <u>ня́ма</u> да <u>има́м</u> вре́ме.	but I'm not going to have the time.

PAST time frame

1. <u>Чудех се</u> какво да <u>пра́вя</u> .	I was wondering what to do.
2. То́лкова неща́ <u>има́х</u> да довърша, преди́ да зами́на!	I had so many things to get done before my departure!
3. <u>Тря́бваше</u> просто́ да започна́ с не́що.	I simply had to start somewhere.
4. <u>Щях</u> да оти́да първо́ до ба́нката,	First I was going to go to the bank
5. <u>къде́то</u> <u>щях</u> да си <u>обменя́</u> па́ри́те,	where I was going to change some money,
6. и <u>щях</u> да <u>ку́пя</u> пода́ръци.	and [then] I was going to buy some presents.
7. <u>Ня́маше</u> да <u>мо́га</u> да се оба́дя на Мари́на,	I wouldn't have had the time to phone Marina,
8. напра́во <u>щях</u> да се <u>отби́я</u> при не́я.	so I was just going to drop in on her.
9. <u>Щяхме</u> да си <u>поговори́м</u> ма́лко,	We would have talked for a bit,
10. а <u>после</u> <u>щях</u> да си <u>тръ́гна</u> .	and then I would have left.
11. <u>Мно́го</u> ми <u>се</u> <u>ходеше́</u> с не́я на <u>конце́рт</u> та́зи ве́чер,	I really wanted to go to the concert with her that evening,
12. но <u>ня́маше</u> да <u>има́м</u> вре́ме.	but I wouldn't have had the time.

In the "real time" of the moment of speech, the speaker usually knows whether or not these events have occurred as predicted. This is irrelevant to a narration of the above sort, however, whose only purpose is to recapture the moment exactly as it was. Nevertheless, as the English translation suggests, it is hard for a speaker to

completely ignore his or her present knowledge (of whether or not the event happened as intended or predicted).

Thus, there are often several additional elements of meaning present in any instance of the future in the past tense. One or more of the following may contribute to the "meaning" of this tense:

- whether or not the event actually happened as predicted;
- if it did not happen (which is usually the case), how close it came to happening;
- the degree of the speaker's expectation that it would happen (and consequently, of his surprise or disappointment);
- the degree of his intention to make the event happen after all;
- the nature of his speculation about why the event failed to happen.

22.4. The future in the past as an expression of surprise or disappointment

Sometimes an unexpected event almost happens, and the future in the past is used to express the speaker's surprise and (sometimes) relief at the "near miss".

Щях да забравя! Добре, че ми
каза навреме.

I almost forgot! It's good you told
me in time.

За малко щях да падна.

I nearly fell.

The first speaker above was reminded in time of something important he nearly forgot, and the second speaker managed to regain her balance (and not fall). The future in the past here gives a very vivid picture of the moment immediately prior to an action that almost happened but did not.

This tense can also convey this same vividness even if the event did happen. In the following, for instance, a speaker locates the time of a past event with reference to his own imminent action:

Когато той дойде, тъкмо щях да
излизам.

I was just on the verge of leaving
when he arrived.

The implication again is of a "near miss". Whether or not the speaker then continued with his intentions to go out is not relevant; what is important is that he had not done so yet. (In the larger context of speech, of course, the result would be clear.)

Sometimes a speaker uses the future in the past to express his or her disappointment upon realizing that an expected event has not taken place. In such cases, the future in the past can even carry a tinge of accusation. For instance:

Нали щеше да ни чака?

I thought he was going to wait for us!
[= Wasn't he going to wait for us?]

Аз бях с впечатление, че щяха да
дойдат двама американски
студенти.

I was under the impression that two
American students were coming to
see me.

Ти нали до сутринта нямаше нищо
да ядеш?

I thought you weren't going to eat
another thing till morning!
[= Wasn't it the case that you
weren't going to eat till morning?]

The meaning of such a sentence can also include the speaker's underlying intention to make the event happen after all. For instance, if someone has not returned a book as promised, the following can serve not only as a statement of surprise but also as a "gentle reminder":

Нали щеше днес да ми върнеш
тази книга?

Weren't you going to get that book
back to me today?

22.5. The future in the past in conditional constructions

Probably the most common usage of the future in the past is in a conditional sentence, in which the speaker offers his interpretation of a sequence of causation.

Щеше да е по-добре, ако беше
болен.

It would be better if he had been sick.

A conditional sentence consists of a prediction of the nature "if A then B". If a speaker believes there to be a causal relationship between A and B, and sees that A is the case, then he will predict that B will follow. Note that the prediction "B will follow", is phrased in the future tense. Thus:

<i>present</i>	<i>future</i>
ако става А If A happens,	ще стане Б then B will happen.

If one shifts this entire construction from the non-past into the past, according to the schema given earlier, one has

<i>imperfect</i>	<i>future in the past</i>
ако ставаше А If A were to happen,	щеше да стане Б then B would happen.

Many conditional sentences in Bulgarian follow the pattern

IF *[imperfect]*, THEN *[future in the past]*.

This pattern is most frequently found in sentences where the prior condition described constitutes a state. For instance:

Ако знаех, че ми има нещо, щях да взема мерки предварително.	If I had known there was something wrong with me, I would have done something about it earlier.
Ако бях още болен, щях ли да се разхождам така?	If I were still ill, would I be out walking around like this?
Ако можехме, щяхме да отидем.	If we could have, we would have gone.
Ако не беше студено, цветята нямаше да измръзнат.	If it hadn't been [so] cold, the flowers wouldn't have frozen.
Ако не искахме, нямаше да излезем.	If we hadn't wanted to, we wouldn't have gone out.

If the prior condition is a completed action, however, it is usually expressed in the past anterior. The following pattern then obtains:

<i>past anterior</i>	<i>future in the past</i>
ако беше се случило А	щеше да стане Б
If A had happened,	then B would have happened.

The prediction continues to be expressed by the future in the past. For instance:

Сигурно щеше да спи до довечера, ако не бях се обадила.	If I had not called, he would certainly have slept through till this evening.
Той щеше да умре, ако не бях се върнала бързо.	He would have died if I hadn't come back right away.

Conditional constructions will be discussed in more detail in Lesson 23.

EXERCISES

I. Rewrite the following passage to express a point of reference further in the future. Begin with: Ще се стараем да сме станали ...

Стараем се сутринта да станем рано, но от опит знаем, че колкото и да е рано, Мирко е станал вече. Нали слънцето вече е изгряло?! Събрал е дърва, наклал е огъня и е сварил вода за кафето. Кучето също се е събудило. Гледа го предано в очите и върти опашка. То е, защото той му е дал вкусен кокал -- или може би просто от обич? Прострениите на въжето дрехи са изсъхнали. Той е почистил калните обувки. Остава само да изпием кафето, да се качим в лодката и да потеглим.

II. Rewrite the following passage to express a point of reference further in the past. Begin with: Знаех ...

Знам, че и този ден ще бъде като другите. Ще станем рано, ще закусим и ще проверим има ли писма за нас. После децата ще отидат на училище, а възрастните -- на работа. Само аз (котката) ще остана да скучая самичка. Мишки вече няколко месеца няма, а врабчетата са далече. Няма и да се опитвам да хвана някое. Първо, те са много далече. И второ -- не са вкусни, ако ги ядеш с перата. Ще лежа на килима и ще чакам някой да се прибере вкъщи.

III. Complete the sentences, using one of the following verbs: питам, проверя, помогна, измръзна, чакам, обадя се, дойда.

1. Ако не бяха толкова сигурни в успеха си, те ...
2. Ако не знаеш пътя, ...
3. Ако ги бяхме поканили, те ...
4. Ако отидат някой път отново там, те ...
5. Много е студено. Ако бяхме купили цветя, те ...
6. Ако се беше обърнал към тебе за помощ, ти ...
7. Ако знаа, че ще дойдеш, аз

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES

22.6. Kinship terminology, continued

Basic kinship terminology, learned in Lesson 10, is for the most part parallel to that of English. There is greater complexity in the system of aunts, uncles and in-laws, however. This is because Bulgarian specifies not only the type of relationship but also the blood-line. For aunts and uncles it is necessary to specify *whose* sister (or brother), and for in-laws it is necessary to specify *whose* parents (or siblings).

Many Bulgarians now use a simplified version of the system given below. If the relatives in question are considered part of a Bulgarian's immediate family, however, s/he will probably know and use the more precise form. The separate forms for parents-in-law are distinguished by everyone.

<i>relationship</i>	<i>Bulgarian term</i>	<i>English term</i>
father's sister; mother's sister	лѝлѝ	aunt
father's brother's wife	стринка	aunt
mother's brother's wife	вуйна	aunt
father's brother	чѝчо	uncle
mother's brother	вуйчо	uncle
mother's (or father's) sister's husband	свѝко	uncle
husband's father	свѝкър	father-in-law
wife's father	тѝст	father-in-law
husband's mother	свекѝрва	mother-in-law
wife's mother	тѝща	mother-in-law
daughter's husband	зѝт	son-in-law
son's wife	снахѝ	daughter-in-law
sister's husband	лѝт	brother-in-law
wife's sister's husband	баджанѝк	brother-in-law
wife's brother	шѝрей	brother-in-law
husband's brother	дѝвер	brother-in-law
brother's wife	лѝлѝлѝ	sister-in-law
husband's sister	зѝлва	sister-in-law
wife's sister	балдѝза	sister-in-law
wife's brother's wife	шурѝнаѝка	sister-in-law
husband's brother's wife	етѝрва	sister-in-law

Note that there is an interesting overlap in the terms *снахѝ* and *зѝт*, which cross generations. *Снахѝ* refers to the wife of either one's son or brother, and *зѝт* refers to the husband of either one's daughter or sister.

SAMPLE SENTENCES

1. Когато се върнем вкъщи, той ще е приготвил вечерята.
2. Тръгнете рано. Когато слънцето изгрее, вие ще сте стигнали върха на планината.
3. Много сте далече. Децата ще са пораснали, преди да се наканим да дойдем пак при вас.
4. Рано е. Няма да са заспали, когато се обадим.
5. Можем да се обадим и по-късно. Те няма да са заспали.
6. Гостите се бавят, ще сме изпили виното и изяли сладките, когато дойдат.
7. Нали ти щеше да ходиш в България?
8. Сиренето щеше отдавна да се свърши, ако всички го ядяха.
9. Детето дръпна покривката и вазата за малко щеше да падне.
10. Всичко щеше да е ясно, ако го беше обяснил като хората.
11. Нямаше ли да ти е мъчно, ако не беше дошъл с нас на концерта?
12. Ако цветята не бяха увехнали, нямаше да ги изхвърлят.
13. Ако се беше подготвила, щеше да се представи по-добре на изпита.
14. Тази среща щеше да се състои утре, нали?
15. В техния клас ти щеше да си най-високата. Другите момичета в този клас са по-ниски.
16. Ако не беше избухнала войната, всичко щеше да бъде съвсем различно.
17. Ела в пет часа. Аз тъкмо ще съм свършил работа.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. Come at five if you want. Only I won't have finished the job yet. I was going to start it earlier, but Ivancho called and we chatted a while. We will have to change the deadline.
2. Had I known he was going to slip, I would have grabbed him. He might at least have informed me of his intentions. Then I wouldn't have stepped on him, and he wouldn't have fallen.
3. There are so many words for different relatives in Bulgarian. I wouldn't even have known he was my "badzhanak" if he hadn't told me.
4. I was going to set up a meeting with her for tomorrow, but everything depends on when she will get back from Varna. She wasn't going to come back until Friday, but I hear it's been raining a lot there so perhaps she will arrive sooner.
5. I have the deepest respect for our teacher. He has made a great impression on me.
6. I was going to sit here and prepare for the test. But if that bothers you, I can leave.
7. I'm afraid the meeting will not be long enough. We won't even have shaken hands yet and it will be time for us to leave.

Melnik, in the Pirin Mountains

READING SELECTION

Алеко Константинов, "Братя славяни в далечна Америка"

Бяхме се запътили да пием по една бира. Заведе ни нашият чичероне в едно доста обширно и чистичко помещение. Всичките маси бяха празни, ако и да нямаше 9 часа вечерта. Около бюфета имаше постоянно движение; посетители дохождат, поръчат си бира или уиски, изпият, заплатят и се оттеглят мълчаливо. Слава богу, че тази пивница не беше чисто американска, а то и ние нямаше да имаме удоволствието да се разположим около масата и със сладка приказка да си изпием по някоя чаша бира, а трябваше, като онези неми хладни посетители, като че изкуствени, човекоподобни машини, да се изправим при бюфета, както у нас правят пияниците, и мълчаливо да си изпразним чашите. В пивниците, съдържани от американци, няма места за сядане; всяка консумация става пред бюфета; там са наслагани всевъзможни закуски на разположението на посетителите безплатно. Ако си с дебелички очи, можеш да изпиеш само една бира, а да се нахраниш хубавичко със закуски и ще правиш тази "икономия" дотогава, докато един ден стопанинът не те улови за яката и ти помогне да изхвърнеш из вратата.

За наше щастие стопанинът на тази пивница беше немец, не успял още да се американизира. Ние забелязахме, че разни хора дохождат, пият и си отиват, но един от тях постоянно стърчеше при бюфета и все си сръбва по чаша и се вслушва в нашия разговор. По едно време дойде да го повика едно момиче. Той ѝ каза нещо по английски, па прибави "Иди си, бога ти!" Той нарочно пусна тия думи като вдица, за която ние тутакси се закачихме.

-- Вие сте сърбин? -- попита го докторът.

-- Ест, србин, и ви сте срби? * -- полюбопитсвува той крайно зарадван.

-- Българи сме.

-- Све едно, ща су срби, ща су бугари -- брача словени! **

-- и без да чака покана, той седна при нас, като подаде картичката си.

Оказа се, че е банатски сърбин, Неделкович; след дълги скитания по Европа дошъл в Ню Йорк преди четиринайсет години, кожухарин, женен за немкиня. Засмян до уши от радост, че се срещнал с "брача", той не знаеше как да изкаже удоволствието си. Преди всичко залови се да черпи. Разказа си надве-натри биографията: спомняше си епизоди от живота, особено от детинството. Четиринайсет години, уверяваше ни той, не бил продумал по сръбски, та сега като че искаше да се наприказва за цели 14 години. Не му млъкнаха устата. И на всяка фраза питаше дали върно се изразява, проверяваше дали не е забравил родния си език. Цял рой впечатления, които са спали толкова години покрити с нови впечатления, сега се пробудиха и забръмчаха през устата му. Спомни си той за разни обичаи, обреди, сватби,

* Да, сърбин, и вие ли сте срби?

** Све едно -- сръби ли са, българи ли са. Братя славяни!

пóчна да проверява дали не é забравил молитвите по славянски, запя най-сетне “Христóс воскресе” за крайно удивлениe на американците в пивницата.

Стопанинът, едър, красив, във висша степен добродушен и вечно засмян баварец, и жена му, една пълна, бяла саксонка -- преситени от желязната студенина на американците, възхитиха се от сантименталностите на доволния до блаженство бай Неделкович и с позволение се присъединиха към нашата маса, която любезната госпожа затрупа с всевъзможни закуски. България, Сърбия, Бавария и Саксония си подадоха ръце, за да отразят с общи сили американски егоизъм и студенина. И победиха....

Както Неделкович, тъй и баварецът са вече американски граждани. Те са откъснати от отечествената си почва и виждаш, че искрено, с гордост се наричат американци. На бившето си отечество гледат като на нещо останало някъде там далече, в мъглата. Интересите на щата и на града Ню Йорк са и техни интереси. Те винаги четат вестници и са постоянно в течение на американските работи, като не забравят и Европа.

Адаптирано от Алеко Константинов, До Чикаго и назад.

Sofia City Baths

GLOSSARY

ако и да американизирам	even though Americanize	градски	town, municipal; urban
баварец баджанак	Bavarian brother-in-law (wife's sister's husband)	гражданин гъмза	citizen particular sort of dark red wine
балджа	sister-in-law (wife's sister)	дебел девер	thick, fat brother-in-law (husband's brother)
банатски банка	of the Banat region bank	детинство добродушен	childhood good-natured, kind- hearted
безплатен биография блаженство бутылка	free of charge, gratis biography bliss, beatitude bottle	доволен до блаженство довършвам / довърша (-иш)	blissfully content finish off, bring to a close
бъдеще в миналото (време) бъдеще предвар- ително (време) бюфет	future in the past (tense) future anterior (tense) sideboard, buffet, refreshment bar	доста дотогава дотогава, докато дръпвам / дръпна	fairly until then, by that time until pull, tug
в последния момент в течение на иштинично	at the last minute informed about in truth (archaic Slavonic)	егоизъм епизод етърва	egotism episode sister-in-law (husband's brother's wife)
войстина воскресе	in truth Christ has risen (ritual Easter formula)	железен, желязна	iron, steel-like
воскресе	arose (3sg. aorist, archaic Slavonic)	забръмчавам / забръмча (-иш)	begin to buzz
впечатление врабче всевъзможен	impression sparrow all sorts of, every possible	заек закачвам се / закача се (-иш)	rabbit get caught on
вуйна	aunt (mother's brother's wife)	закуска залавям се / заловя се	hors d'oeuvre catch hold of; set about
във висша степен	eminently, in the highest degree	заплащам / заплатя	pay, pay up
вѣдница въже	fish-hook; fishing rod rope, line	запѣтвам се / запѣтя се	set out, be off
възпрепятствувам възхищавам се / възхитя се	prevent, hinder admire, be enraptured by	запѣхтън запявам / запя	out of breath begin to sing, break into song
въртя въртя опашка	turn, spin wag tail	засмян засмян до уши зѣт, -ят (pl. зѣтѣове)	smiling grinning from ear to ear son-in-law; brother in-law (sister's husband)
гледна точка гордост градска градина	point of view pride town garden; central park	зълва	sister-in-law (husband's sister)

Двайсет и втори урок / Lesson 22

III			
избу́хвам / избу́хна	out of	наприка́звам се	talk one's fill, talk to
избу́хна война́	burst, explode		one's heart's content
избя́гвам / избя́гам	war broke out	насла́гам /	put out, lay
изгря́вам / изгре́я	run away, get loose	насло́жа (-иш)	
	rise, come up (of the sun)	насла́гам всевъз-	serve all sorts of snacks
		мо́жни заку́ски	
изка́звам /	express; reveal	нахра́нвам се /	eat one's fill
изка́жа (-еш)		нахра́ня се	
изку́ствен	artificial, unnatural	не́мец	German (male)
измръ́звам /	freeze, die from cold	не́мца (-иш)	German (female)
измръ́зна		ни́зък	low, short, of small stature
изпра́звам /	empty, drain		
изпра́зня		ня́м (pl. не́ми)	mute, silent, dumb
изразя́вам се вя́рно	say [it] right		
изсъ́хвам / изсъ́хна	dry out, become dry	о́бич, -та	love
изхвър́квам /	fly out	о́бмениям / о́бмения	exchange
изхвър́кна		о́бред	ritual, ceremony
изхвър́квам из	fly out the door	о́бширен	wide, extensive, spacious
врата́та		ока́звам се /	turn out, prove to be
изхвър́лям /	throw out, eject	ока́жа се (-еш)	
изхвър́ля		опи́чам / опека́	roast, bake
иконо́пни	economy, saving	(-че́ш)	
и́скрен	sincere, genuine	оте́чествен	of one's native land; patriotic
			native land
ка́лен	muddy	оте́чество	tear, break off, uproot
ка́ртичка	business card, visiting card	откъ́свам / откъ́сна	abolish, cancel
		отме́ням / отме́ня	refute
като хо́рата	properly	отразя́вам / отразя́	withdraw, retire
кожуха́р (archaic form кожуха́рин)	furrier	отте́глям се /	
		отте́гля се	
консума́ция	consumption, use		
кра́йно удиви́ление	utter amazement	па	and, but
краси́в	beautiful, handsome; noble	перо́	feather
		пи́вица	pub, saloon
кюфте́	meatball	пода́ваме си ръ́це	[we] join hands
		подхлъ́звам се /	slip, trip
ло́дка	boat, dinghy	подхлъ́зна се	
		позволе́ние	permission
млъ́квам / млъ́кна	fall silent, hush up	покривам / покрива́	cover, overlay
моли́тва	prayer	покривка́	cover (tablecloth, bedspread)
мъгла́	mist, fog		
мълчали́в	silent, tacit	полюбопи́тствувам	inquire, show curiosity
		помеще́ние	room; premises
на гла́дно сърце́	on an empty stomach	посети́тел	visitor; patron, customer
на споко́йствие	at leisure	потегля́м / потегля́	set out, set off
на тя́хно	at their disposal,	почва́	soil, ground
разположе́ние	available to them	почи́ствам /	clean, clean up
на́две-на́три	helter-skelter, in a disorganized manner	почи́стя	
		пре́дан	devoted, faithful
нака́нвам се /	get round to, find	предста́вам се /	arise; introduce oneself
нака́ня се	time to	предста́вя се	
накла́ждам /	make, light	преси́тен	satiated; fed up
накладá		приба́вам /	add, supplement
		приба́вя	
накла́ждам о́гън	light a fire	присъеди́нявам се /	join, associate with
нали́вам / налѐя	pour out, fill [a glass]	присъеди́ня се	

Двайсет и втори урок / Lesson 22

пробуждам се / пробудя се продумвам / продумам (не бил продумал)	awaken, be aroused utter, say a word had not uttered (<i>renarrated mood,</i> <i>see L. 24-25</i>)	студенина стърча (-иш) съдържа сърбин	cold, frigidity stand out; hang about contain, hold Serb (male)
пълен	plump	тези дни това трябва да се полее тѣпѣ тѣтѣ	one of these days this calls for a drink point, dot immediately, right off
разни разни хора разполагам се / разположа се (-иш) разположение роден език рой, роят (pl. рове) ръкувам се	various, diverse all sorts of people settle down situation, disposition native language swarm, host shake hands	уверявам / уверя увяхвам / увяхна уговорен удивление уйски улавям / уловя	assure wither, fade stipulated, agreed-upon amazement whiskey catch, seize
с впечатлението	be left with the impression	фраза	phrase
с дебели очи саксонка сентименталност свако свършвам се / свърша се (-иш) скитане (pl. -ния) сучая сладка приказка сладка снаха	shameless Saxon (female) sentimentality uncle (aunt's husband) end, run out, sell out wandering be bored pleasant chat pastries, sweetmeats daughter-in-law; sister-in-law (brother's wife)	хващам под ръка хладен Христос Христос воскрес	take [someone's] arm cool; wintry Christ Christ has risen (Easter formula)
		чичероне човекоподобен	neat cicerone, guide anthropoid
		шурей шуренайка	brother-in-law (wife's brother) sister-in-law (wife's brother's wife)
сръбвам / сръбна сръбски стопанин	calm, quiet take a nip, sip Serbian (<i>adj.</i>) owner, proprietor	яка	happiness, good fortune collar

CULTURAL COMMENTARY

City life: outdoor cafes

The Crystal cafe (кафе Кристал) is situated in the center of town at the corner of Rakovska street and Tsar Osvooboditel boulevard. It is both an indoor and outdoor restaurant which borders on the main city park. The outdoor garden cafe is an extremely pleasant place to take afternoon coffee and sweets, particularly in the summer months.

Food and drink: wine

Several regions in Bulgaria are known for their excellent red wines. One of these is the area near the southwestern Bulgarian town of Melnik (Мѐлник); the best wines from here are from the Merlot and Cabernet Sauvignon grape varietals. The area around Haskovo (Хасково) in southeastern Bulgaria also produces very fine wines. There is also a dark, rich red wine grape which is apparently unique to Bulgaria, called gămza (гămза), grown in northern Bulgaria. Two areas which produce this wine are Novo Selo (Нóво сѐло) in northwestern Bulgaria, and Suhindol (Сúхиндол) in northeastern Bulgaria. The high quality of Bulgarian wines has yet to be discovered by importers in most western countries.

Literature: Aleko Konstantinov

The name of Aleko Konstantinov (1863-1897), despite his relatively brief life, is known to nearly all Bulgarians through his lively and irreverent writings. An inveterate traveler, Konstantinov published spirited and engaging descriptions of his travels throughout Bulgaria, Europe and across the Atlantic. The best-known of these is *До Чикаго и назад* ("To Chicago and Back" [1894]), in which he describes his adventures on the way to the 1893 Chicago exposition via Paris, New York and Niagara Falls. While in the U.S., Konstantinov was simultaneously entranced by the technological advances and repelled by what he perceived as the lack of Balkan, personal warmth. His most famous literary creation, however, is the parvenu Bay Ganyo, the corrupted nouveau city dweller who has lost his traditional roots but has not (and most likely never will) become "civilized". Through the adventures of this character, hypocrisy of all sorts is unmasked. Konstantinov, who had worked within the legal system and refused to take part in widespread bribing and corruption, was such a sharp critic of governmental failings that when he was assassinated "by accident" (the bullet, from the gun of a paid killer, had been intended for his traveling companion), many who had suffered his critiques said that the bullet had in fact been well placed.

Geography: Banat

The Banat is a region encompassing westernmost Romania, northeastern Serbia (covering part of the former autonomous province of Vojvodina), and a small part of Hungary. The large number of Bulgarians living north of the Danube in Romanian Banat (who moved there in the 17th and 18th centuries and have retained their language and customs to this day) are called the Banat Bulgarians; Serbs living in the Banat (on both sides of the political border) are called the Banat Serbs. Although many different languages are spoken in the Banat, the customs, music and other characteristics of folk life are very similar throughout the region.

History

Serbs and Bulgarians share a common history on many points, and although the two languages are clearly distinct from one another, there are sufficient similarities that with good will Serbs and Bulgarians can usually understand one another's speech. Both peoples spent many centuries under the so-called "Ottoman yoke", both are of the Orthodox Christian religion, and both owe much of their sense of identity during the Ottoman occupation to their religion and its practices. Church rituals, and the archaic Slavic language (called simply "Slavonic" [славянски]) in which these rituals were carried out, were especially important in this maintenance of identity. Prayers, and especially formulas like *Христос воскрѐсе* ("Christ has risen") and the ritual answer *Войстина воскрѐсе* ("Indeed he has risen") play a major role, especially as Easter is the central festival of the year for Orthodox Christians (as opposed to Catholics and Protestants, for whom Christmas is the central festival).

LESSON 23

DIALOGUE

Под сияещото слънце на лятния следобед

// На ъгъла на Патриарх Евтимий и Раковска Таня и Павлина настигат Димитър и Милена. Под сияещото слънце на лятния следобед младоженците изглеждат особено щастливи. Кучетата весело джафкат, прескачайки се. Децата се заливат от смях. //

Таня: Чувам, че не сте могли да присъствувате на сватбата на сина си?

Павлина: Уви, разболях се. Това щеше да бъде най-важният ден в моя живот, а аз го прекарах в болницата. Бях си ушила специално за целта бял ленен костюм. Щяха да ме закарат до Варна един приятели с мерцедеса.

Димитър: Тези дни ще станат снимките от сватбата и ще ти ги покажа. С тебе щеше да е по-весело, но какво да се прави. Съдба...

Павлина: Аз съм толкова фотогенична. Щях да бъда много хубава на снимките, ако бях стигнала до Варна.

Милена: Помисли си, майко, колко по-страшно щеше да бъде, ако кризата се беше случила по пътя.

Таня: Каква криза?

Павлина: Апандисит. Присви ме в деня преди сватбата. Взеха ме в болницата по спешност и ме оперираха още същия ден. Ако знаех, че ми има нещо, щях да взема мерки предварително.

Таня: Възпалението на апандисита може да доведе до много неприятни последици. Радвайте се, че сте се отървали евтино.

Павлина: Докато бях в болницата, съседката се грижеше за Барт. Той толкова се беше измъчил без мене, че щеше да умре, ако не бях се върнала бързо. Много страда, когато ме няма. Пък и съседката не знае с какво да го храни. Да му дава пилешки дробчета, моля ви се. Ако бях прекарала още няколко дни в болницата, щях да го загубя.

Таня: Сега по-добре ли се чувствувате?

Павлина: Добре съм, благодаря. Ако не бях добре, щях ли да се разхождам по Раковска? Аз си гледам здравето. Здравето е най-голямото съкровище на човека.

Милена: Докато го имаш, не му обръщаш внимание, но горко ти, ако го изгубиш.

Димитър: А бe, то, голото здраве си e жива болест. Без пари животът не му се услажда на човек, колкото и да e здрав.

Таня: Ако си здрав да работиш, и пари ще имаш.

Милена: Така си e ...

Таня: А сватбеното ви пътешествие къде беше?

Милена: Нашите кумове имат вила в Балчик, на брега на морето. Верандата е построена така, че по всяко време на деня има сянка. Може да се ходи по бански до плажа - той е под самите прозорци. Прекрахме там десет дни.

Димитър: Милена така се радваше на слънцето, че ако не бях я прибрал насила на сянка, щеше да е изгоряла до вечерта. И така на другия ден беше червена като рак и се наложи да я мажа с кисело мляко.

Таня: За първи път ли бяхте в Балчик?

Димитър: Преди години щях да летувам там с един приятели, но нещо стана и плановете ни не се осъществиха.

Милена: Аз съм ходила няколко пъти и знаех, че на Митко ще му хареса.

Димитър: Аз толкова много кактуси, колкото в Ботаническата градина там, не бях виждал събрани на едно място.

Павлина: Вижте децата и кучетата колко далече отидоха. Докато стигнем до градинката при Кристал, те ще са пили вода от чешмата. А Барт не бива да пие студена вода.

Димитър: Нека да побързаме тогава. Да ги настигнем.

BASIC GRAMMAR

23.1. Review of participles

Participles are adjectives which are formed from verbs. They function as adjectives but retain verbal meaning. There are three participles in Bulgarian, the past passive, the past active and the present active.

The past participles, learned in previous lessons, both refer to actions which have been completed. The usage of these two participles is summarized briefly below. The present active participle, which refers to actions that are in progress, will be learned in this lesson.

Past passive participle

The past passive participle is formed from the aorist stem of the verb. It can be formed from verbs of both aspects. It is used as an adjective, both attributively and predicatively. For example:

attributive

Една добре облечена дама ни
маха.

A well-dressed woman is waving
to us.

predicative

Тя е много добре облечена.

She is very well dressed.

It is also used in forming passive constructions. For example:

Филмът ще бъде показан утре.
Това писмо е написано от
самия директор.

The film will be shown tomorrow.
This letter was written by the director
himself.

Past active participle

The past active participle, otherwise known as the L-participle, is also formed from the aorist stem of the verb. Practically every verb stem can form the L-participle. Although this participle can be used as an attributive adjective, it is much more commonly used predicatively. For example:

attributive

Зрелите плодове са винаги
предпочитани.

Ripe fruits are always [to be]
preferred.

predicative

Тези плодове са много зрели.

These fruits are very ripe.

The primary use of the L-participle is in the various compound verbal tenses. For review, these are:

past indefinite

Той го е свършил.

He's finished it.

past anterior

Той вече го беше свършил,
когато дойдохме.

He had already finished it when
we arrived.

future anterior

Той ще го е свършил преди 5 ч.

He'll have finished it by 5 PM.

future anterior in the past (see below)

Той щеше да го е свършил
преди 5 ч.

He would have finished it by 5 PM.

23.2. The present active participle: formation and usage

The present active participle is used only adjectivally. It is formed from the present tense stem, of imperfective verbs only. To make the present active participle, add the suffix **-щ-** to the 3rd singular present of a-conjugation verbs and stem-stressed e-conjugation verbs.

For и-conjugation verbs, replace the theme vowel by **-е-**, and for all end-stressed verbs, replace the theme vowel by **-я-**. This vowel, spelled **-а-** after **ч, ш** or **ж**, does *not* alternate with **-е-** before the plural ending. Adjectival endings are then added.

3sg. present

PRESENT ACTIVE PARTICIPLE

masculine feminine neuter plural

a-conjugation

ча́к-а
вече́р-я

ча́кащ	ча́каща	ча́кащо	ча́кащи
вече́рящ	вече́ряща	вече́рящо	вече́рящи

e-conjugation

зна́-е
бъ́д-е
чет-é

зна́ещ	зна́еща	зна́ещо	зна́ещи
бъ́дещ	бъ́деща	бъ́дещо	бъ́дещи
четя́щ	четя́ща	четя́що	четя́щи

и-conjugation

търс-и
но́с-и
сед-и́
сп-и́

търсе́щ	търсе́ща	търсе́що	търсе́щи
но́сещ	но́сеща	но́сещо	но́сещи
седа́щ	седа́ща	седа́що	седа́щи
спя́щ	спя́ща	спя́що	спя́щи

If the meaning of the verb includes the particle **се**, then this particle must always accompany the participle, following it directly.

Двайсет и трети урок / Lesson 23

The present participle describes an action in progress: the noun it modifies denotes the person who is performing the action. Sometimes it can be translated by an English adjectival form in “-ing”; more frequently, one must use either a verbal phrase or a noun which subsumes the verbal idea. Only in the case of the adjective бѣдещ “future” does a participle correspond directly to an English adjective.

1. Той е бѣдещ студѣнт.	He's a future student.
2. Слѣдващият мѣсец е април.	The coming [= following] month is April.
3. Въртящата се вратá бѣше постоянно в движеніе.	The revolving door was in constant motion.
4. Под сияещото слънце на лѣтния следобед младоженците изглеждат особено щастливи.	In the bright sunlight [= shining sun] of a summer's afternoon, the newlyweds look particularly happy.
5. Движещите се отдясно коли имат предимство.	Cars [moving] on the right have the right of way.
6. Пишещият тези редове не знае по-нататъшната съдба на своите герои.	The writer of these lines [= the one writing these lines] knows nothing of the subsequent fate of his characters.
7. Познаваш ли седящия в ъгъла студѣнт?	Do you know the student sitting in the corner?

In each case, the participle is grammatically equivalent to a relative clause. The list below gives the relative clauses which correspond to the participles used in the example sentences above. The difference between participles and relative clauses is not so much in meaning as in usage. Participles are used frequently in written and formal language, while in the spoken language the same meaning is expressed almost exclusively with relative clauses.

1. бѣдещ студѣнт	[този,] който ще бѣде студѣнт
2. слѣдващият мѣсец	мѣсецът, който слѣдва
3. въртящата се вратá	вратата, която се върти
4. сияещото слънце	слънцето, което сияе
5. движещите се отдясно коли	колите, които се движат отдясно
6. пишещият тези редове	[този,] който пише тези редове
7. седящия в ъгъла студѣнт	студѣнта*, който седи в ъгъла.
- * [object form]

23.3. The verbal adverb

English has two different verb forms in “-ing”: an adjective which modifies a noun (and corresponds to the Bulgarian present participle), and an adverb which modifies the main verbal phrase and expresses simultaneity of action with it. This, the English gerund, corresponds to the Bulgarian verbal adverb. For example:

English and Bulgarian present participle

Прелистващият книгата случайно
се натъкна на името си.

The person leafing through the book
happened upon his own name.

English gerund, Bulgarian verbal adverb

Прелиствайки книгата, Иван слу-
чайно се натъкна на името си.

Leafing through the book, Ivan
happened upon his own name.

Like present participles, verbal adverbs are formed from the 3rd singular present tense form. The ending, -йки, is added directly to the 3sg form, with the important provision that *и*-verbs replace the theme vowel by -e. The verbal adverb is unchanging in form (as opposed to present participles, which add adjectival endings).

3sg. present	VERBAL ADVERB
<i>a-conjugation</i>	
ча́к-а	чакайки
вече́р-я	вечеряйки
<i>е-conjugation</i>	
пи́ш-е	пишейки
зна́-е	познайки
чет-е́	четейки
<i>и-conjugation</i>	
у́ч-и	учейки
сед-и́	седейки

A verbal adverb expresses a time relation: the action it refers to is simultaneous with the one in the main clause. The same person must be performing both actions -- that of the verbal adverb and that of the main clause. In addition, the verbal adverb can only be used with reference to the subject of the sentence.

subject reference: verbal adverb possible

Връщайки се обратно, ще отидем
и та́м.

On our way back we'll go there too.

Обръщайки се назад, аз не мога
да намеря грешка в неговото
поведе́ние.

Looking back [= as I look back on it],
I can't find anything wrong in his
behavior.

Тé се опíтаха да напра́вят това́,
пренебре́гвайки съвѣта ни.

They tried to do it despite [ignoring]
our advice.

Отíвайки на покúпки, срéцнах
Боря́на.

I met Boryana [as I was] on my way
to the store.

object reference: verbal adverb not possible

Срéцнахме ги като отíваха на
покúпки.

We met them as they were on their
way to the store.

23.4. The future anterior in the past tense

The future anterior describes an event in the future which the speaker predicts will be completed prior to another future event. For example:

Когáто се вѣрнем вкѣщи, то́й ще
е пригóтвил вѣчѣря.

By the time we get home, he will have
made dinner.

That is, by the time event B (the return home) takes place, event A (the cooking of dinner) will have been completed.

Because of the complexity involved, it is not frequent that a speaker will cast such a prediction into the past. Nevertheless it can happen, and Bulgarian has a tense for it. The name of this tense, as expected, is the future anterior in the past (бѣдѣще предварително в миналото). In form, it is a mixture of the future anterior and the future in the past. The auxiliary is equivalent to that of the future in the past, and the conjugated verb is equivalent to that of the future anterior.

This tense occurs almost exclusively in conditional constructions, and usually with perfective verbs. Here are the forms, followed by an example of usage:

FUTURE ANTERIOR IN THE PAST

affirmative

<i>1sg.</i>	щя́х да сѣм прочѣ́л
<i>2sg.</i>	щѣ́ше да си прочѣ́л
<i>3sg.</i>	щѣ́ше да е прочѣ́л
<i>1pl.</i>	щя́хме да сме прочѣ́ли
<i>2pl.</i>	щя́хте да сте прочѣ́ли
<i>3pl.</i>	щя́ха да са прочѣ́ли

negative

ня́маше да сѣм прочѣ́л
ня́маше да си прочѣ́л
ня́маше да е прочѣ́л
ня́маше да сме прочѣ́ли
ня́маше да сте прочѣ́ли
ня́маше да са прочѣ́ли

Тя́ така́ се ра́дваше на слѣ́нцето,
че ако не бѣ́х я прибра́л на́сила
на сѣ́нка, щѣ́ше да е изгоря́ла
до вѣчерта́.

She was so happy in the sun that if I
had not forced her to come into
the shade, she would have gotten
completely burned by evening.

23.5. Conditional constructions, continued

Conditional sentences take the form "if A, then B". The technical terms for these two parts of the sentence are:

<i>PROTASIS</i>	<i>APODOSIS</i>
if A	then B

The following examples of conditional sentences will be split into these two halves, each of which will be designated by the corresponding abbreviation (*PRO* or *APO*).

Conditional sentences make reference to three factors: time, reality of the condition, and likelihood of its fulfillment. Time can be past or non-past, the condition can be a real or an unreal one, and the hypothetical possibility of its fulfillment can be present or absent.

As an example, consider the following three English sentences (all of which concern the relationship between the presence of money in one's pocket and the ability to buy a ticket for a particular film) and note the choice of verbal tense and mood by which these meanings are expressed in English:

(1) English indicative

section of sentence
tense

<i>PRO</i>	<i>APO</i>
<i>present</i>	<i>future</i>
If I have the money	I'll go.

Analysis of meaning

Situational context

Time: non-past
Condition: real
Fulfillment: possible

The time is now -- the film has not yet begun.
The speaker thinks it likely he might have the money. Therefore it's possible he will go.

(2) English conditional

section of sentence
tense

<i>PRO</i>	<i>APO</i>
<i>past</i>	<i>conditional</i>
If I had the money	I would go.

Analysis of meaning

Situational context

Time: non-past
Condition: unreal
Fulfillment: possible

The time is now -- the film has not yet begun.
The speaker doesn't believe he has the money.
However, should the money turn up from somewhere, it's still conceivably possible for him to go.

(3) English past conditional

section of sentence
tense

<i>PRO</i> <i>pluperfect</i>	<i>APO</i> <i>past conditional</i>
If I had had the money	I would have gone.

Analysis of meaning

Situational context

Time: past
Condition: unreal
Fulfilment: impossible

The time is later -- the film is over. This fact, plus the verified fact of there having been no money, makes it obvious both that the condition is unreal and its fulfillment is/was impossible.

Now consider the Bulgarian translation of these three sentences:

(1)

section of sentence
tense

<i>PRO</i> <i>present</i>	<i>APO</i> <i>future</i>
Ако имам пари,	ще отида.

(2)-(3)

section of sentence
tense

<i>PRO</i> <i>imperfect</i>	<i>APO</i> <i>future in the past</i>
Ако имах пари,	щях да отида.

The translations of (1) and (2) into Bulgarian are relatively straightforward: when the time frame of sentence (1) is moved into the past, the result is sentence (2). The parallel is even closer than the English terms suggest, because the English phrase "would go" carries the meaning of *both* conditional (as in "He *would go* if he could") and future in the past (as in "He said he *would go*").

But whereas English moves sentence (3) even further into the past, Bulgarian seems to make no distinction between present and past (and consequently real and unreal conditions). Yet in other instances, Bulgarian can and does make this distinction. Here is a conditional sentence in which the tenses appear to be parallel to English (3), in that they are both shifted further into the past.

section of
sentence
tense

<i>APO</i> <i>future anterior in the past</i>	<i>PRO</i> <i>past anterior</i>
Досега щяхме да сме умрели от студ,	ако не се бяхме сетили за старото одеяло.

meaning

We would have died of the cold by now if we hadn't remembered about that old blanket.

The differences between English and Bulgarian usage are not random but are rather a direct consequence of the underlying grammatical organization of each language. English conditionals are concerned more with the concept of past vs. present time, whereas Bulgarian ones are concerned more with particular verbal actions and the degree of boundedness inherent in them.

In other words, English gives precedence to tense but Bulgarian gives precedence to aspect (including the several ways in which boundedness can be included into the meaning of individual verbs). For instance, the general idea of the above sentence could also have been expressed as follows:

<i>section of sentence tense</i>	<div style="border: 1px dashed black; padding: 5px; display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> <i>АПО</i> future in the past Щяхме да умрём от студ, </div> <div style="text-align: center;"> <i>ПРО</i> imperfect ако няхмахме тези одеяла. </div> </div>	
	<i>meaning</i> We would have died of cold if we hadn't had these blankets.	

The choice of tense in Bulgarian conditional sentences, therefore, depends upon the degree of specificity and boundedness inherent in the individual verb, and on the limitations of the time frame of the action. If the protasis concerns a general, unbounded idea (such as "having blankets"), the imperfect tense is usually chosen. But if it concerns a specific completed action (such as "having remembered [one had] a certain old blanket"), then the past anterior can be chosen.

Similarly, if the projected result expressed in the apodosis concerns a general idea (such as "dying of cold"), the future in the past is usually chosen. But if the speaker visualizes that scene vividly enough to see it in terms of two sequential actions ("we would have died [first action] by the time we had remembered [second action]"), then s/he can use the future anterior in the past in the apodosis. Indeed, Bulgarian speakers can also combine these possibilities. For instance:

<i>section of sentence tense</i>	<div style="border: 1px dashed black; padding: 5px; display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> <i>ПРО</i> imperfect Ако йсках, </div> <div style="text-align: center;"> <i>АПО</i> future anterior in the past щях да съм дошла преди той да заміне. </div> </div>	
	<i>meaning</i> If I [had] wanted to, I would have come before he left.	

<i>section of sentence tense</i>	<div style="border: 1px dashed black; padding: 5px; display: flex; justify-content: space-around;"> <div style="text-align: center;"> <i>ПРО</i> past anterior Ако бяха ми казали навреме, </div> <div style="text-align: center;"> <i>АПО</i> future in the past нямаше да замина. </div> </div>	
	<i>meaning</i> If they had told me on time, I wouldn't have left.	

Again, the concept of “distancing” comes into play. The further the condition (or its potential fulfillment) is distanced from the speaker, the more complex the tense of its expression. In Bulgarian, however, “distancing” is viewed not so much in terms of time, but rather in terms of the nature and specificity of the verbal action.

23.6. Review of the Bulgarian tense system

The student has now learned the entire system of verbal tenses in Bulgarian. It is good at this point to review this system, particularly as concerns the constructions with some sort of future (or potential) meaning.

The chart below summarizes the nine verbal tenses, and points out formal and functional relationships between them. To keep the chart concise, only 3rd singular forms are given. The verb *чета* is used throughout, always in its simplex (imperfective) form, despite the fact that certain of these tenses occur almost always with perfective verbs. Some tense names are given in abbreviated form: ANT signifies “anterior”, INDEF signifies “indefinite” and /PAST is shorthand for “...in the past”.

There are four future-related tenses, each of which is listed together with the non-future tense to which it corresponds. Only the final tense in the chart, the aorist, has no partner with a meaning which can be seen as cast further into the future.

Although there seem to be many tenses, it is important to see that the same forms are repeated in all of them, with minor variations. Furthermore, the variations are of a systematic nature, especially in the six compound tenses.

BULGARIAN VERBAL TENSES (INDICATIVE MOOD)

	AFFIRMATIVE				NEGATIVE			
<i>PRESENT</i>	той			чете	той	не		чете
<i>FUTURE</i>	той	ще		чете	той	няма да		чете
<i>IMPERFECT</i>	той			четеше	той	не		четеше
<i>FUT./PAST</i>	той	щеше да		чете	той	нямаше да		чете
<i>PAST INDEF.</i>	той		■	чел	той	не	е	чел
<i>FUT.ANT.</i>	той	ще	е	чел	той	няма да	е	чел
<i>PAST ANT.</i>	той		беше	чел	той	■	беше	чел
<i>FUT.ANT./PAST</i>	той	щеше да	■	чел	той	нямаше да	е	чел
<i>AORIST</i>	той			чете	той	■		чете

In each of the four future-related tenses, for example, the auxiliary is either a form of **ще** (affirmative) or **няма да** (negative). This auxiliary appears either in its present tense form or in its imperfect tense form. The conjugated form of the verb is either in the present tense or in the past indefinite. Two compound tenses, the past indefinite and the past anterior, are composed of the auxiliary **съм** and the L-participle; again, the auxiliary appears either in its present tense form or in its imperfect tense form.

There are three simplex tenses: present, imperfect and aorist. The forms of two of these, the present and the imperfect, are repeated throughout the system in the auxiliaries. Of the three simplex tenses, therefore, only the aorist tense stands alone. Its form is not repeated anywhere else in the system.

The systematic nature of the Bulgarian tense system will be taken up again in Lesson 29 after the student has learned the parallel system represented by the renarrated mood, the topic of the next two lessons.

Statue of Patriarch Euthymius, Sofia

EXERCISES

I. Rewrite the following passage, shifting the verbs further in the past.

Пётър и Пáвeл са близнáци. Днeс е рoждeният им дeн. Тe навършват 10 гoдини. Прeдi да сe върнат от училищe, мáйка им щe е пригoтвила oбeдa. В цялата къщa щe бъдe тoплo. Раздaвачът щe е идвал и щe е донeсьл поздравитeлнитe тeлeгрáми от бáби и дядoвци. Мáйка им щe е подрeдилa на лeглáта им крaсивo украсeни пaкeти. Каквo ли щe сa слóжили рoдитeлитe им в пaкeтитe?

II. Transform the sentences by using a present participle form.

1. Слънцето сияе и хвърля светлинá върху поля и планини.
2. Водата капе от кра̀на на чешмáта и го дразни.
3. Погледът му я търси и я намира на една маса в ъгъла на ресторáнта.
4. Всички гледат как двóйката танцува.
5. Тя с ужас забелязва, че вратáта тóхо сe отвáря.
6. Самолeтът кръжи над градá и клáти крилe за пoздрав.
7. Децáта разговáрят и не виждат, че учитeлката ги вика.

III. Rewrite each sentence replacing one of the main verbs by the corresponding verbal adverb.

1. Тe заминаваха от Сoфия и сe oбáдиха да сe сбогúват с всичките си приятели.
2. Ние обсъждахме предложeнията и взíмахме решeния по всяко едно от тях, като съобщавахме редóвно на заинтересóваните лица.
3. Áз úдрях печáт на писмáта и забелязах, че едно от тях не é подписано.
4. Тóй откри изложбата и ка̀за, че дебютът на млáдия художник щe предизвика одобрeнието на пуб́ликата.
5. Тя слáга чайника на пeчката и забелязва, че вчeра e забрáвила да я изключи.
6. Тóй отвáря вратáта и установява, че нýкой e влизал в стáята в нeгово отсъствие.
7. Григóр премисля възмóжните oтговори и вижда, че нýкой от тях не é подходящ.

ADDITIONAL GRAMMAR NOTES

23.7. Derivation of nationality names

Names of members of different nationalities or ethnic groups are formed with several different suffixes. One of the most common is **-ец**; the corresponding feminine suffix is usually **-ка**, but can exceptionally be **-кия**. Since the vowel in **-ец** is fleeting, masculine plurals end in **-ци**.

<i>place name</i>	<i>stem</i>	<i>masculine/ generic</i>	<i>feminine</i>	<i>place name (English)</i>
А́встрия	австрий-	австри́ец	австри́йка	Austria
Аме́рика	америк-	америкáнец	америкáнка	America
Герма́ния	герман- нем-	герма́нец	герма́нка	Germany
Евро́па	европей-	европе́ец	европе́йка	Europe
Ирла́ндия	ирланд-	ирла́ндец	ирла́ндка	Ireland
Испа́ния	испан-	испа́нец	испа́нка	Spain
Ита́лия	италиан-	италиа́нец	италиа́нка	Italy
Кита́й	китай-	кита́ец	кита́йка	China
Коре́я	корей-	корее́ц	корей́ка	Korea
Норве́гия	норвеж-	норве́жец	норве́жка	Norway
Румы́ния	румън-	румъ́нец	румъ́нка	Romania
Си́рия	сирий-	сирие́ц	сирие́йка	Syria
Со́фия	софиян-	софия́нец	софия́нка	Sofia
Укра́йна	украин-	украи́нец	украи́нка	Ukraine
Унга́рия	унгар-	унга́рец	унга́рка	Hungary
Финла́ндия	финланд-	финла́ндец	финла́ндка	Finland
Швейца́рия	швейцар-	швейца́рец	швейца́рка	Switzerland
Шотла́ндия	шотланд-	шотла́ндец	шотла́ндка	Scotland
Япо́ния	япон-	япо́нец	япо́нка	Japan

Another common suffix is **-ин**. This suffix, cognate to English “one”, is dropped in the plural. If the stem ends in **-ан**, the singular form will end in **-анин** and the plural in **-ани**. If the stem ends in **-к**, this consonant will shift in various ways, which must be learned. The stem to which the suffix is added is not always directly predictable from the country name. Sometimes the masculine form takes no suffix at all.

The feminine forms take different shapes; the most common are with the suffixes **-ка** or **-кия**. Note that the masculine form for “Russian” takes an irregular suffix, and that the suffix denoting a “Frenchwoman” is irregular and unpredictable.

<i>place name</i>	<i>stem</i>	<i>masculine/ generic</i>	<i>feminine</i>	<i>place name (English)</i>
А́нглия	англичан-	англича́нин	англича́нка	England
Ара́бия	араб-	ара́бин	ара́бка	[Arab country]
Белору́сия	белорус-	белору́син	белору́ска	Belarus
Бъ̀лгáрия	българ-	бъ̀лгарин	бъ̀лгарка	Bulgaria
Гър́ция	грък-/гърк-	гръ́к *	гърки́ня	Greece
Да́ния	датчан-	датча́нин	датча́нка	Denmark
По́лша	поляк-	поля́к	поля́кня	Poland
Ру́сия	рус-	русна́к, ру́син	руски́ня	Russia
Слова́кия	словак-	слова́к	слова́чка	Slovakia
Сър́бия	сърб-	сърби́н	сърби́кня	Serbia
Ту́рция	турк-	ту́рчин **	турки́ня	Turkey
Фра́нция	француз-	францу́зин	французой́ка	France
Хърва́тска	хърват-	хърва́тин	хърва́тка	Croatia
Че́хия	чех-	че́х	че́хки́ня	Czech republic
Шве́ция	швед-	шве́д	шве́дка	Sweden

* definite form гръ́кът, plural гърци

** plural ту́рци

Certain other nouns are formed according to these derivational patterns. Most of them follow the rules as articulated above (although the corresponding feminine form is not always readily predictable). Practically all masculine forms in -ин drop this suffix in the plural; an exception is дома́кин. The most common of these are:

<i>stem</i>	<i>masculine/ generic</i>	<i>feminine</i>	<i>(meaning)</i>
господ-	господи́н (pl. господа́)	госпожа́ (pl. госпо́жи)	sir, Mr./Ma'am, Mrs. gentlemen/ladies
граждан- домак-	гра́жданин дома́кин (pl. дома́кини)	гра́жданка дома́кня	citizen host, householder
пев-	певи́ц	певи́ца	singer
плув-	плуви́ц	плуви́кня	swimmer
чужд-	чужде́нц	чужденка́	foreigner, stranger

SAMPLE SENTENCES

1. Прелитайки над вашата прекрасна страна, президентът ви изпраща сърдечните си поздрави и пожеланията си за светли бъднини.
2. Изтъквайки необходимостта от допълнителни капиталовложения, министърът благодари на присъстващите банкери за участието им в проекта.
3. Изхождайки от тези и други подобни данни, комитетът реши временно да закрие завода.
4. Пренасяйки отрицателното си отношение от бащата на сина, богатият чичо реши да го лиши от наследство.
5. Всички официални писма в България трябва да имат изходящ номер.
6. Не можем да приемем писмото им, защото няма изходящ номер.
7. Четящата публика добре познава този автор.
8. Излизащите от страната трябва да попълват митнически декларации.
9. В съседната къща живеят две постоянно лаещи кучета.
10. Не можейки да понесе нападките на колегите си, той напусна залата.
11. Боледуващите от грип са заплаха за здравето на околните.
12. Влакът пътуващ от Пловдив има 1 час закъснение.
13. -- Как мислиш, той идвал ли е тука, докато не ни е имало?
-- Едва ли. Ако беше идвал, щеше да е видял обявата. А той нищо не знаеше за нея, когато говорих с него сутринта.
14. Димитър щеше да си е сменил името три пъти досега, ако таксата не беше толкова висока.
15. Преживелите войната още не предполагаха, че пет години по-късно животът в градовете щеше да е замрял и много от тях нямаше да са възстановили изгубените си домове.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. The people who missed the fast train had to take the slow one. The train they missed was very fast indeed. They would have already been in Sofia by now.
2. Smearing the yogurt on my back, I thought that if I had just gone inside an hour earlier, I would not have gotten burned so badly.
3. The plan was to have been implemented by now. We will have to take measures so that no one will notice how lazy we are.
4. The neighbors with their party clearly believe that they are not bothering anyone. Nowadays no one pays any attention to the consequences of their actions.
5. Someone translating these sentences must know a lot of Bulgarian. Had they known in advance how complicated the Bulgarian verbal system is, would they have ever begun to learn it?
6. Overtaking the man, I saw that he was not the person I thought he was.
7. If you don't look after your health, it can lead to unpleasant consequences.

Seaside scene in Balchik, near Varna

READING SELECTION

Тракийското съкровище от Рогозен

През 1986 г. в село Рогозен, Белослатинско, намиращо се в зоната, от която произхожда преобладаващият брой тракийски скъпоценни изделия, бе открито най-голямото засега тракийско съкровище в България. То има общо тегло 20 кг. Копайки канал в градината си, трактористът Иван Димитров случайно се натъква на част от съкровището. Повиканите срочно от Окръжния исторически музей във Враца археолози бързо разбират, че са изправени пред "находката на века".

Съкровището се състои от 165 сребърни съда с позлата от преди елинистичната епоха -- от V-IV в. преди н. е. На тринайсет от фиалите и две от каните има надписи с гръцки букви. Смята се за най-правдоподобно мнението, че личните тракийски имена сред надписите са имена на притежатели и на майстори, изработили предметите. Разчетени бяха и имена на отдавна изчезнали тракийски селища. Сложните композиции в орнаментиката на съдовете са подчинени на определен ритъм и утвърдени канони, а оригиналните символични мотиви са почерпени от архаичната местна традиция.

Иконографията и епиграфиката на съкровището предоставят богата пряка и косвена информация за идеологията, светоусещането и естетическите критерии на траките. Голяма част от съдовете принадлежат към производството на местна работилница. Освен тях обаче има и други, следващи гръцки, малоазийски или персийски образци.

Разумно е да се смята, че богатата колекция е била собственост на тракийски владетелски род от племето трибали. Предметите са събрани в продължение на няколко поколения през периода на най-големия разцвет на тракийската култура и изкуство и отразяват стремежа на тракийската аристокрация да демонстрира могъщество чрез богатство и разкош. Предполага се, че причината съкровището да бъде заровено в две плитки ями съвсем близо една до друга, е обществената несигурност, последвала военните походи на македонските царе Филип II и Александър III Велики.

Оскъдни са сведенията за трибалите у древните автори, но рогозенското съкровище привлече вниманието на специалистите към тях и ще го задържи дълго. Археологическите паметници, открити досега в земята на трибалите, показват високо за времето си развитие на металургията и занаятите.

Особено интересни са каните с образи и сюжети от древната тракийска митология. Сцените, изобразяващи Великата богиня Бендида, хвърлят обилна светлина върху нейния култ като повелителка на природата и ловджийка, за който доскоро почти нищо не беше известно. Едно друго, по-добре известно божество от пантеона на траките -- Тракийският конник, символизиращ избавителя от злото -- е герой на няколко ловни сцени. Изобразената върху друга кана пък фантастична процесия от животни дава ключ за разчитане на редица образи върху предмети, намерени у нас и в Южна Румъния.

През последните десетилетия в централната част на Северна България бяха открити десетина съкровища и още толкова богати погребения, датиращи приблизително от първата половина на IV в. пр. н. е. Тё са свидетелство за икономическия подём и политическата мóщ на трибалската държава. Естествено е, че това общество има силна и богата аристокрация. Трибалските аристократи са били погребвани в съседство с родовите си домове, в пълни със скъпи дарове гробници, над които има издигнати високи насипи. Такá в продължение на десетилетия и векове около родовите имения се натрупвали много надгробни могили. По тях ние днес мóжем да съдим къде са били тези имения. Съставените кáрти на тракийските могили позволяват да бъдат локализирани такива имения около съвременните селища Враца, Царевец, Мизия, Гáличе, Търнава и Бреница.

Адаптирано от Тракийското съкровище от Рогозец, София, 1988.

Thracian gold and silver pitcher from Rogozen

GLOSSARY

австриец	Austrian (male)	датирам	date, go back to
австрийка	Austrian (female)	датчанин	Dane (male)
автор	author	датчанка	Dane (female)
арабин	Arab (male)	дебют	artist's debut, opening
арабка	Arab (female)	декларация	declaration
аристократ	aristocrat, noble	демонстрирам	demonstrate, display
аристокрация	aristocracy, nobility	десетилетие	decade
архайчен	ancient, archaic	десетина	ten or so; half a score
археологически	archaeological	джафкам / джафна	yap
		довеждам / доведá	bring; bring about, lead to
банкёр	banker, money-agent	домакин	householder, manager, host
белорусин	Belarusian (male)	домакиня	housewife, hostess
белоруска	Belarusian (female)	допълнителен	supplementary
близнак	twin	доскоро	until recently
богатство	riches, wealth	дразня	irritate
богиня	goddess	дробче	liver [food]
божество	divinity, deity		
боледувам от грип	have the flu		
болест	illness, ailment	европеец	European (male)
бъдеще предвари-	future anterior in the	европейка	European (female)
телно в миналото	past (tense)	една до друга	next to each other
бъднина	days to come	■■■■■■■■■■	Hellenistic
бъднини	the future	(also елински)	
		эпиграфика	epigraphy
в продължение на	during, throughout	■■■■	epoch
веранда	veranda, porch	естетически	aesthetic
■■■■	villa		
владетелски	ruling, ruler's	завод	factory, plant
временен	temporary	за дълго	for a long time
временно	for the time being	заинтересован	concerned, partial
входящ	incoming	заинтересовани	parties concerned
възможен	possible	лица	
възпаление	inflammation	закарвам / закарвам	take, drive over
възстановявам /	restore, rebuild	закривам / закрива	hide; shut down
■■■■■■■■■■		заливам / залёя	overflow
		заливам се от смях	roar with laughter
германец	German (male)	замирам / замра	die away, decline
германка	German (female)	■■■■■■	craft, trade; vocation
герой	hero; character (in a literary work)	заплаха	threat
		зaráвям / зaráвя	bury
гражданка	citizen (female)	зло	evil
грижа се (-иш)	care	зона	zone, region
грижа се за	look after	зрял (pl. зрели)	ripe, mature
гробница	tomb		
гръкиня	Greek (female)	идеология	ideology
		избавител	savior, deliverer
дар, -ът	gift, donation; talent	изделие	article, product, handicraft
(pl. дарове)			

Двайсет и трети урок / Lesson 23

издигам / издигна	raise, build, put up	ловджийка	huntress
изключвам /	exclude; turn off	локализирям	hunting (adj.)
изключа (-иш)			localize, locate
изкуство	art; skill	мажа (-еш)	spread, smear
измъчвам се /	suffer, have a	македонски	Macedonian (adj.)
измъча се (-иш)	terrible time	металургия	Anatolian, of Asia Minor
изобразявам /	portray, depict	могъщество	metallurgy
изобрази		мощ	customs (adj.)
изправен пред	confronted with		mythology
изработвам /	produce, work out		power, might
изработя			power, might; vigor
изтъквам / изтъкна	emphasize	на брега на	on the seacoast
изхождам / изходя	travel all over;	морето	
	originate	навършвам /	complete
изходящ	outgoing	навърша (-иш)	
иконография	iconography	навършвам 20 г.	turn 20 years old
икономически	economic	надгробен	sepulchral, grave (adj.)
ирландец	Irishman	напускам /	back, backwards
ирландка	Irishwoman	напусна	attacks, incrimination
испанец	Spaniard (male)		leave
италианец	Spaniard (female)		
италианка	Italian (male)		by force
	Italian (female)		mound, embankment
кактус	cactus		inheritance
кана	pitcher, jug		overtake, catch up with
канал	canal, drain		
канон	canon, rule		far (adj.)
капиталовложение	capital investment		heap up, amass
каптя (-еш)	drip, dribble; leak		
карта	map, chart		come across, run into
кг. = килограм	kilogram		
китаец	Chinese (male)		find
китайка	Chinese (female)		[one] mustn't drink [it]
клáтя	shake, roll		unpleasant
комитет	committee		insecurity, uncertainty
композиция	composition		Norwegian (male)
кореец	horseman, rider		Norwegian (female)
корейка	Korean (male)		
кран	Korean (female)		abundant
криза	indirect		model, pattern
крило (pl. крила	faucet		back, the other direction
от крило)	crisis		turn back, look back
критерий	wing		pay attention to
кръжа (-иш)	criterion		
култ	circle, go around		discuss, consider
	cult		social, public
			society, community
лишавам /	deprive of, rob		announcement,
лиша (-иш)			advertisement
лишавам от наследство	disinherit		blanket
			approval

околен	neighboring; roundabout	почерпвам / почерпя	treat someone to; draw from
окръжен	county, regional	правдоподобен	likely, probable
определен	definite, precise	предмет	object, article
орнаментика	ornamentation	предоставям / предоставя	give, concede
оскъден	scarce, meager	президент	president
осъществявам / осъществя	fulfill, carry out	прелиствам / прелистя	leaf through
отивам на покупки	go shopping	прелитам (or прелетявам) / прелетя	fly over
отношение	attitude, relationship	премислям / премисля	think over, ponder
отрицателен	negative	пренебрегвам / пренебрегна	neglect, ignore
отрицателно отношение	disapproval	пренебрегвам съвет	disregard [someone's] advice
отсъствие	absence	преобладавам	predominate, prevail
отървявам се / отървя се	get rid of, get off	прескачам / прескоча (-иш)	jump over
пакет	pack, package	приблизителен	approximate
пантеон	pantheon	приблизително	roughly
певица	female singer	принадлежа (-иш)	belong to, pertain to
персийски	Persian (adj.)	присвивам / присвия	bend
печат	stamp, seal; printing press	присвива ме корем	feel sharp pains in my abdomen
печка	stove	притежател (ка)	owner, possessor
пилешки	chicken (adj.)	продукция	production, output
пилешки дробчета	chicken livers	продължение	continuation; sequel
плитък	shallow	проект	project
плувец	swimmer	произхождам	come/descend from
плувкиня	female swimmer	процесия	procession
по-нататъшна съдба	subsequent fate	работилница	workshop
по спешност	as an emergency case	разболявам се / разболея се	fall ill
повелителка	lady sovereign, queen	разкош	luxury, splendor
погребение	funeral, burial	разцвет	flowering; zenith
подем	upsurge, revival	разчитам / разчета	make out, decipher
подреждам / подредя	arrange, put in order	■	crayfish, crab
подчинявам / подчиня	subordinate, subject	ритъм	rhythm
попощение	wish	род -ът (pl. родове)	family, clan; genus, sort; gender
поздравителен	congratulatory	родов	family, lineal; generic
поздравителена телеграма	telegram of congratulations	румънец	Romanian (male)
позлата	gilt, gold-leaf	румънка	Romanian (female)
покупка	purchase	русин (archaic)	Russian (male)
политически	political	рускиня	Russian (female)
поля (poetic pl.)	fields	русиак	Russian (male)
поляк	Pole (male)		
полякиня	Pole (female)		
попълвам / попълня	replenish; fill in		
последница	consequence		
поход	campaign, march		

свѣденіе	some information	украинец	Ukrainian (male)
свѣденія	information,	украинка	Ukrainian (female)
	knowledge	украсѣвам / украсѣ	decorate, adorn, trim
свѣтли бъднини	a bright future	унгарец	Hungarian (male)
светоусѣщане	world outlook	унгарка	Hungarian (female)
сѣлище	settlement	услѣждам се /	give pleasure
символизирам	symbolize, stand for	услѣдя се	
символически	symbolic	услѣжда ми се	enjoy
сириец	Syrian (male)	ушивам / ушійа	sew, tailor
сирійка	Syrian (female)	ушивам си костюм	have a suit made; make oneself a suit
сияя	shine, be radiant		
скѣпоценен	precious		
словак	Slovak (male)	фантастичен	fantastic, fabulous
словачка	Slovak (female)	фиала	libation bowl
сѣбственост	property	финландец	Finn (male)
сѣбшпешит	urgency	финландка	Finn (female)
срѣчен	urgent, pressing	фотогеничен	photogenic
сръбкѣня	Serb (female)	французин	Frenchman
сръбкѣня	suffer	французѣйка	Frenchwoman
стремѣж	striving, aspiration		
сѣдба	fate, destiny	худѣжник	artist; painter
сѣдя	judge; put on trial	хърватин	Croat (male)
сърдѣчни пожелѣния	best wishes	хърватка	Croat (female)
сѣсѣдство	neighborhood		
сюжѣт	subject[-matter], storyline	червѣн като рак	red as a lobster
		чѣх	Czech (male)
сѣнка	shade, shadow	чѣхкѣня	Czech (female)
		чѣхкѣня	fountain; tap
такса	charge, fee		
танцувам	dance	швед	Swede (male)
тежѣ	weight	шведка	Swede (female)
телеграма	telegram	швейцарец	Swiss (male)
тракийски	Thracian (adj.)	швейцарка	Swiss (female)
тракторист	tractor driver	шотландец	Scotsman, Scot
трибѣли	Thracian sub-tribe	шотландка	Scotswoman, Scot
туркѣня	Turk (female)		
търчин (pl. търци)	Turk (male)	яма	pit
		японец	Japanese (male)
увѣ	alas	японка	Japanese (female)

CULTURAL COMMENTARY

History: Patriarch Euthymius

One of the "best" streets in downtown Sofia is that named after Patriarch Euthymius (Патриарх Евтимий, ca. 1317 - ca. 1402), the last head of the autocephalic Bulgarian church before the fall of Bulgaria to the Ottomans. Patriarch Euthymius supervised the defense of the besieged capital of Tărnovo in 1393, and negotiated the surrender to the Turkish sultan with minimal loss of life. He himself was exiled to the Rhodopes, but several of his pupils escaped to Romania and southern Russia, where they were very influential in the course of medieval letters.

In terms of cultural history, Patriarch Euthymius is associated with the Byzantine movement of Hesychasm (quiet contemplative prayer) and with the Tărnovo literary school, noted for restoration of linguistic and liturgical clarity to the original Church Slavic legacy. The influence of both of these movements (and consequently of Patriarch Euthymius) throughout the late medieval Orthodox world was very great.

Archaeology: Thracian civilizations

Bulgarians are proud of their country's rich and old heritage, and especially of the original group of settlers called Thracians. Relatively little is known of the Thracians, and much of what is known has been deduced from the objects which have been excavated on Bulgarian soil. Numerous finds of buried treasure have been discovered at various points throughout Bulgaria, indicating that the Thracians had settled most of the country. These finds include various sculptures, finely worked vessels of silver and gold (some with inscriptions), jewelry and other objects which are indicative of a highly cultured civilization.

The Thracian language largely remains a mystery: all that linguists know about it is based on a few inscriptions found on buried objects. The fact that these inscriptions are written in Greek letters indicates that Thracians knew Greek as well. The identity of their gods and goddesses is also best deduced by objects left behind. One of the most frequently pictured is the horseman, whose carved image appears in numerous areas.

Customs: sunburns

Bulgarians regularly put yogurt on sunburn and claim that it is very efficacious.

Geography: Balchik

There is a large botanical garden in Balchik, with an extensive collection of cactuses. The garden was created for the Romanian Queen Marie in the earlier part of the century during the period (1913-1940) when this northeastern part of Bulgaria belonged to Romania. The garden is on the grounds of what used to be the Romanian royal summer palace, itself an exotic, oriental architectural creation full of towers of different shapes.

Bureaucracy

All official letters must have the appropriate bureaucratic stamp or seal (печат) on them. Any official institution also keeps a record book of all its correspondence. All documents are entered into this book and given a formal index number. Incoming documents are given an "incoming number" (входящ номер) and outgoing documents are given an "outgoing number" (изходящ номер). These numbers help one to trace such a document to its source should the need arise.

Bulgarian citizens must fill out customs declarations both on entering and on leaving the country. The amount of type of goods that may be exported is limited and strictly regulated.

LESSON 24

DIALOGUE

Там имало интересен обект

// Джули е в градината пред Кристал и търси с поглед Веселин по масичките на кафе-сладкарницата. Веселин се надига от стола, на който е седнал, и ѝ маха с ръка да привлече вниманието ѝ. //

Веселин: Джули! Насам!

Джули: Здравейте. Колко е хубаво тук на въздух.

Веселин: Как мина разговарят с професора?

Джули: Аз страшно се притеснявах, че Дейвид го няма, но професорът беше много любезен. Показа ми някои свои книги и ми разказа за най-новите находки. Каза, че се канел другата седмица да заміне на разкопки в Тополница и можел да вземе със себе си и нас с Дейвид.

Веселин: Къде беше това Тополница? В Петричко ли?

Джули: Да, на самата българо-гръцка граница. Там имало много интересен обект.

Веселин: Май съм чувал нещо за него. Не бяха ли намерили там злато?

Джули: Не. Там има предисторическо селище и некропол. После професорът ме поведе по стайте да ме запознае с колегите си. Един от тях вдругиден ще ме разведе из Археологическия музей.

Веселин: В Черната джамия, нали? Аз там не съм влизал от ученик.

Джули: Дейвид ще е много доволен, като му кажа за поканата на професора.

Веселин: Ако Ангел не ви е изпреварил да го покани някъде на гроздобер.

Джули: Какъв гроздобер? Сега е още лято.

Веселин: И есен ще дойде. По-добре кажете как си пиете кафето? Със или без захар? И не се ли уморихте да си приказваме на вие?

Джули: С една лъжичка захар, моля. Вижте онези деца там на чешмата не са ли Надка и Камен?

Веселин: Нэ ви́жете, а ви́ж. Да́. Те́ са. С ма́йка си. С тях е она́зи дво́йка от Ва́рна.

Джули: Да ги покáним на на́щата ма́са.

// Весели́н дове́жда Та́ня с деца́та, и дру́гите. Ку́четата се сгу́шват под ма́сата. //

Димитър: Ко́лко е ма́лък светът! Това́ ни е за днес вто́рата случа́йна срéща. Ма́йко, това́ е Джу́ли, на́щата спътни́чка. Тя е от Аме́рика, но мно́го хубаво зна́е бълга́рски.

Милена: Я си призна́йте, вие ка́к се наме́рихте? Ма́й не е билó мно́го случа́йно...

Таня: Не притесня́вайте момче́то, ви́жете го ка́к се изче́рви.

Веселин: Не сѐм се изче́рвил. Ту́к прóсто е мно́го горе́що.

Джули: Весели́н ми уреди́ срéща с профе́сор Попóв.

Веселин: Джу́ли тѐкмо ми разпра́вяше, че дру́гата се́дмица замина́вала на разко́пки. Срéщата с профе́сора ми́нала мно́го добре́, макар че Де́йвид го нѐмало. То́й да́же ѝ показа́л сво́и кни́ги и ѝ разка́зал за на́й-но́вите нахо́дки. Еди́н от сътру́дниците на институ́та щя́л вдру́гиден да я разведе́ из музе́я.

Димитър: А Де́йвид защо́ не е дошѐл?

Джули: Те́ вче́ра до средно́щ се нали́вали с А́нгел с черве́но ви́но и Де́йвид днес е махму́рлия.

Таня: Джу́ли, зна́чи в неде́ля ще сте о́ще в Со́фия?

Джули: Така́ изли́за.

GRAMMAR

24.1. The renarrated mood: introduction

Verbs express both “tense” and “mood”. Tense refers to the time of an action, and mood refers to the speaker’s attitude towards the action. The student has now learned all nine of the Bulgarian tenses. Each of these refers to an action that is taking place, or that did or will take place.

The assumption made by speakers of Bulgarian is that the person speaking of these events knows of what s/he speaks, and that unless otherwise indicated the transmission of information is a direct one. This general attitude constitutes one of the four moods; it is termed the “indicative mood” (**изявѣтелно наклонѣние**).

The other three moods are the imperative mood (**повелѣтелно наклонѣние**), the conditional mood (**условно наклонѣние**) and the renarrated mood (**преизказно наклонѣние**). The imperative is known to the student, and the conditional will be learned in Lesson 27.

The fourth mood, the renarrated, is the subject of this and the following lesson. It is one of the most unique and intriguing elements of Bulgarian grammar. With it, a Bulgarian can communicate a certain distance from the information s/he is transmitting. If s/he has heard the information from another source (and therefore cannot vouch directly for its reliability), or if s/he wishes for some other reason to express some distance from that which s/he is saying, s/he will use a form of the “renarrated mood”.

This mood takes its name from the fact that it is used most often to restate (renarrate, **преизказва**) that which one has heard from another. Its several meanings, however, are all best grouped under the more general concept of “distancing”. The most basic meaning, that of renarration, will be studied in this lesson and the other meanings will be studied in the following lesson.

24.2. Formation of the renarrated mood: general principles

Since every verbal tense in Bulgarian has parallel indicative and renarrated forms, the student must now learn several new verbal paradigms. Fortunately, while there are nine distinct tenses in the indicative mood, there are only five distinct paradigms in the renarrated mood.

Two things are common to all renarrated paradigms: all are compound forms involving an auxiliary and an L-participle, and all omit the auxiliary in the 3rd person (both singular and plural). Simplex tenses are made into their renarrated counterparts by using the L-participle of the tense form. Compound tenses are made into their renarrated counterparts by using the L-participle of the auxiliary.

The L-participle which the student already knows is the past active participle. For the verb *чета́*, for instance, this participle is *чѐл* (feminine *чѐла*, neuter *чѐло*, plural *чѐли*). It is used to form four compound tenses: the past indefinite (*чѐл съм*), the past anterior (*бях чѐл*), the future anterior (*ще съм чѐл*), and the future anterior in the past (*щях да съм чѐл*). This participle, which is formed from the aorist stem, is used to form a number of renarrated forms, but not all of them.

The renarrated mood of the present and imperfect tenses, for instance, is based on an L-participle formed from the imperfect stem. The imperfect endings are dropped, and the L-participle endings added. If the imperfect stem vowel is an alternating one, this alternation is maintained in the L-participle form.

Verbs which permit two forms in the imperfect (those with stems ending in -ч, -ж, -ш or -й) permit two L-participles as well.

imperfect

L-PARTICIPLE

	<i>masculine</i>	<i>feminine</i>	<i>neuter</i>	<i>plural</i>
<i>четя́-х, четѐ-ше</i>	четя́-л	четя́-ла	четя́-ло	четѐ-ли
<i>пи́ше-х</i>	пи́ше-л	пи́ше-ла	пи́ше-ло	пи́ше-ли
<i>държа́-х</i>	държа́-л	държа́-ла	държа́-ло	държа́-ли
<i>/ държе́-х</i>	държе́-л	държе́-ла	държе́-ло	държе́-ли

Of the two variants, most speakers would probably choose *държѐл*. This is because the aorist participle, *държа́л*, if used in the renarrated, has a different meaning. Most speakers would choose the form which makes the greater distinction.

Renarrated forms which are built on the L-participle of the auxiliary use one of three auxiliaries: *съм*, *ще*, or *няма да*.

The L-participle of *съм* is well known to the student, and the L-participle of *няма да* is the unchanging 3rd singular neuter. The L-participle of *ще* is formed from the imperfect stem of *ще*, and has the same -я/-е- alternation as in the imperfect.

imperfect

L-PARTICIPLE

	<i>masculine</i>	<i>feminine</i>	<i>neuter</i>	<i>plural</i>
<i>бях, бѐше, etc.</i>	би́л	би́ла	би́ло	би́ли
<i>нямаше да</i>			ня́мало да	
<i>щях, щѐше</i>	щя́л	щя́ла	щя́ло	щѐли

In the following sections, renarrated paradigms will be given alongside the corresponding indicative ones. The verb *чeтá* will be used in all examples. Only the masculine singular form of the participle will be given; if the subject is feminine or neuter, the participle must of course agree with it.

24.3. Renarrated mood: present and imperfect tenses

	Present tense		Imperfect tense	
	indicative	RENARRATED	indicative	RENARRATED
1 st singular	чeтá	чeтáл сьм	чeтáх	чeтáл сьм
2 nd singular	чeтéш	чeтáл си	чeтéщи	чeтáл си
3 rd singular	чeтé	чeтáл	чeтéше	чeтáл
1 st plural	чeтéм	чeтéли сме	чeтéхме	чeтéли сме
2 nd plural	чeтéте	чeтéли сте	чeтéте	чeтéли сте
3 rd plural	чeтáт	чeтéли	чeтáха	чeтéли

The renarrated forms of the imperfect are *identical* with those of the present. One must therefore pay attention to the context to know whether present or imperfect meaning is intended. The following examples illustrate this.

Present renarrated

Кáза, чe ce кáнeл дpyгaтa сeдмицa дa зaмíнe нa рaзкóпки и мóжeл дa ни взéмe сьс сeбe си.	He said that he was intending to go on a dig next week and that he could take us with him.
--	--

Imperfect renarrated

Кáза, чe пó-рáно мóжeл дa хóди пo 10 килoмéтpa бeз пoчíвкa.	He said that he used to be able to walk 10 kilometers without stopping.
--	--

In both examples, the renarrated forms *мóжeл* (as well as *кáнeл* in the first example) indicate to a listener that the speaker knows the information s/he relates only second hand. It is from the context that the listener must (and can) infer that the verb forms used by the original speaker were in the first instance *кáня* and *мóгa* (present tense) and in the second instance *мóжeх* (imperfect tense).

24.4. Renarrated mood: future and future in the past tenses

Future tense

	<i>indicative</i>	RENARRATED
<i>1st singular</i>	ще четá	щя́л съм да четá
<i>2nd singular</i>	ще четéш	щя́л си да четéш
<i>3rd singular</i>	ще четé	щя́л да четé
<i>1st plural</i>	ще четém	щéли сме да четém
<i>2nd plural</i>	ще четéте	щéли сте да четéте
<i>3rd plural</i>	ще четáт	щéли да четáт

Future in the past tense

	<i>indicative</i>	RENARRATED
<i>1st singular</i>	щя́х да четá	щя́л съм да четá
<i>2nd singular</i>	щéше да четéш	щя́л си да четéш
<i>3rd singular</i>	щéше да четé	щя́л да четé
<i>1st plural</i>	щя́хме да четém	щéли сме да четém
<i>2nd plural</i>	щя́хте да четéте	щéли сте да четéте
<i>3rd plural</i>	щя́ха да четáт	щéли да четáт

As in the case of the present and the imperfect, so are the renarrated forms of the future *identical* with those of the future in the past. Again, one must deduce from the context which tense was used in the original statement. Here are examples:

Future renarrated

Пётър се мести в друг град, щя́л да получи по-добра работа.	Peter is moving to another town, [he says] he will get a better job.
--	---

Future in the past renarrated

Купиха му билет, но му се обадиха късно -- вече щя́л да ходи на друго място.	They bought him a ticket but let him know [too] late -- he [said he] was already on the verge of going somewhere else.
--	---

In both examples, the renarrated auxiliary щя́л indicates to the listener that the speaker knows the information only second-hand. From the context, the listener deduces that the verb form used by the original speaker in the first instance was *ще получа* (future tense) and that used by the original speaker in the second instance was *щя́х да ходя* (future in the past tense).

24.5. Renarrated mood: aorist tense

		<i>Aorist tense</i>		<i>Past indefinite tense</i>
		<i>indicative</i>	RENARRATED	
<i>1st singular</i>	чѣтох	чѣл съм	<div style="border: 1px dashed black; padding: 5px;"> чѣл си чѣл чѣли сме чѣли сте чѣли са </div>	чѣл съм
<i>2nd singular</i>	чѣте	чѣл си		чѣл си
<i>3rd singular</i>	чѣте	чѣл		чѣл е
<i>1st plural</i>	чѣтохме	чѣли сме		чѣли сме
<i>2nd plural</i>	чѣтохте	чѣли сте		чѣли сте
<i>3rd plural</i>	чѣтоха	чѣли са		чѣли са

By contrast to the renarrated mood of the first four tenses, in which one renarrated paradigm serves for two tenses, the renarrated mood of the aorist is unique. When the verb forms given above are used in the meaning “renarrated”, only the aorist tense is meant. Because the forms of the aorist renarrated are extremely similar to those of the past indefinite indicative, the two have been given together for the sake of comparison.

In the 1st and 2nd persons, in fact, the renarrated aorist is identical to the past indefinite indicative, and only context can distinguish them. This means that the entire formal burden of the distinction between these two paradigms (which cross the boundaries of tense *and* mood) rests on the tiny clitic forms *e* and *ca*. The potential confusions to which this gives rise will be discussed in Lesson 29.

Consider the contrast between the following two sentences, which illustrate well the subtlety of the distinction between indicative and renarrated.

Past indefinite indicative

Виждам, че е свършил всичко,
преди да замине.

I see that he finished everything
before he left.

Aorist renarrated

Кáза, че свършил всичко, преди
да замине.

He said that he finished everything
before he left.

In the first example, the speaker conveys that he has seen sufficient evidence to make an inference, and that he is content with his deduction as a true statement of fact. In the second example, by contrast, the speaker conveys that he is reporting words spoken by another, and emphasizing that in so doing he is simply transmitting a report -- he is noncommittal as to his belief in the actual truth of the report.

Note that neither speaker actually saw the completed action. Neither, therefore, can speak of it using the aorist indicative, but must rather choose between the past indefinite indicative and the aorist renarrated, each of which communicates a different stage of distancing. The first stage of distancing, represented by the past indefinite indicative, is that of inference: the speaker evaluates the evidence and makes a deduction for which he takes responsibility. The second stage, represented by the aorist renarrated, is that of simple transmission: the speaker reports what someone else has said without taking any responsibility for the truth value.

It is important to realize that the use of the renarrated mood is *not* obligatory, and that a speaker can shift "stages" if s/he wishes. For instance, if the speaker of the second sentence quoted above had found the words s/he heard sufficiently convincing (despite the fact that they were the only evidence available) s/he could have used the form *е свършил* with the meaning "He said he finished everything and I fully believe him". The speaker of the first sentence, however, could not have said **Виждам, че свършил*. (The asterisk means the sentence is impossible.) That is, one cannot use one verbal form that claims responsibility for an inference (*Виждам*) directly followed by one that then abdicates that responsibility (*свършил*).

In addition to its use in the renarration of events communicated by others in the aorist indicative, the aorist renarrated is the norm in certain types of writing which are by nature distanced. One of these is folktale or fairytale narration, and another is historical prose, especially about events which happened more than one generation prior to the time of writing.

24.6. Usage of the renarrated mood in narrative context

As its name indicates, the renarrated mood is used to retell information one has heard from another source. Its function is to mark the communication as an indirect one. In principle, speakers of Bulgarian are obliged to use these forms to relate every verbal action they have not witnessed directly and have learned through a communication from a third party. In practice, Bulgarian speakers utilize the option of renarrated forms to express their attitude towards what they are saying. Although they usually use renarrated forms to communicate that which they hear from someone else, they may on occasion use indicative forms to emphasize their faith in the truth of what they report. Conversely, they may use a renarrated form to communicate a fact which is not necessarily quoted from another's speech, but from which they wish explicitly to distance themselves in one way or another.

The distinctions involved are multileveled, and speakers will often shift between indicative and renarrated forms as their own attitudes towards what they are saying shift in varying ways. Indeed, most speakers are only partially conscious of these attitudes. Many Bulgarians, although they certainly understand the basic meaning of the renarrated mood, would be at a loss to explain each and every instance of its use (or non-use) in their speech.

The entire verbal category is extremely subtle. Those learning Bulgarian should content themselves with learning to understand and appreciate this subtlety before trying to use these forms actively.

To give a concrete example of this, a portion of the current lesson's dialogue will be analyzed below. In order to see the use of the renarrated mood properly, it will be necessary to quote a selection large enough to contain several shifts of stance. Narrative sections are numbered, and the verbs to be discussed in the subsequent analysis are underlined.

1. -- Как <u>мина</u> <u>разговорът</u> с професора?	“How did your talk with with the professor go?”
-- <u>Аз</u> <u>страшно</u> <u>се притеснявах</u> , че Дейвид го няма, но професорът беше много любезен. <u>Показа</u> ми някои <u>свои</u> <u>книги</u> и ми <u>разказа</u> за <u>най-новите</u> <u>находки</u> . <u>Каза</u> , ...	“I was terribly nervous because David wasn't there, but the professor was very kind. He showed me some of his books and told me about his newest finds. He said...
2. ... <u>че се канел</u> <u>другата седмица</u> да <u>замине</u> на <u>разкопки</u> в <u>Тополница</u> и <u>можел</u> да <u>вземе</u> <u>със себе си</u> и <u>нас</u> с Дейвид.	...that he intended to go on a dig to Topolnitsa next week, and that he could take David and me with him.”
3. -- Къде <u>беше</u> <u>това</u> <u>Тополница</u> ? В <u>Петричко</u> ли?	“Remind me where this Topolnitsa is. In the Petrich area?”
4. -- Да, на <u>самата</u> <u>българо-гръцка</u> <u>граница</u> . Там <u>имало</u> <u>много</u> <u>интересен</u> <u>обект</u> .	“Yes, right on the border between Bulgaria and Greece. There's supposed to be a very interesting site there.”
5. -- <u>Май</u> <u>съм чувал</u> <u>нещо</u> за <u>него</u> . Не <u>бяха</u> ли <u>намэрили</u> там <u>злато</u> ?	“I've maybe even heard of it. Didn't they find gold there [or something]?”
6. -- <u>Не</u> . Там <u>има</u> <u>предисторическо</u> <u>селище</u> и <u>некропол</u> .	“No. There's a prehistoric village and a graveyard there.
7. <u>После</u> <u>професорът</u> <u>ме</u> <u>поведе</u> <u>по</u> <u>стаите</u> <u>да</u> <u>ме</u> <u>запознае</u> <u>с</u> <u>колегите</u> <u>си</u> . <u>Един</u> <u>от</u> <u>тях</u> <u>вдругиден</u> <u>ще</u> <u>ме</u> <u>разведе</u> <u>из</u> <u>Археологическия</u> <u>музей</u> .	Then the professor took me around the department to introduce me to his colleagues. The day after tomorrow one of them is going to take me to the archaeological museum.”

The dialogue begins in the indicative mood (1), with a straightforward question in the aorist indicative (мина). Veselin, addressing his question to Julie, assumes a neutral stance: he knows she had met with the professor and is simply asking how the meeting went. The first part of Julie's answer is likewise in the

indicative. She starts by reporting her own past state in the indicative imperfect (*притеснявах се*), and then continues to report events which she herself witnessed, using the indicative aorist (*беше, показа, разказа, каза*).

She then shifts to the renarrated mood (2) as she reports the professor's words. Since she has clearly identified this statement as one of indirect discourse (by saying *каза, че ...*), she could theoretically have used the past indefinite. Her choice of the renarrated present (*канел, можел*) explicitly communicates a certain distance. She heard the professor say these things but she is not yet certain whether to believe him fully enough to get involved.

Veselin continues in the neutral indicative (3), asking for information about the location of the dig. His use of the past indicative (*беше*) for a present-tense question communicates informality and his desire to recall (or be reminded of) certain information.

Julie's response (4) begins ambiguously: she answers Veselin's question with a prepositional phrase only, thus sidestepping the choice between indicative (*това е*) and renarrated (*това билó*). Her underlying stance is apparently still distanced, however, since she continues with a verb in the renarrated present (*имало*). She still explicitly refuses to get directly involved in the circumstances surrounding the information she is reporting.

Veselin then resumes his neutral indicative stance (5) with a statement in the past indefinite indicative (*чувал съм*). His use of the past anterior indicative (*бяха намéрили*) for a past indefinite question continues the informal, somewhat impatient stance of his speech in (3).

Julie's answer to his question (6) is stated in the present indicative (*има*). She then resumes her first-hand report (7) of the afternoon's activities using the indicative aorist (*поведе*) and indicative future (*ще разведе*). It is natural for her to return to the indicative mood to report witnessed events. What is interesting, however, is her shift from the renarrated *имало*, in (4) to the indicative *има*, in (6). To a listener this suggests two possibilities.

One is that Julie has now moved onto firmer ground in her attitude towards what she is saying, since it appears from the context that both statements contain information she has learned from her conversation with the professor (and is therefore reporting second-hand). Because the first follows directly upon a statement (2) about which she clearly feels some uncertainty, she retreats into the distance of the renarrated; but since the second follows a question by Veselin (5) which has apparently put her more at ease, she moves back into the indicative. The other possibility is that in (6) Julie could have moved briefly outside the frame of reporting the day's events in order to state something from her own knowledge about the general topic.

Later in the same conversation, several new characters enter the scene, and the following dialogue ensues:

8. -- Веселин ми уреди среща с професор Попов.	“Veselin arranged a meeting for me with Professor Popov.”
9. -- Джули тъкмо ми разправяше, ...	“Julie was just telling me...
10. .. че другата седмица <u>заминавала</u> на разкопки. Срещата с професора <u>минала</u> много добре, макар че Дейвид го <u>нямало</u> . Той <u>даже</u> й <u>показал</u> свои книги и й <u>разказал</u> за най-новите находки. Един от сътрудниците на института <u>щял</u> <u>вдругиден</u> да я <u>разведе</u> из музея.	...that next week she's going on a dig. Her meeting with the professor went really well, though David never showed up. [The professor] even showed her his books and told her about his newest finds. One of his colleagues is going to take her around the museum the day after tomorrow.”
11. -- А Дейвид <u>защо</u> <u>не</u> <u>е</u> <u>дошъл</u> ?	“And why didn't David come?”
12. -- Тё <u>вчера</u> до <u>среднощ</u> <u>се</u> <u>наливали</u> с Ангел с <u>червено</u> <u>вино</u> ...	“Apparently he and Angel were drinking red wine well into the night, ...
13. ... и Дейвид <u>днес</u> <u>е</u> <u>махмурлия</u> .	...and today David has a hangover.”

Julie sets the scene by a report (8), of an event of which she has first-hand knowledge, for which she uses the aorist indicative (уреди). Veselin then takes over (9-10) and retells the story she had told earlier. He begins (9) by reporting an event he has witnessed, using the indicative imperfect (разправяше). He then shifts (10) to the renarrated to tell of events which it is clear he has not witnessed. His narration includes verbs in the renarrated present (заминавала), renarrated aorist (минала, нямало, показал, разказал), and renarrated future (щял да разведе).

He has no obvious basis to disbelieve what Julie has told him. Thus he could theoretically have narrated this sequence using indicative verbs. It is true that he could not have used aorist indicative for the past tense forms (since he was not a direct witness), but he could have used the past indefinite. The social situation, however, is such that it would be inappropriate for him not to keep a certain communicative distance. The use of the renarrated is the norm in such a situation. For Veselin to use the indicative here would indicate a markedly strong insistence on his belief in the truth of what Julie has told him.

The next speaker changes the subject and asks a question (11), using the past indefinite indicative (дошъл е). It is true that this speaker knows the factual information in question only second-hand. His purpose in mentioning it, however, is

not to retell what someone else has told him but rather to ask a question; thus the use of the neutral mode (indicative) is normal and expected.

Julie answers first (12) by transmitting information she learned from someone else, using the renarrated imperfect (се наливали). Her use of this mode specifically marks her distance from the event, and emphasizes the fact that she was not present. Her subsequent shift to indicative in the same sentence (13) underscores the difference between her distance from the events of the previous evening, and her certainty of the present result of those events (arrived at via her own powers of deduction). To communicate this certainty, she uses the present-tense indicative (махмурлия е).

24.7. Summary: use of the renarrated mood

The above passage, which represents a typical (and quite neutral) use of the renarrated mood, shows some of its subtlety and complexity. It is important to remember that the use of the renarrated mood is never absolutely obligatory. The choice to add the stance of “distancing” to one’s speech is always an option. Thus, it is theoretically possible for a Bulgarian to communicate everything in the indicative if s/he chooses not to add this optional element of distancing. The narration of past-tense events poses something of a limitation in that it is impossible for Bulgarians to use the aorist or imperfect indicative for events they are explicitly reporting from another’s words. They do, however, always have the option to use the past indefinite indicative.

At the same time, their language gives Bulgarians the option to add the element of distancing at all levels of their speech, and it is an option of which they take frequent advantage. It adds a nuance to the language that is extremely difficult to convey adequately in translation. A possible (but limited) correspondence in English would be the shift to past tense in indirect discourse, which constitutes a “distancing” of sorts in that it adds temporal distancing without a corresponding shift in real time. Otherwise, the only way English can convey the meaning of the Bulgarian renarrated mood is by phrases such as “apparently”, “it is said”, and through intonation and gestures. Most of the time it must go untranslated (and remain an unmined richness of the Bulgarian linguistic soul).

EXERCISES

I. Retell the following sentences to someone else, emphasizing that you are not a direct witness.

1. Той отива за пет месеца в Германия.
2. Те си строят къща на морето.
3. Вие правите най-хубавата пица във вашето заведение.
4. Те настояват за преразглеждане на делото.
5. Тя е изненадана, но не е обидена.
6. Ти отключваш библиотеката сутрин.
7. Тя знае, че той обича да си пийне.

II. Retell the following passage to someone else, emphasizing that you are not a direct witness.

Малката Мая отиде с майка си в зоологическата градина. Понеже много обичаше животните, тя носеше за тях сémки, лешници, бонбони и дори един сандвич със сирене. Първо стигнаха до клетката на маймуните. Клетката беше празна. Пазачът разказа на Мая и майка ѝ за случилото се. Маймуните бяха болни. Децата постоянно им даваха да ядат бонбони и те се разболяха. Мая никога вече не хранеше животните в зоологическата градина.

III. Retell the following passage to someone else, emphasizing that you are not a direct witness.

Преподавателят закъсняваше. Събрали се студенти отначало седяха по местата си и тихо разговаряха. После някой каза: "Много ми се пуши. Ще се върна след една цигара време." Двама-трима тръгнаха с него. Минаха още няколко минути, а вратата не се отваряше и преподавателят не влизаше. Колко жалко! Лекцията обещаваше да бъде интересна. Най-накрая дойде секретарката и обяви, че преподавателят е болен. Един от студентите се оплака: "Ако знаех, че преподавателят няма да дойде, щях да си остана вкъщи да се наспя." Другите му казаха: "Нищо. Друг път ще спиш. Сега отиваме на кино."

SAMPLE SENTENCES

1. Той твърдеше, че щял да четё целия следобед, но когато се обадих, него го нямаше.
2. Те ни убеждаваха, че новината нямало да се разчѐе.
3. Те ни убедиха, че новината няма да се разчѐе.
4. Тя разказва на всички, че четяла по цял ден, но аз редовно я виждам да пуши с часовѐ на балкона.
5. Той казва, че работел. Ако на това му викат работа, какво ли правят, когато си почиват?
6. Петър смята, че чушките имали нѐжда от още малко оцѐт.
7. Тя мисли, че конкурсът бил предрешѐн.
8. Научи ли, че баба ѝ била много болна?
9. Казаха ми, че най-хубава скара правели в Самоков, а най-хубаво кисело мляко предлагали в Ябланица. Вярно ли е?
10. Той каза, че нямало да излиза предѝ вечеря.
11. В Русия хората не обичали българско сирене.
12. Цените на самолетните билѐти щѐли да се увеличават.
13. Мързеливи сме били, понѐ така говорят хората зад гърба ни.
14. От подслушания разговор излезе, че никой не искал да поѐме ръководството на съюза.
15. Знаеш ли, че на гущерите им израствали нови опашки на мястото на откъснатите?
16. През турско време българите не слѐжели войници.
17. Приятелите на родителите ми водели по това време приятен живот в Марсилия.
18. През 1933 година Георги Димитров прекарал девет месеца в затвора по обвинението, че е подпалил Райхстага.
19. В семейство, където децата умирали малки, по обичай давали на децата "грозни" имена, та смъртта да не ги харѐса.
20. Казаха, че щѐли да дойдат, ако намѐрели с когѐ да оставят децата.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. Karakonjuls are said to go about in the time between Christmas and Iordanovden. They are big and scary, but not very smart. One can trick them quite easily.
2. As far as I know, he was intending to arrive at six, but I heard that while he was traveling he had some trouble on the border, so he'll be getting to Sofia very late.
3. They were trying to convince us that they had turned into vampires. I'm not sure if I believe them.
4. What could have happened to Pencho? They said he was going to come to the restaurant between 7 and 8, but there's no sign of him.
5. I heard that he didn't come to the exam because he had fallen ill, and I don't doubt it, because he always tells the truth.
6. A long time ago there were no people on the Earth. There were only monkeys and fish.
7. Surely he is exhausted from his travels. Didn't he say he was going to bed early? He is always claiming he is tired, but he never goes to bed on time.

Mosque, Samakov

READING SELECTION

За вампирите

Вярата във вампири съществува навред у българите до към началото на XX в. Най-честото обяснение за вампирясването на мъртвец, умрял от естествена смърт, е, че той, преди да бъде погребан, е бил прескочен от котка, от кокошка или от друго някое животно или е паднала някаква сянка върху него. Твърде често като причина се изтъква греховността на мъртвеца. Интересно е вярването, че хората, които умират много стари, след смъртта си винаги вампирясват. Вампири стават и хора, чиято смърт е била неестествена -- обесени, удавени, убити.

Разказите и анекдотите за вампири из българските села са извънредно много. Може с право да се каже, че няма село, в което да няма по няколко такива предания, които често са свързани и с определени, известни на разказвачите лица; те често са техни роднини, близки, познати.

Представите за външния вид на вампирите са разнообразни. Вампирът се явява във вид на човек или на разни животни. Явява се винаги нощем. Той обича да произвежда шум по таваните. Чупи и обръща съдини, язди и измъчва добитъка. Записано в Родопите свидетелство гласи, че вампирът всяка нощ изпъждал кравите. Фучал като чекрък. Праните дрехи, които били слогани в една каца, всяка нощ ставали кървави. Всички в селото се бояли да спят вече по домовете си. Когато отишли на гроба, намерили ей толкова голяма дупка. Тогава направили питки с мед и ги сложили на кръстопътя извън селото. И оттогава го нямало вече.

Сред представите и вярванията за вампира е и това, че вампирите са страхливи същества. Те се боят например от шипка. Затова до мъртвеца слагат шипкова пръчка, та да го убодят, когато започне да вампирясва. Вярва се, че кучетата, родени в събота могат да виждат нощем вампирите. На много места също така вярват, че вампирите се боят от вода и огън.

Вампирите са наивни и могат лесно да бъдат измамвани. В Бели Искър, Самоковско изпратили един вампир уж на сватба. Излъгали го и го качили на една кола, изпрегнали волювете край селото и оставили там колата. През нощта дошъл вълк и го изял. И в Говедарци, Самоковско вярват, че вълците обичали да давят вампирите. Банатските българи пък смятат, че вампирът обичал да яде пръст. Затова преди стотина години, когато върлувал вампирът, някой си Бегов, роднините му го подмамили с един чувал пръст от гроба му, като му пускали по пътя малко от нея. Така го отвели до реката и хвърлили чувала с пръстта в нея. Вампирът скочил след него и се удавил във водата.

Вампирът прави пакости обикновено до четиридесет дена и ако дотогава не се унищожи, той се окостенява и става още по-страшен. Доживее ли до шест месеца, вампирът получава плът и става човек, какъвто е бил и преди смъртта си, само че няма нокти. Такъв окостенен вампир отивал да живее далече в друго село, където не го познават, и там се занимавал с

търговия и занаят. Той се жени, както всички хора, и има деца, които после стават “вампирджии”, защото могат да виждат вампирите и да ги убиват. Такива вампири ставали много пакостливи, ако преживеели до три години. Широко разпространено е вярването, че другояците често стават вампири.

Страхът от вампирите е много голям у народа. Чуе ли се, че еди-кой си е станал вампир, всички изтръпват от страх, дори из околните села.

В много случаи отстраняването на вампирите става чрез плашене. По вратите на къщите слагат черепи от животни, от които вампирите се плашат и не влизат. Другаде окачват по вратите слънчоглед или правят магия.

На някои места вярват, че вампирите ходят само зимно време. Първата гръмотевица ги унищожава.

В Ботевградско разпъждали вампирите, като окачвали на вратата на къщата сито и решето и казвали: “Когато вампирът преброи всички тези дупки на ситото и решето, тогава да влезе вътре.” Вампирът не можел никога да ги преброи: той винаги се обърквал при броенето, а щом се съмнело, той бягал от светлината. Ако се случело да му се каже името тъкмо когато петлите паят през нощта, той ставал на пихтия.

Адаптирано от Христо Вакарелски, Български погребални обичаи, София, 1990.

Folk costume map of southeastern Bulgaria, Ethnographic Museum, Nesebär

GLOSSARY

анекдот	anecdote	изчервявам се / изчервя се	blush, turn red
бой се от бягам	be afraid of run, run away; avoid	изчервявам се / изчервя се	declarative indicative mood
вампи́р вампи́рджи́я вампи́ря́вам а́дру́гиден во́л	vampire vampire fighter turn into a vampire on the next day ox	ка́ца киломе́тър кле́тка кръстопа́т, -ят кърна́в	cask, vat kilometer cage crossroads bloody
върлу́вам вя́рване (pl. -ния)	outside, external rage, run rampant belief	кърна́в	hazelnut
граница грехо́вност гро́здобер гро́зен грьмо́тевица гу́щер	state, indicate; intend, prepare border; limit sinfulness grape harvest ugly, hideous peal of thunder lizard	маѓия ма́ймунa ма́хам с ръка́ махму́рлия (съм) ме́д, -ът мъртве́ц	magic, sorcery monkey, ape wave one's hand [have] a hangover honey dead person, corpse
да́вя джа́мля доживя́вам / доживе́я другове́рец	drown; suffocate mosque live to see person of another faith	на въ́здух на́връх нади́гам се / нади́гвам се	in the open air everywhere rise
ду́пка	hole, gap	на́връх нади́гам се / нади́гвам се	naive, guileless mood (in grammar) drink heavily, booze
е́й то́лькова	this much (conversational device)	наса́м насто́явам / насто́я насто́явам / насто́я некро́пол но́щем	this way, over here insist unnatural necropolis at night
заведе́ние	establishment, public place	обви́нение обе́свам / обе́ся обръ́щам / обръ́на обръ́квам / обръ́кам	accusation hang (by the neck) turn, turn over confuse, perplex, bewilder, frustrate
затво́р зла́то	prison; imprisonment gold	обясне́ние ока́чвам / окача́ (-иш) окосте́нявам / окосте́ня	explanation hang, suspend take skeletal shape
изма́мвам / изма́мя изма́чвам / изма́ча (-иш) изнена́двам изпрева́рвам / изпрева́ря изпря́гам / изпря́гна изпъ́ждам / изпъ́дя изтръ́пвам от стра́х	deceive; betray torment take by surprise outrun; anticipate unharness chase away get shudders down one's spine	отве́ждам / отве́дя отстра́нявам / отстра́ня	lead off, take away remove, eliminate

Двайсет и четвърти урок / Lesson 24

пазач	guard, keeper	служа войник	do military service
пакост	mischief, harm	слънчоглед	sunflower
пакостлив	mischievous, naughty	спътничка	fellow traveler (female)
петел (<i>pl.</i> петли)	cock, rooster	среднощ	middle of the night
пиекъл	cake, flat loaf	стотина	a hundred or so
пикетин	jelly; pulp	страхлив	cowardly, timid
плът, -та	flesh, body	съдина	vessel, container; pan
повелително	authoritative	съмва се /	dawn, day breaks
наклонение	imperative mood	съмне се	
подмамвам /	entice, lure	(3rd person)	
подмамя		същество	being, creature
подпалвам / подпала	set fire to, ignite	съществувам	exist
подслушвам /	eavesdrop		
подслушам		таван	ceiling; attic
правя пакост	make mischief, cause damage	твърде	rather, very
		търговия	trade, commerce
предание	legend	убивам / убия	kill, murder
предисторически	prehistoric	убождам / убода	prick, stab
предреждам /	decide in advance,	удавам / удавя	drown
предреша (-иш)	predetermine	уж	as if, ostensibly
представа	notion, concept	универсален	universal
преизказвам	renarrate, retell	унищожавам /	destroy, annihilate
преизказно	renarrated mood	унищожа (-иш)	
		условен	provisional
преразглеждам /	reconsider,	условно	conditional mood
преразгледам	re-examine		
произвеждам /	produce, make; cause		
произведа		фуча (-иш)	whiz; rage
пръст, -та	earth, soil	халва	halva, sesame candy
работнически	workers'; labor (<i>adj.</i>)	ЦУМ = Централен	Central universal store
разказвач	narrator, storyteller	универсален	(department store)
разкопки	excavations		
разпъждам / разпъдя	drive away, disperse	чекрък	spinning wheel
разчужвам се /	get out, get around	череп	skull
разчуя се		чувал	sack
решето	screen, colander	чупия	break
ръководство	leadership		
с часовé	for hours	шипка	wild rose; rose hip
самолéтен	airplane (<i>adj.</i>)	шипков	of wild rose; made of
сгужвам се /	huddle together		rose hips
сгужа се (-иш)			
сémка	seed	явявам се / явя се	appear, show up
сéто	sieve	яздя	ride, straddle
служба (-иш)	serve, work		

CULTURAL COMMENTARY

Religion: mosques and churches

During the Ottoman period, there were many mosques in Sofia. The main one, located near the main department store (Централният универсален магазин, or ЦУМ), still functions as a mosque. Most others now serve other purposes. The mosque referred to colloquially as the "black mosque" (черната джамия) has been transformed into the Orthodox church of Свети седмочисленици (The Holy Seven, by whom are meant Cyril, Methodius, and the five of their disciples who worked in Bulgarian lands in the 9th and 10th centuries -- Kliment, Gorazd, Naum, Sava, and Angelarij). Another now houses the archaeological museum of Sofia (one of whose central exhibits is a large stone-wall carving of the "Thracian horseman"). Many Bulgarians are only dimly aware that some of these buildings once were mosques, and few of them remember which building was which mosque.

History: Georgi Dimitrov

Georgi Dimitrov (Георги Димитров, 1882-1949) is best known to Bulgarians as the central figure of the Communist party, and as the leader of his country after the Communists took power. After his death in 1949, a mausoleum was built in downtown Sofia across from the previous Tsar's palace, where he lay in state under honor guard, embalmed after the manner of Lenin in Moscow. After the fall of the socialist regime, his body was removed and given a normal burial, and the mausoleum was torn down.

Dimitrov had been politically active since 1902, when he joined the Bulgarian Workers' Social-Democratic Party (Българска работническа социал-демократическа партия, БРСДП). This party, which had been formed in 1891 by Dimitar Blagoev (Димитър Благоев, 1856-1924), split in 1903 into two wings. Dimitrov allied himself with the more radical wing, which eventually became the Bulgarian Communist Party. After the government put down the anti-fascist uprising which he helped lead in 1923, Dimitrov went into exile; he lived in Europe between 1923 and 1934, and in the USSR between 1934 and 1945. During 1942 he helped found the Fatherland Front (Отечествен Фронт), which was first a resistance movement to Bulgaria's Axis-sponsored government and later the core of Bulgaria's socialist government.

Dimitrov became world-famous for his role in the Reichstag fire of early 1933. Accused by the Nazis of having conspired with other Communist leaders to burn the Reichstag, Dimitrov conducted his own defense at the trial. By skillful argumentation, he outwitted the Nazi prosecution and won acquittal.

Archaeology: recent excavations

Bulgaria is rich not only in settlements from early historic times (Thracian and Byzantine) but also from prehistoric times. In recent years, archaeologists have been excavating numerous important sites. The largest efforts, by a joint Bulgarian-Austrian team, have been devoted to the Neolithic tell-settlement of Karanovo (Караново), located near Nova Zagora (Нова Загора) in central Bulgaria. Other important excavation efforts have included those at the Bronze Age site of Yunatsite (Юнаците) in southern Thrace (by a joint Russian-Bulgarian team) and the Eneolithic site of Durankulak (Дуранкулак) on the northern Black Sea coast. Excavations in southwestern Bulgaria include a significant Neolithic site at Kovachevo (Ковачево), where a French-Bulgarian team has been working; another smaller site in the same area is in the Struma river valley on the Greek border at Topolnitsa.

Geography: citation of place names; local food and drink

For ease of orientation, village names are cited together with the name of the larger town identifying their location. Thus, Говедарци, Сăмоковско means the village of Govedartsı in the region of Samokov. It is parallel to the practice of naming a city together with its state in the U.S., e.g. Laramie, Wyoming.

Samokov (Сăмоков) is a town in southwestern Bulgaria and Yablanitsa (Ябланица) is a town in northwestern Bulgaria, in the Balkan mountains. Bulgarian folk wisdom claims that the best yogurt and halva (халва, or sesame candy) are made in Yablanitsa, that the best outdoor grills are in Samokov, and that the best beer, Zagorka (Загорка), is that made in Stara Zagora.

Folk belief

Folk tradition believes that Death will take children whom she finds attractive. For this reason, village children were often given names that were meant to horrify or repel. Examples of such names are Groza or Grozyo (Гро̀за or Гро̀зѝо, related to the word гро̀зен “ugly”), Strashimir (Стра̀шимѝр, which includes the word стра̀х “fear”), and Vulko or Vulkana (Вѝлко or Вѝлка̀на, derived from вѝлк “wolf”, an animal who was generally feared).

Folk belief is very alive in Bulgaria. Many in the villages (and not a few in towns as well) will insist that certain legends recount events that “actually happened”. Ethnographers have researched and described these beliefs in detail, taking care to identify the geographical sources of the particular variations. One belief common both among the folk and in the Orthodox religion is that the soul of the departed stays close to its mortal remains for forty days, and only then makes the transition to the “other world”. Many rituals are necessary during this period to protect both the recently-departed soul and those left behind. It is believed that if these rituals are not properly observed, the soul can be locked forever in the intermediate zone and---willingly or not---cause harm and havoc. Another common folk belief, connected with the widespread conviction that vampires exist, is that certain individuals are born with sufficient knowledge of vampires to be able to fight and outwit them

Church of the Holy Seven (Sveti Sedmochislenici), Sofia

LESSON 25

DIALOGUE

Тй си бил голям кавалёр!

Таня: Хрумна ми една идея. Защо да не отидем всички заедно на Витоша?
Тъкмо и мъжът ми казваше, че в неделя щял да бъде свободен.

Камен: Аз ще покажа на Боби морените. Боби, събуди се! Не се ли наспа?
Утре отиваме на Витоша!

Надка: А аз ще покажа на леля Джули куклите си. Мамо, нали ще ги
вземем всичките с нас?

Таня: Само те ще са ни кусурът на Витоша. Ще ги вземем, ако обещаеш ти
да си ги носиш самá.

Камен: Слушай я ти нея какво обещава. Ще обещае, пък после като види
зор, ще каже, че не била обещавала, и ще ти ги даде на тебе да ги
пoнeсиш.

Павлина: А ти няма ли да помогнеш на сестричката си да си носи куклите?

Камен: Те са нейни, тя да си ги носи. Аз ще нося Боби, ако се е уморил.

Милена: Тй си бил голям кавалёр, бе Камене. Ако един ден като пораснеш,
толькова помагаш на жена си, горко ѝ.

Камен: Ако е руса, ще ѝ помагам.

Таня: Джули, трябва непременно да доведете и Дейвид.

Джули: Не знам дали ще иска да дойде. Той разправяше, че наскоро си бил
чупил крак. Лесно се уморявал. Не можел дълго да ходи пеша.

Веселин: Сигурно го е казал като оправдание, за да седнете в някое
заведение.

Милена: Ей, амá сте лоши. Веднъж му се е случило на момчето да
попрекали с червеното вино и веднага му излезе слава че бил голям
пияница.

Димитър: Тй си била много демократична като става дума за чужди хора. А
ако бях аз, кой знае как щеше да ми триеш сол на главата.

Павлина: Ама Митенце, ти нали не пиеш. В нашето семейство не се е случвало да има мъже пияници.

Димитър: А жени?

Павлина: Какви са тези приказки! Леля Марийка, Бог да я прости, обичаше да си сръбне едно ликьорче, като ѝ дойдат гости... Но не повече.

Димитър: А после по цял ден спеше, уж че я боляла главата.

Павлина: Да, тя страдеше горкичката от страшно главоболне.

Таня: Откога мечтая аз да отидем на Витоша. Ще вземем с нас одеяла. Ще направим шишчета, салатки. Децата ще глътнат чист въздух, а ние ще си поприказваме, ще си починем. А то все работа, работа. Работата край

Джули: Аз мислех, че вие предлагате да се качим на Черни връх с по една раница.

Павлина: Ако ще ходим на Черни връх, аз не мога да дойда. Докторите не ми разрешават да се преуморявам.

Таня: Ако ще е на Черни връх, ще е с лифта. И децата бързо се уморяват.

Димитър: Какво се разбираме тогава?

Таня: Хайде да се срещнем утре в осем часа на последната спирка на петицата в Княжево.

Милена: Добре. Ние ще сме там и тримата, нали майко?

Павлина: Щом настоявате. А сега е време да си вървим.

Таня: И ние тръгваме. До утре.

GRAMMAR

25.1. The renarrated mood, continued

The renarrated mood expresses the speaker's desire to establish a certain distance from the information s/he is transmitting. This distancing can take different forms, and thus impart different meanings to a speaker's choice to use the renarrated mood. The most neutral meaning, which gives rise to the name of the mood itself, is that the content of the speech was heard from a third party and is being transmitted without any commitment as to its veracity.

Other meanings convey more emotional involvement on the part of the speaker. Sometimes s/he expresses surprise at a previously unknown fact; if the context permits, this usage can also convey an implied compliment. On other occasions the speaker conveys varying degrees of disbelief, which can imply irony, sarcasm and even bitterness. All of these meanings are, of course, quite dependent on the content of the speech and the context within which it is spoken. The point is that it is through the verbal form itself that the speaker expresses these emotions.

Some grammarians use the special terms "admirative" and "dubitative" for these meanings; the use of these terms will be discussed below.

25.2. Renarrated mood in 1st and 2nd person

To a certain degree, elements of this more "emotional" usage are present every time the renarrated mood is used in the 1st or 2nd person. The nature of reported speech is to report what some third party has said; the neutral renarrated usage is thus almost completely restricted to 3rd person forms. It stands to reason that it is somewhat unusual to speak in one's own voice (1st person) or to make a statement directly to someone (2nd person), while at the same time emphasizing one's refusal to take responsibility for the content of one's speech. When such statements are marked by the use of renarrated forms, one or another of the above emotional overtones is usually present.

This is not to say that one cannot "renarrate" 1st or 2nd person speech; the point is simply that it is difficult for such renarration to maintain a completely neutral tone. The following examples, for instance, in which speakers relate what someone else has said either about themselves or the person they are speaking to, also communicate a certain amount of disbelief on the part of the speaker:

Мáмо, глúпав ли сýм? Лýбен
кáзва, че сýм бýл глúпав.

Mama, am I stupid? Lyuben says
that I'm stupid.

Каквó? Щя́ла сýм да оти́да
послédна? Не é вярно!

What? [They say that] I'll be the last
one to go? That's not true!

Защó тóй кáзва тогáва, че не сý
билá готóва?

So then why is he saying that you're
not ready?

Двайсет и пети урок / Lesson 25

Билá съм заспáла по време на
кинóто.

I fell asleep during the film, is that
what you're saying?

Another common meaning, conveyed by 2nd person renarrated form, is surprise.

Ти си бѝл голя́м кавале́р.

Well, you're quite the gentleman!

Ко́лко си бѝл голя́м!

What a big boy you are!

Finally, the renarrated mood can convey the expression of irony or sarcasm. Depending on the degree of sarcasm, the appropriate speech intonation usually accompanies such usage. For example:

Ти си билá мно́го демократи́чна,
като ста́ва ду́ма за чу́жди хо́ра.

I must say, you're quite "democratic"
when it concerns other people.

One of the primary formal characteristics of the renarrated mood is that the 3rd person forms lack the auxiliary. Given the plethora of compound tenses in Bulgarian which consist of the L-participle plus an auxiliary, the use of the L-participle standing alone, as the main verb in a sentence, is very marked. This unaccompanied L-participle immediately communicates to a Bulgarian that the speaker intends to send a message which is in some way "distanced".

In the 1st and 2nd person, however, such marking is not possible: all renarrated forms are accompanied by auxiliaries. Formally, therefore, there is potential ambiguity. A student seeing paradigms in a book, or a printed word on a page, probably wonders how s/he is to know whether the words *ти си бѝл* mean "you were" (past indefinite) or "you are [said to be]" (present renarrated). In practice, though, there is little ambiguity, since the context usually indicates whether the appropriate "distanced" emotional overtones are present or not.

25.3. Renarrated mood of the past indefinite and past anterior tenses

<i>Past indefinite tense</i>			<i>Past anterior tense</i>		
	<i>indicative</i>	RENARRATED	<i>indicative</i>	RENARRATED	
<i>1st singular</i>	чѐл съм	бѝл съм чѐл	бѣх чѐл	бѝл съм чѐл	
<i>2nd singular</i>	чѐл си	бѝл си чѐл	бѣше чѐл	бѝл си чѐл	
<i>3rd singular</i>	чѐл е	бѝл чѐл	бѣше чѐл	бѝл чѐл	
<i>1st plural</i>	чѐли сме	били́ сме чѐли	бѣхме чѐли	били́ сме чѐли	
<i>2nd plural</i>	чѐли сте	били́ сте чѐли	бѣхте чѐли	били́ сте чѐли	
<i>3rd plural</i>	чѐли са	били́ чѐли	бѣха чѐли	били́ чѐли	

As in the case of most other renarrated forms, a single paradigm renarrates two different indicative tenses. The renarrated forms of the past anterior are identical with those of the past indefinite. Context gives the information as to tense.

Past indefinite

Часът бѝл започнал навре́ме, значи, Class started on time [so I hear]; that
часовникът ми изоста́ва. means my watch is slow.

Past anterior

Писмо́то ве́че билó присти́гнало, [He said] the letter had already arrived
кога́то аз се оба́дих по when I called.
телефо́на.

The renarrated auxiliaries бѝл and билó indicate to the listener that the speaker knows the information second-hand. From the context, the listener deduces that the verb form used by the quoted speaker in the first sentence was past indefinite indicative (започнал е), and that the verb form used by the quoted speaker in the second sentence was the past anterior indicative (бе́ше присти́гнало).

25.4. Renarrated mood of the future anterior and future anterior in the past tenses

Future anterior tense (affirmative)

indicative

RENARRATED

1st singular ще съм чѐл
2nd singular ще си чѐл
3rd singular ще е чѐл
1st plural ще сме чѐли
2nd plural ще сте чѐли
3rd plural ще са чѐли

щя́л съм да съм чѐл
щя́л си да си чѐл
щя́л да е чѐл
ще́ли сме да сме чѐли
ще́ли сте да сте чѐли
ще́ли да са чѐли

Future anterior tense (negative)

indicative

RENARRATED

1st singular няма да съм чѐл
2nd singular няма да си чѐл
3rd singular няма да е чѐл
1st plural няма да сме чѐли
2nd plural няма да сте чѐли
3rd plural няма да са чѐли

няма́ло да съм чѐл
няма́ло да си чѐл
няма́ло да е чѐл
няма́ло да сме чѐли
няма́ло да сте чѐли
няма́ло да са чѐли

Future anterior in the past tense (affirmative)

	<i>indicative</i>	RENARRATED
<i>1st singular</i>	щях да съм чёл	щял съм да съм чёл
<i>2nd singular</i>	щеше да си чёл	щял си да си чёл
<i>3rd singular</i>	щеше да е чёл	щял да е чёл
<i>1st plural</i>	щяхме да сме чёли	щёли сме да сме чёли
<i>2nd plural</i>	щяхте да сте чёли	щёли сте да сте чёли
<i>3rd plural</i>	щяха да са чёли	щёли да са чёли

Future anterior in the past tense (negative)

	<i>indicative</i>	RENARRATED
<i>1st singular</i>	нямаше да съм чёл	нямало да съм чёл
<i>2nd singular</i>	нямаше да си чёл	нямало да си чёл
<i>3rd singular</i>	нямаше да е чёл	нямало да е чёл
<i>1st plural</i>	нямаше да сме чёли	нямало да сме чёли
<i>2nd plural</i>	нямаше да сте чёли	нямало да сте чёли
<i>3rd plural</i>	нямаше да са чёли	нямало да са чёли

This final set of renarrated forms also corresponds to a pair of tenses in the indicative. As in the other instances, one must use context to know which tense is meant.

Future anterior

Много са самонадёяни -- щёли да са завършили строежа още преди Великден.

They're full of self-confidence -- they say that they will have finished building [it] by Easter.

Future anterior in the past

Няма да повярваш колко е нахален -- нямало да съм взёл и половината изпити, ако не бйл ми помогнал.

You won't believe how impudent he is -- [he said] I wouldn't have passed even half of my exams if he hadn't helped me.

The renarrated auxiliary phrases headed by щёли да and нямало да, as well as the renarrated auxiliary бйл, indicate to the listener that the speaker knows the information second-hand. From the context, the listener deduces that the original information of the first sentence was conveyed by a verb in the future anterior indicative tense (ще сме завършили), and that the original information in the second

sentence was conveyed by verbs in the future anterior in the past indicative (**нямаше да си взёл and ако не бях ти помогнал**).

Renarrated forms of these two tenses occur less frequently when the verb is affirmative. This is probably because of the degree of distancing necessary. To be able to use the future anterior (and the future anterior in the past), a speaker must envisage two completed actions in the future. The need to express yet further distance from such a sequence seems to create something of an overload. Consider the following example, spoken in the future anterior indicative by a workman:

<p>В сряда ще съм свършил повече от половината работа.</p>	<p>By Wednesday I'll have finished more than half the job.</p>
---	---

His pleased employer, retelling this to another, should theoretically use the renarrated future anterior form **щъл да е свършил**. Many Bulgarians, however, would be tempted to use the simple future renarrated instead. That is, they would retain the distancing of the renarrated, but relinquish the complex temporal distancing of the future anterior:

<p>Виж колко добре работи човекът -- в сряда щъл да свърши повече от половината работа.</p>	<p>Look how well this guy is working -- he says by Wednesday he'll finish half the job.</p>
--	--

In negative expressions, however, speakers tend to maintain the distinctions. This is probably because the idea of an action's *not* taking place before another one is more consistent with the distancing expressed by the renarrated mood. The same workman, for example, could also have said the following:

<p>Съжалявам, ама до сряда няма да съм свършил и половината работа.</p>	<p>I'm sorry, but I won't even have finished half the job by Wednesday.</p>
--	--

His disgruntled employer, retelling this to another, would almost certainly maintain the sequence of tenses required by the future anterior. That is, instead of collapsing the two into **нямало да свърши** (which would be parallel to the example given for the affirmative above), he would be more likely to say:

<p>Чу ли този мързеливец нашия бояджия -- до сряда нямало да е свършил и половината работа.</p>	<p>Did you hear what that lazy painter of ours said, that by Wednesday he won't even have finished half the job?!</p>
--	--

25.5. The "admirative" and "dubitative" moods

The terms "admirative mood" and "dubitative mood" refer to expressions of surprise or doubt, respectively, by means of renarrated forms. The term "dubitative" carries in it directly the idea of doubt, but the term "admirative" must be interpreted broadly: sometimes admiration is indeed meant, but more often the intended emotion is one of sarcasm or irony.

Although renarrated forms in the 1st and 2nd person usually express one of these emotions to some degree or another, 3rd person renarrated forms are more ambiguous. They can indicate simple transmission of information (without emotional overtone), they can indicate such transmission with emotional overtone added, or they can communicate simply "pure" emotional response.

The list below, phrased in the form of two sets of gradations, (2-4) and (5-8), gives most of the possible meanings of the renarrated forms. Varying degrees along each of the two scales are also possible. The terms "admirative" and "dubitative" have been applied by grammarians to all but usage (1).

- (1) report of someone else's words without emotion but with intent to stay neutral and noncommittal as to the truth value;*
- (2) report of someone else's words with caution, implying the need to be convinced further before accepting those words as true;*
- (3) report of someone else's words with considerable doubt, and intent to pass this doubt along to the listener;*
- (4) report of someone else's words with heavy irony or sarcasm, implying clear disbelief;*
- (5) pleasant surprise at a previously unknown fact, often intended as an implied compliment;*
- (6) strong surprise at a previously unknown fact, no other emotion present;*
- (7) strong surprise at a previously unknown "fact" together with unwillingness to accept this fact at face value; and*
- (8) highly negative, usually strongly sarcastic or ironic reaction to a supposed "fact" which can be (but is not necessarily) previously known.*

Here are examples of various "admirative" and "dubitative" usages. No attempt is made to classify them according to the above scale. In an (admittedly inadequate) attempt to translate these overtones into English, quote marks, or supplemental expressions like "would you believe", "now I ask you", have been

inserted into the English translations. Although the translations attempt to convey what the speaker meant in each case, the larger context is obviously crucial for the proper understanding of such sentences.

Веднѣж му се е случило на момчѣто ... и веднага му излѣзе слава че бил голям пияница.	Come on! It happens just once to the poor boy and then all of a sudden everybody "knows" he's a souse!
А после по цял ден спеше, уж че я боляла глава.	And then she'd sleep all day, because she "had a headache"!!
Чуй какво каза! Не бил чул. Възможно ли е такава нещo?	Listen to him! He says he "didn't hear". Now I ask you, is such a thing possible?
В това малко затънтено градче сервирали скариди!	Would you believe that in this backwater town they actually serve shrimp?!

The eight numbered meanings given earlier (which roughly cover the numerous possible interpretations of the renarrated mood) can all be subsumed under the general category of "distancing". Speakers may distance themselves from the neutral truth value of a statement in many different ways. It is up to each listener and speaker in any one speech situation to interpret the intended meaning correctly. Because so many different emotions are involved, it is well for the foreigner to listen and observe before trying to use these forms in the many different possible situations.

25.6. Forms expressing "stronger renarration"

The L-participle of съм (бил, билá, билó, били) is the auxiliary in the renarrated past indefinite and past anterior. For example:

Past indefinite renarrated

Тя билá прочела Война и мир.

She [said she]'s finished reading
War and Peace.

Past anterior renarrated

Той бил излязъл дълго преди
другите да напуснат.

He [said he] had gone out quite some
time before the others left.

The self-standing L-participle is also, of course, the renarrated form for both the simple present and past of съм. In 3rd person forms it stands alone, as follows:

<i>Present tense</i>			<i>Past tense</i>		
	<i>indicative</i>	RENARRATED	<i>indicative</i>	RENARRATED	
3 ^d sing. masc.	то́й е	то́й би́л	то́й бе́ше	то́й би́л	
3 ^d sing. fem.	тя́ е	тя́ би́ла	тя́ бе́ше	тя́ би́ла	
3 ^d plural	те́ са	те́ би́ли	те́ бя́ха	те́ би́ли	

In addition to these several meanings, the form **би́л** has begun to take on something like a life of its own: it can be added to *any* renarrated form to increase the degree of distancing. Although it is clear that this **би́л** conveys various of the stronger degrees of dubitativity and admirativity, Bulgarian grammarians call it simply a "form of stronger renarration" (*форма за по-силно преизказване*).

Here is an example of the gradation from the most direct witnessed through the degrees of distancing to the "strongest" form of renarration:

Imperfect indicative

По́мниш ли Ива́н? То́й пи́шеше
на́й-добре́ в класа́.

Do you remember Ivan? He's the
one who wrote the best [essays].

Intention of the speaker: to identify Ivan, and to stress the reliability of his information, which he has first-hand.

Generalized past

От вси́чките учени́ци в класа́
Ива́н е пи́шел на́й-добре́.

Of all the students in the class, Ivan
used to write the best [essays].

Intention of the speaker: to make a simple statement without any specification as to its source, other than to imply that the source is reliable. (For the forms of the generalized past, see Lesson 29.)

Neutral renarrated imperfect

По́мниш ли Ива́н? То́й пи́шел
на́й-добре́ в класа́.

Remind me who Ivan was -- the one
they say was the best writer.

Intention of the speaker: to get identification of Ivan, and to mark lack of involvement on his part by stressing that he is quoting from another source.

Renarrated imperfect marked for "stronger" renarration

Dubitative/admirative

По́мниш ли Ива́н? То́й **би́л**
пи́шел на́й-добре́ в класа́!

You remember Ivan, don't you -- the
one who was the "best" writer!?

Intention of the speaker: to stress his opinion, through the means of emotion and sarcasm, that Ivan was in fact one of the least talented in the class.

There is thus a three-way gradation of distancing possible in the narration of events in the present or imperfect, and a four-way gradation possible in the narration of events in the aorist.

Consider the following sets of sentences: in each case the literal translation is the same. The added meanings, conveyed in each case simply by the choice of verbal form, are:

- (1) *I see or saw this happen.*
- (2) *I see or saw evidence to convince me that this happened.*
- (3) *I've heard this said.*
- (4) *I've heard this said – but I don't believe it.*

Present

(1) Тя работи 8 часа без почивка.	She works 8 hours straight.
(3) Тя работела 8 часа без почивка.	
(4) Тя била работела 8 часа без почивка.	

Imperfect

(1) Тя работеше.	She was working.
(3) Тя работела.	
(4) Тя била работела.	

Aorist / Past indefinite

(1) Той свърши всичко.	He finished everything.
(2) Той е свършил всичко.	
(3) Той свършил всичко.	
(4) Той бил свършил всичко	

Version (4) within the final example is ambiguous: it can be either the “more strongly renarrated” aorist or the neutral renarrated past indefinite or past anterior. Intonation and context are usually sufficient to distinguish which is meant.

25.7. Review of the renarrated mood: the general concept of “distancing”

The nine different Bulgarian indicative paradigms correspond to five different renarrated paradigms. The following chart summarizes these correspondences. The tenses are given in pairs to emphasize the fact that the renarrated mood collapses each of these pairs into a single form. Only the aorist tense stands outside this grouping.

For brevity's sake, only the 3rd singular (masculine) forms are given. In addition, while some tenses occur almost exclusively with perfective verbs, the same (simplex imperfective) verb, *чета*, is given throughout for clarity of comparison.

**TENSE VS. MOOD IN BULGARIAN:
TEMPORAL DISTANCE VS. "INVOLVEMENT DISTANCE"**

	X INDICATIVE	Y RENARRATED
A. present	четé	четя́л
B. imperfect	чете́ше	
A. future	ще четé	щя́л да четé
B. future in the past	щеше́ да четé	
A. future anterior	ще е чéл	щя́л да е чéл
B. future anterior in the past	щеше́ да е чéл	
A. past indefinite	чéл е	би́л чéл
B. past anterior	беше́ чéл	
■ aorist	чéте	чéл

The grouping of pairs is by no means accidental; indeed, it is highly significant. Each of the pairs marked A and B exemplifies an instance of temporal distancing. Moving vertically in the chart (from A to B) means to move into a more "past" time frame. However, when one moves horizontally in the chart (from X to Y, or from tense to mood), this temporal distinction is lost. In other words, a move from the indicative to the renarrated (from X to Y), requires that one relinquish the ability to move between present and past (from A to B).

Both directional shifts represent types of distancing, therefore. Temporal distancing (from A to B) is inherent in all languages which express verbal tense. All these language express it in grammatical terms; some languages, such as English and Bulgarian, are capable of expressing very fine shades of temporal distancing.

Involvement distancing (from X to Y) -- whether it concerns doubt, surprise, irony, sarcasm, or simple non-commitment -- is also common in languages, but it is not always expressed in grammatical terms. Languages such as Bulgarian, which express both temporal and involvement distancing grammatically, tend to have very complex verbal systems. It is not surprising that a speaker's choice to express distancing of involvement (i.e. to use the renarrated mood) will require him to override certain of the fine points of temporal distancing. What is intriguing is that the mechanics of "temporary temporal override" are so systematic and elegant.

EXERCISES

I. Someone has said the following to you. Retell it to another person, indicating your surprise or disapproval.

Братовчед ми ще ходи на почивка на морé с приятели. Ще живеят в кáмпинг на палáтка. Ще си гóтвят самí: ще ловят риба и ще я пържат на скара. От магази́на ще купува́т са́мо хля́б и ви́но. Ще плу́ват и ще лежа́т на пла́жа по ця́л де́н. Какви́ безде́лници! Жени́те им ще копа́ят през това́ вре́ме в ово́щните гради́ни.

II. Retell the following to another, emphasizing that you are not a direct witness.

На́шата страна́ е ве́че моде́рна. Всичко́ това́ несъ́мне́но влия́е на хо́рата, кога́то креща́ват сво́ите вну́чета на дя́довците и ба́бите. От една́ страна́, та́зи тради́ция трябва́ неизме́нно да б́де спа́звана, а от дру́га страна́ -- тя разу́мно трябва́ да б́де модернизирана с о́глед на но́вата обста́новка. Ё́то интере́сни, оригина́лни при́мери:

1. Дядото йма́ звани́ето “Геро́й на социалисти́чески́я тру́д”, а вну́чката е крѣстена Гертру́да.
2. Ба́бата мно́го рабо́ти по ОФ ли́ния, вну́чката ще но́си досто́йно име́то си Офе́лия.
3. Дядото е Ла́мби, а вну́чката ще крѣстят Еле́ктра.

(ви́ц от 1987 г.)

Кирил Васи́лев, 45 години ви́цове, София, 1990.

SAMPLE SENTENCES

1. Ти́ си би́л голя́м лъже́ц, бе!
2. Гледа́ше ме в очите́, мо́ля ти се, и ме лъже́ше, че ви́наги ме би́л защита́вал от напа́дките на коле́гите.
3. Щя́ла билá да ста́ва киноактри́са! Вятър ра́бота!
4. Тя́ закъ́сняла, защо́то си билá забра́вила портмо́нето вкѣщи и се нало́жило да се връ́ща да го вземе́.
5. Кога́то спекта́кълът запóчна, не́го го нямаше. То́й уми́рал за едно кафе́ и ўж за ма́лко вля́зъл в кафене́то сре́щу теа́търа. Та́м оба́че сре́щнал позна́ти и съвсе́м забра́вил, че ни́е го ча́каме ту́к.
6. Те́ вси́чки твърдѣ́ха, че били́ “проти́в”, но като дойде́ вре́ме да гласу́ваме, гласу́ваха “за́”.

7. Радиацията била предизвиквала рак.
8. Когато го обвиниха в плагиатство, той заяви, че бил написал книгата още преди много години и я бил давал на много колеги да я четат.
9. Твърди се, че това били негови думи, но аз мисля, че ги е казал Мърк Твен.
10. Ти чул ли си, че те били направили вече филма, за който ставаше дума?
11. Вярно ли е, че белият хляб вредял на здравето?
12. Не можел да чуе за месó, а ходи тайно да си прави сандвичи с шунка, когато мисли, че никой не го вижда.
13. Цените на самолетните билети щели да се увеличат до следващата седмица.
14. Тя разказва на всички, че била прочела цялата руска класическа литература.
15. Потърсих го в кабинета му и видях само разхвърляни книги. Зарязал е работата и си е тръгнал.
16. Няма да повярваш какъв номер им е направил той вчера! Зарязал работата и си тръгнал.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. Why, you're a real lazy bones! You supposedly work so much (at least you claim to), but I can see from the results of your work that you didn't do a thing this weekend. For shame!
2. He is always telling lies about me. Supposedly I spend every evening in bars and never do my homework.
3. He wasn't going to have eaten all the sandwiches before we got home. He just "suddenly got very hungry" while we were in town and now there are no sandwiches left for us. Like he didn't know the whole time that he would eat them all!
4. She says she won't even have started the lesson by next week.
5. He didn't eat all the snacks! Hah! I suppose that cat ate them all then!
6. The bus was supposed to have arrived an hour ago. What has happened to it?
7. It won't be the slightest problem for him to translate that book, since he -- supposedly -- knows English so well.

READING SELECTION

Хитър Пётър и ламята

Един път Хитър Пётър отишъл в гората да яде череша. Тъкмо почнал да яде и се задава една ламя. Хитър Пётър се уплашил и приклепнал до дървото, да не го види ламята. Но тя го видяла и се провикнала:

-- Ей, побратиме, ти какво правиш тук?

-- Ами, череша ям.

-- Хайде заедно да ядем, да видим кой ще изяде повече, -- рекла ламята.

Тя хванала черешата за върха, навела я и почнала да яде наред: череша, шума, клонки. Хитър Пётър държал същия клон и едва преглъщал. Когато изяла всичко по върха, ламята пустила клона, за да хване друг. Клонът се изправил и хвърлил Хитър Пётър далече върху един храст. Изпод храста изскочил заек. Хитър Пётър хукнал през глава, дето му очи видят, за да избяга от ламята, но тя го съгледала и тръгнала след него. Настигнала го и рекла:

-- Ей, побратиме, ти си бил голям юнак! Такъв скок и аз не можах да направя.

Хитър Пётър се поусмихнал и скройл лъжата:

-- Ами, видях, сестрице, она заек и скочих да го хвана, но той избяга.

Седнали и ламята го попитала откъде има така сила да скача. Хитър Пётър рекъл:

-- Аз съм кален и съм много силен. Ти можеш ли да стиснеш камък така, че да пусне вода?

Ламята сграбчила един камък и го стиснала така, че той станал на прах. През това време Хитър Пётър извадил от торбичката си една бучка сирене, стиснал я и от нея потекла вода.

-- Е, кажи сега, кой е по-голям юнак?

Ламята се изплашила. Преди да си тръгне, тя поканила Хитър Пётър някой ден да ѝ гостува и да ѝ разкаже как е станал толкова силен, като намислила да го убие.

Хитър Пётър не искал ламята да си помисли, че той се страхува от нея и да му напакості и отишъл на гости. Ламята сварила един вол, сложила го на масата и рекла:

-- Ха да видим кой ще изяде повече!

Почнала да кърши цели бѹтове от вола и да яде. Не след дълго, когато вѹлтът се свършвал, пред ламята се натрупала камара кости, а пред Хитър Петър имало само няколко кокалчета.

Хитър Петър почнал да я лѹже:

-- Я виж, сестро, ей там на оная планина она черен ѹблак. Това е голѹмият ми брат.

Докато ламята се взирала към ѹблаците, Хитър Петър привлякъл всѹчките кости пред себе си. Когато ѹмѹли чиниите, Хитър Петър казал:

-- Я виж сегѹ кой е изял пѹвече!

Ламята се уплашила ѹще пѹвече от него, като видяла колко е голяма неговата камара с кости в сравнение с нейната. Уплашила се и твърдо решила да го убие.

Вечертѹ лѹгнали да спят и ламята веднага захъркала, а Хитър Петър се повъртѹл и по едно време станал от леглото, изскѹчил навън, донѹсъл камъни и ги завѹл със завѹвките си. После излязъл навън и се сгѹшил до стената.

По едно време ламята се събѹдила и станала. Взела една брадва и започнала със всѹчки сили да ѹдря по камъните. Направила ги на прах. След това си лѹгнала и пак заспа. Хитър Петър тихичко влязъл, разчѹстил строшените камъни и си лѹгнал. Когато ламята се събѹдила сутринта и видяла Хитър Петър да седи на леглото си и да се прозява, тя не могла да повярва на очите си.

-- Добро ѹтро, сестро, -- рѹкъл тѹй. -- Ти как спа? ѹз цяла нѹщ не мѹгнах. Мнѹго бѹлхи имаш, хапаха ме цяла нѹщ.

Ламята преглѹтнала от страх и решила да си признае:

-- Така и така, ѹз бях решила да те убия. Право да ти кажа, страх ме е от тебе. Как си могъл да станеш толкова силен?

-- Ами, нали ти казах, калил съм се, -- рѹкъл Хитър Петър.

-- А не може ли и ѹз да стана силна като тебе?

-- Може, -- рѹкъл Хитър Петър. -- Трѹбват само два казана с вода, единият с вряла вода, а другият със студѹна. Трѹбва два-три пъти да се топнеш тѹ в единия, тѹ в другия казан. ѹз така съм се калил.

Когато ламята пригѹтвила всѹчко необходимо, Хитър Петър казал:

-- Хѹйде! Скачай!

Ламята скѹчила във врялата вода, попарила се и умряла. Оттогава вече няма ламѹ!

(Народна приказка)

GLOSSARY

безделник	idler, indolent	каля́вам / каля́	hardened, seasoned
бра́дѡ	leg, round; thigh	каля́вам / каля́	temper, harden
бу́т	small lump	ка́то ви́ди зѡр	heap, pile
бу́чка	flea	кафе́не	when it gets hard
бу́лѡ		киноакт́риса	cafe, coffeehouse
		класи́ческа	movie actress
взи́рам се / взра́ се	peer	ли́терату́ра	"the classics"
вли́я	influence	ли́н	branch
ви́тър ра́бота!	nonsense, baloney	кло́нка	twig
		кръща́вам / кръ́стя	christen, name
главобо́лие	headache	кусу́р	fault, flaw
гласу́вам	vote	кусу́рѣт ни е	that's the last straw
гласу́вам за	vote in favor of	къ́рша (-иш)	camping site
голя́м лъ́жец	consummate liar, swindler		break; wring
госту́вам	stay with, visit	ла́мѡ	dragon
госту́ва ми	s/he's staying with me	ли́кѡр	liqueur
		лъ́жец	lie, falsehood
де́то (ог кѡде́то) ми	wherever my feet		liar
очи́ ви́дят	lead me	мечта́я	dream, yearn
достѡен	worthy, just	ми́гвам / ми́гна	wink
достѡ́йно	with dignity	ми́р, -ѣт	peace
		модерни́зирам	modernize
ѡй та́м	all the way over there	мо́реѡ	moraine
		мързели́вец	lazy person
зави́вка	blanket, wrap	нами́слям /	set one's mind to
зада́вам се /	come into view	на́пако́стявам /	harm, injure
зада́м се (-даде́ш)		на́пако́стя	
за́рѡзвам /	abandon, give up	на́пра́вя на пра́х	reduce to dust
за́режа (-ѡш)		наре́д	in succession
за́тънѡто гра́дѡе	obscure, desolate	насп́ивам се /	have enough sleep
захър́квам /	godforsaken burg	наха́лен	insolent, impudent
захър́кам	start snoring	наха́лен	constantly, always
зая́вявам / зая́вя	declare, announce	несъ́мне́но	undeniable
за́ѡне	rank, title		without question
зо́р	effort; need	обви́нявам /	accuse, blame
		обви́ня	
избѡ́гвам / избѡ́гна	escape, avoid	обви́нявам в	accuse of
изоста́вам / изоста́ѡа	lag behind, be slow	обста́нѡвка	situation, context
изпла́швам се /	be afraid	ѡво́щѡа гра́диѡа	fruit orchard
изпла́ша се (-иш)		ѡво́щен	fruit (adj.)
изпо́д	from under	ѡгле́д	view, inspection
изпра́вям се /	stand/straighten up	ѡми́там / ѡме́ѡ	sweep clean
изпра́вя се			
изска́чам /	jump out		
изска́ча (-иш)			
кавалѡ́р	cavalier; gentleman		
каза́н	cauldron, vat		

Двайсет и пети урок / Lesson 25

оправдaние	justification	с oглед на	with an eye to
Отечествен Фронт	Fatherland Front	самонадеян	self-reliant;
ОФ-линия	party line of the		presumptuous
	Fatherland Front	сгpабчвам /	clutch, grasp
	coalition	сгpабча (-иш)	
пaлaтка	tent	скарида	shrimp
петица	No 5 tram or bus	скoк	jump, leap
плагиа́тство	plagiarism	скроя́вам / скроя́	cut out; concoct
по време на	during	сла́ва	reputation
пoбpáтим	blood brother	спектáкъл	performance, show
повъртя́вам се /	rotate, hang around	сравне́ние	comparison
повъртя́ се	for a while	строша́вам /	break, smash
пoмисля́м си /	think it over	строша́ (-иш)	
пoмисля́ си		сгpлeжда́м /	notice, catch sight of
пoпáря́м / пoпáря	steam, scald	сгpлeдам	
пoпpeкáля́вам /	overdo		
пoпpeкaля́		тáен, тáйна	secret, covert
портмoнe	purse, change-purse	тoпвaм / тoпнa	immerse, dip
пoуcмíхвaм се /	smile faintly	тpия	rub
пoуcмíхнa ce		тpия [на някoгo]	haul [someone] over
пpáх, -ът	dust	coл на глaвáтa	the coals
(pl. пpaxoвe)		тpуд, -ът	labor, work
пpеглът́вам /	swallow down, gulp		
пpеглът́нa		уплáпвaм се /	take fright, be scared
пpедизв́йквaм /	cause, evoke, induce	уплáшa ce (-иш)	
пpедизв́йкaм			
пpезглaвa	headlong	фpóнт	front; facade
пpикля́квaм /	squat		
пpиклeкнa		нá	now, well ; ha
пpови́квaм се /	exclaim, call out	хитър	sly, clever
пpови́кнa ce		хpумвa / хpумнe	occur
пpозя́вам се /	yawn	(3rd ps. only)	
пpозия́нa ce		хpумнa ми eднa	I just got an idea
пpoтíв	against	идeя	
		ху́квaм / ху́кнa	bolt, dart off
paбoтaтa кpáй нýмa	[there's] no end of		
	work	чáс, -ът (pl. чacoвe)	class
paдиaция	radiation	чepéшa	cherry tree
paзúмнo	judiciously, sensibly		
paзчúствaм /	tidy up, clear away	шишчe	skewer; grilled meat
paзчúстя			on a skewer
paк	cancer	шyмa	foliage, leaves
pyc	blond, fair		
		юна́к	hero, brave fellow

CULTURAL COMMENTARY

Geography: Vitosha

Although Mount Vitosha is not a glacial formation, its flanks contain many piles of rocks which look like glacial moraines; they are thus commonly called морените. These pseudo-moraines are among the various sights and landmarks on this extremely popular site. The chair lifts and gondolas which take skiers up to the summit in winter also operate in summertime. Hardy visitors climb up via one of the many paths; a common outing is to take one of the lifts up and then to walk back down.

Names

It is traditional to name children after grandparents. Names thus have a tendency to alternate through the generations. This is seen graphically in the case of full legal names, which are obliged to repeat the father's name (in the possessive form) as a middle name.

Grandfather:	Ivan Petrov [Rakovski]
Father:	Peter Ivanov [Rakovski]
Son:	Ivan Petrov [Rakovski]

Of course, since there are two sets of grandparents, this pattern can be shifted. Nevertheless, custom heavily favors the paternal line.

The shortened form of the Greek name Haralampios has been taken into Bulgarian as Lambi (Ламби). The loanword for "lamp" has also been borrowed into Bulgarian from Greek. In the dialects nearest to the Bulgarian-Greek border, the [p] sound is pronounced as [b] in both words.

Political history: socialist government (and jokes)

The anti-fascist enemies of Bulgaria's Axis-sponsored government were organized together into the "Fatherland Front" (Отечествен фронт), usually abbreviated "OF" (ОФ). The political stance of this coalition "party" was referred to as the "OF-line" (ОФ-линия).

During the socialist regime, it was a great honor to be named a "Hero of [socialist] labor" (Герой на труда). This title was patterned after its Soviet counterpart, and the comic name Гертрúда is a pun on the Soviet tendency to shorten long names of this sort and create new words out of them.

Folklore

Hitär Petär is a well-known trickster character in folk tales. He is as cast as a simpleton who embodies the highest of folk wisdom. Similar characters are found in other folk traditions of the Balkans and Near East, the best known of which is the Turkish Nasreddin Hodja. There are many stories in which Hitär Petär and Nasreddin Hodja compete to see who is cleverest. In the Bulgarian versions, Hitär Petär naturally wins.

A "pobratim" (побратим) is a blood brother. This traditional relationship, known from folk tales, songs and legends, is an extremely strong one.

LESSON 26

DIALOGUE

Чудя се аз какъв подарък да му направя

Веселин: Джули, ще вземеш ли един сок, или може би паста? Погледни, на съседната маса поднасят парфю.

Джули: Не, не, благодаря. Не искам да си развалям вечерята. Трябва да позвъня на Дейвид да видя как се чувства, след като се е напал.

Веселин: Телефон има на ъгъла. И аз ще дойда с тебе.

// Джули набира номера на Дейвид. //

Джули: Звъни, но няма никого. Дали не е отишъл някъде?

Веселин: Завърти пак. Може да е грешен номер.

// Джули се вглежда в тефтерчето си. //

Джули: Не. Това е номерът.

Веселин: Дай аз да избера. А, ето. Някой вдига слушалката. Дейвид, здравей.

Дейвид: Здравей.

Веселин: Аз съм Веселин. Вчера се запознахме във влака. Аз носех много багаж: видеокамера, касетофон, фотоапарат.

Дейвид: А, да. Спомням си. Ангел ти помогна да ги внесеш в купето.

Веселин: Джули се притеснява как си.

Дейвид: Нищо ми няма. Добре съм. Наканил съм се да излизам.

Веселин: Къде ще ходиш?

Дейвид: Имаме среща с Ангел в седем часа в една механа на Граф Игнатиев. Той обеща да ми донесе подробна карта на България. Там ще мога да

намэря всічки сéлища, къдéто йма археологически разкóпки. Чудя се аз какъв подарък да му направя.

Веселин (към Джули): Дéйвид пакó отива с Ангел на кръчма.

// Джули го изглéжда ужасéна. //

Джули: Кажй му, че и аз йскам да отида.

Веселин: Дéйвид, и ние с Джули ще дойдем в механата.

Дейвид: Елате. Ние ще ви чакаме.

// Веселин и Джули трéгват бавно към “Граф Игнатиев”. По улиците йма много хóра. Млад човек с дълга коса раздава на минувачите листóвки. Тóй се заглéжда по Джули. Една старá женá продава лалéта. Двама гъдулари се надсвирват. Единият, който е облечен в народна носия, свйри много висóко. Джули ги разглéжда с интерес. Веселин купува едно лалé и го подава на Джули. //

Джули: Благодаря. Аз много обичам лалéта. Ние ймаме в Амéрика голяма градина. Майка ми сáди в нея всяка година различни цветя, но най-чéсто лалéта. Насáжда луковиците рано през пролетта и после ги разсáжда из градината.

Веселин: А пък мóята майка сáди лук, домáти, чушки. И аз хóдя през пролетта да й помóгна да ги посади.

Джули: Значи ти не си софийнец. Откъдé си?

Веселин: От едно сéло тóка близко, в Кюстендилско. В нашия край отглéждат много плодове и зеленчуци.

Джули: Вече е сéдем и половина. Още много път ли ймаме до механата?

Веселин: Нé, тя е тóка на една крачка. Не бóй се, няма да ни избягат Дéйвид и Ангел.

GRAMMAR

26.1. Verbal prefixation: review

Adding a prefix to a verb accomplishes two things: it endows it with the quality of boundedness (makes it perfective), and it changes its meaning in a particular way. Creating a new imperfective by suffixation removes the boundedness, but keeps the new meaning. Prefixation is thus a very important part of the Bulgarian verbal system, in that it allows a single basic verbal idea to take on many different incarnations.

The classic example is the simplex verb **пи́ша** "write" and the group of its several derivatives, which includes **подпи́ша** "sign", **надпи́ша** "inscribe", **опи́ша** "describe", **предпи́ша** "prescribe", **препи́ша** "rewrite" and the like. The derivational process creating these verbs was described and schematized in Lesson 18. The similarity between these various meanings is significantly reinforced by the fact that except for the prefix, all conjugational verb forms are exactly the same in each case.

Learning to predict these several meanings, and to see the relationships between the different possible prefixed forms of a verb, is a very important tool in vocabulary building. The fact that prefixes correspond by and large to prepositions, and at times even carry through some of the same meanings as these prepositions, is another potential aid in vocabulary building. Although one must be wary of the temptation to equate prefixes with prepositions, one can to a certain extent assign meaning to some verbal prefixes. Grammarians disagree on the extent to which this can be done successfully, but they all agree that there is a system of sorts.

26.2. *Aktionsarten* and the Bulgarian verb: general principles

When one can predict with sufficient certainty the type of meaning that a particular prefix will add to a verb, this meaning (together with the general cluster of verbs it produces) is designated by the German term *Aktionsart*, which means "type of action". Since it has become standard practice among linguists and grammarians to use this term to describe these kinds of aspectual phenomena, it will be used here as well. The focus is not on terminology, but rather on the regularities which can be described, and on the ways in which these regularities can aid the student in acquiring mastery of the Bulgarian verb.

The prefix **в-**

A clear example of an *Aktionsart* is the use of the prefix **в-**. In practically all instances, this prefix adds the same meaning to a verb as the preposition **в** gives to a prepositional phrase: that of "into". For instance:

Влѐзте в стáята!	Come into the room!
Джу́ли се вгледá в тефтерчето си.	Julie looks in [takes a look into] her address book.
А́нгел ти помо́гна да ги внесе́ш в купе́то.	Angel helped you bring them into the compartment.
Вди́швайте, задържайте вѐздуха, ко́лкото мо́жете, и изди́швайте.	Inhale, hold your breath as long as you can and then exhale.
Тря́бва да го вклю́чим в спи́ска за екску́рзията.	We have to include him in the list of those going on the trip.

The tentative rule to be derived from these examples is that when a simplex imperfective verb (I*) is prefixed with **в-**, the general verbal action it describes becomes limited in a specific way: the new verb includes the meaning "motion into" in some way or another. The newly prefixed perfective (P) gives rise to its imperfective (I) partner by means of the suffixation processes studied earlier.

Aktionsart derivation: в-

Derivation			Meaning	
simplex	prefix	derived	simplex	derived
гле́дам	+ в-	вгле́дам > вгле́ждам	look I *	> look into I / P
ди́шам	+ в-	вди́шам > вди́швам	breathe I *	> inhale I / P

Aspect pairs of the basic (that is, non-derived) type cannot be listed according to the above schema. This is because there are no separate unprefixing verbs corresponding to pairs such as

perfective	imperfective	(meaning)
вклю́ча	вклю́чавам	include
вля́за	вля́звам	enter
вна́сям	вна́сявам	import

Nevertheless, it is clear that these verbal roots also participate in the general schema of *Aktionsarten*, in that the prefix **в-** adds its generally predictable meaning to them in the same manner as it does to self-standing simplex imperfectives.

One must remember that verbal prefixes and prepositions are never identical in meaning. Even in the above instance, which represents the closest correspondence between the two categories, there is a significant difference between the preposition and the prefix. Namely, whereas **в** as a preposition can mean both “in” and “into”, **в-** as a verbal prefix can mean only “into”.

The prefix из-

The extent to which caution must be exercised can be illustrated by the prefix/preposition pair **из**. As a preposition, **из** means almost exclusively “move about without direction within an enclosed space”. For example:

Ще разведá женá си из градá. I'm going to show my wife around town.

But as a prefix, it has two quite different meanings. One is “out of” -- the opposite of “into”. Indeed, for verbs prefixed with **из-** in the meaning “out” there is usually a corresponding verb prefixed with **в-** in the meaning “in”. Compare the following examples with those given above:

Излéзте от стáята!	Come out of the room!
Накáнил съм се да излíзам.	I was planning on going out.
Тóй ще ти помóгне да ги изнесéш от купéто.	He'll help you carry them out of the compartment.
Вдíшвайте, задéржайте вéздуха, кóлкото мóжете, и издíшвайте.	Inhale, hold your breath as long as you can and then exhale.
Не трéбва да го изклóчим от спíсýкa за екскýрзията.	We mustn't omit him from the list of people going on the trip.

Aktionsart derivation: из- (meaning 1)

Derivation			Meaning	
<i>simplex</i>	<i>prefix</i>	<i>derived</i>	<i>simplex</i>	<i>derived</i>
дíшам	+ из-	издíшам) издíшвам	breathe I *) exhale I / P

As in the case of *в-*, aspect pairs of the non-derived type cannot be listed according to the above schema, because there are no separate unprefixated verbs. In terms of their meaning, however, the following verbs are part of this group:

<i>perfective</i>	<i>imperfective</i>	<i>(meaning)</i>
изключа	изключам	exclude
изляза	излизам	leave
изнасям	изнеса	export

The other meaning of *из-* is "thorough completion". For example:

Тё вече изградиха къщата, остана да я покриват.	They've already built the house, they just have to finish the roof.
Хайде да измислим нещо.	Let's think of something.
Компютрите изместили пишещите машини.	Computers have completely replaced typewriters.
Вече си изпих чая, мога да тръгна.	I've finished my tea, I can leave [now].

Aktionsart derivation: *из-* (meaning 2)

<i>Derivation</i>			<i>Meaning</i>	
<i>simplex</i>	<i>prefix</i>	<i>derived</i>	<i>simplex</i>	<i>derived</i>
градя	+ из-	изградя > изграждам	build I *	> finish building I / P
мисля	+ из-	измисля > измислям	think I *	> think up, invent I / P
мества	+ из-	измества > измествам	move I *	> move out, replace I / P
пия	+ из-	изпия > изпивам	drink I *	> drink up I / P

Note the way in which this second meaning of the prefix *из-* is harder to pin down concretely. Indeed, the verbs in the above examples seem at first glance to convey nothing other than simple boundedness. The finer line between "thorough" completion and other sorts of completion will be discussed below. The point here is that there is no obvious connection between the prefix *из-* and the preposition *из*.

26.3. The system of *Aktionsarten* in Bulgarian

While not all grammarians agree on the exact extent to which generalized meanings can be assigned to verbal prefixes, nor on exactly which meanings to assign, all agree on the possibility (and desirability) of systematizing these meanings, and most conceive of them as an interdependent network.

The chart on the following page gives one conception of that network. Prepositions and prefixes are listed together to aid the student in realizing the extent (and limitations) of overlap. For many prefixes, two different meanings are possible. One of these relates more to the temporal quality of the action, and the other more to its spatial quality. These two meanings are identified below as "T" and "S". The notation "*none*" does not mean that the prefix does not occur; it means simply that one cannot make any generalization about the types of meaning it gives to a verb.

The list is not exhaustive: not all prepositions have been included, nor have all prefixes. Furthermore, it is clear even from this incomplete listing that not every verbal prefix corresponds to a preposition (or vice versa). It is important to note that there is no standardized list of *Aktionsarten*. The outline given below will seem conservative to some grammarians and radical to others. Its intent is to be a guide to students.

It is not possible to give examples of all the usages suggested by the chart. The student is encouraged to review the Bulgarian verbs learned till now with this list in mind. The system of verbal meaning in any language is complex and subtle, and every speaker must construct for himself the categories which correspond best to his understanding of these interlocking meanings. The following (or any) formulation should be utilized only insofar as it is useful in helping one to understand and retain already learned meanings, and to acquire new ones as quickly (and correctly) as possible.

AKTIONSARTEN (Prefixal and prepositional meanings in Bulgarian)

<i>Preposition</i>	<i>meaning</i>	<i>Prefix</i>	<i>meaning</i>
■	in, into	■	T: <i>none</i> S: move into
до	to, up to, until	до-	T: finish to the end S: <i>none</i>
за	for, about	за-	T: begin S: move (or be) behind
из	[movement] within	из-	T: complete thoroughly S: move out of
■	on, to, of	■	T: complete specific instance S: [appropriate to place]
■	on top of	над-	T: surpass S: move on or over
		о-	T: <i>none</i> S: from all sides
■	from	от-	T: separation S: move away from
■	along	по-	T: for a short while S: move about a surface
под	under	под-	T: get going S: activity under
		пре-	T: redo S: move through
■	with, by	при-	T: <i>none</i> S: move towards
		про-	T: <i>none</i> S: move through
		раз	T: get involved in; disperse or scatter S: move in various directions
с	with, from	с-	T: <i>none</i> S: <i>none</i>
у	with, at	у-	T: <i>none</i> S: <i>none</i>

26.4. The usefulness of a classification phrased in terms of *Aktionsarten*

The correspondences given on the preceding page are guidelines of possible meanings. The extent to which the meaning of any verbal prefix can be predicted depends largely on the semantics of the verbal stem to which it is added. If the meaning given in the above chart harmonizes sufficiently with the meaning of the verb stem, it is possible (though still not guaranteed) that one can predict the general meaning of the newly prefixed verb, as each of the prefixes listed above can have a number of different meanings.

The prefix по-

Consider the prefix по-, which can add the meaning "to do for a short while." If the meaning of the verb is inherently durative, it is reasonable (though not assured) to predict that the prefixation of по- will add the meaning of "for a short while".

Aktionsart derivation: по- (meaning 1)

Derivation			Meaning	
simplex	prefix	derived	simplex	derived
седя	+ по-	поседя > поседявам	sit I *	> sit for a bit I / P
приказвам	+ по-	поприказвам	chat I	have a short chat I

Often, however, the prefix по- adds a different meaning. When added to the verb садя "plant", for instance, its meaning is more of simple completion. For example:

И аз ходя през пролетта да ѝ
помогна да ги посади.

I also go there in spring to help her
plant them.

The prefixes от- and раз-

Similarly, the degree to which the meaning of the prefixes от- and раз- can be predicted is at least partially dependent on the semantics of the verb stem. If the meaning of the verb is sufficiently goal-oriented, then it is likely that the prefix от- will add to it the meaning of "separation", or the prefix раз- the meaning of "dispersal". Consider the following examples:

Той отскочи точно от края на
трамплина.

He jumped right off the edge of the
trampoline.

Aktionsart derivation: от- (meaning 1)

Derivation			Meaning	
simplex	prefix	derived	simplex	derived
скóча	+ от-	отскóча > отскáчам	jump I *	> jump off of I / P

Млáд човéк с дýлга ко́са разда́ва на минува́щите листóвки.

A young man with long hair hands out leaflets to passersby.

Наса́жда лу́ковиците рáно през пролетта́ и по́сле ги разса́жда из гради́ната.

She sets the bulbs out early in the spring and later she sets them out at various spots in the garden.

Aktionsart derivation: раз- (meaning 1)

Derivation			Meaning	
simplex	prefix	derived	simplex	derived
са́дя	+ раз-	разса́дя > разса́ждам	plant I *	> plant around I / P
да́вам да́м	+ раз-	разда́вам разда́м	give I / P	hand out I / P

Again, one must be wary. With other verbs, the prefixes от- and раз- give a different, more general sort of bounded meaning. For example:

Джу́ли ги разгле́жда с интере́с.

Julie examines them with interest.

В на́шия кра́й отгле́ждат мно́го пло́дове и зеле́нчуци.

In our part of the country they raise lots of fruits and vegetables.

А́з тъ́кмо разпи́твах Де́йвид къде́ е отсе́днал.

I was just asking David where [= at which temporary lodging] he's staying.

26.5. Degrees of predictability within the system of *Aktionsarten*

In general, the degree of predictability of the meaning of a prefix is related to the concreteness of its meaning as a preposition; this meaning is most predictable when it has a spatially-defined element to it. The prepositions with the highest degree of predictability seem to be **в-**, **до-** and **над-**, whose meanings as prepositions are “in/into”, “up to/until” and “over/atop”, respectively. Verbs with the prefix **в-** were discussed above; examples are given below for the prefixes **над-** and **до-**.

The prefix **над-**

The prefix **над-** often corresponds to the English prefix “out-”, in the sense of “outdo”. For example:

Двама гъдулари се надсвирват.

Two folk fiddle players are trying to outplay each other.

Не се знае дали въобще ще има швепс, ако продължавате да се надвиквате.

It's not clear if there will be any soft drinks at all if you [two] continue trying to shout each other.

The prefix **до-**

Verbs prefixed with **до-** gain the meaning “completion up to an end-point.” The idea of the end-point is important to the meaning of such verbs, and often clearly differentiates them from verbs with the more general idea of completion. For example:

Свещта догоря и стана тъмно.

The candle burnt through to the end, and darkness fell.

Долей ми още малко чай, моля ти се.

Top my glass off with a bit more tea, please.

The difference between **до-** and **из-**, both of which refer to the completion of an action, can be seen in the following exchange:

-- Метеш ли? Ще ми услужиш ли с метлата, след като изметеш?

“Are you sweeping? Will you lend me the broom when you're done?”

-- Не съм свършила. Като домета, ще ти я дам.

“I haven't finished yet. When I do, I'll give it to you.”

Both speakers are referring to a completed instance of sweeping. The first one is concerned with the completed job as a whole, and uses the prefixed form **изметá** to emphasize this focus. The second, however, is more concerned with the amount of work she has yet to do before she reaches the end-point, and uses the prefixed form **дометá** to emphasize this focus on the end-point. Note that the English translation is incapable of rendering this difference. It can only use the perfective form of the auxiliary "do" to emphasize the idea of general completion.

The prefixes **по-** and **на-**

The prefixes with the least degree of predictability seem to be **на-** and **по-**, both of which usually give a verb the idea of completion in relatively general terms. Each, however, does have more precise meanings in more limited contexts. The meaning "for a little while" of **по-** was discussed earlier. When the prefix **на-** is combined with the particle **се**, the verb acquires the meaning "do to satiation". For instance:

Искам да видя Дэйвид как се
чувствува, след като се е
наспáл.

I want to find out how David feels after
he's slept it off.

Мммм! Ще се наям!

Yum! I'm going to stuff myself!

Тé са се напíли вéче.

They're already drunk.

26.6. Word order in certain fixed phrases

According to the rules of word order, clitics must follow the negative particle directly and precede the verb directly. This word order is especially marked for speakers of Bulgarian because it causes the clitic to be accented. For example:

Не гó познавам.

I don't know him.

In certain phrases, another word order has become acceptable. In the most common of these examples (cited below), the majority of Bulgarians can use both word orders (and both are correct).

Не бóй се!
Не сé бóй!

Don't be afraid!
(same)

EXERCISES

I. Fill in the blanks with the proper form of one of the following verbs: нагледжам, раздавам, заглеждам се, придавам, подавам, преглеждам, оглеждам.

1. Сутрин времето за нищо не ми стига: закуся, _____ вестника и то станало обед.
2. Как е по-учтиво: мъжете да _____ първо ръка на жените или обратното?
3. Преди да купиш ризата, трябва да я _____ от всички страни, да няма нещо скъсано по нея.
4. Аз излизам за малко, кой ще _____ кафето ми да не изкипи?
5. Когато пораснаха тези деца?! Нашият Пешо вече е починал да се _____ по момичетата.
6. Той от малък си е такъв -- _____ всичките си играчки на другарчетата си.
7. Тази шапка много ѝ отива -- _____ ѝ загадъчен и романтичен вид.

II. Fill in the blanks with the proper form of one of the following verbs: влитам, преплувам, политам, заплувам, отлитам, отплувам, долитам.

1. През есента птиците _____ на юг.
2. Той плува много добре. Сигурно ще _____ басейна преди тебе.
3. Орелът разперва криле и _____ над полята.
4. Лодката вече _____ от брега. Виж я там в далечината.
5. Шумът ме стресна. Ято врабчетата _____ в пещерата.
6. Информацията няма нужда от криле, за да лети. До нас _____ новини от най-отдалечените кътчета на земята.
7. Детето си пое дълбоко дъх и _____ към острова.

III. Rewrite the following as impersonal expressions.

1. Той искаше да дойде с нас, но никой не се сети да го покани.
2. Тя искаше да си облече нещо ново и хубаво за празника.
3. В наше време публиката иска да слуша само лека музика.
4. Децата не искат сутрин да стават рано и вечер да си лягат рано.
5. Гостите искат да пият още от същото старо вино.
6. Тя не иска да гледа мача по телевизията, но той настоява.
7. Те не искат да признаят правотата ѝ.

SAMPLE SENTENCES

1. Дунавът се влива в Черно морé.
2. Децата си бяха измислили нова игра. Изливаха вода от шишétата на балкóна върху главите на минувачите.
3. Един от най-трогáтелните сюжéти на българската народна поéзия разкáзва за майстор Манóл, който вградил младата си невяста в църквата, която строил, за да придаде трайност на сградата.
4. Догóниха го да му кáжат, че е изпýснал шофьóрската си книжка.
5. Кúчето подгóни вълкá и го гóни, докато го изгóни.
6. Сáмо кандíло се долива. Вíно наливат в чáшите, слéд като налётото предí е билó изпíто.
7. Момчétата се надбýгваха по цéли дни.
8. Жените имат по-голяма продължителност на живóта от мъжéте и редóвно ги надживяват.
9. Мóят екземплýр от книгата е надписан, не мóжем да го сбъркаме с твоý.
10. Препрочéтох óще веднъж писмóто и го подписах.
11. Тя шéта по цял дéн, бéз да подвие крак.
12. Такива приказки подкопáват устóите на нáшия общéствен стрóй.
13. Подложí нéщо под покрíвката да не изцáпаме мáсата.
14. Някога отсичали главите на непокóрните, а сегá сáмо ги критикуват.
15. Това бéше стрáнно сражéние, първо еднáта áрмия настъпваше, но пóсле ÿ се наложи да отстъпи под напóра на другата.
16. Кóпието го пробóде прáво в сърцéто.
17. Забóждам вилицата в маслínата.
18. Ако не внимáваш, мóже да се убодéш с иглáта.
19. Вéче се бях унéсъл в сýн, когáто телефонът иззвнý.
20. Ние уредíхме тóзи въпрóс óще предí да ни кáжете.
21. Момчéто отскубнало един кóсьм от грívата на кóня.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. Every year I plant lots of flowers in our garden. This year I planted them inside early, when it was still cold. Then later I transplanted them into the garden. If you plant them all around the garden in winter, it will be difficult to implant them in the ground. Anyway, they will probably die.
2. "Did you get enough sleep last night?"
"No, Angel and I went out to a pub and the whole evening tried to outdrink each other. I'm afraid we both drank too much, because as we were leaving the pub started to spin before our eyes."
3. "Could you help me make a phone call? Every time I pick up the receiver and dial, I hear a voice speaking Chinese."
"What is it saying?"
"Probably that I have the wrong number, but I'm not sure because the connection is so bad."
"Here, let me dial."
4. Ivancho got involved in his newspaper and forget to get off the tram.
5. When I saw my professor, I tried to look as if I was staring intensely at my book. But alas, I could not avoid the meeting.
6. "Should we include a story about vampires in the textbook?"
"Of course, the vampires will get very angry if we exclude them!" They will come and do lots of mischief if we forget them."
"Don't worry, I'll go lock the doors. They won't get in here!"

READING SELECTION

Анна Каменова, "Разказвай, Брезіце!"

-- Разказвай, Брезіце.

-- Баща ми беше няколко години горски. Така се случи, че не можеше повече да остане в града. Принуден беше да си търси друго препитание. Обичаше гората. "Между горски и лесничей" - твърдеше той - "няма голяма разлика. Важното е да обичаш и да познаваш едно нещо. Може и да нямам кой знае каква обща култура, обаче гората познавам до дъно." А после, когато отраснах и стигнах до по-горните класове, той реши, че аз трябва да получа по-богата култура, и се преместихме в съседния град.

-- За гората разкажи.

-- Всяка сутрин баща ми взимаше пушката и ме повеждаше през байрчето на училище. Беше много добросъвестен. Треперише за всяко дърво, за всяка фиданка. За него дърветата бяха живи същества, по-свършени от нас: хранят се само с вода и светлина. На някои дървета даваше най-невероятни имена. Веднъж в къщи стана недоразумение. Вечеряхме, а той:

-- Днес минах покрай Ружица. Свежа, усмихната.

Майка ми изпусна лъжицата.

-- Ти знаеш ли какво приказваш?

Баща ми най-спокойно сложи зълък в устата и продължи:

-- Боях се да не залинее. А тя изправила снага, наперила се. Види се, от дъжд.

Дълго майка ми не можеше да си поеме дъх. А на другия ден ме зарапитва от къде минава баща ми, отбива ли се в селището и има ли там някоя Ружица.

-- Баща ти е бил поет. Виж какво име ти е дал. Няма втора Брезіца. А може би и ти пишеш тайно стихове. Признай си.

Какви стихове! Тогави тя четеше само читанката. Вечер баща ѝ взимаше от лавицата някоя от своите книги, предимно за дървета и растения, и четеше на глас. Понякога говореше за гората. Да, наистина говореше като поет: за типината в гората -- само там се чува типината; за мъглата -- спуснала призрачни завеси; за песента и благоуханието; всяко дърво има свой глас и свое уханье -- стига да доловиш техния говор.

-- Разказвай!

-- Училището беше доста далеч. За да не газя калта, минавах край самата гора по една пееща пътечка: изсъхналите листа се стелеха под стъпките ми и шумоляха.

-- Затова ли знаеш толкова лековити билки?

-- Баба ми беше знахарка.

Тя тръгна на училище като всички седемгодишни деца. Лёко ѝ беше, когато тичешком минаваше по горските пътечки и се стъписваше пред огромните жилищни дворци на мравките. Закъсняваше, за да наблюдава майския бръмбар: легнал гърбом, той размахваше два чифта крачета и се мъчеше да се обърне. Тя се опита с клечка да му помогне. Той няма нужда от нейната помощ. Упорит е. Ето, сам се обърна и бързо запъпла нататък. Малко невзрачно животинче, а не се отчайва, не търси чужда помощ, бори се и успява.

В гората всичко ѝ е познато. Въпреки че няма пътни знаци и светофари, тя не се препъваше о корените или дънерите. Никой не я предупреждава да се пази от бодлив храст или да не се навежда под надвесен клон. Към всичко се отнасяше с доверие и обич. Защото растенията и животните не са потайни.

Зоологията изучава всички видове животни: влечуги и насекоми, хищници и катерички; всички разновидности на мравките и термитите. Ботаниката ни предпазва от подлите, измамни гъби. А как да определим човешките видове и техните свойства? У хората няма чисти типове. Свойствата им са сложни и преплетени. Към тях се прибавят чувства, мисли, преживявания, така че объркват биолозите, антрополозите, психолозите, че и социолозите.

Адаптирано от "Калейдоскоп" (Анна Каменова, Часовник без стрелки, София, 1980.)

GLOSSARY

антрополог	anthropologist	загадъчен	enigmatic, mysterious
байр	hill, mound	заглеждам /	begin to look at; look
басейн	pool, reservoir	заглеждам	steadily at
бийка	herb	заглеждам се по	stare at
благоухание	fragrance, aroma	залинявам /	languish, pine
бодлив	prickly; barbed	залинея	
боря се	fight, strive	зальк	bite; morsel
ботаника	botany	заплувам	begin to swim
бреза	birch	знахар (ка)	folk healer
бръмбар	bug, beetle	зоология	zoology
в наше време	nowadays	игла	needle; thorn, quill
вглеждам се /	stare, peer closely	игръчка	toy
вглеждам се		избирам номер	dial a phone number
вграждам / вгради	build in; immure	изглеждам /	examine, scrutinize
вдишвам / вдишам	inhale	изглеждам	
вечеря	dinner, supper	изгонвам / изгоня	chase away; expel
влечуго (pl. влечуги)	reptile	издишвам /	exhale
вливам / влеля	infuse, pour into	издишам	
вливам се / влеля се	flow into, empty into	изливам / излеля	pour out
влитам / влетя	dash, rush	измамен	deceptive, misleading
времето не ми стига	I'm pressed for time	изцапвам /	soil, stain
		изцапам	
газ	wade, tread on	кандило	icon-lamp
газя калта	flounder in the mud	кал	stick
горен	upper, higher, top	колиба	cabin, lodge; hut
горски	wood, forest (adj.)	копие	spear, javelin
горски	forest ranger	корен	root
граф	count, earl	коса	hair, filament
грешен	sinful; wrong	краче	tiny leg
грива	mane	крачка	step
гъдулар	gudulka player	критикувам	criticize; review
гърбом	with/on one's back	кът (pl. кътища)	nook, recess
далечина	distance	лава	shelf, rack
добросъвестен	conscientious	лале	tulip
доверие	confidence, trust	лековит	curative, medicinal
догарям / догоря	burn low, burn out	лесничей	forester
догонвам / догоня	run after, overtake	летя	fly, soar
долавям / доловя	catch, make out	листівка	newsheet, flyer
доливам / долеля	top up, pour in more	луковица	bulb, tuber
домитам / дومتя	finish sweeping		
дънер	trunk, stump	майски	May (adj.)
дъно	bottom	майски бръмбар	May-bug, chafer (<i>Melolontha melolontha</i>)
завеса	curtain	метла	broom
завивам зад ъгъла	turn the corner	минувач	passer-by
завъртявам /	turn, spin	мисъл, -та	thought, idea
завъртя		мравка	ant

Двайсет и шести урок / Lesson 26

мъча се (-иш)	suffer, agonize, have a hard time	отсичам / отсека́ (-чеш)	cut off; cut down
на глас	aloud	отсичам глава́	behead
на две крачки	very close by	отска́чам /	jump off, rebound
набира́м / набера́	gather, compose	отско́ча (-иш)	
набира́м но́мер	dial a phone number	отску́бвам /	pluck out; wrest from
наблюда́вам	observe, examine	отску́бна	
наглежда́м /	inspect; look after	отча́йвам се /	get discouraged
нагле́дам		отча́я се	
надбя́гвам /	outdistance, outrun	парфе́	parfait, ice-cream dish
надбя́гам		пеще́ра	cake, pastry; paste
надбя́гвам се /	race	пи́шеща маши́на	cave, grotto
надбя́гам се		пове́ждам / поведа́	typewriter
надвесе́н	overhanging	подви́вам / подви́я	lead, conduct
наджи́вявам /	outlive, survive	подго́нвам /	bend, tuck under
надсви́рвам /	outplay	подго́ня	chase, drive away
надсви́ря		подкопа́вам /	undermine
надсви́рвам се /	compete in playing	подкопа́я	
надсви́ря се		подла́гам /	put under, subject to
напе́рвам се /	strut, become perky	подло́жа (-иш)	
напе́ря се		по́дъл	base, vile
напи́вам се /	get drunk	покрай	alongside, past
напи́я		поли́там / полетя́	fly off, soar
напо́р	pressure	посе́дявам / посе́дя	stay/sit for a while
наса́ждам / наса́дя	plant, set out	потя́	secret, mysterious
насеко́мо	insect	право́та	rightness, justice
(pl. насеко́ми)		преде́	previously, before
нататъ́к	thither, further	предпа́звам /	protect, safeguard
не бо́й се	don't be afraid	предпа́зя	
не подви́вам кра́к	be on the move	прежи́вяване	experience
неверо́ятен	improbable;	преме́ствам се /	move, change residence
	inconceivable	преме́стя се	
невзра́чен	insignificant	препита́ние	subsistence
невя́ста (or невя́ста)	bride, wife	преплу́вам	swim/sail across
недору́зумение	misunderstanding	препро́читам /	reread
няко́га	at one time, formerly	препро́чета	
о	against	препъ́вам се /	stumble, trip; falter
определя́м /	define, specify	препъ́на се	
определя́		прида́вам /	add, lend; impart
о́стров	island	прида́м (-даде́ш)	
отдалече́н	remote, distant	призра́чен	ghostly, shadowy
оти́вам	suit, go with	принужда́вам /	compel, coerce
отли́там / отлетя́	fly away	прину́дя	
отна́сям се /	treat	пробо́ждам /	pierce, transfix
отнеса́ се		пробода́	
отна́сям се с	trust in/rely on	пробо́ждам в	stab in the heart
дове́рие към		сърце́то	
отплу́вам	set sail, embark	продължи́телност	duration
отра́ствам /	grow up	продължи́телност	life expectancy
отра́сна		на живо́та	
		психоло́г	psychologist

пушка	rifle, gun	трогáтелен	touching, moving
пъ́пля (-ещ)	creep, crawl	търся препита́ние	try to make a living
пъ́тни зна́ци	road signs		
разнови́дност	variety	уна́сям се в съ́н	drift off to sleep
разпе́рвам / разпе́ря	spread, stretch out	упо́рит	tenacious, stubborn
разса́ждам / разса́дя	set out [seedlings]	услу́жвам /	
расте́ние	plant	услу́жа (-иш)	do a service, oblige
романти́чен	romantic	услу́жвам с	lend
		усми́хвам се /	smile
		усми́хна се	
са́дя	plant	усми́хнат	smiling
све́ж	fresh	усто́и (pl. only)	buttress; mainstay
сво́йство	characteristic	усто́ите на	the pillars of society
се́демгоди́шен	seven-year old (adj.)	обществото́	
снага́	body, figure	уха́ние	scent, aroma
социоло́г	sociologist	учти́в	polite
спу́скам / спу́сна	let down, drop		
сраже́ние	battle	фида́нка	sapling
сте́ля се	drift, spread		
стро́й	system, order	хи́щник	beast/bird of prey
сты́пнѝвам се /	be taken aback		
сты́пнѝсам се		чита́щия	school reader
		чи́фт	pair
терми́т	termite	чу́вство	feeling, emotion
тефте́р	register, account book	чу́жд	someone else's
тефте́рче	notebook		
ти́шина	at a run	шофьо́рска кни́жка	driver's license
ти́шина	silence, quiet	шофьо́рски	driver's
трайно́ст	stability, endurance	шумо́ля	rustle, murmur
трампли́н	trampoline		
трепе́ря за	be anxious about	я́то	flock

CULTURAL COMMENTARY

History: Graf Ignatiev and the treaties of 1878

One of the busiest streets in Sofia is Graf Ignatiev, which is named after Count Nikolai Pavlovich Ignatiev (Гра́ф Никола́й Па́влович Игна́тиев, 1832-1908), a Russian diplomat who played a significant role in Bulgaria's liberation. As Russian ambassador in Constantinople from 1864 to 1878, he was sympathetic to the various movements through which the Greek and South Slav subjects of the Porte wished to gain independence from their Ottoman rulers. He is best known (and revered) by Bulgarians as the negotiator of the Treaty of San Stefano (March, 1878) which, as the concluding treaty of the Russo-Turkish war, created the Greater Bulgaria which many Bulgarians still consider to be their rightful state. At the Congress of Berlin in July of that year, the San Stefano treaty was dissolved, and replaced with one whose provisions were distinctly less advantageous to both Russia and Bulgaria.

City life: on the streets

Street life in Sofia and other large Bulgarian cities is becoming increasingly more lively. There always were old women selling bouquets of flowers, nuts and the like; but now there are tables and stalls selling all manner of things, as well as leafleters, strolling musicians and other colorful characters. Long hair on men, once highly frowned on, is now common. Often folk musicians will dress in national costume, judging (correctly) that this will increase the amount of tips they receive from tourists.

Geography: the Danube

The Danube, which forms the majority of the border between Bulgaria and Romania, turns north when it reaches the area of Dobrudzha and flows into the Black Sea in the large marshy area known as the Danube Delta. The mouth of the Danube itself is Romanian territory; it is the somewhat loosely-defined area of Dobrudzha to the south of it which is disputed between Bulgaria and Romania.

Folklore: the walled-in wife

The ballad of the walled-in wife (*вградена невяста*) is widespread throughout many countries, but is particularly well-known in the Balkans. The best known Bulgarian version is that of a builder named Manol who was told by spirits that he would not be able to complete the church he was building unless he sacrificed his young bride by entombing her alive in the church structure. In the Greek version, the young woman is built into a bridge and in the Serbian version she is built into the city walls. For many, the cruelty of the sacrifice is balanced by the awareness of the deeper meaning of the ballad -- that individuals must suffer for the advancement of society, that men and women suffer in different ways, and that in many cases the extent of the suffering is extremely great.

Customs: "topping off"

Bulgarian custom decrees that one cannot top off someone's glass; it must be drunk to the bottom before it can be refilled. This is encapsulated in the saying that only icon-lamps can be topped off. The icon lamp in the corner of a religious Eastern Orthodox household must not be allowed to go out; therefore, the oil in it is frequently topped off.

Literature: Anna Kamenova

Anna Kamenova (*Анна Каменова*, 1894-1982) was a well known author and translator of children's books, a writer of essays, short stories, novellas and novels, and a prominent figure in Bulgarian letters. She was especially active as president of the Bulgarian PEN club, and wrote frequently on the "woman question". Among the books she translated from English were *Uncle Tom's Cabin* (*Чичо Томовата колиба*) and *The Wizard of Oz* (*Вълшебникът от Оз*).

"Moraines" on Mount Vitosha, outside Sofia

LESSON 27

DIALOGUE

Без мене не би знаел как да се оправиш

// Веселин и Джули виждат още през витрината, че Дейвид и Ангел са седнали на една ъглова маса в механата. //

Веселин: Дейвид никак не прилича на чужденец. Не бих допуснал, че идва чак от Америка, ако го срещна случайно на улицата.

Джули: А аз на американка приличам ли?

Веселин: О, да. Русите жени в България са рядкост. Бих се гледал по цял ден в огледалото, ако имах такива хубави сини очи.

// Ангел и Дейвид най-после забелязват Веселин и Джули. Те им махат с ръка. //

Ангел (към компанията младежи на съседната маса): Прощавайте, бихте ли се дръпнали малко госпожицата да мине.

Дейвид: Добре дошли!

Веселин: Добре сме ви заварили. Виждам, че не сте си губили времето. Преполовили сте бутилката.

Ангел: От цял час сме тук. Няма като коне на празни ясли да стоим, я.

Веселин: Аз ако чаках дама, бих потърпял, докато дойде.

Ангел: Я си представи, че въобще не дойде. Какво ще правиш тогава?

Джули: Нали дойдохме. Дейвид, имам за тебе две новини, една хубава и една лоша. С коя да започна?

Дейвид: Почни с хубавата, да видим.

Джули: Професор Попов ни кани другата седмица да отидем на разкпки в Тополница. Каза, че би ни показал и други обекти, но в края на месеца трябва да замине на конференция в чужбина.

Ангел: Ех, какво по-хубаво от разкпки в Тополница. Там правят едно хубаво мелнишко вино... Ама ти, Дейвид, без мене не би знаел как да се оправиш... Пък аз съм зает, не мога да дойда с тебе.

Дейвид: А каква е лошата новина?

Джули: Днес случайно срещнахме вчерашните спътници от влака. Канят ни утре на Витоша. И ти си поканен, но сигурно няма да можеш да дойдеш. Има да скучаеш в тази жегата в София.

Дейвид: Защо да не мога да дойда?

Джули: Ами дали ще издържиш? Кракът ти съвсем ли зарасна?

Дейвид: О, аз отдавна съм забравил за него. За нищо на света не бих пропуснал възможността да дойда утре на Витоша.

Ангел: Да знаех, че за утре има такива планове, бих казал на брат си да отложи лещенето на плочата за другата неделя.

Джули: За каква плоча става дума?

Ангел: Брат ми строи вила край Курило. За утре е пазарил майстори. Ще изливат бетонната плоча на основата. Та, и аз обещах да помогна. Братя сме, не може... Нали знаеш: брат брата не храни, но горко му, който го няма.

Веселин: Нищо. Витоша, ей я къде е. Друг път ще идеш.

Ангел: Ти май нищо не разбираш. Мене ми е за компанията, бے човек, а не за витошките камънаци. Аз душата си давам за хубави хора.

Дейвид: Веселине, би ли ми казал какво трябва да донеса със себе си утре?

Веселин: Вземй си за всеки случай пуловер, ако захладнее. За другото ще се погрижим ние.

Дейвид: Да бях си взел фотоапарата, щях да направя страхотни снимки на Витоша.

Веселин: Аз бих могъл да донеса моя.

Джули: Значи, срещата ни с Таня, Димитър и Милена е в осем часа на последната спирка на петицата в Княжево. Би трябвало да сме точни.

GRAMMAR

27.1. The conditional mood: introduction and formation

The fourth of the Bulgarian moods is called the conditional mood (*условно наклонение*). Its meaning and usage are roughly similar to those of the conditional mood in English. The state it describes is usually a hypothetical one -- something which is distanced from reality in one way or another. Speakers make use of this "reality distancing" in several ways. One is to express a general prediction about a more or less hypothetical situation. Another is to add a degree of politeness or modesty to a request or a statement. A third, which falls somewhat between the above two, is to heighten the modality of constructions with "ought" or "might". The final usage is that which gives the mood its name: conditional constructions of the type studied in Lessons 22 and 23. Examples of all these usages are given below.

The Bulgarian conditional mood is parallel in form to most Bulgarian compound tenses: it is composed of an auxiliary plus the L-participle. The conditional mood does not express tense differences. The single conditional paradigm can convey present, future and past.

The forms of the conditional auxiliary are extremely similar to the past tense forms of *съм* (which itself functions as the auxiliary of the past anterior). For comparison, the past anterior tense is given alongside the conditional mood:

	CONDITIONAL mood	Past anterior tense
1 st singular	бих чёл	бях чёл
2 nd singular	би чёл	беше чёл
3 rd singular	би чёл	беше чёл, бе чёл
1 st plural	бихме чели	бяхме чели
2 nd plural	бихте чели	бяхте чели
3 rd plural	биха чели	бяха чели

27.2. Word order in the conditional mood

Word order rules are also similar to those of the past anterior. The conditional auxiliary is a fully accented word, and often stands at the beginning of a sentence. At the same time, the relevant clitics and particles must take their appropriate positions next to it. Namely, the negative particle precedes it directly, the interrogative particle follows it directly, and any pronoun objects must intervene between this sequence and the L-participle. The rules are exactly as those for *бях* in the past anterior except that pronoun objects must precede the L-participle. There is no variation permitted in word order.

Двайсет и седми урок / Lesson 27

Here are examples of word order in the conditional:

Бѣхме	ли	отказа̀ли?		
<i>Aux.</i>	<i>INT</i>	<i>participle</i>		

Would we refuse?
Would we have refused?

Не	бѣхте	ли	каза̀ли	това̀?	
<i>Neg.</i>	<i>Aux.</i>	<i>INT</i>	<i>participle</i>		

Wouldn't you say that?
Wouldn't you have said that?

Бѣх	ти	го	да̀л.		
<i>Aux.</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>participle</i>		

I'd [be able to] give it to you.
I'd [have been able to] have given it to you.

Бѣхте	ли	ми	го	показа̀ли?	
<i>Aux.</i>	<i>INT</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>participle</i>	

Would you show it to me?
Would you have showed it to me?

Не	бѣхте	■	му	го	да̀ли?	
<i>Neg.</i>	<i>Aux.</i>	<i>INT</i>	<i>IND</i>	<i>DIR</i>	<i>participle</i>	

Wouldn't you give it to him?
Wouldn't you have given it to him?

27.3. The conditional mood used to describe hypothetical states

To make a prediction about a hypothetical state, a Bulgarian uses the conditional mood. Whether or not the state is real is not at issue; the speaker's intent is simply to state a hypothesis. The tense of the statement must be inferred from the context. Taken out of context, therefore, the following could refer to several different points in time.

Тя̀ бѣ сто̀яла та̀м часовѐ.	She could (might) stand there for hours. She would/used to stand there for hours. She would have stood there for hours.
------------------------------	---

Тѝ без мѐне не бѣ зна̀ел ка̀к да се опра̀виш.	You wouldn't know how to manage without me. You wouldn't have known how to manage without me.
--	--

The above translations demonstrate the fluidity of the English conditional form "would" as well. That is, the English conditional mood can collapse the distinctions "future/present" and "past/pluperfect". It must, however, distinguish past from non-past. In Bulgarian, the same form has all these possible meanings.

Questions about a hypothetical situation are also expressed in the conditional mood; again, context is necessary to understand which tense is meant.

Как бихте постъпили вие
в такава ситуация?

How would you act/have acted in such
a situation?

С какво ли би могъл да
ги изненадаш?

What could you surprise/have surprised
them with?

Often the speaker envisions a hypothetical state in order to enhance or strengthen the point s/he is making, or to express the strength of emotion.

Той прекратяваше работата си в
един час, който за всички
други би бил твърде ранен.

He would stop work at an hour which
would be too early for most other
people.

...такива форми, каквито той не би
могъл да направи и при най-
бавната и внимателна работа.

...forms the like of which he wouldn't
have been able to make even with
the slowest and most careful work.

Това той четеше бавно,
тържествено и напевно, както
би го прочёл в черква.

He read this [piece] slowly, in a solemn
chanting style, just as he would
have read it aloud in church.

Това би било чудесно!

That would be fantastic!

За нищо на света не бих
пропуснал тази възможност!

I wouldn't miss that chance for
anything in the world!

27.4. The conditional mood used in attenuated commands and statements

The conditional mood is also used when one wishes to tone down the force of an expression. Bulgarians frequently use it in the formation of requests; this usage is similar to English. What is being communicated is in essence a command, but the social situation is such that to use the imperative would be highly impolite and abrupt. The conditional is used, therefore, to soften the force of the command, and turn it into a polite request.

Прощавайте, бихте ли се дръпнали
малко госпожицата да мине?

Excuse me, could you move aside a bit
so the young lady can get through?

Би ли ми казал какво трябва да
донеса със себе си утре?

Could you tell me what I should bring
along tomorrow?

Двайсет и седми урок / Lesson 27

Бихте ли показали тези картини
и на него?

Could you show these pictures to him
also [please]?

Speakers also often have occasion, for varying reasons, to tone down questions or statements of intent. As in the case of the commands seen above, the underlying meaning is factual and could be expressed in the indicative mood. If the speaker finds the situation appropriate, however, s/he may attenuate the statement or question by expressing it in the conditional mood. Again, this usage is similar to English.

	<i>Literal translation (conditional)</i>	<i>Underlying meaning (indicative)</i>
Би ли знаел къде ...	Would you know where...	Do you know where..
Бих те помолвил да ...	May I request...	I am requesting...
Бих казал, че ...	I would say that...	I am saying that...
Би било възможно ...	It might be possible to...	It is possible to...
Аз бих могъл да донеса моя.	I could bring mine.	I can bring mine.
Не би било преувели- чено да се каже ...	It would not be an exaggeration to say...	It is not an exaggeration to say...

All the above questions or statements concern present-time events, and the speakers have an underlying present-tense indicative meaning in mind. Their choice to use the conditional instead of the indicative allows them to add the meaning of politeness.

27.5. The conditional of impersonal and modal constructions

The conditional forms of the impersonal verbs *може* and *трябва* are:

би могло	it might be possible / one might
би трябвало	one ought / one should

These terms can be used in situations of attenuation, when it is necessary to add a more polite or more softened tone, as in the first example below. The basic meaning of these conditional impersonals, however, is to convey that the speaker is thinking more in hypothetical terms than in real-life terms. The relatively loose translations of the remaining examples attempt to define better the "hypothetical" nature of these conditional forms:

	<i>Literal translation</i>	<i>Underlying meaning</i>
Би трябвало да сме точни.	We ought to come on time.	We need to be on time.

Here are more examples of this usage:

Бѝ могло да стане.	It might [possibly] come about.
Такова не́що бѝ било възможно.	Such a thing might be possible [in theory].
Така бѝ трябвало да напра́вя.	That's what I ought to do [but I probably won't].
Защо се ка́рате? Бѝ трябвало да се разбира́те.	Why do you fight? You ought to get along!
На тво́ята възра́ст бѝ оти́вало по-скро́мно облекло́.	More conservative dress might suit your age group better.

27.6. "Non-conditional" би

The form бѝ (functioning as an irregular truncated infinitive form of съм) also appears in two set phrases with quasi-conditional meaning. One of these is мо́же би, which is exactly equivalent to English "maybe". The negative form is мо́же би не́. (Note, in the examples below, the distinctly different, non-conditional, meaning when the bounded form of съм is used with не мо́же.)

The other is the question marker да не бѝ..., which allows a speaker to express a supposition in the form of a question. More often than not the supposed event is one with potential negative consequences for the speaker. (Note, in the examples below, that the final one contains an embedded question.)

-- Ще до́йдеш ли дне́с?	"Will you come today?"
-- Мо́же би.	"Maybe."
-- А у́тре?	"And tomorrow?"
-- Мо́же би не́.	"Maybe not."
Не мо́же да бѝде!	That's not possible! That can't be!
Ня́ма го. Да не бѝ да е оти́шъл без на́с?	He's not here. Could it be that he left without us?
Да не бѝ да си че́л няко́я от те́зи отврати́телни кни́ги на у́жасите?	Can it be/Don't tell me that you've read one of those disgusting horror stories?
Буди́лникът ми е разва́лен и ця́ла но́щ не съм ми́гнал от стра́х да не бѝ да закъ́сне́я.	My alarm clock is broken, and I didn't sleep all night for fear that I'd be late.

27.7. The conditional mood in conditional constructions

Finally, the conditional mood is used in the apodosis of conditional constructions. The general structure, "if A, then B", was reviewed earlier in Lessons 22 and 23. In most such sentences, Bulgarians can use either the conditional mood or the future in the past tense. For instance, most Bulgarians would say that there is no difference in meaning between the following two statements:

Ако мо́жех, щя́х да до́йда.
Ако мо́жех, би́х дошгя́л.

If I could (have), I would (have) come.
(same)

The two constructions *are* different, however. The reason it is difficult for Bulgarians to perceive the difference (and for grammarians and writers of textbooks to define it precisely) is that it depends largely on factors of supposition and interpretation (the degree to which individual speakers perceive things to be hypothetical or real, possible or impossible), factors which are not always accessible to an outside observer.

These questions will be taken up in detail in the next lesson. As an introduction to this issue, however, consider the differences in form between conditional sentences using **би́х** (the conditional mood) and conditional sentences using **щя́х** (the future in the past) in the apodosis. The essence of this difference is that conditional sentences using **би́х** do not distinguish tense -- the same form is used to express all degrees of past and non-past -- while conditional sentences with **щя́х** must use past tense forms. The protasis (*PRO*) must be either in the imperfect or the past anterior, and the apodosis (*APO*) must be either in the future in the past or the future anterior-in-the-past.

Schematically, this can be seen in a revised and compacted version of the model given in Lesson 23:

FUTURE IN THE PAST

section of sentence
tense

PRO
imperfect

APO
future in the past

Ако й́мах пари́,

щя́х да оти́да.

If I had the money, I would go.
If I had had the money, I would have gone.

section of sentence
tense

PRO
imperfect

APO
future anterior in the past

Ако й́сках,

щя́х да сьм дошля́ преди́ то́й да зами́не.

If I had wanted to, I would have come before he left

section of sentence tense	<i>PRO</i>	<i>APO</i>
	<i>past anterior</i>	<i>future in the past</i>
	Ако бяха ми казали навреме, нямаше да замина.	
If they had told me on time, I wouldn't have left.		

section of sentence tense	<i>PRO</i>	<i>АПО</i>
	<i>past anterior</i>	<i>future anterior in the past</i>
	Ако бяха му казали навреме, щеше да е дошъл досега.	
If they had told him on time, he would be here by now.		

CONDITIONAL

Conditional sentences with **бих** always use the same form in the apodosis. In these sentences, it is the protasis that carries the meaning of "tense". When the protasis contains a past-tense form, the meaning of a conditional with **бих** looks, on the surface, equivalent to that of a conditional with **щях**. Consider again the example given earlier:

Ако можех, щях да дойда.
Ако можех, бих дошъл.

If I could (have), I would (have) come.
(same)

When the protasis contains a present tense form, the difference is more clearly seen. If such a sentence is expressed in the indicative, the apodosis must be in the present tense, and the meaning is clearly "real".

Ако мога, ще дойда.

If I can, I'll come.

In the Bulgarian conditional, however, it is possible to combine the present tense (in the protasis) with a **бих** conditional in the apodosis.

Ако мога, бих дошъл.

If I can, I'll [try to] come.

It is difficult to give an exact translation of this sentence, precisely because the rules for English conditional sentences are closer to those formulated for Bulgarian **щях**-conditionals than for Bulgarian **бих**-conditionals. That is, if a prediction is made in the present tense, the speaker considers the condition to be a real one; it is therefore difficult for him to use a "hypothetical" form.

In Bulgarian, on the other hand, a certain degree of this hypothetical meaning is present in all **бих** conditionals, even in those with present tense meaning. An English speaker can only express such meanings by adding words like "probably" or

"might" in the apodosis (as in the above example), or by shifting the protasis to an English conditional (as in the following example):

Не бѣх допѹснал, че ѣдва чак от Амѣрика, ако го срѣсна случайно на ѹлицата.	If I were to meet him by chance on the street, I wouldn't think he was from faraway America.
---	--

Neither method of translation manages to render the Bulgarian meaning fully. The distinction between "real" and "hypothetical" depends so much on each individual speaker, and on each instance of speech context, that one must be content with approximations.

27.8. Archaic case forms

In certain fixed expressions such as proverbs, masculine animate nouns are found with a direct object case ending. This ending happens to look like the definite object case ending: both are spelled -a. For example:

Брат брата не храни...

Brother feeds not brother...

Fresco, Church of the Nativity, Arbanasi

EXERCISES

I. Finish the sentences using the conditional mood.

1. Ако не валеше, ние ...
2. Ако тогава знаехте за това, вие ...
3. Ако можех да променя програмата си, ...
4. Ако не бяха толкова уморени, те ...
5. Ако не беше гръмката и слава, ние ...
6. Ако имаше време, ти ...?
7. Ако му бяха съобщили навреме за това, той ...

II. Transform the following sentences using the conditional mood.

Model: Аз можех да дйда, но имах много работа.
Аз бих дошъл, ако нямаше много работа.

1. Той можеше да си приготви закуска, но се успя.
2. Камен можеше да каже това на майка си, но не остана време.
3. Тя можеше да гледа филма, но я задържаха до късно в службата.
4. Книгата можеше да има голям успех, но не беше написана на някой от международните езици.
5. Те можеха да напазаруват на връщане, но не носеха пари.
6. Лозята можеха да дадат много плод, но не ги поливахме.
7. Новогодишният празник можеше да е много по-весел, но поканените гости не се познаваха.

SAMPLE SENTENCES

1. Бихте ли ми подали солта?
2. Извинявай, би ли затворил прозореца? Духа ми.
3. Сигурна съм, че вие бихте го харесали много.
4. Би било странно да се предположи, че някой не го е усетил да излиза.
5. Бихте ли ми казали колко е часът, моля?
6. Той лесно би се справил с един хулиган, но двама са му много.
7. Те биха го приели по-бързо, ако той не беше толкова по-възрастен.
8. Бихте ли предали на съпруга си най-сърдечните ми поздравии?

Двайсет и седми урок / Lesson 27

9. Тѣ бѣха знаели каквѣ да правят с него, ако го хванат на своя територия.
10. Ние бѣхме се чувствали по-добре в самостоятелно жилище.
11. Не бѣ ме учудило, ако той се окаже шпионин.
12. Животът ми да зависи от това, не бѣх могъл да го направя.
13. Това не бѣ имало значение, ако се бѣше случило в друго време.
14. Не бѣх те помѣлил за тази услуга, ако можех да се справя сам със ситуацията.
15. Да не бѣ да си ходил да го видиш?
16. Няма нѣкой. Да не бѣ да са забравили, че ще идваме?
17. Не бѣхте ли се дръпнали да мина?
18. Трябваше нѣя да поканиш за главната роля. Тя никога не бѣ ти създавала такива проблеми.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. It would be good if you were to manage without help this time.
2. "Mightn't we be able to postpone the meeting for some other time?"
"You know, I just can't imagine why you couldn't just once do something on time."
3. I wouldn't say he is a very smart fellow, but he has been helping us pour concrete since time immemorial. Once, though, we caught him sleeping on the job. That didn't bother us, but we had to wake him up and make him move over a bit so we wouldn't have to pour the foundation on him.
4. "Excuse me, could you please tell me where I could mail this letter?"
"Of course. If you mail it at the central post office, in principle it ought to arrive without trouble."
5. "It wouldn't surprise me a bit if he has eaten all the kebabches by now."
"Can it really be that they are all eaten up already?"
6. I didn't leave the house last night for fear that the karakonjul would see me. That would have been very bad indeed. I don't know if he is still looking for me, but I am always very careful at night just in case.
7. If I had the opportunity to go to Bulgaria, I would certainly not decline.

READING SELECTION

Йордан Йовков, "Сали Яшар, прочутият майстор на каруци"

Славата на Сали Яшар, прочутият майстор на каруци от Али Анифѐ, стигаше вече твърде надалѐч. Такъв майстор като него никога по-рано не беше имало в Али Анифѐ. Кой знае дали щеше да има и по-късно. За околните села и дѹма не можеше да става, там такъв майстор нямаше. Нямаше дори и в града, и то тъкмо в тоя град, който беше в средата на безкрайна равнина, от който излизаха пътища по всички посоки като лъчите на звезда, и където открай време още най-първите майстори са били майсторите на каруци. Но това понякога се случва.

Сали Яшар беше се издигнал над всички по божя дарба, появи́л се беше случайно, както случайно се появяват по селата онѝя прочути знахари, които лекуват най-тежки болести и често пъти с някоя билка, с върха на нагорещѐно желязо или само с няколко дѹми връщат живота на много умиращи.

Сали Яшар наистина имаше нещo, което го оприличаваше на тѝя хора. Като всеки ковач, той беше здрав и силен човек, но инак беше блѧг, тих, вдълбочѐн в себе си. Той приказваше малко, но и малкото, което кажеше, беше ясно, ѹмно, отмерено, а на онѝя, които го слѹшаха, винаги се струваше, че в очите на Сали Яшар имаше друг ковач, който също работеше, също ковѐше, а не сѐ виждаше, и само искрите и отблясъците от това вътрешно огнище грѐеха в замислените очи на Сали Яшар. Така Сали Яшар беше прѹст човек, с изцапани ръцѐ, ковѐше желязото и правеше каруци, но имаше вид на мъдрѐц и неволно вдѧхваше уважѐние дори и на онѝя, които не го познаваха и нищо не знаеха за изкѹството на ръката му.

Той имаше и един друг навик, който също тѧй беше добре познат на хората от неговото село. Всяка вечер, малко преди да залѐзе слѧнцето, в един час, който за всички други би бил твърде ранен, Сали Яшар прекратяваше отведнѧж всяка работа и затваряше работилницата си. Чираци и кѧлфи бързо изми́ваха изцапаните си от вѧглищата лица и се разотѧваха. Никакви увещѧния, никакви молби не можеха да накарат Сали Яшар да остане до по-късно и да довърши някоя работа, колкото и бърза да беше тѧ. "Ще я направим," говореше той, "и ѹтре е бѹжи дѐн." И той казваше това крѹтко, но твърдо -- и сякаш беше вече далѐч някъде, откъснат от всичко, забравил за всичко, потѧнал в тѧя странна замисленост, която пълнеше очите му, скрити под гѧстите вежди. И, наметнал някоя дрѐха на изпотѐните си плѐци, той трѧгваше за дома си, прегърбен малко, спокоѐн и заглѐдан в земята. А хората, които го срѐщаха, слѐд като почтѧтелно го поздравяваха, глѐдаха го ѹчѹдено и си мислеха, че някаква болка трябва да глобди сърцето на Сали Яшар и че ако той бърза да си отиде, не ѐ за да си почѧне, а за да остане сам със себе си и мислите си.

И прави бѧха хората от Али Анифѐ: имаше нещo, което мѧчеше Сали Яшар, и всяка вечер по това време той си мислеше за него.

Работите му отиваха добре. Беден и прѳст ковач някога, сегѳ тѳй бѳше прочѳт маѳстор, при когѳто идѳха с порѳчки от най-далѳчни краѳища. Рабѳта имаше пѳвече, откѳлкѳто му трѳбваше. Сали Яшѳр не обѳчаше да врѳща нѳкого, пѳк и кѳлкѳто пѳвече рабѳта имаше, кѳлкѳто пѳвече трѳбваше да бѳрза, тѳлкѳз пѳ-добре рабѳтѳше. Идѳха му неподѳзирани и от нѳго самѳя сѳли, разпѳлваше се, рабѳтѳше сѳс страѳт, с увлѳчѳние, рѳката му стѳваше сигурна, пѳгледѳт тѳчен и жѳлязѳто под нѳговия чѳк добѳваше неѳчѳквано такива свѳвршѳни фѳрми, каквитѳ тѳй не бѳ могѳл да направи и при най-бѳвната и внимѳтелна рабѳта. А тѳкѳмо такава рабѳта бѳше по сѳрцѳ на Сали Яшѳр и от нѳговите рѳцѳ излѳзаха карѳци, коѳто бѳха истинско чѳдо: лѳки, като че самѳ щѳха да трѳгнат, напѳти и гѳздави като невестѳ, с шарилѳ и бой, коѳто грѳеѳха по тѳх като цѳфнали цветѳ. Но най-чѳдното в тѳя карѳци бѳха звѳковете, коѳто тѳ издаваѳха, когѳто вървѳха. Като че в жѳлѳзните им ѳси бѳше скрита някаква мѳзика. Как ги правѳше Сали Яшѳр, еѳдин гѳспѳд знѳеѳше, но нѳговите карѳци не дрънчаѳха, не хлѳпаѳха като другите колѳ, а пѳеѳха по пѳтищата.

Карѳците пѳеѳха по пѳтищата и сѳкаш разкѳзваѳха как еѳдин чѳвѳк мѳже да бѳде мнѳго богѳт, но и мнѳго злѳчѳст.

Адаптирано от Йордан Йѳвков, Песента на колелетата.

Street scene in Koprivshtitsa

GLOSSARY

бѣден	poor, meager	заварвам / заваря	find
бетонен	[made] of concrete	замислен	thoughtful, preoccupied
би	would (2d-3d sg.)	замисленост	pensiveness, reverie
бих	would (1sg.)	зараствам /	heal, close up
биха	would (3pl.)	заразна	
бихме	would (1pl.)	захладнявам /	turn cool
бихте	would (2pl.)		
благ	gentle, kindly		miserable, unfortunate
божи	God's, divine	издигам се /	rise, advance
будилник	alarm clock		
бърз	urgent	издигам се над	tower over
		изпотявам се /	sweat, perspire
вдълбочавам се /	be absorbed in	изпотя се	
вдълбоча се (-иш)		имаю голям успех	be wildly successful
вдъхвам / вдъхна	breathe in; inspire	иначе	otherwise
витошки	Vitosha (adj.)		
витрина	window (shop or public place)	искра (and искра)	spark
вглица	coal		
възможност	possibility, chance	калфа	journeyman
възраст, -та	age	камънак	stones, stony ground
		картина	picture
гиздав	pretty, comely	ков	forge, hammer
главна роля	the lead	ковач	smith, blacksmith
глобдя	gnaw; rangle	компания	company, crowd
Господ	God, the Lord		
гръмка слава	resounding fame	легенда	legend, myth
гръмък	loud, high-sounding	лекувам	cure, treat
гъст	thick, heavy	ля	pour
гъсти вежди	bushy eyebrows	лъч, -ът (pl. лъчи)	ray, glimmer
да знаех	if	мелнишки	Melnik (adj.)
давам душа за	had I known	мъдрец	wise man, sage
дърба	be crazy about	мъча (-иш)	torment, bother
добивам / добия	gift, talent		
добре завариха	get, acquire	нагорещявам /	heat, heat up
	well-found (answer to)	нагорещя	
	добре дошли)	намятам /	throw on, throw over
допускам / допуска	allow, admit	нападения	
дрънкам /	rattle, clank	напазарувам	do the shopping
дрънча (-иш)		напевен	melodious, lilting
дръпвам се /	stand clear	напет	sprightly, handsome
дръпна се			
душа	soul, heart	неожидано	involuntarily
		неподозрян	unexpected, sudden
еднѣ Господ знае	God only knows	новогодишен	unsuspected, unexpected
		празник	New Year's celebration
желязо	sweltering heat		
жилище	iron, iron bar		
	lodging, residence		

Двайсет и седми урок / Lesson 27

облекло	clothing, apparel	самостоятелен	independent
огнище	fireplace, hearth; center	самостоятелно жилище	separate living quarters
оправям се / оправя се	work out, get better; manage	ситуация	situation
оприличавам / оприлича (-иш)	liken, compare [to]	скромнен	modest; humble
ос, -та	axis; axle	скромно облекло	low-key/simple dress
отблясък	reflection, gleam	справям се / справя се	cope with, manage
отведнаж (or отведнъж)	suddenly, all at once	страст, -та	passion
отвратителен	disgusting	тежка болест	grave illness
открай	from the beginning	територия	territory, area
открай време	from time immemorial	толкоз = толкова	
отлагам / отложа (-иш)	put off, postpone	уважение	respect, esteem
отмерен	measured, deliberate	увещание	admonition; coaxing
пазаря	hire	увлечение	enthusiasm, animation
плещи	shoulders	усещам / усетя	feel, notice
поръчка	order, commission	успивам се / успя се	oversleep
потънал	sunk, absorbed	хлопам / хлопна	knock, clatter
потърпявам / потърпя	have a little patience	хулиган	hoodlum, hooligan
почтителен	respectful, reverential	цъфвам / цъфна	blossom, burst
прегърбвам се / прегърбя се	stoop	цъфнали цветя	flowers in bloom
предавам / предам (-дадеш)	deliver, transmit	чак	only; that much
прекратявам / прекратя	cease, suspend	чак от Америка	all the way from America
преполовявам / преполовя	halve, be halfway through	чърква	church
преувеличавам / преувелича (-иш)	exaggerate, overstate	често пъти	time and again
прочут	famous, renowned	чирак	apprentice
развалям / разваля	damage, break	чудо	miracle, wonder
разпалвам се / разпала се	flame up, become intense	чук, -ът	hammer, mallet
рядкост	rarity	шарило	painted decoration
		шпионин	spy
		ъглов	angular; corner (adj.)
		■	manger, crib

CULTURAL COMMENTARY

Forms of address: "Welcome"

When new arrivals are welcomed with *Добре дошли!* (literally, "well come"), it is customary for them to answer with *Добре намерили!* (literally, "well found"). These are literal translations of the Turkish expressions used on identical occasions: *hoş geldiniz* ("well you came") and *hoş bulduk* ("well we found"). Literal translations of Turkish idiomatic phrases into the various Balkan languages abound in the several Balkan countries.

Folklore: proverbs; folk medicine

Slavic languages are very rich in proverbs, phrases which encapsulate folk wisdom in highly concise and poetic form. Often the literal translations leave a great deal to be desired. Literally, for example, the proverb *Брат брата не храни, но горко му който го няма* would be rendered "Brother feeds not brother but woe to him who has none." The meaning, however, is universal: one takes family members for granted and pays them no special heed until they are needed; at that time, the absence of family to help is sorely felt.

Folk medicine was widespread until recently (and is still practiced in many villages). The healer was called a "knower" (*знахар*). Healing rituals include passing a burning iron rod over the wound or ailing body part, speaking or chanting of spells, and the preparation of medicinal herbs. Most Bulgarians still believe in the efficacy of the latter. Medicinal herbs are available in most city pharmacies.

Literature: Jordan Iovkov

Nineteenth century life in Bulgaria, particularly in the small towns, had a marked flavor to it, which is best described as "Balkan-Oriental". Life retained its Balkan and Slavic style, but was unavoidably influenced by the many centuries of Ottoman domination. Much of Bulgarian prose writing of the late 19th and early 20th century consists of stories and novels set in such milieu. The highly Turkish sounding names of characters and certain of their occupations help create this atmosphere. Examples are the personal name *Сали Яшар* (in Turkish, *Salih Yaşar*), the place name *Али Анифе*, and the terms *чирак* (Turkish *çirak* "apprentice") and *калфа* (Turkish *kalfa*, "assistant master, overseer"). The latter word, of course, derives from the term Caliph, which in the political bureaucracy of Muslim states designated the representative of Muhammad.

One of the best writers in the above genre is Jordan Iovkov (*Йордан Йовков*, 1880-1937). He worked most of his life as a small-town teacher in Dobrudzha and as a clerk in the Bulgarian embassy in Bucharest, completing his prose writing on the side. His best known stories are collected in *Старопланински легенди* (1927) and *Вечери в Антимовския хан* (1928). He was a man of ideals, and believed in the transforming power of beauty, heroism and love. Many consider him to be Bulgaria's best prose writer of all time.

LESSON 28

DIALOGUE

Когá друг път бихме могли да им го покажем?

// Димитър, Милена и Павлина с кучето чакат на трамвайната спирка в Княжево. Часът е точно осем. //

Павлина: Ние ли сме най-ранобудните? Нямаше ли да е по-добре да бяхте ме оставили спокойно да си допия кафето, вместо да висим тук да чакаме?

Димитър: Сигурно ще дойдат всеки момент. Вече ще са се качили в трамвая.

Павлина: Не ще да са се качили, защото ги няма.

Милена: Ако слънцето не светеше право в очите ми, щях да мога да видя дали в този трамвай дето идва, няма някой от нашите.

Димитър: Виж, мило, оня, високият човек не беше ли Веселин?

Павлина: Той е. Каква голяма раница е нарамил. Като че ли ще векува на Витоша.

Веселин: Добро утро! Будилникът ми е развален и цяла нощ не съм мигнал от страх да не би да закъснея за срещата.

Павлина: Не бой се. Твоята изгора още я няма.

Милена: Ние носим само руска салата, хляб, салам и кафе в термоса. Ти какво толкова си се натоварил?

Веселин: Нося от всичко по малко. Когá друг път бихме могли да покажем на тия американци какво е българско гостоприемство, ако не сега?

Павлина: С какво ли би могъл да ги изненадаш? Те там всичко си имат.

Веселин: Чак всичко не вярвам да имат. А и да имат, едно е там да го имат, а съвсем друго -- тук.

// Дейвид изниква неочаквано иззад гърба им. //

Дейвид: Добро утро. Щях да се загубя, ако не бях взел такси. Слава богу, шофьорът знаеше къде е Княжево.

// В тоя момент пристига следващият трамвай и от предната врата слізат Петър, Тания, децата, и Боби. От задната врата последна сліза Джули. //

Джули: Добро ўтро. Да бях знаела, че сте в същия трамвай, щях да дойда да си поприказваме по пътя.

Таня: Аз мислех, че целият трамвай ни е чул. То не бяха писъци, не бяха крясъци... Камен се опитваше да завърже ушите на Боби на фльонга, а Боби и Надка се съпротивляваха.

Веселин: Когó виждат очите ми? Това просто не може да бъде!!

Петър: Веско, ама ти ли си това?

Веселин: Пешо, пипнах те на местопрестъплението! Кóлкото пъти те среща през последните години, все не можем да се наприказваме. Ўж все си много зает, ту заминаваш в командировка, ту се връщаш от командировка и жена ти те чака...

Петър: Ама то не е лъжа.

Веселин: Ама да ходиш по екскурзии намиращ време, нали?

Таня: Не помня откога не ни се е случвало да излезем някъде всічки заедно.

Веселин: Оня ден, като се запознахме с твоята жена, на мене и през ѳм не ми мина, че това може да е същата Таня, за която се ожени моят приятел. Джули, помниш ли, аз ти разправях за приятеля си, с когото така хубаво се разбирахме. Да знаеш, Пешо, ако беше останал на работа в редакцията, с твоята дърба досегá такава кариера щеше да си направил...

Таня: Той и тука си е добре. Главният редактор много го цені. Пък и парите са повече.

Павлина: Тóзи представителен млад човек би трябвало да е вашият мъж, Таня.

Таня: Ах, да. Запознайте се. Петьо, да ти представя Павлина, майката на Димитър.

Петър: Приятно ми е. Аз вече чувах за вас от жена си. Направили сте ѳ много силно впечатление.

Димитър: Ние май се събрахме всічките. Никого повече не чакаме, нали?

Джули: Всічки сякаш са тук.

Милена: Тогáва да потегляме.

GRAMMAR

28.1. Tense, aspect, and mood in the Bulgarian verb

The Bulgarian verbal system is quite complex on a number of levels. The idea of aspect (opposing bounded and unbounded views of an action) pervades the verbal system as a whole. The concepts of tense and mood are also central to understanding the meaning of the many different verbal forms. Tense refers not only to the time when a verbal action took place (or will take place), but also to the internal relationships between different points along the time scale which speakers can choose to envision. Mood, by contrast, refers to a speaker's attitude about that which s/he is saying, and how it relates to the overall context within which the speech act is situated.

There are two significant areas within Bulgarian grammar where the concepts of tense and mood overlap, neither of which is sufficiently understood by descriptive grammarians. One will be the subject of this lesson and the other of the following lesson. This lesson is concerned with the question of conditional constructions.

It is a striking feature of Bulgarian grammar that the idea of "conditional" can be expressed both by means of forms marked for tense, and by means of forms marked for mood. The future in the past tense (and other tenses related to it) are ideally suited to express the idea that something "would have happened" (or not); it is thus natural that the idea of "conditional" should be communicated in this form. The conditional mood is also ideally suited to express this idea. Mood, after all, is a means whereby the speaker communicates his attitude about what he is saying -- and the question of one's belief about whether or not something might happen certainly qualifies as an attitude.

Since Bulgarians use both of these means to express the idea "conditional", it makes sense to examine this situation in some detail. Why are both used so commonly? Why does the language seem to need them both? Furthermore, why, when they are formally so very different from each other, do Bulgarians tend to say that these two constructions "mean the same thing" in so many instances?

28.2. Review of conditional constructions

Conditional constructions look straightforward on the surface. What makes analysis of them difficult is that they make reference to a number of very subtle factors.

In order for successful communication to take place, every speaker who produces a sentence with conditional meaning (as well as every one of his listeners) must make the correct decisions about three quite different issues. These are:

- (1) Time of the action;
- (2) Realness of the condition; and
- (3) Likelihood of fulfillment of the condition.

Given that a conditional sentence always takes the form “if A (*protasis*), then B (*apodosis*)”, these factors may be analyzed as follows:

(1) The *time* of the action refers to the entire sequence of “if A, then B”. Of the three factors, it is the only one that can be determined objectively. Non-past time is not always expressed with non-past verbs, however. Often the only way the other two factors can be expressed properly is by moving the tense of one of the two verbs (either A or B) into the past.

(2) The *realness* of the condition refers only to A. Does (or did) the condition described in A actually exist, or is it a hypothetical one? If the actual condition described does (or did) not exist, does the speaker have in mind another concrete one that does (or did)?

(3) The *likelihood of fulfillment* refers only to B. If A turns (or had turned) out to be the case, what is the likelihood that B will ensue (or would have ensued)? That is, what is the speaker’s assessment of the causal relationship between A and B, given the other relevant circumstances of time and realness of condition?

The correct choice of forms depends on a successful analysis of the above factors. Although there are three possible constructions (identified below as I, II, III), the vast majority of conditional statements are made according to the first two models (I or II).

I. TENSE in the apodosis: either future in the past or future anterior in the past.

This type will henceforth be called the “**и́х**-conditional”. If the speaker chooses this form, s/he is limited to past tense forms of the verb in the protasis, but among these, may choose either imperfect or past anterior.

II. MOOD forms in the apodosis: the conditional.

This type will henceforth be called the “**бих**-conditional”. If the speaker chooses this form, s/he may use any tense form in the protasis, although complex forms like future in the past, future anterior, and future anterior in the past are unlikely to occur.

III. MOOD forms (conditional) in *both* the protasis and the apodosis.

When this (much less frequently occurring) option is chosen, the conjunction **да** is used in place of **ако**. This construction is for the most part limited to archaic and traditional expressions. For instance:

Да би се яло, не би висяло.

It's not worth it anyway.
[literally: If it could be eaten it
wouldn't be hanging.]

The conjunction да can also be used with indicative forms to express conditionality. These constructions will be discussed at the conclusion of this lesson.

28.3. Tense vs. mood in conditional constructions: general observations

The primary meaning of the future in the past tense is that something "would have happened", while the primary meaning of the conditional mood is that something "could well" happen (or have happened). That is, the future-in-the-past communicates a concrete statement of belief, while the conditional communicates a more general and hypothetical statement of opinion. It would follow, therefore, that when speakers use a **щях**-conditional, they are stressing their belief in the fulfillability of the condition -- "if A, then *certainly* B"; and that when they use a **бих**-conditional, the meaning would be closer to "if A, then *possibly* B".

The above yardstick can be applied in certain very clear-cut cases. Consider first two examples, in which only the **щях**-conditional is possible:

Ако искаше, щеше да дойде.

If she had wanted to, she would have come.

Аз щях да се загубя, ако не бях взел такси.

I would have gotten lost if I hadn't taken a taxi.

Both speakers are referring to a real past event, and both are offering a justification for that event. The reason the first speaker chose not to come is that she didn't want to, and the reason the second speaker managed to avoid getting lost was that he took a taxi. Each speaker is certain of his deduction, and each uses the **щях**-conditional to convey that certainty. Had either speaker used a **бих**-conditional, this choice would have moved the realm of thought into the hypothetical, thereby contradicting the intended meaning.

Now consider two examples where only the **бих**-conditional is possible:

Бих се гледал по цял ден в огледалото, ако имах такива хубави сини очи.

If I had such beautiful blue eyes, I would spend all day staring at myself in the mirror.

Когато друг път бихме могли да покажем на тия америкънци какво е българско гостоприемство, ако не сега?

If we don't do it now, when would we [ever] have another chance to show these Americans what Bulgarian hospitality is?

In each instance, the speaker constructs a hypothetical situation in order to emphasize a particular emotional stance: how beautiful he considers the girl's eyes to be, and how important he considers it to be to seize the chance to demonstrate the Bulgarian conception of hospitality. The use of the **щях**-conditional would have implied that these conditions were real, which is clearly not the case.

In most instances of conditional sentences, however, the speaker has a choice: s/he may use either a **щях**-conditional or a **бих**-conditional. Sometimes the meanings are nearly identical, but in the majority of cases there is at least a slight difference. To think of this difference only in terms of "certainty" vs. "possibility", or "reality" vs. "imagination", however, is misleading. There are several factors involved, each of which must be visualized as a continuum. These are:

	щях-conditionals	бих-conditionals
<i>basis of belief</i>	fact	hypothesis
<i>kind of situation</i>	concrete	theoretical
<i>frame of reference</i>	specific	broad

These three conditions overlap to a considerable extent; very few speech events are such that each can be identified discretely. Furthermore, most speech events must be defined in terms of a gradation (and not in "yes/no" terms). Finally and perhaps most significantly, each speech event is unique, and the point of view taken at any moment ultimately depends upon the speaker himself.

Nevertheless, specifying these three factors does at least allow one to discuss the difference between **щях**-conditionals and **бих**-conditionals more objectively. The more explicitly one can define the idea of the sentence in terms of the first of these, "factive" vs. "hypothetical", the greater will be the potential difference in meaning between the two types of possible conditional constructions. If only the latter two shades of meaning can be detected, the more likely it is that Bulgarians will call the two usages synonymous. In addition, it must be noted that the above schema is an idealization. Many Bulgarians will claim that practically all instances of **щях**- and **бих**-conditionals mean essentially the same thing.

28.4. Factive vs. hypothetical conditional constructions

Many conditional sentences focus upon the likelihood of fulfillment of the condition. The use of a **щях**-conditional means that the speaker relies upon factual evidence to make this prediction, while the use of a **бих**-conditional means that s/he is constructing a hypothetical situation. This was the primary factor at work in the examples given above.

In fact, such an opposition is so clear-cut that it often determines the tense of the sentence as well. Recall that **щях**-conditionals must use past-tense forms in the apodosis, but that **бих**-conditionals may use any tense form. The more factive the situation, however, the more impossible it is to use a past tense form in the **бих**-conditional. That is, if the speaker's intention is to make an explicitly hypothetical statement, then s/he usually chooses the more general non-past tense.

The following examples demonstrate the different ways in which **щях**-conditionals and **бих**-conditionals are used to state predictions. If the speaker has in mind a particular factual event and visualizes an alternative phrased in terms of this actual incident, s/he must use the **щях**-conditional in order to convey the intended meaning. If, however, the speaker presents the same potentially factive event in hypothetical terms, s/he must use the **бих**-conditional to stress the more general nature of the prediction. **Бих**-conditionals with past tense forms in the apodosis are less factive than **щях**-conditionals, but also less hypothetical than **бих**-conditionals with present tense forms in the apodosis.

Here is a schematic survey of this three-way distinction, followed by examples. The English translations attempt to convey these distinctions, but are only approximate.

(a)	<i>factive, actual event</i>
(b)	<i>hypothetical, potentially factive</i>
(c)	<i>purely hypothetical</i>

(a)	Тѣ щѣха да знѣят каквѣ да правят с нѣго, ако го хванѣха на свѣя теритѣрия.	If they had caught him on their own territory, they would have known how to deal with him.
(b)	Тѣ бѣха знѣели каквѣ да правят с нѣго, ако го хванѣха на свѣя теритѣрия.	If they caught him on their own territory, they would know how to deal with him.
(c)	Тѣ бѣха знѣели каквѣ да правят с нѣго, ако го хванат на свѣя теритѣрия.	If they were to catch him on their own territory, they would know how to deal with him.
(a)	Нѣмашѣ да се учѣдя, ако тѣй се бѣше окѣзал шпиѣнин.	It wouldn't have surprised me if he actually had turned out to be a spy [after all].
(b)	Не бѣх се учѣдила, ако тѣй се бѣше окѣзал шпиѣнин.	It wouldn't surprise me if he turned out to be a spy.
(c)	Не бѣх се учѣдила, ако тѣй се окѣже шпиѣнин.	It wouldn't surprise me if he turns out to be a spy.

(a)	Аз лесно щях да се справя с
единия хулиган, но двама
ми бяха много.	I could easily have dealt with one
thug, but two of them were too
much for me.
(b)	Аз лесно бих се справил с
единия хулиган, но двама
ми бяха много.	I could easily have dealt with one
thug, but two would have been too
much for me.
(c)	Аз лесно бих се справил с
единия хулиган, но двама
са ми много.	I could easily deal with one thug, but
two are too much for me.

Some conditional sentences exist in shortened form, i.e. without the protasis. These also require speakers to make the same choice (between *щях*-conditionals and *бих*-conditionals) according to the same gradation of factors.

(a)	Никой нямаше да напише тази
книга по-добре от него.	No one could have written that book
better than him.
(b)	Никой не би написал тази книга
по-добре от него.	Nobody could write such a book
better than him.

In some cases the English translation admits of both a factive and a hypothetical meaning. In Bulgarian, only the factive meaning is possible for a *щях*-conditional, while a *бих*-conditional can, depending on the semantics of the sentence, have either meaning. In the following example, the possible Bulgarian underlying meanings are given in italics.

Conditional sentence: "We would never go without first being invited."

(a)	Ние нямаше да отидем
попоканени.	<i>The fact that we went obviously means
that we were invited.</i>
(b)	Ние не бихме отишли
попоканени.	<i>The fact that we went obviously means that
we were invited. -- OR --
We wouldn't do such a thing; what kind of
people do you think we are?!</i>

Not all conditional sentences can be described according to the factive/hypothetical continuum. Whether this can be done at all depends to some extent on the verb itself. That is, the meaning of some verbs is markedly more "factive" than that of others: if the verb (and the meaning of the sentence) is sufficiently factive, it is easier to perceive a difference in meaning between a *щях*-conditional and a *бих*-conditional.

28.5. Concrete vs. theoretical conditional constructions

Other conditional constructions focus less on the factivity of the condition, and more upon the nature of the condition itself. The event itself is usually hypothetical. But if the speaker visualizes it in concrete terms, usually as a comparison to some other specific event, then s/he is more likely to use a *щях*-conditional. Usage of a *бих*-conditional in such a case would mean that the speaker's focus is more on a general, theoretical level.

Nevertheless, since such events are not necessarily grounded in actual fact, there is considerable overlap between the two usages. Some Bulgarians would say that all of the following examples are interchangeable, while others would accept (at least to a certain degree), the italicized explanations which propose a distinction between them.

Conditional sentence:

"We wouldn't be able to last so long without electricity in the winter."

(a)	През зимата нямаше да можем да прекараме толкова дълго време без електричество.	<i>We were able to manage without electricity that time only because it wasn't winter.</i>
(b)	През зимата не бихме могли да прекараме толкова дълго време без електричество.	<i>We wouldn't be able to manage in the winter without electricity.</i>

Conditional sentence:

"If she lived that close to the park, she'd be out walking every day."

(a)	Тя щеше да се разхожда всеки ден, ако живееше толкова близо до парка.	<i>It's amazing that he lives next to a park and never walks there. She, on the other hand...</i>
(b)	Тя би се разхождала всеки ден, ако живееше толкова близо до парка.	<i>She loves nature, and living close to a park would be her idea of heaven.</i>

Conditional sentence:

"It wouldn't have mattered [so much] if it had happened at a different time."

(a)	Това нямаше да има значение, ако се беше случило в друго време.	<i>Such a situation may not have mattered at some other time, but it certainly does now.</i>
(b)	Това не би имало значение, ако се беше случило в друго време.	<i>Times change, and you can never predict what will happen.</i>

Conditional sentence:

"No fish could live in that water."

(a)	Всяка риба щеше да умре в
таа вода.	<i>I hear they found a dead trout in that
pond and I'm not surprised.</i>
(b)	Всяка риба би умряла в
таа вода.	<i>The current state of water pollution is
despicable. Just look at that pond!</i>

28.6. Specific vs. broad interpretations of conditional constructions

Some conditional sentences describe an event which is clearly hypothetical and which is usually presented as a metaphor. That is, the underlying meaning of the sentence is much broader than the actual event named. In these cases, most Bulgarians would say there is no difference between **щях**-conditionals and **бих**-conditionals. Nevertheless, some do admit the possibility of a certain difference in the specificity vs. broadness of the metaphor. For example:

Conditional sentence:

"Someone like Balzac would never have written such nonsense."

(a)	Един Балзак нямаше да напише
тази глупост.	<i>The writer of this piece is most
certainly not Balzac -- he wouldn't
have written this.</i>
(b)	Един Балзак не би написал
такава глупост.	<i>Someone with Balzac's talent would
never have written such drivel.</i>

Conditional sentence:

"Gimme five leva!"

"If I had five leva, I'd go off and get married!"

(a)	-- Дай пет лева!
-- Ако имах пет лева, щях да се
оженя.	<i>I am totally without money; you know
that's an absurd request.</i>
(b)	-- Дай пет лева!
-- Ако имах пет лева, бих се
оженял.	<i>If I had any money to spare, there's all
sorts of things I might do!</i>

Finally, there are a number of instances in which the condition is phrased so generally that practically all Bulgarians would say there is no difference at all between a **щях**-conditional and a **бих**-conditional. For instance:

Conditional sentence:

"We would travel constantly if we had the time and the money."

- (a) Ние щяхме да пътуваме непрекъснато, ако имахме време и пари.
- (b) Ние бихме пътували непрекъснато, ако имахме време и пари.

28.7. Conditional constructions: summary

The *future in the past tense* usually refers to an actual situation. It visualizes the potential outcome that would have resulted if one or more elements of that situation had progressed differently, and conveys the speaker's certainty that this outcome would have ensued in such a situation. Grammatically, the future in the past is part of the indicative mood; as such it narrates events in a neutral tone. The *conditional mood* usually refers to a non-existing, hypothetical situation, almost visualizing (in a sense) a different time line. It conveys the speaker's belief about how things might happen (or have happened) along that imagined time line. Grammatically, the conditional is a mood all of its own; as such it expresses a speaker's attitude.

The above summarizes the definitions usually given in Bulgarian grammars for the two forms, together with the explanation of the difference in meaning between them. However, most of these grammars are attempting to prescribe the way Bulgarians should speak, largely by describing the way they probably used to speak. That is, it is likely that Bulgarians of past generations used to make a sharper distinction between *щях*-conditionals and *бих*-conditionals, and that they made this distinction along the lines just stated. The point of the present discussion is that they by and large no longer do so. Despite the significant structural, formal and semantic difference between the "future in the past tense" and the "conditional mood", the two are now synonymous in the meaning "conditional" for most Bulgarians in most instances.

Language changes. The above discussion is an attempt to characterize one of the changes currently in progress.

28.8. Modal usage of the future anterior

Normally, the future anterior describes an action whose future completion is projected to take (or have taken) place before some other future point. Allowing for the fact that all future tenses carry a certain amount of presumptive meaning, the future anterior is as "indicative" as possible, in that it gives a neutral statement of a particular future action.

The future anterior can also be used to make explicit predictions; in this sense it functions more as a mood than as a tense. On the basis of evidence s/he sees, the speaker can presume that a particular event has already taken place. In terms of the

moment of speech, the time line is not future but rather past. The actual tense form, then, is the past indefinite. The future marker *ще* is added to this tense to indicate the speaker's guess that the action or state described must indeed be the case.

The future marker can also be added to the present tense to achieve this same meaning in the present. In addition, some speakers can add the particle *да* to these constructions to increase the sense of hypotheticalness. Essentially, therefore, the particle *ще* means that the speaker is presuming something to be so (or to have happened). Without the particle *да*, this usage is formally identical with the affirmative future or future anterior. In the negative, the particle *да* is always present, either in the neutral future anterior (*няма да*) or the variant form *не ще да...*, which is specifically marked for the meaning of presumptiveness. Examples:

Сигурно ще дойдат всеки момент. Вече ще са се качили в трамвая.	Surely they'll come any minute. [I'm sure that] they've already gotten on the tram.
Не ще да са се качили, защото ни няма.	They [surely] haven't gotten on yet, because they're not here.
Който е отварял хладилника, ще да е бил вегетерианец -- шунката не е пипана.	Whoever opened the refrigerator must have been a vegetarian -- the ham hasn't been touched.
Тя ще се познават -- съседни са вече 5 години.	Surely they know each other -- they've been neighbors for 5 years now.

28.9. Factive vs. hypothetical, and the usage of *да*

The conjunction *да* is used most frequently with the variety of meanings expressed by the English infinitive. It also is used to introduce a wish, command, or suggestion, and as part of compound conjunctions such as *без да...*, *преди да...*, *колкото и да...*, *да не би да...*, and the like.

All of these usages express a less than complete degree of factivity. Infinitives by definition lack the specification of tense; wishes and commands by definition imply non-factivity; and all the conjunctions listed above mark the verbal action in question as hypothetical in some way (if only in the sense of not yet having occurred).

In addition, *да* can be used in place of (or in addition to) more neutral conjunctions when the speaker wishes to add a greater nuance of hypotheticality. When *да* is used in place of *ако* in conditional constructions, for instance, it places a slightly greater emphasis on the unrealness of the condition. For example:

Да знаех, че за утре има такива
планове, бих казал на брат си
да отложи работата.

If I had known such plans were afoot
for tomorrow I would have told
my brother to postpone the job.

Нямаше ли да е по-добре да бяхте
ме оставили спокойно да си
допия кафето?

Wouldn't it have been better if you'd
left me in peace to finish my
coffee?

Да бях знаела, че сте в същия
трамвай, щях да дойда да си
приказваме по пътя.

If I'd known you were in the same
tram, I'd have come to chat along
the way.

Животът ми да зависи от това, не
бих могъл да го направя.

I wouldn't be able to do that (even) if
my life depended on it.

When *да* is preceded by the conjunction *и*, the sense of unrealness increases dramatically, as seen by the English translation "even if":

Чак всичко не вярвам да имат.
А и да имат, едно е там да го
имат, а съвсем друго -- тука.

Well, I don't think they have every-
thing. And even if they did, it's
one thing to have it there and quite
something else to have it here.

И да ме попитат, няма да кажа
нищо.

Even if they (were to) ask me, I
wouldn't/won't say a thing.

Да can also occur after relative conjunctions, such as *който*. Although the added meaning can be roughly captured by the addition of an English conditional term like "might" or "would", many Bulgarian speakers might reject such a translation as too strong, and would say that there is in fact very little difference between *който* and *който да*. The translations of the following examples attempt to render these added shades of meaning by the material enclosed in parentheses.

Нужно е да се създаде единна
писмена система, която да
отразява цялостния звуков
състав на езика.

It is necessary to create a unified
writing system (such as might
serve) to reflect the complete
sound system of the language.

Ако има нещо, за което да ни е
мъчно, то е, че не успяхме да
отидем там.

If there's anything that (might have)
made us sad, it's that we didn't
manage to get there.

When the main clause contains *няма*, however, the inherent meaning of hypotheticalness requires *който* to be accompanied by *да*. For example:

Колкото и да е известен, няма да е трудно да се намерят хора, който да не са чели неговите книги.	No matter how well known he is, it will/would not be hard to find people who haven't read his books.
Сегă няма селище, което да не е електрифицирано.	There aren't any villages left which haven't/won't have gotten electricity.
Няма нищо, за което да ни е жаль.	There's not a single thing that we are/ might be unhappy about.

Finally, *да* can occur in place of *че* or *как* after verbs of perception. When such verbs are used in the main clauses of affirmative statements, speakers have a choice of relative conjunction: they can use *че* to emphasize the fact of the action, *как* to describe the manner of the action, or *да* to shift the focus to some other nuance, the exact nature of which is usually evident from the larger context. In the examples below, speakers could have used any of these three conjunctions. The translations attempt to render a possible implicational nuance conveyed by the choice of *да* (rather than *че* or *как*). The actual meaning, of course, would depend upon the real-world situation in which the sentence was spoken.

Аз редовно я виждам да пуши с часовѐ на балкона.	I regularly see her out on the balcony smoking for hours at a time.
---	--

possible implication: It's not true that she has stopped smoking.

Съседката каза, че ги е видяла да се целуват.	The neighbor woman said she saw them kissing.
--	--

possible implication: It is indeed likely that they are more than "just friends".

In negative statements or in questions, however, the increased degree of hypotheticalness usually requires the choice of *да* as a subordinate conjunction introducing the final clause. The substitution of *че* or *как* in the sentences below would not be possible.

Спомняш ли си, той да е носел със себе си голяма черна чанта?	Do you remember him ever carrying a big black bag?
Не съм я чула да излезе.	I haven't heard her go out.
Бѝ билѝ странно да се предположи, че никой не го ѐ усѣтил да излиза.	It would be very strange to suppose that no one would have noticed him go out.

EXERCISES

I. Fill in the blanks with the proper form of the verb given in parentheses.

1. Ние то́лько си прили́чае, че ни́кой _____, ако аз оти́дех вме́сто не́го на га́рата. (не се усъмня)
2. Ти _____ такъв га́ф, ако бе́ше на не́гово мя́сто? (направля)
3. Мо́жеш да разчи́таш на ме́не. И да ме попи́тат, аз _____ ни́що. (не кажа)
4. На сва́тбата ни гоща́ваха с има́м-баялде́. Ти _____ та́зи го́зба, нали́ обича́ш патладжа́ни. (харесам)
5. -- Какви́ са ва́шите пла́нове за ля́тото?
-- Ние _____ да оти́дем на планина́ за ня́колко дни́. (искам)
6. То́й добре́ я позна́ва. То́й _____ ведна́га, че тя не се чу́вствува добре́ и я зака́ра в бо́лницата. (разбера)

II. Explain the context that differentiates each pair of sentences.

- 1a. Какво́ би́ ка́зал, ако те помо́лех да ми ста́неш ку́м?
- 1b. Какво́ щеше́ да ка́жеш, ако те бях помо́лил да ми ста́неш ку́м?
- 2a. Би́хте ли се зара́двали, ако те́ се оба́дят?
- 2b. Щя́хте ли да се зара́двате, ако те́ се бяха оба́дили?
- 3a. Това́ би́ билó мно́го прия́тно пъту́ване.
- 3b. Това́ щеше́ да б́де мно́го прия́тно пъту́ване.
- 4a. Би́ ли се опра́вил, ако те пу́снат без ка́рта из непозна́т гра́д?
- 4b. Ти́ щеше́ ли да се опра́виш, ако те́ бяха пу́снали така́ из непозна́т гра́д?
- 5a. Какво́ би́ стана́ло, ако земя́та се разтво́ри и те погълне́?
- 5b. Какво́ щеше́ да ста́не, ако земя́та се бе́ше разтво́рила и те бе́ше погълнала́?
- 6a. Да би́ мирно се́дяло, не би́ чу́до видя́ло.
- 6b. Ако бе́ше се́дял мирен, няма́ше да се наме́ри в чу́до.

SAMPLE SENTENCES

1. Катерехме се към върха. Валеше. Подхлъзнах се и за малко щях да падна.
2. Той е толкова опитен алпинист. Той не би могъл да падне така нелепо и да загине.
3. Твоята дъщеря за съжаление не пее в хора. А тя щеше да изпълнява много по-добре тази песен.
4. Купи си пойна птица. Тя би те радвала всяка сутрин с песните си.
5. Добре, че се върнах по-рано от работа, иначе котката щеше да изяде канарчето.
6. Тази котка е толкова глзена. Тя не би помиричала мишка, за ядене да не приказваме.
7. Ако бяхме забравили да помолим леля Ваня да полива цветята, те щяха да изсъхнат.
8. Цветята биха изсъхнали, ако не ги поливат.
9. Вие закъсняхте. Чаят щеше да изстине, ако не бях сложил чайника на печката.
10. Бихме могли да направим така. Аз ще приготвя чая и ще го държа на топло на печката. Той не би изстинал до половин -- един час. Вие елате, когато можете.
11. Щях да дойда, но в последния момент ме домързя.
12. Вие бихте ли могли да отговорите на този въпрос?
13. Ако знаеше, щеше да дойде.
Ако знаеше, би дошъл.
14. Нашите деди биха отговорили на този въпрос достойно.
Нашите деди щяха да отговорят на този въпрос достойно.
15. Да го бях родила, нямаше да прилича толкова на мене.
16. Ти какво би предпочёл: да бъдеш здрав и богат или да бъдеш беден и болен?
17. Ти би ли се облякла в такава рокля?
Ти щеше ли да се облечеш в такава рокля?
18. Още малко и би повярвал на разказа му.
За малко щеше да повярва на разказа му.
19. Добре че това не продължи повече. Той би умрял от мъка.
Добре че това не продължи повече. Той щеше да умре от мъка.

20. На нас би ни било интересно да чуем доклада ви.
На нас щеше да ни е интересно да чуем доклада ви.
21. Той е в Москва пет месеца, руският му ще се е подобрил.
22. Само преди 10 минути бяха тук, не ще да са стигнали до киното.
23. Не знам откога го познавам, но ще е от много време, защото го помня с
коса.
24. Той ще да е бързал много сутринта -- дори леглото му не е оправено.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. Would you have shouldered such a heavy backpack if you had known the trip was going to be so long?
2. Would you go to Bulgaria this summer if you get the opportunity?
3. His Bulgarian would improve a lot if he studied more.
4. His Bulgarian would have improved if he had studied more. I know that I, for example, would certainly have studied a lot.
5. His alarm clock is probably broken. He wouldn't have missed class otherwise.
6. We are already home, and they (doubtless) haven't even reached the central station yet. I would have taken a taxi in such a situation.
7. Aha, you must be the repairman I called! Won't you please tell me what is going on with my car?
8. I wouldn't have been so surprised, if you had warned me that the professor always says such strange things. Actually, now he could say anything at all and I wouldn't be the least bit surprised.

READING SELECTION

Кореспонденция - (16)

10 септември, Сѳфия

Драги Патриша и Бѳб,

Не би било преувеличено да се каже, че вашето гостуване в България през лятото беше събитието на годината за стар и млад в нашето семейство. Предчувстваме, че за Йво и Яна ориентир за датирането на всички събития ще стане идването на Емили и Майк в България. Те вече по повод и без повод си спомнят за чудесните дни, прекарани заедно. Ако им споменат еди-кой си песен, казват, че са я чули за първи път от Емили. Ако ги питат дали са гледали еди-кой си филм, казват, че са го гледали с Майк. Питам се за какво ли щяха да говорят с приятелите си, ако Емили и Майк не бяха дошли с вас тази година.

Ние с Калина мислим, че вие видяхте доста неща в България и сега вече знаете какво представлява нашата страна. Ако има нещо, за което да ни е мъчно, то е че така и не се накачихме да отидем заедно до Копривщица -- нали заради проливните дъждове отложиха фестивала с две седмици... Но Копривщица сигурно щеше да е прекрасна и в дъжд, и без фестивал на българската народна песен. Поневидимому за нас е така. Освен със своя неподражаем колорит, тя ни привлича и с ролята, която е изиграла в културния живот на България. Копривщица, например, е родното място на един от най-обичаните български поети -- Димчо Дебелянов. Не знам дали името на този поет ви говори нещо?

Другите големи български поети освен своите почитатели имат и отрицатели. Не в смисъл, че им се отрича величието, а защото за тях може да се каже -- "той не е моят тип, аз предпочитам други поети". А обичта към Димчо Дебелянов е всеобща -- той е задължителната юношеска болест на много български поколения. Дори в годините на ценностни размествания неговият престиж остана неизменен.

Като че ли предчувствайки ранната си смърт по време на Първата световна война -- през 1916 г., когато е само на 29 години, -- той така възпява родния си дом:

Да се завърнеш в бащината къща,
когато вечерта смирено гасне
и тихи пазви тиха нощ разгръща
да приласкае скръбни и нещастни.
Кат бreme хвърлил черната умора,
що безутешни дни ти завещаха --
ти с плахи стъпки да събудиш в двора
пред гостенин очакван радост плаха.

Да те присрещне старата на прага
и сложил чело на безсилно рамо,
да чезнеш в нейната усмивка блага
и дълго да повтаряш: мамо, мамо...
Смирено влязъл в стаята позната,
последна твоя пристан и заслона,
да шепнеш тихи думи в тишината,
впил морен поглед в старата икона:
аз дойдох да дочакам мирен заниз,
че мойто слънце своя път измина...

О, скрити вопли на печален странник,
напразно спомнил майка и родина.

Стихотворението е написано още през 1912 г. Какво ли още би написал той, ако не беше загинал така делнично и нелепо в кървавата касапница на войната?

Едно от най-одухотворените, познато на всеки българин места в Коприовица е гробът на Дебелянов с известната на всички скулптура на Иван Лазаров -- майката, която безутешна чака синя си. А надписът гласи: "В кротък унес чака тя да дойде нейното дете".

Хем ни е мъчно, че не можахте тази година да видите Коприовица, хем се радваме, че ви остава нещо толкова хубаво за бъдещите посещения в България.

Защото вие ще дойдете пак, нали? Всички ние много ще се радваме да ви видим пак. Би било прекрасно да прекараме още едно лято заедно.

А засега пишете!

Сърдечни поздрави и целувки от четирима ни

Бойко

GLOSSARY

алпинист	mountaineer	какаво	what it is like
бащин	paternal, father's	представява	
безсилен	feeble, powerless	канарче	canary
безутешен	inconsolable	кап	drop, spot
бреме (pl. бремена)	burden, load	кариера	career
векувам	live for ages	касапница	butcher's; slaughter
векувам там	live there forever	катеря се	climb, scramble up
величие	grandeur, greatness	колорит	color, picturesqueness
вися	hang, hang about	кръск	shout, yell
впивам / впия	wail, lamentation	(pl. кръсци)	
впивам поглед в	sink, dig	местопрестъпление	scene of a crime
всеобщ	fix one's gaze on	мирен	peace (adj.), peaceable,
възпявам / възпя	universal, general	мирно	gentle
гасна	praise in song, glorify	намирам се в чүдо	peacefully
глезя	die out, fade away	напразно	be at one's wits' end
глүпост	spoil, pamper	нарамвам /	in vain
гостенин	foolishness, nonsense	нарамя	shoulder
гостенка	guest (archaic)	неподражаем	absurd, preposterous
гостопримство	guest (female)	непоканен	mimtable, unique
да би мирно седяло	hospitality	нещастен	uninvited, unasked
не би чүдо видяло	that's what comes of	одухотворен	unhappy, ill-fated
деди (pl. only)	asking for trouble	оправям легло	spiritual, exalted
делничен	ancestors, forebears	ориентир	experienced, veteran
допивам / допия	workaday, humdrum	отдавам се /	make a bed
дочаквам / дочакам	drink up, finish	отдам се	landmark, reference point
дълго	drinking	(-дадеш)	abandon oneself to
един такъв	wait for; live to see	отрицател (ка)	detractor, denier
завещавам / завеща	[for] a long time	отричам /	deny, reject
задължителен	someone like	отрека (-чеш)	
заник	bequeath	пазви	bosom
заслон	compulsory	патладжан	recesses
и през ум не ми	sunset, decline	пиявам / пипна	eggplant
йго	shelter, refuge	пипвам на место-	touch; lay one's
изгора	I didn't dream of it	престъплението	hands on
изигравам / изигра	yoke; slavery	писък (pl. писъци)	catch in the act
изниквам / изникна	sweetheart	плах	shriek, squeal
икона	play, play out	погълцам /	timid, shy, furtive
имам-баялдъ	sprout; pop up	погълна	swallow up, devour
	icon	поек, пойна	song (adj.)
	spicy eggplant dish		

Двайсет и осми урок / Lesson 28

пойна птица	songbird	скулптура	sculpture
помирявам / помиряша (-еш)	smell, sniff	смирено	meekly, humbly
посещение	visit	споменавам / спомена	mention, refer to
почитател (ка)	admirer	странник	foreigner, wanderer
права кариера	make it in the world	съпротивлявам се	resist, oppose, fight back
представявам	represent, be	термос	thermos bottle
предчувствам (or предчувствам)	have a presentiment	ум, -ът (pl. умове)	mind
престиж	prestige	унес	trance, reverie
приласкавам / приласка	befriend	усмивка	smile
присрещам / присрещна	meet (poetic)	флъбига	bow, knot
пристан	wharf, moorage	хор	choir, chorale
проливен	pouring	целувка	kiss
проливен дъжд	driving rain	ценностен	pertaining to values
разгръщам / разгръна	unfold, display	ценности	changing values
размествам / разместя	transpose, rearrange	размествания	
разтварям / разтвори	open, open up wide	чезна	languish, pine
ранобуден	early riser	шъпна (or шепна)	whisper
родина	native land	младостник	adolescent
скръбен	sorrowful, mournful		

Former "Cyril and Methodius" elementary school, now a cultural center, Koprivshitsa

CULTURAL COMMENTARY

Geography: Vitosha

The final stop on the line of tram No. 5 in Sofia is called Knyazhevo (Княжево). It is here that many of the footpaths up Mount Vitosha begin. One of the two gondola lifts also leaves from here, the other leaves from Simeonovo (Симеоново). The chair lifts leave from Aleko (Алеко) and Dragalevtsi (Драгалевци). All of these localities, most of which were once separate villages, are now subsumed into the greater Sofia urban area.

Literature: Dimcho Debelyanov

A surprisingly large number of Bulgarians, when asked to name their favorite poet, will respond unhesitatingly with the name of Dimcho Debelyanov (Димчо Дебелянов, 1887-1916). Debelyanov, whose home town is Koprivshtitsa, completed only one volume of poems before his death, but practically all of these poems are now well known. Like many idealistic young men of his generation, Debelyanov insisted on going off to fight in the Balkan Wars, and then in World War I. Debelyanov was killed in northern Greece, and greatly mourned.

Many years passed, and much maneuvering was needed, before his remains could be brought home to Koprivshtitsa. He was interred in the town cemetery in 1934, and a fine sculpture by the well-known artist Ivan Lazarov (Иван Лазаров, 1884-1952) marks his grave. Both Lazarov and the writer Anna Kamenova (whose family was also from Koprivshtitsa) were instrumental in the success of the negotiations with Greece over Debelyanov's remains.

Grave marker of Dimcho Debelyanov, Koprivshtitsa (statue by Ivan Lazarov)

Guests

Bulgarians are proud of their hospitality and of their ability to entertain guests. Even the poorest family will do all it can to lay out a lavish spread of food and drink for the visitor.

Food and drink: foreign borrowings

Many typical Bulgarian dishes in fact originated elsewhere. The salad called "Russian" is a common dish: its primary ingredients are chopped cold ham, potatoes, peas and mayonnaise. "Imam bayildi" is a Turkish dish of stuffed eggplant, served at room temperature. The name means in Turkish "the imam fainted"; apparently the imam was so taken by the delicacy of the dish that when he saw it he collapsed with joy.

History: April uprising

The town of Koprivshtitsa is a favorite among Bulgarians not just because of its quaint picturesque beauty and clean mountain air, but also because of its historical importance. Although the great April uprising (априлското въстание) of 1876, which marked the beginning of Bulgaria's drive for freedom, took place in several different central Bulgarian towns, most Bulgarians connect this event primarily with Koprivshtitsa and Panagyurishte (Панагюрище). For some twenty days there was an independent republic in Koprivshtitsa; then the rising was crushed there and elsewhere with unspeakable cruelty. European indignation at the brutalities inflicted upon Bulgarians by the Ottomans at this time provided the impetus for the Russo-Turkish war of 1877-78, which finally led to Bulgarian independence.

Many famous Bulgarian revolutionary activists (most of whom were also writers) are from Koprivshtitsa, among them Lyuben Karavelov (Любен Каравелов, 1837-1879), Georgi Benkovski (Георги Бенковски, ca. 1841-1876), and Todor Kableshkov (Тодор Каблешков, 1853-1876). Their family homes have been made into museums, the Kableshkov museum displays the famous letter, signed in blood, which announced the start of the uprising.

The April uprising has been the subject of many stories and films. The most famous retelling is *Under the Yoke* (Под игото, 1894) by Ivan Vazov (Иван Вазов, 1850-1921).

Grave of Ivan Vazov, Sofia

LESSON 29

DIALOGUE

Увлéкли са се в спóмени за добрóто стáро врéме

// Нáшите екскурзиáнти са се изтéгли на шáрена сýнка на една вíтошка поляна. Веселин и Пётър са се увлéкли в спóмени за добрóто стáро врéме. //

Петър: Ех, каквó не смé преживéли ние за тия пёт години, когáто работехме заедно... Бяхме като братя.

Веселин: Пóвече от братя. Дén не é имало да не сé срéщнем.

Петър: Тí на товá срéщи ли му викаш. От сýтрин до вéчер бяхме заедно.

Веселин: Тáня, знáете ли, че вáшият мбж ми е спасил живóта? На него дължá възможността днес да се радвам на вáшата компáния.

Таня: Пётъ е тóлкова скрóмен. Нíкога нíщо не мí е споменáвал за товá.

Петър: Остави, товá са стáри истóрии...

Веселин: Хíч не разчитай на мълчáнието ми. Нéка женá ти знáе какъв героý има до сéбе си.

Таня: Амá каквó е стáнало? Вие мнóго ме заинтригувахте.

Веселин: Тый като чéсто пътувахме до рáзни затбнтени местá, кдéто пътищата са лóши и лéка колá не мóже да мíне, в редакцията имаше две джипки. Предполагаше се, че трябва да ги кáраме нé ние журналистите, а едín от шофьóрите към редакцията. Не помня каквó бéше се слúчило тóчно в тóзи дén, но шофьóр за нáс нямаше. Пётър току-що бéше изкарал шофьóрски кýрсове, а аз минавах за óпитен шофьóр. От две години имах кнйжка, но налй нймах колá, слúчвало ми се бéше да кáрам за товá врéме сáмо на нýколко пбти. А командировката ни бéше в Разлóжко. Зима, мнóго бързо се мрýкна. Еднй завóи, не тй е рáбота. А пбк и пбтищата хлззгави... И студéно... Джипката налй знáете каквó отоплéние има -- нйкакво. Амá аз не сé предавам. Не взéма да си призная: Пéшо, не сым аз шофьóр за такйва пбтища, дáй да пренощуваме в Разлóг, и ўтре е дén, всé ще стйгнем до сёлото. А наóколо жйва душá нйма. И естéствено сым се блýснал в едйн стýлб. Аз нйщо не помня. Пéшо пóсле ми разкázваше.

Петър: Ако знáете аз кáк се уплáших. На Вéско крýв му течé от главáта. Вйкам си: ще умрé. До нáй-блйзкото сéло има понé еднó двáйсет киломётра. Ни напрéd, ни назáд. Джипката обáче като че лй бéше оцелýла. И тогáва, мéчка стрáх, мén не стрáх, решйх да кáрам напрéd. Трябва да намéря бързо лéкар за Вéско, налй такá. Кóлко чáса сым кáрал, да ме убйеш, не мóга да си спóмня. Нáй-пóсле блéснаха светлйнкй

отпреди. То всъщност не беше късно. Седем-осем часа вечерта да е било. Разтичаха се там хората, намериха фелдшера, къде ще има лекар в толкова малко селце... Фелдшерът го прегледа, превърза го. Сърдечен човек излезе, цяла нощ стои до Веселин.

Веселин: Оказа се, че раната е повърхностна. Имаше опасност от сътресение на мозъка, но ми се размина. Докато съм бил в безсъзнание, така страшно съм пъшкарал, че децата на хората, които ни били приютили, се разплакали и майка им никак не можела да ги утеши.

Павлина: Няма ло е да се случи нищо толкова, ако се бяхте учили като хората да карате кола.

Веселин: И да се учиш, и да не се учиш, все тая. Ако нямаш кола, нямаш и практика. Наученото на шофьорския курс бързо се забравя.

Дейвид: У нас в Америка днес всички хора карат кола. Без кола не може. Аз вече съм минал с моята десет хиляди мили.

Джули: По-рано не всеки човек е имал кола. Шофьорска книжка получаваш на шестнайсет години, но родителите често не са разрешавали на децата си да карат, преди да завършат училище. Понякога децата са си служели с колите на родителите си, собствена кола са имали по-рядко. Моят баща е купил първата си кола, когато е бил двадесет и пет годишен. А на мене мама и татко ми подариха кола за осемнайсетия ми рожден ден.

Веселин: Каква марка беше колата?

Джули: Тойота, те са по-евтини. Бяха я купили на старо.

Таня: Откакто го познавам, Петьо е все зад кормилото. Не се бях сещала, че е имало време, когато не е можел да кара.

Петър: Видя ли Веско, какво направи? На това му казват мечешка услуга.

Веселин: Защо? Какво е станало?

Петър: Жена ми сега, с твоята лека ръка, ще установи, че и на слънцето има петна.

Веселин: Ти ли си слънцето?

Петър: А кой друг?

Веселин: Таня, ако ме поканите да ви дойда на гости, такива истории мога да ви разкажа за благоверния ви съпруг.

Таня: Непременно ще ви поканим.

Петър: Знаех си аз, че не бива да ви запознавам. Веднага се сдушихте за моя сметка...

GRAMMAR

29.1. Tense, mood, and aspect in Bulgarian: general review

Of the four moods of Bulgarian, two -- the conditional and the imperative -- are represented by a single paradigm each. The other two, the renarrated and the indicative, are represented by five and nine paradigms, respectively.

The nine tenses of the Bulgarian indicative specify the time of an action relative not only to the moment of speech, but usually to some other points on the time line as well. Eight of these nine tenses are paired such that one represents the projection of the other further into the past (along the vertical axis A - B). This pairing is repeated in the five paradigms of the reported mood: four of them represent an amalgam of each of these two pairs (along the horizontal axis X - Y). The fifth corresponds to the aorist tense, which stands alone. Compare the chart from Lesson 25, repeated here:

	X INDICATIVE	Y RENARRATED
A. present	четя	четял
B. imperfect	четеше	
A. future	ще четя	щял да четя
B. future in the past	щеше да четя	
A. future anterior	ще е чел	щял да е чел
B. future anterior in the past	щеше да е чел	
A. past indefinite	чел е	бил чел
B. past anterior	беше чел	
* aorist	чете	чел

There is thus almost a mirror-image relationship between tense (present vs. past / A vs. B) and mood (indicative vs. renarrated / X vs. Y). This final lesson considers the status of the third major verbal category, aspect, within this structure.

Verbal aspect is specified in nearly all verbs. It does not occur in all tenses with equal frequency, however. Rather, there is a correlation between the meaning of individual verbal tenses and the verbal aspect which is more likely to be used. The durative, habitual meaning inherent in the present and the imperfect, for instance, predisposes the choice of imperfect aspect. Perfective verbs are used in these tenses, but in much more limited and well-defined contexts than imperfective verbs. By contrast, the perfective aspect is the preferred choice in all the compound tenses, each of which tends by nature to focus more on the bounded nature of an action. Imperfective verbs do occur in these tenses, of course, but in more limited and specifically defined contexts.

The aorist alone stands outside this schema: there is nothing in its meaning which predisposes a marked choice of one aspect or the other. The aorist can therefore be called the purest of tenses, in that it refers to the fact of action alone. It is striking that the aorist is also the only tense which is not paired in terms of distancing, either along the temporal line (A - B) or the modal line (X - Y) in the above chart.

As all grammarians of Bulgarian are quick to point out, the dynamics of the Bulgarian verb are complex and multilayered. However, the system is even more elegant than current descriptions would indicate. This survey of Bulgarian grammar concludes by proposing a revised view of the interrelationships of tense, aspect and mood in Bulgarian.

29.2. Past narration and the renarrated mood

Forms of the renarrated mood are particularly frequent in the recounting of past events. Because the renarrated mood always includes an L-participle, it bears a certain formal similarity with one or more of the indicative compound tenses. This similarity is heightened in 1-2 person, where the copula (a form of *съм*) is always present. Only in the 3rd person forms of renarrated paradigms is this copula absent.

The 3rd person forms of the renarrated aorist and imperfect are the most striking, since each consists of an L-participle alone. These 3rd person forms are highly marked in narrative speech. Formally, they stand out as L-participles which are "bare" (lacking an auxiliary) and which carry the main verbal meaning of a sentence. Semantically they stand out because they specify one or more types of "distancing", the most common being the signal that it is someone else's words which are being transmitted.

There are significant descriptive problems connected with both of these forms. The relevant sections of this textbook have presented the basic facts about these two tenses and about their renarrated forms in accordance with what is stated in prescriptive Bulgarian grammars, omitting, as do most prescriptive grammars, any reference to these descriptive problems. This concluding lesson presents both a clear statement of these problems (normally mentioned only briefly, if at all, in the standard textbooks) -- and a solution.

The crux of the problem lies in the combination of two facts. The first is that 3rd person renarrated forms, by definition, occur *without* the auxiliary, and the second is that both aorist and imperfect renarrated forms actually occur frequently in the 3rd person *with* the auxiliary. That is, speakers are not supposed to use these forms. Nevertheless, it is quite clear that they do, and to such an extent that grammarians are forced to admit that they do. However, these same grammarians have not yet been able to account for this usage within the system of the Bulgarian verb as presently constituted.

To understand the nature of the problem, it is necessary to review these forms.

29.3. Renarrated forms of the aorist revisited

Given the importance of the aorist tense in the interlocking schema of tense, mood and aspect (as seen graphically in the chart presented above) it is surprising that the aorist renarrated forms are not more distinctly marked. If the aorist is as unique as this chart suggests, one would think that the grammatical system would allow speakers to identify aorist forms unambiguously whenever they choose the "distancing" option allowed by the renarrated mood. Instead, the aorist renarrated paradigm is almost exactly identical with the past indefinite indicative paradigm. Compare the following, repeated from Lesson 24, now with 3rd person highlighted:

	Aorist		Past indefinite
	indicative	RENARRATED	
1 st singular	написах	чел съм	чел съм
2 nd singular	чете	чел си	чел си
3 rd singular	напише	чел	чел е
1 st plural	написахме	чели сме	чели сме
2 nd plural	напишете	чели сте	чели сте
3 rd plural	четоха	чели	чели са

The forms are identical in 1st and 2nd persons, and are distinguished in the 3rd person solely by the presence or absence of the copula (singular: е; plural: са).

This situation is further complicated by the fact that Bulgarians often omit the copula in the past indefinite and add it in the renarrated. That is, speakers will use forms that look like the renarrated, such as *чел*, in a context which clearly seems to lack the meaning of distancing. At the same time, they will use forms that look like the past indefinite, such as *чел е*, in contexts that seem to be marked for distancing. Furthermore, speakers will on occasion shift back and forth between the two forms within a single narration. Here is an example of such a shift:

Още преди много години човекът
е искал да скъси разстоянията,
да намали времето за пътуване.
Така се създали превозните
средства. Отначало те били
много примитивни, но в
основата на всички останало
едно от най-първите открития
-- колелото.

For many years, man has wished to
bridge distances, and to shorten the
time needed for travel. Thus were
vehicles created. In the beginning
they were very primitive, but at the
basis of all of them lay one of the
most basic discoveries, the wheel.

Although the passage begins with a verb in the past indefinite indicative (marked by the inclusion of the auxiliary), the main tense of narration in this passage, which is about events in the distant past, appears to be the renarrated aorist (marked by the exclusion of the auxiliary). How does one account for this? Either the writer of the text has shifted from one to the other for some unexplained reason, or the first verb is an example of an aorist renarrated with an optional addition of the copula.

Such shifts are in fact extremely common within individual texts. Grammarians have attempted to analyze these shifts and to systematize them, with varying degrees of success. Some of these shifts appear due to higher level discourse factors, connected with the overall structure of a narrative. Although a discussion of the discourse level of narrative is beyond the scope of this textbook, it is clear that the problem cannot be relegated completely to these higher levels of analysis. Simply stated, the aorist renarrated form frequently occurs with the 3rd person auxiliary added, which makes it indistinguishable from the 3rd person past indefinite indicative form. This is a basic conundrum which needs a solution at the level of grammar.

Although several explanations have been offered for this phenomenon, only two will be summarized here. That generally espoused by Bulgarian grammarians is that since the speakers "know" what they mean anyway, it is not really important whether the auxiliary is there or not in certain instances. The important thing is that it is there (or not) in the majority of instances as it ought to be. Thus, speakers have the option to add or omit the auxiliary as they wish without changing the underlying meaning. This point of view maintains the general theoretical distinction between renarrated and indicative within the system, but admits that in this one instance the formal distinction is not well observed.

A number of non-Bulgarian grammarians reject this account as unsatisfactory. If there is no consistent formal distinction, they say, then there can be no consistent distinction in meaning. According to the most well-known explanation offered by this group, the primary distinction within the past tense is between "confirmative" and "nonconfirmative". Two of the past tenses, aorist and imperfect, are marked as confirmative, in that they explicitly specify that the speaker has directly witnessed the action. The third, the past indefinite, lacks this specification. In its function as a very general past tense, it can signify a number of different ways that an action can

be unconfirmed. One of these ways, in fact, is that an action was unwitnessed and is being reported from elsewhere. Others would cover inference, resultativity and the like. By grouping all these different meanings together as "lack of confirmativity", this explanation claims that the paradigms which are traditionally listed separately -- as aorist renarrated and past indefinite indicative -- are in fact one and the same. In so doing, this explanation accounts for the fact that the form *четя* can be (and is on occasion) used with the meaning "renarrated".

Neither side has been convinced by the other's arguments. In brief, this is because the first makes a claim which is too weak (and is in fact no explanation at all), while the second makes a claim which although cogent is nevertheless too strong (since it threatens the existence of the entire system). A compromise solution will be proposed below. However, since the proposed solution concerns not just the aorist renarrated but rather the entire Bulgarian verbal system, it is necessary first to consider the other descriptive problem, that of the imperfect renarrated forms.

29.4. Renarrated forms of the imperfect revisited

In the 3rd person, both the aorist and the imperfect renarrated forms consist of a single L-participle. The L-participle used in the renarrated aorist occurs very frequently in Bulgarian, both as a past active participle used adjectivally and as a component part of four indicative tenses. The L-participle of the renarrated imperfect, however, is found only in renarrated forms (of the imperfect and present tenses). Here is the paradigm, repeated from Lesson 24:

<i>Present tense</i>			<i>Imperfect tense</i>		
	<i>indicative</i>	RENARRATED	<i>indicative</i>	RENARRATED	
1 st singular	четя	четял съм	четях	четял съм	
2 nd singular	четеш	четял си	четеше	четял си	
3 rd singular	чете	четял	четеше	четял	
1 st plural	четем	четели сме	четяхме	четели сме	
2 nd plural	четете	четели сте	четяхте	четели сте	
3 rd plural	четат	четели	четяха	четели	

Historically, the imperfect L-participle *четял* appears to have been created for this purpose alone. Prescriptive grammars state that since this participle is formed from the *present* stem of the verb (*четé-*), it cannot carry the meaning of a *past* participle. Therefore it must be something else. Indeed, this explanation continues, it *is* something else: it is the renarrated form and only that. According to prescriptive grammarians, whose job it is to instruct speakers of a language on correct usage, this participle cannot (and must not) occur with an auxiliary in the 3rd person.

As noted by descriptive grammarians, however, -- those who attempt to describe how educated people actually *do* write and speak -- forms such as *четял е*

occur frequently. These grammarians call them the "inferential mood", claiming that their meaning is similar to that of the inferential past indefinite. They categorize them midway between the indicative imperfect (which signifies direct evidence) and the renarrated imperfect (which signifies transmission of another's words).

While this explanation is better than none, it fails to solve the problem in at least two ways. First, it does not succeed in integrating the so-called inferential into the verbal system of Bulgarian. The question of whether the form in question is a tense or a mood -- a very basic part of a grammatical description -- remains unclear. Furthermore, such a form cannot be considered a part of the language until it is included into prescriptive grammars and teaching grammars.

Second, the term "inferential" does not explain all the usages of this form. Compare the continuation of the passage quoted earlier, and note the usage of the imperfect L-participle *движели се* with the 3rd plural auxiliary. Its meaning, "used to be propelled", is clearly not renarrated, nor does it seem to specify that the writer has learned his information by inference. Rather, it conveys the generalized imperfective meaning of "durative, repeated action in the past".

Всички тези превозни средства
служат за едно -- превозване
на пътници и багажи, но се
движат с помощта на
различни горива и устройства.
Например трамваят се движи
с електричество, а леката
кола -- с бензинов мотор;
старите влакове са се движели
с парна машина, а днес -- с
дизелов мотор. Някои
превозни средства вървят по
релси, а други -- летят във
въздуха или идват по вода.

All these vehicles serve the same
purpose of transporting passengers
and baggage, but they are
propelled by different fuels and
different mechanisms. For
instance, a tram runs on
electricity, and the passenger car
with a gasoline engine. Old-
fashioned trains used to be
propelled by steam engines, but
now with diesel engines. Some
vehicles move along rails, and
others fly through the air or travel
on the water.

The imperfect L-participle, therefore, occurs often with the auxiliary. This usage is not accepted in the official grammars and textbooks of Bulgarian, nor is it yet fully understood by anyone. Descriptive Bulgarian grammarians have given it a name, but they have not yet successfully integrated it into their own view of the grammatical system. This is probably because at some level they share the opinion of the prescriptive grammarians, which is that the imperfect L-participle is still too strongly identified as the renarrated form to be called anything else.

Non-Bulgarian grammarians, for their part, have not proposed an explanation. For them, this second defect in the system seems sufficient proof that the entire system needs an overhaul. In any case, their primary attention is on the coalescence of aorist renarrated and past indefinite indicative, which in their view invalidates the existence of the renarrated mood as a separate category.

29.5. Towards a solution: transcending tense, aspect, and mood

Two verb forms need to be accounted for, therefore. One is composed of the imperfect L-participle plus the 3rd person auxiliary: *четял е, четели са*. The other is identical to the 3rd person past indefinite (*чел е, чели са*), but occurs in contexts where it is unclear whether the speaker's intended meaning is "past indefinite indicative" or "aorist renarrated".

It makes sense to view these not as isolated forms, but as part of an integrated paradigm. The obvious conjugations are as follows:

	(1)	(2)
1 st singular	чел съм	четял съм
2 nd singular	чел си	четял си
3 rd singular	чел е	четял е
1 st plural	чели сме	четели сме
2 nd plural	чели сте	четели сте
3 rd plural	чели са	четели са

Conjugation (1) is identical in form with the past indefinite. Conjugation (2) represents the imperfect inferential mood as defined by some grammarians. This second conjugation is not an accepted part of standard Bulgarian grammar. Those who do accept it as a functioning conjugation suggest that it is parallel to the past indefinite in form and in meaning (at least as far as the "inferential" meaning of the past indefinite). However, they still call it a mood rather than a tense. Yet the parallelism between the two is too striking to be ignored.

All the above difficulties can be transcended by allowing *both* sets of forms to stand outside the Bulgarian system of tense and mood as presently conceived. Their meaning is clear: they describe past action in the most generalized terms -- and nothing else. They are unspecified for either mood or tense. With respect to mood, their meaning covers the neutral zone between indicative and renarrated -- neither directly witnessed nor distanced. With respect to tense, this meaning also occupies the most neutral semantic space: it is marked neither for confirmative (as are the aorist and imperfect) nor for any of the meanings of the past indefinite (inference, relevance in the present, etc.).

The key to this interpretation is given by the aspectual marking of these conjugated forms. Both participles (both *чел* and *четял*) are formed from the imperfective verb *чета*. Logically, therefore, both conjugations ought to be assigned to the imperfective aspect. Yet the one clear distinction between conjugations (1) and (2) seems to be aspectual in nature: *четял е* signifies a generalized past action which is marked for durativeness or repetition, while *чел е* carries no such specific marking. Examples demonstrating this usage will be given below.

This paired set of conjugations therefore, which we may call the "generalized past", stands outside and above all three of the parameters which structure the Bulgarian verbal system -- tense, mood *and* aspect. In terms of mood, it is neither indicative nor renarrated but something in between. In terms of tense, it means simply "past" in the most generalized sense, and does not participate in the complex set of semantic oppositions whereby the other past tenses are opposed to each other. Finally, in terms of aspect, it is formed only from simplex unpaired verbs, which by definition do not participate in the aspectual oppositions so pervasive throughout Bulgarian. At the same time these two conjugations are paired, and thus express a superordinate level of aspect. The participle formed from those tenses which most often express unbounded meaning, the present and the imperfect (четял), takes on the meaning of a durative or iterative (that is, unbounded) generalized past. The other participle (чел) takes on the remainder of the meanings by default.

29.6. Usage of the generalized past

When the generalized past takes the form of чел съм, it is identical to the past indefinite. Indeed, were it not for the distressing overlap between forms of the past indefinite indicative and those of the aorist renarrated, one would not need to propose any new name or description for the paradigm noted above simply as (1). Most descriptions of the past indefinite, in fact, emphasize its broad and general usage, which covers many different sub-meanings. Some grammarians even come close to saying that the distressing instances of overlap would seem better described as something in between the two. The generalized past is precisely this: a neutralization of the distinction between them *in certain contexts* which still allows each to retain its individual integrity within the system in all other contexts.

When the generalized past takes the form of четял съм, it follows the paradigm noted as (2) above, which has not yet received an unambiguously accepted place in the grammar of Bulgarian. Its usage is clear, however: it is the generalized past, in which the opposition between indicative and renarrated is neutralized in exactly the same way as in the forms of чел съм of paradigm (1). The only difference is that whereas чел съм (1) means "simple generalized past", четял съм (2) means "markedly durative or iterative generalized past". The meaning of четял съм is similar to the past indefinite in the most broad and general conception of that tense (and is notably *not* limited to the inferential sub-meaning of the past indefinite, as earlier grammarians have claimed). The fact that the two paradigms seem to complement each other according to the most basic conceptual frame of Bulgarian, that of an essentially aspectual distinction, allows the combined set to function as a basic neutral backdrop of past narration, against which the full complexity of the Bulgarian system of tense, mood and aspect can play itself out.

As an example, consider the following passage in which the primary narration is in the generalized past. The unpaired verbs имам and служа are in the generalized past (имал е, имали са; служели са); against this background the speaker slips into the historical present (получаваш) and the past indefinite (разрешавали са), both with derived imperfective verbs.

По-рано не всеки човек е имал кола. Шофьорска книжка получаваш на шестнайсет години, но родителите често не са разрешавали на децата си да карат преди да завършат училище. Понякога децата са си служели с колите на родителите си, собствена кола са имали по-рядко.

Earlier not everyone had his own car. You got your driver's license at 16, but parents often did not permit children to drive before they finished high school. Sometimes children used their parents' cars; more rarely they had their own.

Even within a very short narrative frame such as that below, a speaker can contrast the more specified tense forms of present (e) and past anterior (бях се сещала) with the generalized past (имало е, можел е):

Откакто го познавам, Петьо е все зад кормилото. Не се бях сещала, че е имало време, когато не е можел да кара.

Ever since I've known him, Petyo has been behind the wheel. I tried to think, but couldn't, of a time when he wasn't able to drive.

Although the use of the generalized past is best seen in longer passages, two more examples can demonstrate both its broad meaning and the functioning within it of an aspectual-like complementarity. Forms below marked (1) denote general action in the past, and those marked (2) denote specifically durative action in the past.

(1)	Тия неща никога не са му правили впечатление.	These things never made an impression on him.
(2)	Тия неща по-рано никога не са му правели впечатление.	These things never used to make an impression on him.
(1)	Не можеш да ме изненадаш с нищо, пил съм всякакви вина.	You can't surprise me [with a new wine], I've drunk all sorts of wine.
(2)	Аз цял живот съм пил най-изискани френски вина.	All my life I've drunk the finest French wines.

The term "generalized past" is new, as is the concept of a verbal conjugation which stands outside the standard system of tense, mood and aspect. However, the forms themselves are regularly used by all Bulgarians. The goal of this final lesson has not been to introduce yet another paradigm into a system which already seems overloaded, but rather to describe more adequately the functioning of the overall system as an integrated whole. Indeed, it is the elegantly interwoven nature of the Bulgarian verbal system itself that has allowed the paradigms of the generalized past to crystallize as they have, and that has created the conceptual language by which they can be described.

EXERCISES

I. Rewrite in the past.

Камен си играе с Нádка, сáмо когáто приятели́те му ги нýма. Ина́че те́ ще му се сме́ят: такъ́в голя́м и серио́зен мъ́ж не бива да обръща внима́ние на ма́лки деца́. А и Нádка ни́що не разби́ра от коли́. Не зна́е да́же какви́ гýми се купу́ват за фо́лксваген и какви́ за пежо́. Игра́е си сáмо с кúкли. А Ка́мен о́ще па́зи колеќцията си от коли́ и камио́ни. Няко́и от не́говите приятели́ също́ има́т колеќции и си разме́нят с не́го коли́. На́й-це́нни са ме́рцедесите, но ме́рцедеси́ има сáмо два́ -- еди́ният е на Пе́шо, а дру́гият -- на Явор.

II. Rewrite in the past.

Те́зи две съсе́дки мно́го се разби́рат. Те́ живе́ят от по́вече от трийсе́т го́дини в два́ съсе́дни апартаме́нта на о́смия е́таж на еди́н софи́йски бло́к. Тя́хната дру́жба е надживя́ла вси́чки бу́ри и тру́сове. Те́ са по́вече от родни́ни. Сле́д като дъще́рите им завър́шат учи́лище, си́гурно ще оти́дат да рабо́тят на разли́чни места́, но засега́ са неразде́лни. Ма́йките им са ги ви́ждали ска́рани, но те́хните сръ́дни тра́ят де́н до пла́дне. По́сле или едната́ ще позвъ́ни на врата́та, или дру́гата. И до вече́рта те́ ще са се сдобри́ли и ще са се́днали за́едно пред телеви́зора.

III. Rewrite as "potential", beginning the story with Ако бях дядо Мраз...

На́й-голя́мата ми мечта́ е да се събу́дя една́ сýтрин и да ви́дя, че е па́днал първи́ят сня́г. Тога́ва ще оти́да в киле́ра и ще изва́дя вси́чки писма́, ко́йто ма́лките деца́ са ми напи́сали през го́дината. Ще напра́вя списъ́к за Снежа́нка на ко́го какъ́в подаръ́к да кúпи. Мо́жех и сáм да оти́да на паза́р, но се боя́х, че продава́чите ще ме позна́ят с та́я бяла брада́ и черве́ните боту́ши. Дори́ и да им ка́жа, че не сýм дядо Мра́з, че име́то ми по паспо́рт е Скре́жко, те́ нýма да ми повя́рват.

SAMPLE SENTENCES

1. Спо́мняш ли си, то́й да е но́сел със се́бе си голя́ма че́рна ча́нта?
2. Не зна́м, тя́ да е ка́звала тако́ва не́що.
3. То́й зна́е и две́ и две́ста. Живя́л е и в коли́ба и в дво́рец.
4. По това́ вре́ме те́ живе́ели мно́го скро́мно.
5. Ти́ си́гурно позна́ваш до́бре то́я кварта́л. А́з по́мня, че няко́га си живя́л набли́зо.
6. Те́ живе́ли дъ́лго и ща́стливо.

7. Докато са живеели там, са получавали стипендия.
8. Ако не бяхте отстъпили реда си, досега щяхте да сте забравили, че сте чакали на тази опашка.
9. -- Няма да можеш да си простиш, ако изпуснеш началото на филма.
-- Не се притеснявай. Ти не знаеш аз какви неща съм си прощавал.
10. Слънцето винаги е светило и ще продължава да свети.
11. По-рано слънцето е светело по-ярко.
12. Не сме знаели, че той е сготвил вечерята.
13. Не сме знаели, че досега той е вършел всичката домакинска работа.
14. Той разправяше, че доскоро е помнел добре разказите на дядо си за войната.
15. Той беше забравял и друг път книгите си в института и затова и сега реши, че там ги е оставил.
16. Аз съм шiel с такава голяма игла веднъж като бях при баба ми на село.
17. Баща му беше голям шивач. Той е шiel дрехите на всички дами от софийския хайлайф преди войната.
18. Попадал е и в по-неприятни ситуации, но не помни кога.

SENTENCES FOR TRANSLATION

1. A long time ago people lived in small villages like this one. Then they gradually moved to the cities. I can't imagine what made them do that. The cities aren't so bad, but all the storks stayed in the villages. They say storks are very wise.
2. If they had taught him to drive like a normal person, I wouldn't be so frightened by all the curves in the road. It's a shame Ivancho didn't come with us. We would have been able to count on his excellent driving.
3. In the good old days everyone always shared with his neighbor. Now each has to have his own.
4. While I was unconscious, they told all manner of stories about me. How terrible! If I weren't so afraid of mice, none of this would ever have happened!
5. It crossed my mind that he probably never lived in Sofia and that's why he is always getting lost. It really should have occurred to us to give him a map.

READING SELECTION

Захари Стоянов, "Христо Ботев в село Задунайка"

Около края на 1865 година Ботев трябвало да се прости вече с Одеса и с ученическите столове. Изчезването му от Одеса станало съвсем незабелязано даже и между другарите му българчета. Никому не се обадил, не си взел даже книгите, учебници и други.

-- Па кой ли се интересуваше от него по онова време? - говореше ни един от неговите одески познайници. -- Ако го знаехме тогава, че той ще бъде Христо Ботев, поет, революционер и войвода, то да сме го носели в пазвата си.

Подир месец-два чули в Одеса близките му приятели, че той се настанил учител в едно бесарабско българско село, Задунайка. Тук буйната натура въздъхнала от двегодишния градски живот, от тежката учителска дисциплина и от морала на българското одеско настоятелство. Най-напред той изявил желание, да се премести да живее в зданието на училището. Това училище било въвн от селото, опустяло и развалено, без прозорци и със счупени врати. То било гнездо на кукумявки, на прилепи и на други нощни птици, та и сред бял ден хората се бояли да го посетят. Съществували още и предразсъдъци, че това здание не е чисто от злите духове. Как да се случи пък, че там наблизо имало стари гробища, които още повече излагали това здание на различни премеджия; а кукумявките, тия грозни и подозрителни гадини, още повече говорели в полза на тези слухове.

Когато Ботев настоял, че е решен да си избере за жилище училището, то въпросът от уста на уста преминал на обсъждане в цялото село. Всички дигали раменé и се чудели -- какъв човек е тоя учител, който си е прежалил младините и отива доброволно да стане жертва, защото никой освен него не бил още замръквал в училището. Ботев, жаден за приключение и за сюрпризи, останал непреклонен. Първата и втората вечер селото било в безпокойство. Стотина кукумявки и толкова гарги блокирали по въздуха зданието, кукали и грачили отчаяно през цялата нощ.

А учителят спокойно и доволно си отпивал под тоя див концерт, който напротив, му правел още и удоволствие. Ако хвърковатите гадове протестирали, то това било по тая единствена причина, че той им нарушил усмотеното жилище със своето присъствие. След тая неустрашимост Ботев от един път придобил някакъв авторитет в селото. Сватби, годéжи, седенки, хора, угощения и други български увеселения не ставали без него. Той пееł от всички най-добре, разказвал божествено подходящи разкази и приказки, характеризирал познати и известни личности с поетическа дърба, която била оценявана и от простите; играел хоро и скачал най-много; той кога повеждал хорото, то ставало най-живо и прочее и прочее. Българите в село Задунайка, по наследство от турците, на всяка сватба изваждали да се борят пехливани с гайда и тълпани, на които гледали с любопитство всичките от селото. И

мóжете ли да си предста́вите, че Бо́тев, пое́тът, основáтелят на една шкóла, държа́л първо място между селските пехливáни? Като засвирвали гáйдите, то́й по́чвал да трепéри, хвѣрлял си дрéхите, събу́вал се бос, ма́зал се с ма́сло, плющя́л ръце и троши́л ко́кали на мегда́на! Гдѣ да се е подадя́л стрóгийт му баща́ и ви́ди свóето чедо -- ко́лко то́ е отишлó напѣд в нау́ката и възпита́нието! Ко́лкото за не́го самия́, то́й бил сто́ пъти по-дово́лен и по-благодáрен на седѣнките, хора́та и пехливáнския мегда́н, отко́лкото в одѣската гимна́зия и в аристократи́ческите концерти.

Адаптирано от Захари Стоянов, Христо Ботев, Опит за биография.

Monument to the doctors who fell in the wars of liberation, Sofia

GLOSSARY

авторитет	authority, prestige	дисциплина	discipline
аристократически	aristocratic	доброволно	voluntarily
безпокойство	anxiety, unrest	домакински	household (<i>adj.</i>)
безсъзнание	unconsciousness	домакинска работа	housework
бензинов	gasoline (<i>adj.</i>)	дълга (-иш)	owe
бесарабски	Bessarabian	екскурзиант	tourist, hiker
благовѣрен	pious, faithful	жертва	sacrifice, victim
благовѣрният съпруг	[one's] lord and master	за/на моята	at my expense
блокирам	blockade	завой	turn, bend
блъскам се / блъсна се	hit, crash into	заинтригувам	intrigue, arouse curiosity
блясвам / блесна	flash, gleam	замръквам / замръкна	be overtaken by night
божествен	divine, exquisite	засвиравам / засвиря	begin to play, strike up (<i>instrument</i>)
ботуш	high boot	здание	building, edifice
буйн	blazing, turbulent; unruly	злий <i>see</i> зъл	
буря	storm	зная и две и двеста	be adaptable
в безсъзнание съм	be unconscious	и	evil (<i>adj.</i>)
вдигам раменѐ	shrug [one's] shoulders	и прочее и прочее	etc., etc.
войвода (<i>or</i> воевода)	military leader	изискан	refined, distinguished
всѐ	surely	премѣждия	expose to mishap/danger
всъщност	actually, in fact	излизам / изляза	turn out
въздъхвам / въздъхна	sigh	изтеглям се / изтегля се	withdraw, retreat
възрастен	upbringing, education	изявявам / изявя	express, declare
върша (-иш)	do, commit	каква марка е колата ти?	what make is your car?
гад	vermin	камион	truck
гадина	animal, brute	килер	pantry, stockroom
гарга	crow, rook	кормило	rudder; helm, wheel
гдѐ = дѐ, къдѐ		кукам	call (of a cuckoo-bird)
говоря в полза на	argue in favor of	кукумявка	screech owl
годѣж	engagement, betrothal	курс	course, direction
годишен	[so many] years old; yearly	любопытство	curiosity
гориво	fuel	марка	stamp; brand
гощавам / гостя	entertain, treat	масло	butter; oil; grease
грача (-иш)	croak, caw	мечешка услуга	a doubtful service
гробница (<i>pl.</i>)	cemetery	мечешки	bear's
гума	rubber; vehicle tire	мечка	bear
да ме убиеш	for the life of me		
двегодишен	two-year old (<i>adj.</i>)		
джип	jeep		
див	wild		
дигам = вдигам			
дизелов	diesel (<i>adj.</i>)		

мечка страх, мѣн не страх	here goes!	предавам се / предам се (-дадѣш)	give up, surrender
минавам за	mile	предразсѣдъкъ	prejudice, bias
младинѣ	pass for	прежѣлвам /	sacrifice, be reconciled
морѣл	youth, tender years	прежѣлѣ	to loss
мотор	morals, ethics	премѣждие	mishap, danger
мръква се /	engine, motor	преминавам /	pass, proceed
мръкне се	get dark	премина	
(3d ps. only)		пренощувам	spend the night
мълчаніе	silence	придобивам /	acquire
		придобѣя	
на старо	secondhand	прилеп	bat
най-напред	first of all	примитивен	primitive
напротѣв	on the contrary	приютѣвам /	shelter, give refuge to
нарушѣвам /	break, violate	приютѣ	
нарушѣ (-иш)		простѣ (хора)	common folk
настанѣвам се /	settle	протестѣрам	protest, remonstrate
настанѣ се		прошѣвам се /	bid farewell
настоятелство	board of trustees	простѣ се	
натѣра	nature	пѣшкам	groan, moan
незабѣлѣзан	unnoticed		
непреклѣнен	inflexible, adamant	размѣням /	exchange, trade
нераздѣлен	inseparable	разстояніе	distance, gap
неустрѣшимост	fearlessness	разтѣчвам се /	bestir; run about
		разтѣчам се	
одѣски	Odessa (adj.)	рана	wound
опустѣл	deserted	революционер (ка)	revolutionary
основѣтел (ка)	founder	рѣлса	rail
оставѣ	never mind	рѣлси	track
от/на едѣн пѣт	all at once	рѣшен	resolved, decided
отпрѣд	in front		
отспѣвам си /	sleep well, catch up	с помощѣ на	by means of, thanks to
отспѣ си	on sleep	сдобрявам / сдобря	make peace, reconcile
отчѣяно	desperately	сдушѣвам се /	
оцѣлѣвам / оцѣлѣя	survive, be left	сдушѣ се (-иш)	band together
	standing	седѣнка (pl. седѣнки)	village work party
парна машинѣ	steam engine	скѣран	on bad terms
плѣдѣ	wrestler	скѣсявам / скѣся	shorten, curtail
плющѣ	noon	слѣжа си с	use
по наслѣдство от	flap, lash	сметѣка	account; advantage
повѣрхностен	descended from	спѣсявам / спѣся	save, retrieve; rescue
подир	superficial	сред бѣл дѣн	in broad daylight
подозрѣтелен	after	средство	means, medium
поетѣчески	suspicious	срѣднѣ	quarrel, ill feelings
превѣзвам /	poet's, poetic	стипѣндия	scholarship, grant
превѣзѣ	transport	стрѣг	strict, severe
превѣзен	transport (adj.)	стѣлб	post, pole
превѣзно срѣдство	vehicle, conveyance	сѣтресѣние	shaking, jolt
превѣрзвам /	tie up, bandage	сѣтресѣние на	brain concussion
превѣрѣжа (-еш)		мѣзѣка	
		сюрприз	surprise

Двайсет и девети урок / Lesson 29

телевизор	television	фелдшер	paramedic
трая	last, endure		
трая от ден до	be short-lived	хайлайф	uppercrust,
плъдне			beau monde
трошá (-иш)	break, crush	характеризирам	characterize, describe
тръс	shock, tremor	хвърковат	flying, winged
	drum		
увеселение	entertainment,	ценен	valuable
	merrymaking		
увличам се /	be absorbed	чедо	child, offspring
увлекá се (-чеш)			
увличам се	get wrapped up in	шáрен	variegated, patterned;
шáромон	memories		multi-colored
утощение	feast	шáрена сáнка	dappled shade
усамотен	secluded, isolated	шивáч (ка)	tailor; dressmaker
устройство	structure, frame;	шофьóрски кúрсове	driving school
	system		
утешáвам /	comfort, console	ярък	bright, vivid
утешá (-иш)			
ученически	pupil's, student's		

CULTURAL COMMENTARY

Literature: Hristo Botev

The revolutionary and poet Hristo Botev (1848-1876) learned Russian early, and, like many young Bulgarian intellectuals at a time when Bulgaria was still part of the Ottoman Empire, went away to high school in Odessa. He was more interested in politics than in his studies, however, and after two years was dismissed. After a brief stint as a schoolteacher among Bulgarian émigrés in the Bessarabian village of Zadunajka (or Zadunaevka), he returned to Bulgaria to finish his schooling, and to work with his stern father, a schoolmaster. His devotion to revolutionary activities soon forced him to go abroad again, this time to Romania. There he worked actively for the Bulgarian cause, both in Brailia and Bucharest, as an organizer and spokesman. At the same time, he was actively involved in the arts, both literary (he completed numerous translations and began writing his own poetry) and dramatic (he was part of a theater troupe). He is best known today for his finely-crafted poems which express the fervor of the Bulgarian drive for independence. As the leader of a guerrilla band returning to Bulgaria to fight the Turkish oppressor in May, 1876, he died a hero's death quite similar to that described in his own poem "The Hayduk's Song" (Хайдушка песен).

Literature: Zabari Stoyanov

The writings of Zahari Stoyanov (1850-1889) provide some of the most invaluable insight into the history of Bulgaria's liberation in the 1870s. Not only was Stoyanov a keen observer and a prolific writer, but he was also sufficiently clever and witty to remain alive throughout the violent process of the liberation. He began publishing his memoirs in 1884, and lived long enough to write many volumes of memoirs. He is best known for his voluminous *Notes on the Bulgarian Uprising, Tales of Witnesses* (Записки по българските въстания, разкази на очевидци), but as he was personally acquainted with most of the central figures of Bulgaria's liberation, his biographical sketches of these heroes are also of great interest. His "attempt" at a sketch of Botev's life (Христо Ботев, опит за биография) first appeared in Ruse in 1888.

Geography: Bessarabia

Bessarabia, now part of Moldova and the Ukraine, is located to the north of the province of Dobrudzha (which itself straddles Bulgaria and Romania). For many years, possession of the area was disputed between Ottoman Turkey, Russia, and Romania. The population is mixed, and includes a relatively large Bulgarian community who were settled there after the Russo-Turkish wars of 1792 and 1829.

Village life

Traditional Bulgarian village life was (and is) characterized by hard work, punctuated by festive celebrations whenever possible. Not only weddings but also engagements are celebrated with eating, music and dancing. The village work-party (*седянка*) was also an occasion for youth to meet, as it was one of the few times unmarried women and men could gather together. Singing, dancing and storytelling were an accompaniment to the work.

Wrestling as a sport is very popular in Bulgarian villages. The form of wrestling contests, where heavily greased fighters would encounter each other in the village square to the accompaniment of bagpipe and drum, is very similar to that in Turkish villages and is assumed to have been taken over from the Turkish model.

Traditional spinning and weaving

LESSON 30

DIALOGUE

Ще се видим ли догодина?

// Вече е следобед. Огънят, на който компанията е пекла шийчета, картофи и чушки, е угаснал. Възрастните пият вино, бира и разхладителни напитки -- който каквото предпочита. Децата и кучетата подскочат след една топка наоколо. //

Таня: Джули, вие още колко ще останете в България?

Джули: Самолетът ни е на 31 август. Точно след десет дена. Но той излита от Франкфурт, така че ще трябва първо да стигнем до там.

Дейвид: България напускаме след една седмица.

Веселин: Защо не поостанете повече?

Дейвид: Нашата ваканция свършва. Започва новата учебна година. Последната за нас с Джули.

Павлина: А какво следвате?

Джули: Ние вече не сме студенти, ние сме аспиранти.

Петър: Така ли? А на каква тема са дисертациите ви?

Дейвид: Аз съм археолог, а Джули се занимава с народна музика.

Веселин: Защо не казваш, Джули, че те интересува българската народна музика? Аз можах такива записи да ти презапиша от фонда на радиото. То още не е късно...

Джули: Това е интересно. Аз впрочем вече направих много хубави записи в няколко добруджански села. Може би догодина...

Веселин: Значи вие пак ще дойдете догодина?

Дейвид: Хубаво би било, но не се знае отсега дали ще е възможно.

Павлина: Ех, Веселине, Веселине. Светът е толкова голям и е пълен с народна музика. Защо ѝ трябва на Джули всяко лято все на едно място да ходи?!

Димитър: Защо не? Къде ще намери по-хубава музика от нашата?

Милена: Ела пак, Джули. Елате и двамата с Дейвид. Ще ни бъде драго да ви видим другото лято.

Веселин: Няма само музиката да гледате. И хората са важни...

Петър: Особено някои, нали така, Веско?

Веселин: Хайде сега и ти. Всички хора са важни...

Павлина: Кой знае, Джули, майка ти как се е затъжила за тебе... И твоята майка, Дейвид. Нищо още не разбирате вие, но като си родите свои деца, ще разберете.

Дейвид: Нашите родители са свикнали да ни няма. Аз още като завърших гимназия, се изнесох на квартира. И другите ми приятели живеят самостоятелно.

Павлина: Не ми разправяй ти на мене, че родителите ви били свикнали с вашето отсъствие... Американските майки и те сърце носят. Майки нали са... Аз знам какво е. Моят син се е накарал да отиде във Варна да живее. Варна ей я къде е, а на мен пак ми е мъчно...

Милена: Майко, ние ще пишем, ще се обаждаме.

Димитър: По два пъти на ден.

Павлина: Смей се ти. Я се сетиш един път в седмицата да завъртиш телефона, я не... В тебе ми е надеждата, Миленче.

Веселин: А ти, Джули, по два пъти на ден ли ще ми пишеш, или веднъж в седмицата?

Петър: А по-нарядко не може ли, или другите честоти се свършиха?

Дейвид: Как така може честотите да са се свършили?

Петър: Ами като в оня виц. Дето келнерът казал на пияницата, който си бил поръчал една малка ракия: "Малките се свършиха, има само големи". Нали разбираш, домързяло го човека през пет минути да тича да му носи още една ракия...

Димитър: Накратко, да обобщя с две думи казаното от предишните оратори: ако не се видим, ще си пишем.

Павлина, Джули, и Веселин в един глас: Да! Да! Ще си пишем!

POSTSCRIPT
**30.1. Standard and literary languages:
the Bulgarian literary standard**

The preceding 29 lessons have presented the essentials of Bulgarian grammar. That which has been described is normally called the *contemporary Bulgarian literary language* (съвременен български книжовен език). This represents the form of the language which is described in language textbooks for foreigners, which is codified in dictionaries, which is taught in school, and which is used in the official media.

This version of a language is usually called a *standard language*. Leading cultural figures, such as linguists, language specialists, and politicians responsible for cultural affairs, agree on the specific form the accepted language should take, a process which involves making many decisions at many levels. For instance, at the level of orthography it must be decided what is the correct spelling for each word, and at the level of orthoepy it must be decided what is the correct pronunciation for every word (in the latter case, the most important information is the placement of the accent). Many of these decisions also involve the shape of the article, the shape of the vowel in instances of the я / е alternation, or the accent of the verb form.

Similar decisions must be made at the grammatical level, resolving such questions as: what is the correct form of the article for each noun? what is the correct imperfectivizing suffix for each derived imperfective? what is the correct plural form for certain masculine nouns? and the like. Finally and perhaps most crucially, decisions must be made at the level of usage and meaning. Because the system of tense, aspect and mood is so complex, the majority of these decisions concern the correct usage of the several tenses and moods. It is also necessary to define the precise meaning of individual words.

The completed set of decisions is codified and communicated to the public in lexical dictionaries, spelling and pronouncing dictionaries, and grammars. *Lexical dictionaries* are organized alphabetically, by word. Each entry is headed by what is called the *dictionary form* of a word (indefinite singular for nouns, masculine indefinite singular for adjectives, and first singular present for verbs). Simplex imperfectives are listed alone; derived imperfectives are usually listed followed by their perfective partner. If the formation of a word is irregular, sometimes the most basic irregularities are listed. Primarily, however, these dictionaries are intended to define the meanings and usage of words.

A spelling and *pronouncing dictionary* (правоговорен речник) is also organized alphabetically, by dictionary form. After the main entry are given all grammatical forms of a word, each with the correct accent. When variant forms are admitted in the standard, both are listed. The preferred pronunciation is also specified, such as those instances of stressed -а which must be pronounced as [-ъ].

A *grammar* is intended to describe all levels of the language. Grammars traditionally begin with a description of the sounds, including accent. They then describe the formation of the several parts of speech (nouns, pronouns, adjectives, numbers, verbs, prepositions, adverbs, particles). Finally, they give as thorough a statement as possible of how and when these different forms (especially the verb tenses) should and should not be used.

The complex of descriptions given in grammars and dictionaries is generally referred to as *prescriptive grammar*: it prescribes how people should speak and write. Teachers, language learners, editors, publishers, journalists, and the like find it extremely useful to be able to refer to such rules.

Because language inevitably changes over time, these prescriptive rules are revised from time to time. The present set of decisions is essentially that formed during Bulgaria's socialist period (with some minor revisions). These decisions in turn rest upon those made by linguists and cultural leaders from the time of liberation (1878) throughout the first half of the present century. Prior to the middle of the 19th century, however, there was no one set written standard. It was part of the national revival movement to propose that educated Bulgarians write not in Greek (the language of Christian schools within Ottoman Bulgaria) nor in the church language (a very archaic form of written Bulgarian), but in the language that they actually spoke. There are several important names within the movement to create these language norms, the most significant of which is Naiden Gerov (Найден Геров, 1823-1900). Gerov compiled the first modern dictionary of Bulgarian and worked tirelessly for the cause of education and literacy.

Movements to create literary languages which would reflect the actual speech of the people (and not a written form reflecting a more elite cultural tradition, usually imposed from outside) were common in 19th century Europe. These movements usually were allied with political causes, either of unification (as in the case of Italy and Germany) or of liberation from foreign rule (as in the case of Serbia and Bulgaria). Defining the "language of the people", therefore, also meant defining the cultural vehicle of the new state. Thus, the various cultural leaders responsible for these decisions strove to find the particular form of that language which would represent what they took to be its purest incarnation, and would consequently best represent and transmit the indefinable "spirit of the people".

There were different ways to achieve this aim. Sometimes it was decided to elevate a single dialect to the level of literary standard. In these cases the chosen dialect was either the language of what had already become the cultural center of the new nation, or was the dialect of a particular town or area which everyone (or at least everyone in power) recognized as exemplifying the "best" speech. Other times, an amalgam language was created, in which the so-called "best elements" of several different local variants were chosen. The first choice has the advantage of naturalness, in that the entire system represents a real, internally consistent spoken language. Its disadvantage is that it is actually natural (for speaking and learning) only to those living in the region where it is spoken. The second choice has the

advantage of breadth but the disadvantage of unnaturalness. Neither choice, of course, is perfect.

The codifiers of Bulgarian chose the second option. This means that there is no one single spoken Bulgarian dialect which corresponds completely to modern standard Bulgarian. What is now the standard language is rather an amalgam of various central and northeastern dialects. This is in fact a true representation of the cultural facts of the 19th century: there was no one single center of the national revival, but rather several centers spread throughout central and northeastern Bulgaria.

30.2. Variation within standard languages, and the concept of "norm"

Not everyone speaks as in a book. In principle, however, all educated speakers of Bulgarian try to speak as they were taught in school. The level they strive to reach is thought of as *normative*, or "the way one ought to speak". It is nevertheless the case that many educated speakers of Bulgarian do not follow all the rules exactly as laid out in this book. Furthermore, there is often more than one way to express a given idea or grammatical construction, and most Bulgarians would accept either way as correct.

Certain of these variant possibilities are codified into the literary standard. Pronouncing dictionaries, for instance, accept both *пи́сах* and *писа́х* (and, of course, *писа́л* and *писа́л*); they also accept both *сто́лове* and *столо́ве*, and *зна́я* and *зна́м*. Most Bulgarians will use only one or the other of these, but some will vacillate between them in their speech.

Other variant forms are not accepted, even though they are very widespread in speech. One example of this is the masculine definite article. Prescriptive grammars require that the subject form of this article be spoken (and written) with a final -т, and that the object form of the article lack this final consonant (e.g. *граде́т* е голя́м, but *живе́я* в града́). Very few Bulgarians observe this distinction regularly, however, and some do not observe it at all. It is much more common to hear speakers drop the -т in all forms; conversely, a smaller number of speakers use the -т in all forms.

Similarly, few speakers use what has been termed the correct alternant of -я/-е- in all instances. Some use the -е- more often and others use the -я- more often. A higher frequency of -е- forms (e.g. *млеко́*, *место́*) is especially common in the capital city, Sofia. Residents of Sofia are also more likely to use 1st plural verb forms in -ме (such as *игра́еме*) and to use a hard consonant before the 1st singular and 3rd plural endings -я and -ят, pronouncing *благодаря́* and *пра́вят* as [благодаря́] and [пра́вът].

Many of the above instances of so-called "incorrect" usage stem from the decisions made by the 19th-century codifiers of the language, who created a language

that some modern linguists have called unnatural. These linguists claim that since there is no existing Bulgarian dialect which distinguishes subject and object forms of the masculine definite forms, it is therefore unnatural to have created such a distinction, and unrealistic to expect modern speakers to make it naturally. Nevertheless, since this distinction has become codified into the language, educated speakers are expected to make it, and indeed, most attempt to do so in formal situations. Similarly, the codified system of я / е alternations is to a certain extent unnatural, in that there is no one dialect in which all the relevant forms are spoken exactly as in the standard language. The variation with respect to this phenomenon is in fact very great throughout Bulgarian dialects.

In these and other instances, speakers attempt (to varying degrees) to use the language as they ought. Nevertheless, it is clear that the underlying, more natural version of the language continues to surface in informal speech situations. Certain of these more informal elements are becoming increasingly more common, and it is likely that at least some of them will find their way into the prescribed norm some day. The very concept of "norm", in fact, admits of a certain fluidity, of which most speakers are aware. Thus, while they attempt to speak with textbook correctness in more formal contexts, they are content to speak (and to hear) numerous different (and technically incorrect) forms of the language on other occasions.

A more subtle level of this question surfaces when one turns to the complex issue of the Bulgarian verbal system. Certain aspects of this problem have been mentioned in Lesson 29, namely the dispute between native and foreign linguists over the degree of autonomy of the renarrated mood within the Bulgarian verbal system. Although in the case of the renarrated mood the linguistic facts are much more complex, the basic issue is the same. Namely, the norm as prescribed defines and describes only part of what people actually say. In the case of the article, accentuation, or the я / е alternation, the question is relatively straightforward: there are a number of variant forms possible, some of which are more acceptable than others. In the case of the verbal system, things are much more complicated, and there is considerable debate among linguists and grammarians about the issues involved.

The central part of the debate was presented in descriptive terms in Lesson 29, and a new solution was proposed. The advantages of this solution are that it seems to describe what people actually do say, and that the changes it proposes in the overall conception of Bulgarian grammar are relatively slight. Language norms are highly conservative, however, and most native linguists and language teachers are convinced that the language must be (and must remain) as they were taught it. The unspoken attitude is that if people do not speak that way, then they should be taught to do so. Linguists who attempt to describe what people actually do say, and to force the normative standard to reflect this, face a fair degree of resistance. When (and whether) the prescriptive grammars of Bulgarian will be altered to reflect more closely what people actually do say is unknown. The important point to note is that in the case of the verbal system, it is not a question of variant forms, some of which are more acceptable than others. It is rather a question of interpretation, and the

names given to various grammatical forms which are used by everyone with more or less agreed-upon meaning.

30.3. Dialectology and linguistic geography: the study of rural dialects

Much of the Bulgarian population remains very attached to the countryside, and in quite specific terms: each has a tie to a particular locale in the countryside. Some are now city dwellers but retain an emotional connection to the natal village of their forefathers; some of these city dwellers actualize this connection by returning to the village on short occasions when possible. For others, the village is their primary or only residence. This has a strong effect on their speech. Despite the fact that most of them have been to school and have been instructed in the standard norms, they rarely speak this standard variant. Put differently, the norm towards which they strive is not that which is described above. Rather, it is the language of their ancestors, many of whom never went to school at all. These several different languages, each defined by the village in which it is spoken, are called *dialects*.

For non-linguists, the term "dialect" usually has negative connotations, and conjures up a picture of economic and social backwardness, or at the most positive a romantic landscape colored with quaint and archaic associations. Linguists, however, view the many different local dialects as objects of study just like any language. Each dialect, in fact, is actually a separate language, with its own internally consistent system. The relationships between the several dialects are studied from several different points of view. In geographical terms, linguists plot the degrees of sameness and difference between the different dialects (with respect to different criteria such as sounds, grammatical forms, and lexical meanings) on dialect maps. In typological terms, linguists study the different ways in which a particular linguistic element can be expressed. In historical terms, linguists use the different existing expressions both to reconstruct a common ancestor, and to describe the probable mechanisms of change that have led to the several different existing states.

There are several major groups of Bulgarian dialects. They are usually called by geographical names, such as the *Rhodope* dialects, the *northwestern* dialects, etc. Within each of these larger groups are numerous smaller sub-groupings. Each of these separate groups is defined not by location, but by the degree of differences between it and its neighbors. These differences are reckoned in terms of linguistic criteria. The choice of criteria is by now traditional; like much else that has to do with modern Bulgarian linguistics, it came gradually into being in the last years of the previous century and the first years of this one.

The primary differentiating criterion is defined by the -я/-е- alternation, and is called the *jat' boundary* (ятова граница). In older Slavic, there was a separate sound which was represented by the letter called *jat'* (ѣ). Presumably, it was pronounced something like the vowel sound in modern English "at". It is still pronounced this way in some Bulgarian dialects. In most other dialects, it is pronounced either as [e] or [a] or as a combination of the two (i.e. sometimes as [e]

and sometimes as [a]). When it is pronounced as [a], the consonant preceding it is usually soft, and this vowel is therefore usually written -я-.

Other criteria have to do with the vowel which appears in the masculine definite article (which can be -о-, -а- or -ъ-), the sequence of -ръ-/ър-, or the consonant which appears in the future participle (which can be -щ-, -ш-, -к' or the like). Dialects are also differentiated by grammatical criteria. Some dialects have maintained more case forms in nouns and pronouns. Others have a different system of definite articles; for instance, Rhodope dialects have three different definite articles depending on whether the speaker perceives the noun in question to be close to him, far away from him, or neither of the above. Others have a different way of expressing the future tense. Finally, the range of dialectal words is rich. One could spend an entire lifetime studying the differences in Bulgarian dialects.

30.4. Dialectology and sociolinguistics: the study of urban dialects

Until recently, the concept of dialect referred almost exclusively to rural dialects in the sense defined above. In recent years, however, the term dialect has taken on a broader meaning, and has come to refer to any variant speech system which may be associated with a particular group. That is, it has been recognized at a more official level that inhabitants of a particular city may speak a variant of the language which is marked as belonging to that city, or to a particular social class within that city (or to a particular social class over a wider segment of the population). Such speech systems are called *urban dialects*, and the study of variant speech systems which can be associated with different social classes or groups is called *sociolinguistics*.

It is not yet clear how the relatively new field of sociolinguistics will develop in Bulgaria. Until quite recently, the only accepted way one could describe the speech of educated speakers was in terms of the prescriptive grammars and dictionaries. If variation was to be described, it was either done in cautionary terms or in technical terms. In the first case, speakers were told what they should avoid saying (the fact they needed to be told this, of course, was proof that they actually *did* say the word or phrase in question frequently). In the second case, linguists attempted to come up with better descriptions for usages that admittedly occurred and did not seem particularly wrong, but did not seem sufficiently well described in the received prescriptive system (the prime example is the tense/mood question described in Lesson 29).

Simply to admit that there is something called a jargon, however -- that there are ways to say things that are highly informal, and that are associated in everyone's mind with a particular city and social milieu -- is very innovative for Bulgarians. There has been a spate of publications in and about these socially defined styles of speech recently. Most have been centered on the capital city of Sofia, but there have also been descriptions of the jargon associated with other larger cities.

It is true that the speech associated with certain other socially-defined groups, such as members of certain trades, or of certain minority religions, had been described earlier. These were seen as special cases of regional dialects, however. Properly speaking, of course, they are also a part of sociolinguistics. Eventually one hopes that everyone will realize that language only exists in a social context, and that this context must always be taken into account in language description. At that point the concept sociolinguistics will become part of the accepted realm of linguistics. Because linguistics in Bulgaria has been defined in such narrow terms up till now, and because the ideology of the socialist government insisted upon a certain descriptive model of social relations, it has been necessary to expand the horizons in both directions by focusing special attention on "socio-" linguistics as a separate discipline.

30.5. The Bulgarian language: conclusion

This course concludes by returning to the words with which it began:

"Bulgarian is the language of the Republic of Bulgaria, and as such is spoken by approximately ten million people. In global terms, this is a fairly small number. In geographical terms as well, Bulgaria is a relatively small country. It is thus unavoidable that both Bulgarians and those who teach and study Bulgarian become accustomed to thinking of it as a small or lesser-known language, since much of the world refers to it as such.

It is clear to all who know it, however, that Bulgarian is an extremely fascinating and complex language, and that it carries in its expression a cultural heritage of long duration and great richness. Linguists have many different reasons to learn Bulgarian, for both its structure and its dialectal variation hold treasure stores of data yet to be mined and analyzed. Cultural historians also have many reasons to learn Bulgarian, for it covers a vast and important history.

Finally, the people of modern Bulgaria are perhaps the best reason to learn Bulgarian. Communication is the purpose of language, after all, and they are a people eminently worth speaking with."

May the student who has finished this course enjoy many profitable hours, days, and years communicating with Bulgarians and their history!

READING SELECTION

Стойко Стойков, "Българският книжовен език и българските диалекти"

През първата половина на XIX в. българското занаятчийско производство и българската търговия вземат национални размери. Така се създава национален пазар, който свързва българската народност от всички краища на българската територия в едно икономическо цяло. Успоредно с това под влияние на ред конкретни исторически условия се оформя и българският национален език.

Той се изгражда върху основата на североизточните балкански говори, но той не е отделен североизточен диалект, например търновският, както неправилно се твърди, или пък габровският, издигнат до национален език. Територията на централния балкански говор, т.е. областта от двете страни на Средна Стара планина и Средна гора, има по това време ръководна роля в икономическия и културния живот и затова североизточните балкански говори лягат в основата на българския национален език.

Значително влияние оказва и съществуващата по-рано писменост на църковнославянски език, който нашите първи книжовници смятат за стар и истински български език и който се опитват да застъпват в една или друга степен в книжовната си дейност. През трийсетте и четиридесетте години на миналия век у нас се разгарят оживени спорове за характера на литературния език, който завършват с пълна победа на народната разговорна реч с нейните най-характерни особености в граматичния строеж: членна форма, липса на падежи и пр. -- и тия особености през петдесетте и шестдесетте години се възприемат като единни норми на литературния език.

Важна особеност на българския книжовен език е, че той се оформя главно като език писан, т.е. в писмената си форма, а не в говоримата. До Освобождението, а и дълго след него само писмената форма на литературния език се възприема като задължителна и стремешът е еднакво да се пише. Едва по-късно се поставя въпросът за правописа. Затова писането е оказало значително влияние върху звуковото оформяне на българския литературен език и във фонетично отношение той значително се отличава от североизточните балкански говори.

Когато се говори за българския национален език като за ново явление, оформило се през първата половина на миналия век, и когато той се съпоставя с българските диалекти, трябва да се имат пред вид няколко важни положения.

Българският национален език не е съвсем ново явление, нов език, а е само по-висша фаза в развоя на общонародния български език. Той се отличава от отделните български диалекти, в това число и от централния балкански говор, на първо място по своя речников състав, след това и по своя фонетичен облик, но е еднакъв с тях по граматичен строеж и основен речников фонд. Затова отношението между литературния език и териториалните диалекти не е отношение между две езикови системи, а

отношение на една по-обработена форма към една по-необработена. В историята на българския език българският национален език не е нов, отделен период, а заедно с диалектите влиза в т.нар. новобългарски период, който започва от XVI в. и който по отношение на старобългарския език има доста нови специфични особености в граматичния строеж, на първо място аналитично изразяване на граматичните отношения между имената.

Разликите между отделните български диалекти съвсем не са така значителни, както обикновено се мисли и както може да се заключи от някои диалектоложки проучвания. Фактите ясно показват, че териториалните диалекти на езика образуват здраво единство, оформена цялост, защото имат еднакъв граматичен строеж, общ основен речник и до голяма степен еднакъв речников състав, а се отличават един от друг само по фонетичните си особености.

Изграждането на българския литературен език като средство за общуване на нацията, като средство, на което се твори по-висока култура, литература, наука, е станало бавно и постепенно с усилията на редица поколения, и то главно чрез обогатяване на речника. При изграждането лексиката на българския национален език се проявява една интересна особеност. Първите наши просветни и книжовни дейци започват да гонят системно турските думи и да ги заместват с домашни или чужди. Източник на много такива заемки става руският език. Освен това от руски език те заемат и необходимите им нови думи за означаване на нови понятия. Посредством руски в българския език навлиза също така и по-голямата част от международната европейска лексика.

И тъй българският литературен език е реално езиково явление, което образува единство, цялост с българските диалекти. Българският литературен език и диалектите представят две страни на общонародния български език, два етапа в неговия развой. Те си сътрудничат, при което диалектите постепенно се сближават и сливат с единния национален литературен език.

Адаптирано от Стойко Стойков, Българска диалектология, Трето издание.

GLOSSARY

■■■■■	analytical (<i>grammar:</i> <i>lacking cases</i>)	липса литературен литературен език	lack, absence literary standard language
в един глас в това число и вземам национални размери ■■■■■ впрочем	unanimously as well as take on national proportions influence incidentally; in fact	навлизам / навляза нарядко нация неправилно норма	enter, penetrate seldom, at rare intervals nation incorrectly standard, norm
габровски говорим граматичен (and граматически)	Gabrovo (<i>adj.</i>) spoken grammatical	облик обобщавам / обобщя обогатявам / обогатя	aspect, shape generalize, draw a conclusion enrich
деец диалектоложки добруджански домашен	worker, figure dialectological Dobrudzha (<i>adj.</i>) domestic	обогатявам речника [си] обработвам / образотя образувам общонароден общуване ■■■■■ оживен спор оказвам / окажа (-еш) ■■■■■ ■■■■■	enlarge [one's] vocabulary cultivate, finish form, constitute nationwide, general association, dealings animated lively debate render, give
едва по-късно един от друг единство еднакво еднакъв езиков ■■■	only later from one another unity, uniformity equally, alike identical, the same language (<i>adj.</i>), linguistic stage, degree	оратор освобождение основен речников фонд особеност от двете страни отсега оформен (and оформен)	exert influence speaker, speech-maker liberation core vocabulary
заемка замествам / заместя занаятчийски занаятчийско производство застъпвам / застъпя затыждавам се / затыжа се (-иш) ■■■■■	loanword replace, substitute craft (<i>adj.</i>) craft industry step over; propound begin to miss considerable, significant	падeж по-голямата част по отношение на победа подскачам / подскоча (-иш) ■■■■■ пооставам / поостана посредством поставям / поставя поставям въпрос	peculiarity, feature on both sides from now on formed (<i>grammatical</i>) case most, the bulk as regards victory jump, leap about concept, notion stay a little longer
излітам / излетя изнасям се / изнеса се източник име (pl. имена)	take off, fly away move out source; origin noun	келнер конкретен	by means of, through put, produce pose a question

Трийсети урок / Lesson 30

правоговор	orthoepy, correct pronunciation	средство за общуване	means of communication
презаписвам / презапиша (-еш)	make copies of recordings	съпоставям / съпоставя	juxtapose, compare
производство	production, manufacture	сътруднича (-иш)	collaborate, cooperate
просветен	educational	териториален	territorial
просветен деец	educationalist	т.нар. = така наречен(ият)	so-called
проучвам / проуча (-иш)	study, investigate		
разгарям се / разгоря се	burn, run high	успоредно	simultaneously, in parallel
разговорен	colloquial, conversational	учебен	school (adj.)
размер	size, scale	учебна година	academic year
разхладителен	cooling, refreshing	фаза	phase, stage
речник	lexicon	факт (pl. факти)	fact
речников	lexical	фонд	stock; fund
ръководен	leading, guiding	фонетичен	phonetic
с две думи	in short	цяло	entity, whole
сближавам се / сближа се (-иш)	draw closer	цялост	entirety, totality
североизточен	northeastern	честота	frequency
сливам / слей	systematically fuse, combine	членна форма	definite article

Relaxing in a gazebo on Mount Vitosha, outside Sofia

CUMULATIVE GLOSSARY

INDEX

модата на българка
 със славянски външен вън
 е пресътворила с
 неповторимо художествено
 изразност и изразност
 тази модата на българка
 презвятия на природата
 и живота любовта си
 към семейното огнище
 и красотата.

Homage to women practitioners of
 traditional textile arts, Ethnographic
 Museum, Nesebär

CUMULATIVE GLOSSARY

Lessons 1-30

The following glossary contains all the Bulgarian words used in both volumes 1 and 2 of *Intensive Bulgarian*. Each entry is indexed to the lesson where the word or phrase first appeared. Idioms or other phrasal usage are fully cross-referenced; for instance, the phrase *има́м ну́жда от* (need, have need of) is glossed under *има́м*, *ну́жда*, and *от*.

All entries are accented. Accentual doublets are given where they are mentioned in all major dictionaries (such as *че́ло* or *чело́*); other accentual variants are not noted. Accepted accentual variations in the aorist and L-participle of unprefixated verbs are not noted, either in glossaries or in textual usage. Stress shifts onto the masculine definite article are noted: *ди́м*, *-ѐт*.

Plural forms for nouns are given only when not predictable from grammar rules presented in the lessons. Thus, only plural forms in *-ове* where either ending syllable is stressed, plurals in *-и* of masculine monosyllables, feminine plural forms with shifted stress, or unpredictable neuter plural forms are specifically noted. Gender is noted only when not predictable: feminine nouns in a consonant other than in *-ост* are given with the article (*вече́р*, *-та́*) and neuter nouns ending in other than *-о* or *-е* are given with the gender specified: *меню́* (*neuter*).

Adjectives are given in the masculine singular indefinite form. The absence of a fleeting vowel is noted only when it is not predictable from rules presented in the lessons (thus *черве́н*, but *въ́днен*, *-ена*). In the case of shifting vowels in the root (as in *ве́рен*, *ва́рна* or *ря́дък*, *ре́дки*), the non-masculine form is cross-referenced to the main entry.

Simplex imperfectives are given a single entry; all other verbs are given as aspect pairs with the imperfective listed first. All verbs are given in the standard 1st singular present form. The conjugation class of verbs whose stems end in *-ш*, *-ч*, or *-ж*, or which is not predictable from the citation form, is noted: *пи́ша* (*-еш*), *пу́ша* (*-иш*), *кя́ля* (*-еш*).

English glosses are given as simply as possible; for a larger range of meanings, the full Bulgarian-English dictionary (the source taken as standard for this glossary listing) should be consulted. When the English noun and adjective forms are homonymous, the notation *adj.*, or an explanatory note such as (*female*) is added. Grammatical information such as *interrogative* or *relative conjunction* has been given in the relevant instances.

This glossary list consolidates and reproduces the separate glossary listings given at the end of each of the lessons in volume 1 (1-15) and volume 2 (16-30). The form is slightly different, in that idioms and phrases are listed here under each of their major components (as opposed to alphabetically according to the first element in the phrase, as in the lessons). A somewhat fuller listing is given herein: certain definitions are more detailed, and certain phrases are given here which were omitted from the lesson glossaries.

Българо-английски речник (урок 1-30)

- а [1] and
абонирам [11] subscribe
август [5] August
австриец [23] Austrian (male)
австрийка [23] Austrian (female)
автентичен [13] authentic
автобиография [17] autobiography, CV
автобус [2] bus
автограф [13] autograph
автомобилен [17] automobile (*adj.*);
автомобилна катастрофа [17] auto
accident
автор [23] author
авторитет [29] authority, prestige
авторски [12] author's; авторско право
[12] copyright
agne [21] lamb
agneшки [21] lamb (*adj.*)
адвокат (ка) [2] lawyer
адрес [9] address
аеробика [8] aerobics
аз [1] I; аз се казвам my name is
азбука [21] alphabet
академия [17] academy; Българската
академия на науките [17] Bulgarian
Academy of Sciences
ако [4] if; ако обичате [4] if you
please; ако и да [22] even though
акордеон [16] accordion
актьор [14] actor
акъл [16] mind, brain, sense
албум [9] album, picture-book
алкохол [2] alcohol
алкохолен [20] alcoholic
ало [12] hello (on the phone)
алпинист [28] mountaineer, mountain
climber
ама [12] but
американец [3] American (male)
американизирам [22] Americanize,
become American
американка [3] American (female)
американски [8] American (*adj.*)
амй [7] but, well
аналитичен [30] analytical (grammar:
without case endings)
английски [2] English (language)
англичанин [3] Englishman
англичанка [3] Englishwoman
анекдот [24] anecdote
антрé [20] entryway
антрополог [26] anthropologist
апандисит [18] appendix, appendicitis
апарат [5] [piece of] apparatus, equipment
апаратура [17] apparatus, equipment
апартамент [8] apartment
апетит [9] appetite
април [9] April
апропо [13] apropos, by the way
арабин [23] Arab (male)
арабка [23] Arab (female)
арабски [11] Arab (*adj.*)
аристократ [23] aristocrat, noble
аристократически [29] aristocratic
аристокрация [23] aristocracy, nobility
ароматен [10] aromatic
армия [12] army
архаичен [23] ancient, archaic
археолог [3] archaeologist
археологически [23] archaeological
архитектура [7] architecture
асансьор [11] elevator
асма [16] trellis vine
аспирант (ка) [17] graduate student
аспирантура [17] graduate studies
аспирин [12] aspirin
асфалт [19] paving, asphalt
атмосфера [3] atmosphere
аха [5] aha
баба [8] grandmother
Баба Мърта [11] Granny March (harbinger
of spring)
баварец [22] Bavarian
бавен [3] slow
багаж [2] baggage, luggage
баджанак [22] brother-in-law (wife's
sister's husband)
байр [26] hill, mound
бай [1] uncle, old man (*term of address*)
балдъза [22] sister-in-law (wife's sister)
балкански [18] Balkan (*adj.*)
балкон [13] balcony
БАН = Българска академия на науките
[17] Bulgarian Academy of Sciences
банатски [22] from the Banat
баница [10] banitsa (baked pastry);
баница с късмети [10] banitsa filled
with fortunes
банка [22] bank
банкер [23] banker, money-agent
банкет [14] banquet
бански [13] bathing; swimming suit; по
бански [13] wearing swimsuits
баня [3] bath, bathroom
барок [10] Baroque
бароков [9] baroque (*adj.*)
басейн [26] pool, reservoir
баща [8] father; тй баща, тй майка
[18] you're my only hope
бащин [28] paternal, father's
бе [6] (*vocative particle*); как се
казваш, бе? [6] what's your name,
fella?

- бѣбе [18] baby
 бѣден [27] poor, meager
 бедрѣ [12] thigh
 без [6] without ; нѣт без дѣсет [6]
 ten to five (4:50)
 бѣз да [14] without (*relative conjunction*)
 бездѣлник [25] idler, indolent
 бѣздна [18] abyss
 безкраен [20] endless
 безмѣсен [7] vegetarian (i.e. without meat)
 безпартѣен (-ѣйна) [17] [someone who is]
 not a party member
 безплѣтен [22] free of charge, gratis
 безпокойство [29] anxiety, unrest
 безсилен [28] feeble, powerless
 безсъзнѣние [29] unconsciousness ; в
 безсъзнѣние съм [29] be unconscious
 безутѣшен [28] inconsolable
 белѣжа (-ѣш) [7] mark
 белѣжка [7] note; remark ; критични
 белѣжки [19] criticisms
 белѣжник [7] notebook, notepad
 бѣли *see* бял
 белорѣсин [23] Belorussian (male)
 белорѣска [23] Belorussian (female)
 бензѣнов [29] gasoline (*adj.*)
 берѣ [12] pick, gather
 бесарѣбски [29] Bessarabian
 бетѣнен [27] concrete (*adj.*)
 бѣше [6] was (2sg., 3sg.)
 бѣ [27] would (2sg., 3sg.)
 библиотѣка [5] library
 бѣвам [20] occur, be ; такѣ не бѣва
 [20] that won't do/can't be ; не бѣва
 да пѣе [23] [one] mustn't drink [it]
 бѣвш [17] ex, former
 билѣт [11] ticket
 бѣлка [26] herb
 биографѣя [22] biography
 биолѣг [19] biologist
 биолѣгѣчен [18] biological
 бѣра [4] beer
 бѣстря [20] clarify ; бѣстря полѣтиката
 [20] discuss politics
 бѣх [27] would (1sg.)
 бѣха [27] would (3pl.)
 бѣхме [27] would (1pl.)
 бѣхте [27] would (2pl.)
 бѣя [18] beat
 блѣг [27] gentle, kindly
 благоверѣн [29] pious, faithful ;
 благоверѣният съпруг [29] [one's] lord
 and master; [one's] old man
 благодарѣн [17] grateful
 благодарност [9] thanks, gratitude ; Дѣн
 на благодарността [9] Thanksgiving
 Day
 благодарѣ [10] thank, pay gratitude ;
 благодарѣ [2] thank you
 благоприятѣн [21] favorable, auspicious
 благородство [18] nobility
 благоухѣние [26] fragrance, aroma
 блаженство [22] bliss, beatitude
 блѣтенски [21] of the Blaten kingdom area
 блѣд [11] pale
 блѣстѣ [19] shine, sparkle
 близнѣж [23] twin
 близѣж [10] close ; близки са [10]
 they are very close friends
 блѣж [8] apartment building
 блокѣрам [29] blockade
 блѣскам се / блѣсна се [29] hit, crash
 into
 блѣсвам / блѣсна [29] flash, gleam
 блѣскав [18] brilliant, sparkling
 боѣз [18] defile, gorge
 бѣб [10] beans
 бѣг [9] god, God ; слава Бѣгу [9]
 thank God ; Бѣже [9] oh God, oh
 my God ; Бѣг да я простѣ [16] may
 she rest in peace
 богѣт [7] rich
 богѣтство [23] riches, wealth
 богѣня [23] goddess
 богослужѣбен [21] liturgical
 бодлив [26] prickly; barbed
 бѣдрост [17] liveliness, cheer
 бѣдър [13] lively, cheerful
 Бѣже *see* бог
 бѣжествен [29] divine, exquisite
 бѣжествѣ [23] divinity, deity
 бѣжи [27] God's, divine
 бѣж [17] battle, beating
 бѣж [14] rubbish, garbage
 болѣдувам [10] be ill ; болѣдувам от
 грип [23] have the flu
 болѣн [2] sick, ill ; болѣн от грип [13]
 down with the flu ; болни [17] sick
 people, patients
 болѣст [23] illness, ailment ; тѣжка
 болѣст [27] grave illness
 боли (3d person only) [12] hurt ; боли
 ме главѣта [12] I have a headache ;
 болят ме очѣте [12] my eyes hurt
 болка [12] pain
 болница [6] hospital
 бѣбѣн [10] candy
 бѣря се [26] fight, strive
 бѣс [13] barefoot ; хѣдя бѣс [13] go
 barefoot
 бѣтѣника [26] botany
 бѣтанѣчески [13] botanical ;
 бѣтанѣческа градѣна [13] botanical
 garden
 бѣтуш [29] high boot

Българо-английски речник (Урок 1-30)

боя [10] paint
 боя се [8] fear ; не се бой [8] don't be afraid ; боя се от [24] be afraid of ; не бой се [26] don't be afraid
 бояджия, -ийка [10] house painter; paint or dye merchant
 боядисвам [10] paint, color; dye
 браво [10] bravo
 брада (also брадичка) [12] chin
 брада [12] beard; chin
 брадат [21] bearded
 брадва [25] axe
 брак [10] marriage
 брат (plural братя) [8] brother
 братовчед (ка) [2] cousin
 брашно [20] flour ; царевично брашно [20] cornmeal
 бреза [26] birch
 бреме (plural бремена) [28] burden, load
 бридж [14] bridge (card game)
 брои [3] count
 бръмбар [26] bug, beetle ; майски бръмбар [26] May-bug, chafer (*Melolontha melolontha*)
 бряг, брега (plural брегове) [20] coast, bank ; на брега на морето [23] on the seacoast
 БСП (pron. бѐспѐ) [14] BSP (Bulgarian Socialist Party)
 будилник [27] alarm clock
 будя [18] awaken, arouse
 буен, буйна [29] blazing, turbulent; unruly
 буза [12] cheek
 буква [8] letter [of alphabet] ; четá до последната буква [8] read every last word ; кирилски букви [18] Cyrillic [alphabet] letters
 буквен [21] letter (adj.) ; буквени знаци [21] alphabet letters, characters
 булевард [16] boulevard
 булка [10] bride
 бурен [20] stormy, tempestuous
 буркан [6] jar, can
 буря [29] storm
 бут [25] leg, round; thigh
 бутам [6] push, shove
 бутилка [22] bottle
 бучка [25] small lump
 бѐда [7] be
 бѐдещ [9] future (adj.) бѐдеще време [9] future tense ; бѐдеще предварително (време) [22] past anterior (tense) ; бѐдеще в миналото (време) [22] future in the past (tense) ; бѐдеще предварително в миналото (време) [23] future anterior in the past (tense)

Бѐдни вѐчер [10] Christmas Eve
 бѐднина [23] days to come ; бѐднини [23] the future ; светли бѐднини [23] a bright future
 бѐзе [19] danewort (*Sambucus ebulus*) ; прѐвя на бѐзе и копрѐва [19] make mincemeat of
 бѐлгарин [3] Bulgarian (male)
 бѐлгарист (ка) [17] specialist in Bulgarian studies
 бѐлгарка [3] Bulgarian (female)
 бѐлгарски [1] Bulgarian; Bulgarian language
 бѐлгарче [13] young Bulgarian
 бѐлха [25] flea
 бѐрз [6] [27] fast, quick; urgent ; става бѐрзо [6] it's quick, it goes quickly ; на бѐрза ръка [18] hastily ; бѐрза помощ [18] first aid, ambulance
 бѐрзам [4] hurry, be in a hurry
 бѐрша (-еш) [13] wipe, rub
 бѐчва [18] barrel, cask
 бюфѐт [22] sideboard, buffet, refreshment bar
 бягам [24] run, run away; avoid; flee
 бял, бѐли [2] white ; бял дрѐб [12] lung [see also дрѐб] ; бял като платно [21] white as a sheet ; сред бял ден [29] in broad daylight
 бѐх [6] was (1sg.)
 бѐха [6] were (3pl.)
 бѐхме [6] were (1pl.)
 бѐхте [6] were (2pl.)

в [1] [6] in, into, on, at
 в. = вѐк [20]
 вагон [6] wagon, car
 вадя [18] take out, get issued
 важен [8] important
 важност [17] importance
 ваза [17] vase
 ваканция [6] vacation
 вали (3d person only) [12] rain, etc. (precipitation) ; вали (дѐжд) [12] it's raining ; вали сняг [12] it's snowing ; вали град [12] it's hailing ; валият силни дѐждове [12] it's raining heavily ; вали като из ведро [12] it's raining buckets
 вампир [24] vampire
 вампирджия [24] vampire fighter
 вампирѐвам [24] turn into a vampire
 вариант [16] variant
 варя [3] boil, cook

вас [10] you (*plural/polite; direct object pronoun*)
 ваш [8] your, yours (*plural/polite*)
 вглеждам се / вглеждам се [26] stare, peer closely
 вграждам / вградя [26] build in, wall up; impute
 вдигам / вдигна [6] raise, lift; вдигам шум [6] make noise; вдигам раменé [29] shrug shoulders
 вдъшвам / вдъшвам [26] inhale
 вдрутиден [24] the day after tomorrow, the following day
 вдълбочавам се / вдълбоча се (-иш) [27] be absorbed, be engrossed
 вдъхвам / вдъхна [27] breathe in; inspire
 вдясно [11] on the right
 вегетериáнец [3] vegetarian (male)
 вегетериáнка [3] vegetarian (female)
 веднага [4] immediately, at once
 веднъж [7] once; б́ще веднъж [16] again, once more
 ведрó [12] bucket; вали́ като из ведрó [12] it's raining buckets
 вежда [12] eyebrow; ѓсти вежди [27] bushy eyebrows
 век, -ът (*plural векове*) [12] century; XIX в. [20] the 19th century
 векувам [28] live for ages; векувам там [28] live there forever
 велик [21] great
 великден [21] Easter
 величие [28] grandeur, greatness
 велосипéд [14] bicycle
 верáнда [23] veranda, porch
 вéрен, вярна [10] true, faithful
 вярно е, че [10] it's true that;
 изразявам се вярно [22] say [it] right
 вéрност [17] truthfulness, veracity
 вероятен [17] probable
 вероятно [17] probably
 вéсел [9] happy, gay, lively
 вéстник [6] newspaper
 ветровé see вятър
 вéче [3] already, by now; стига вéче [16] that's enough already!; вéче не сé вижда [20] one can no longer see [it]
 вéчен [18] eternal
 вéчер, -та [9] evening; дóбър вéчер [9] good evening (*fixed phrase*);
 вéчер, вечерта [9] in the evening;
 тази вéчер [9] this evening; у́тре вéчер [9] tomorrow evening
 вéчeрен [9] evening (*adj.*)
 вéчeря [26] dinner, supper
 вéчeрям [9] eat dinner
 взаимодействíе [20] interaction

взй́дан [18] "walled-in"
 взй́мам (*or взéмам*) / взéма [4] take; begin, take to; вземй́ моливите! [4] pick up the pencils!; взéмам си дови́ждане [13] make one's farewells;
 взéмам решéние [18] arrive at a decision; щe ми взéме здравéто [20] it'll be the death of me; взéмам мёрки [20] take steps, take precautions;
 взéмам национа́лни размéри [30] take on national proportions
 взй́рам се / взра́ се [25] peer
 ви [5] you (*plural/polite, direct object pronoun*)
 ви [7] (to) you (*plural/polite, indirect object pronoun*)
 ви́д, -ът [11] [12] aspect; view, appearance; (не)св́ршен ви́д [12] (im)perfective aspect; й́мам пред ви́д [19] bear in mind
 видеока́мера [5] videocamera
 ви́деокасе́та [12] video cassette
 ви́е [1] you (*plural/polite subject pronoun*)
 ви́ждам / ви́дя [3] [4] see; ви́ж каквó [12] look, well (*topic focuser in conversation*); дéто (*or къдéто*) ми очй́ ви́дят [25] wherever my feet lead me; да бй́ мирно седя́ло, не бй́ чýдо ви́дяло [28] that's what comes of asking for trouble
 византийски [8] Byzantine
 ви́кам [12] shout, yell; ви́кам на во́ля [12] shout to one's heart's content
 ви́квам / ви́кна [20] call to, yell at
 ви́ла [10] pitchfork
 ви́ла [23] villa
 ви́лица [10] fork
 ви́наги [4] always
 ви́но [2] wine
 ви́рeя [20] thrive, flourish
 ви́ртуóз [17] virtuoso
 ви́ртуóзен [18] masterly
 ви́со́к [5] tall, high; elevated; loud
 ви́сочина́ [20] height, elevation
 ви́сш [16] high, supreme; ви́сше образовáние [16] higher education;
 в́ъв ви́сша стéпен [22] eminently, in the highest degree
 ви́ся [28] hang, dangle; hang about
 ви́тошки [27] of or pertaining to Vitoshа
 витрина́ [27] window [of a shop or public establishment]; showcase
 ви́ц [12] joke; разпра́вям ви́ц [12] tell a joke
 ви́я [20] curve, wind
 вка́рвам / вка́рам [12] push in, drive in;
 вка́рвам го́л [12] score [a goal]
 вклю́чвам / вклю́ча (-иш) [14] include

Българо-английски речник (урок 1-30)

вкус, -ът [7] taste ; по вкуса на всеки човек [7] to everyone's taste
 вкусен [6] tasty, delicious
 вкъщи [6] home, at home
 влага [18] dampness, moisture
 владетел [20] [23] ruler, owner
 владетелски [23] ruling, ruler's
 владя [20] rule, control ; владя език [20] have command of a language
 влак [2] train ; пътувам с влак [2] travel by train
 власт, -та [20] power, authority
 влахо-молдавски [21] Wallachian-Moldavian
 влечуго (*plural* влечуги) [26] reptile
 вливам / вляя [26] infuse, pour into
 вливам се / вляя се [26] flow into, empty into
 влизам / вляза [4] enter, go in
 влітам / влетя [26] dash, rush (в into)
 влияние [30] influence ; оказвам влияние [30] exert influence
 влияя [25] influence
 влюбен [14] in love ; влюбени [16] lovers
 вляво [11] on the left
 вмѣквам / вмѣкна [21] insert
 внасям / внеся [19] import, bring in
 внимавам [6] pay attention ;
 внимавайте, бутате човека [6] careful, you're pushing someone
 внимание [14] attention ; вниманието му се притъпи [14] his attention wandered ; обръщам внимание на [23] pay attention to
 внимателен [14] attentive
 внос [20] import
 внук [10] grandson
 внучка [10] granddaughter
 вода [4] water
 вода [8] lead, take
 военен [19] military
 воин [18] warrior
 войстина [22] in truth (*archaic Slavonic*)
 войстина воскресе [22] in truth Christ has risen (ritual Easter formula)
 войвода (*or* воевода) [29] military leader, chieftain
 война [7] war
 войник [7] soldier ; служба войник [24] do military service
 воля [24] oh
 волен [18] free, independent
 воля [12] will, desire ; викам на воля [12] shout to one's heart's content
 вопъл [28] wail, lamentation
 воскресе [22] arose (3sg. aorist, *archaic Slavonic*)

впечатление [22] impression ; с впечатление съм [22] be left with the impression
 впивам / впия [28] sink, dig ; впивам поглед в [28] fix one's gaze on
 впрочем [30] incidentally; in fact
 врабче [22] sparrow
 врът [12] back of the neck
 врата [2] door
 вратовръзка [13] necktie
 вреден [20] harmful, injurious
 вредя [20] harm ; вредя на здравето [20] be bad for one's health ; вредя на очите [20] be hard on one's eyes
 време (*plural* времена) [2] [9] time; weather; season ; времето е топло [2] the weather is warm ; в последно време [6] recently ; по това време [7] at about that time ; годишните времена [9] seasons (of the year) ; доброто старо време [11] the good old days ; от време на време [14] from time to time ; време му е [16] it's time for him [to go/do it, etc.] ; по време на [25] during ; в наше време [26] nowadays ; времето не ми стига [26] I'm hard pressed for time ; откроя време [27] from time immemorial
 време [9] verbal tense ; сегашно време [9] present tense ; бъдеще време [9] future tense ; минало свършено време [12] aorist tense ; минало несвършено време [14] imperfect tense ; минало предварително време [19] past anterior tense
 временен [23] temporary
 временно [23] for the time being
 връзка [13] tie, string, shoelace ; връзки [19] connections
 връх, върхът (*plural* върхове) [11] summit; tip
 връчвам / връча (-иш) [18] hand, deliver, present
 връщам / върна [5] [20] return; turn away (*transitive*)
 връщам се / върна се [11] return, go back
 вря [9] boil (*intransitive*)
 все [10] [29] always, constantly; surely ; все ме няма [10] I'm never there ; все още избирам [10] I'm still looking ; все едно и също [10] [it's] always the same thing ; все ми е едно [16] it doesn't make any difference ; все пак [18] nevertheless
 всевъзможен [22] all sorts of, every possible

всѣки, всѣка, всѣко [6] every ; всѣки
момѣнт [6] any minute ; на всѣка
ценá [12] at any price, at all costs,
absolutely
всеобщ [28] universal, general
всѣчко [2] all, everything ; всѣчко шѣст
[6] six in all ; всѣчко хубаво [2]
all the best
вслушвам се / вслушам се [18] listen
closely
всѣщност [29] actually, in fact
всѣкакъв [17] all sorts of
втѣри [8] second ; втѣра майка [10]
stepmother ; втѣри бащá [10]
stepfather
втѣрник [9] Tuesday
вуйна [22] aunt (mother's brother's wife)
вуйчо (*plural* вуйчовци) [10] uncle
(mother's brother)
вход [8] entrance
входящ [23] incoming ; входящ нѣмер
[23] "incoming number" on official
correspondence
вчѣра [9] yesterday ; вчѣра следобѣд
[9] yesterday afternoon ; вчѣра
сутринтá [9] yesterday morning
вчѣрашен [9] yesterday's
във = в [7]
въвеждам / въведá [20] bring in,
introduce
въглища [27] coal
въдища [22] fish-hook; fishing rod
въжé [22] rope, line
въздѣйствиe [21] influence, impact
въздух [4] air ; на въздух [24]
outdoors, in the open air
въздѣхвам / въздѣхна [29] sigh
възлáгам / възлѣжа (-иш) [21] assign,
delegate [a task]
възмѣжен [23] possible
възмѣжност [27] possibility, chance
възниквам / възникна [21] arise,
originate, come into being
възпáленіe [23] inflammation
възпáтавам / възпáтам [20] bring up,
educate
възпитáніe [29] upbringing, education
възпрепáтствувам (*or* възпрепáтствам)
[22] prevent, hinder
възприéмам / възприéма [18] perceive,
apprehend
възпáвам / възпéя [28] praise in song,
glorify
възраст, -тá [27] age ; отивам на
[нѣчия] възраст [27] be appropriate to
[one's] age
възрастен [4] adult; elderly
възрастни [4] grownups

възстановявам / възстановя [23] restore,
rebuild
възтѣрг [10] delight, rapture ;
предизвѣквам възтѣрг у [10]
enrapture
възхищáвам / възхитя [17] enrapture, fill
with admiration
възхищáвам се / възхитя се [22] admire,
be enraptured by
вълк (*plural* вълци) [8] wolf
вълна [21] wool
вълнен, -ена [13] woolen
вълнувам [17] excite, agitate, disturb
вълнувам се [17] be agitated, excited ;
не сѣ вълнувай [17] take it easy
вълшѣбник [11] magician, wizard
вън [11] out
външен [24] outside, outward, external
въобщé [11] in general; at all
въпреки [19] despite ; въпреки че [19]
despite the fact that
въпрѣс [11] question ; поставям въпрѣс
[30] pose a question
вървя [3] walk, move, go ; вървя с
[10] go well with ; вървя си [10]
get going ; вървя под ръкá [14]
walk arm in arm ; днѣс нýма да ми
вървй [14] today's not going to be my
day
върлúвам [24] rage, run rampant
въртá [22] turn, spin ; въртá опáшка
[22] wag tail
въртá се [14] turn around, rotate; move
върху [17] on, over ; градя върху
оснѣвата на [21] build on the
foundations of
върша (-иш) [29] do, commit ; върша
домакинска рáбота [29] do
housework
въстáніe [20] uprising, rebellion
вътрé [11] in, inside
вътрешен [18] internal
вяра [20] faith, belief
вярвам [7] believe
вярване (*plural* -ния) [24] belief
вярно [22] right, correctly
вятър (*plural* ветровé) [2] [7] wind ;
йма силен вятър [2] there's a strong
wind, it's very windy ; вятър рáбота
[25] nonsense, baloney

г. = годíна [9]
г. = град [17]
гáбровски [30] Gabrovo (*adj.*)
гáд [29] vermin
гáдíна [29] animal, brute

Българо-английски речник (урок 1-30)

- газиран [20] fizzy, carbonated
газя [26] wade, tread on ; газя калта [26] flounder through the mud
г-жа = госпожа [21]
гайда [16] bagpipe
гама [18] scale, gamut
гара [5] station
гарга [29] crow, rook
гарнитюра [4] garnish ; пържбѡла с гарнитюра [4] steak with the trimmings
гасна [28] die out, fade away
гаф [19] gaffe, blunder
гдѣ = дѣ, къдѣ [29]
ГДР (pron. гѣдерѣ) [14] GDR (DDR, former East Germany)
гердан [14] necklace, collar
германец [23] German (male)
германка [23] German (female)
германски [14] German
герѡй [23] hero; character (in a literary work)
ги [5] them (*direct object pronoun*)
гиздав [27] pretty, comely
гимназия [3] academically oriented high school
гимнастик, -йчка [19] gymnast
глава [12] head ; двѣ деца на главата [17] two kids to support ; трия му сол на главата [25] haul him over the coals
главен [9] main, chief ; главна рѡля [27] the lead
главно [9] mainly
главобѡлие [25] headache
глагол [21] verb
глаголен [21] verbal
глаголица [21] Glagolitic [alphabet]
глад [7] hunger
гладен [2] hungry ; на гладно сърце [22] on an empty stomach
глас, -ѣт (*plural гласѡвѣ*) [12] voice ; на глас [26] aloud ; в един глас [30] unanimately
гласувам [25] vote
глася [24] state, indicate; intend, prepare
гледам [4] [9] look at; look after ; гледам на карти [18] read [some]one's fortune
гледна тѡчка [22] point of view
глезен [12] ankle
глезя [28] spoil, pamper
глоба [17] fine, penalty
глобявам / глобя [19] fine, impose a penalty
глобждя [27] gnaw; rankle
глупав [20] stupid, foolish
глупост [28] foolishness, nonsense
гльтвам / гльтна [7] [take a] swallow
гльтка [3] swallow, gulp
г-н = господѣн [19]
гнездо [13] nest
гнѡс ме е [12] feel nauseated
го [5] him, it (*direct object pronoun*)
говор [18] speech, dialect
говорям [30] spoken
говѡря [3] speak, talk ; говѡря в полза на [29] argue in favor of
годѣж [29] engagement, betrothal
годѣник [10] fiancѣ
годѣница [10] fiancѣe
годѣна [3] year ; през 1975 г. [9] in 1975 ; мѣне не мѣне годѣна [19] every year or so ; днѣс навѣршвам 20 годѣни [23] I'm 20 years old today ; учѣбна годѣна [30] academic year
годѣшен [9] yearly, annual ; годѣшните времена [9] seasons [of the year] ; 25 годѣшен съм [29] be 25 years old
годѣшнина [10] anniversary
гѡзба [5] dish
гѡл [12] goal (in sports) ; вкарвам гѡл [12] score [a goal] ; изпускам гѡл [12] miss [a goal]
гѡл [17] naked
големина [20] size, magnitude
голям, големи [2] large, big ; голѣмите [4] big ones, adults ; голямо движение [12] lots of traffic ; до голяма стѣпен [17] to a great extent ; голям лъжѣц [25] consummate liar, swindler ; ймам голям успех [27] be wildly successful ; пѡ-голямата част [30] most, the bulk
гѡня [21] chase; persecute; seek after
горá [3] wood, forest
горд [17] proud
гордѣя се [20] take pride in ; гордѣя се с [20] be proud of
гордост [22] pride
гѡре [11] up ; гѡре-дѡлу [11] more or less
гореизлѡжен [17] aforementioned
гѡрен [26] upper, higher, top
горѣц [11] hot
горѣщина [20] heat
горѣво [29] fuel
горкѣят, горкáта [18] wretched one, poor thing
горкѡ [17] woe (to someone)
гѡрски [26] wood, forest (*adj.*)
гѡрски [26] forest ranger
горък (*and* горчѣв) [17] bitter
горя [11] burn
Гѡспѡд [27] God, the Lord ; един Гѡспѡд знаѣ [27] God only knows

господá [3] gentlemen ; дáми и господá [3] ladies and gentlemen (*vocative*)
 господáр [20] master
 господíн [1] Sir, Mr.
 госпожá (*plural* господжи) [1] Ma'am, Mrs.
 господжица [1] Miss
 гóст (*plural* гóсти) [5] [8] guest ; идвам на гóсти [5] come/go over to visit
 гóстенин [28] guest (male)
 гóстенка [28] guest (female)
 гостоприёмство [28] hospitality
 гостувам [25] stay with, visit ; тóй ми гостува [25] he's staying with me
 готвáрски [7] cooking, culinary ; готвáрска кнiгa [7] cookbook
 гóтвя [4] prepare, cook
 гóтвя се [9] prepare, get ready
 готóв [6] prepared, ready
 гощáвам / гостя́ [29] entertain, treat
 гра́бвам / гра́бна [18] snatch up, carry off
 гра́д [12] hail
 гра́д, -ът (*plural* градо́вe) [6] [7] town, city ; в г. Сoфия [17] in the city of Sofia ; затъ́нчено гра́дчe [25] godforsaken little town
 гра́дина [3] garden ; зоологическа гра́дина [19] zoo ; гра́дска гра́дина [22] town garden
 гра́динка [18] small garden
 гра́дски [22] town, municipal; urban ; гра́дска гра́дина [22] town garden
 гра́жданин [22] citizen
 гра́жданка [23] citizen (female)
 грамaтíчен (*and* грамaтíчески) [30] grammatical
 гра́ница [24] border, boundary; limit
 гранича́р [18] border guard
 гра́ф [26] count, earl
 графíчен [21] graphic
 гра́ча (-иш) [29] croak, caw
 гре́йвам / гре́йна [18] come out, start to shine (of sun)
 грехóвност [24] sinfulness, wickedness
 грешá (-иш) [7] sin, err
 грешен [26] sinful; wrong
 грешка [3] mistake
 гре́я [9] warm, heat up; shine ; слъ́нцето гре́е [9] the sun is shining
 гри́ва [26] mane
 гри́жа се (-иш) [23] care ; гри́жа се (за) [23] look after/take care of
 гри́п [13] influenza, flu ; бо́лен от гри́п [13] down with the flu
 грóб [16] grave
 грóбища (*plural*) [29] cemetery
 грóбница [23] tomb
 грóзде [9] grapes (*collective*)

гроздобéр [24] grape-gathering, grape harvest
 грóздов [2] [made] of grapes
 грóзен [24] ugly, hideous
 грíб, грéбът (*plural* грéбoвe) [12] back ; обрýщам се с грíб [17] turn one's back
 грéд, -та (*or* грéдй) [12] chest
 грéк, грéкът (*plural* грéци) [6] [23] Greek (male)
 грéм, грéмът (*plural* грéмoвe *or* грéмoвe) [16] thunder(bolt)
 грéмoтeвица [24] peal of thunder
 грéмък [27] loud, high-sounding ; грéмкa слáвa [27] resounding fame
 грéцки [20] Greek (*adj.*)
 грéх, грéхът (*plural* грéхoвe) [18] sin
 гýбя [14] lose
 гýмa [29] rubber; tire (for vehicle)
 гýша [12] neck, throat
 гýщep [24] lizard
 гýба [4] mushroom ; омлёт с гýби [4] mushroom omelet
 гýбap [19] gatherer, grower or seller of mushrooms
 гýдулáр [26] gudulka player
 гýдулка [16] gudulka (folk violin similar to rebec)
 гýлтам [8] swallow ; гýлтам лекáрство [8] take medicine
 гýмзa [22] particular sort of dark red wine
 гýрбoм [26] with/on one's back
 гýрдá [12] breast, bosom
 гýркíня [23] Greek (female)
 гýрлo [12] throat
 гýрци *see* грéк
 гýст [27] thick, heavy ; гýсти вéжди [27] bushy eyebrows
 гýвeч [20] earthenware pot; Balkan one-pot stew

да [5] (*subordinating/modal conjunction*) ; íскам да дóйда [5] I want to come ; не мóга да дóйда [5] I can't come ; ако и да [9] even though ; да сте жíви и здрáви [11] here's to your life and health ; и тóй да дóйде [13] he should come too ; да влéзе ли? [16] should he come in? ; да ме убíеш [29] for the life of me
 да [27] if ; да знáех [27] had I known
 дá [1] yes
 дáвам / дáм (дaдeм) [9] give; allow ; дáй [4] give (*imperative*) ; дáвам под нáем [12] rent out ; дáвам на

Българо-английски речник (Урок 1-30)

- záem [12] loan ; дадено явление
 [20] the given phenomenon ; давам
 душá за [27] be crazy about
 давя [24] drown; suffocate
 да́же [11] even
 да́й see давам
 да́йчово хорó [16] Daicho's dance (name of
 a folkdance)
 далече (and далеч) [4] far ; far away
 далечина [26] distance
 дали [11] whether, if (*relative/question
 particle*) ; дали́ има смýсл? [11]
 does it make any sense? ; не зная дали́
 има смýсл [11] I don't know whether
 it makes any sense
 да́ма [3] lady ; да́ми и господа́ [3]
 ladies and gentlemen (*vocative*)
 да́нни [17] data
 данó [10] let's wish, if only, I hope ;
 данó присты́гне навре́ме [10] let's
 hope it gets there on time
 давте́ла [16] lace
 да́нък [17] tax
 да́р, -ът (*plural* даро́в) [23] gift,
 donation; talent
 да́рба [27] gift, talent
 да́тирам [23] date, go back to
 датча́нин [23] Dane (male)
 датча́нка [23] Dane (female)
 двá [6] two (*masculine*)
 два́йсет [6] twenty
 двáма [6] two (*masculine animate*)
 двана́йсет [6] twelve
 двé [2] [6] two (*feminine, neuter; in
 counting*) ; зная́ и двé и двéста [29]
 adapt to circumstances ; с двé дýми
 [30] in short ; от двéте страни́ [30]
 on both sides
 двегоди́шен [29] two-year old (*adj.*) ; two-
 year long (*adj.*) ; biennial
 двéста [9] two hundred ; зная́ и двé и
 двéста [29] be adaptable
 дви́жа се (-иш) [14] move, go
 дви́жение [12] movement; traffic ;
 голя́мо дви́жение [12] lots of
 traffic ; правила́ на пъ́тното
 дви́жение [12] traffic laws, rules of
 the road
 двóйка [10] [13] pair; "2" (failing mark in
 school)
 двóйкаджия, -ийка [10] high school
 dropout
 двóр [11] yard ; игра́я на двóра [11]
 play in the yard
 дворéц [19] palace ; Нарóден дворéц
 на култу́рата [19] People's Palace of
 Culture
 двуцвéтен [13] two-colored
- де [10] (*intensifying particle*) ; вземéте
 де! [10] so take [some] already!
 дебéл [22] thick, fat ; с дебéли очí
 [22] shameless
 дебю́т [23] debut, opening
 де́вер [22] brother-in-law (husband's
 brother)
 де́вет [6] nine
 деветдесéт [6] ninety
 девéти [8] ninth
 деветна́йсет [6] nineteen
 де́ветстотин [9] nine hundred
 дедí (*pl. only*) [28] ancestors, forebears
 де́ец [30] worker, figure ; просвéтен
 де́ец [30] educationalist
 дежýрен [10] on duty
 дежýрство [10] duty
 де́йност [21] activity
 декáн [18] dean
 декéмври [9] December
 декла́рация [23] declaration
 декла́мирам [7] declaim, recite
 де́лничен [28] workaday, humdrum
 де́ло [20] deed, achievement; case
 де́ля [20] divide, split up
 демократи́чески [14] democratic
 демокра́ция [13] democracy
 демонст́рирам [23] demonstrate, display
 де́н -ят, (*plural* дни́, 2 де́на or де́ня) [4] [6]
 day ; ро́жден де́н [5] birthday ;
 до́бър де́н (*fixed accent*) ; [6] hello,
 good day ; днéшен де́н [9] this very
 day ; дру́ги де́н [9] the day after
 tomorrow ; о́нзи де́н [9] the day
 before yesterday ; през де́ня [9] in
 the daytime ; Де́н на благода́рността
 [9] Thanksgiving Day ; те́зи дни́
 [22] one of these days ; тра́я от де́н
 до́ пла́дне [29] be short-lived ; сред
 бя́л де́н [29] in broad daylight
 де́ра [12] skin, fleece, tear, scratch
 де́сен, дясна́ [11] right (as opposed to
 left)
 десéрт [6] dessert
 де́сет [6] ten
 десетилéтие [23] decade
 десети́на [23] ten or so; half a score
 десéтки [20] ten ; нýколко десéкти
 дýми [20] a few score words
 дете́ (*plural* деца́) [1] [3] child ; от дете́
 [12] since childhood
 дете́нски [13] childish ; дете́нски
 ра́боти [13] kid's stuff
 дете́нство [22] childhood
 де́то [16] where[ever], who, for ; де́то
 (or къ́де́то) ми очí ви́дят [25]
 wherever my feet lead me
 джа́фкам / джа́фна [23] уар

джамия [24] mosque
джинси [13] jeans
джип [29] jeep
диалект [21] dialect
диалектоложки [30] dialectal,
dialectological
див [29] wild
дигам – вдигам [29]
дизелов [29] diesel (*adj.*)
диканя [18] threshing board
диктувам [14] dictate
дим, -ът [4] smoke
диплома [18] diploma
директен [8] direct
директор (ка) [13] director
дисертация [17] dissertation
дисциплина [29] discipline
длан [12] palm of the hand
длъжен [16] indebted, obliged
дневник [10] diary
днес [1] today
днешен [9] today's ; днешен ден [9]
this very day
до [2] [5] [6] by, near, next to; [up] to;
until ; то е до вратата [2] it's by the
door
добивам / добия [27] get, acquire
добитък [18] cattle, livestock
добре [2] well, fine; O.K. ; добре
дошли! [2] welcome! ; добре ли си
сега? [3] are you O.K. now? ; добре
заварили [27] well-found (*answer to*
добре дошли)
доброволно [29] voluntarily
добродушен [22] good-natured, kind-
hearted
добросъвестен [26] conscientious
добруджански [30] Dobrudzha (*adj.*)
добър [2] good ; добър вечер [9]
good evening (*fixed phrase*) ; добър ден
(*fixed accent*) [6] hello, good day ;
добро утро [9] good morning ;
доброто старо време [11] the good
old days
довеждам / доведá [23] bring; bring
about, lead to
довѐрие [26] confidence, trust ; отнасям
се с доверие към [26] put trust in, rely
on
доверявам / доверя [17] entrust ;
доверявам се на [17] confide in
довѐчера [9] this evening
довиждане [8] goodbye ; вземам си
довиждане [13] make one's farewells
довóлен [6] pleased, satisfied ; довóлен
до блаженство [22] blissfully content
довършвам / довърша (-иш) [22] finish
off, bring to a close

догарям / догоря [26] burn low, burn out
догодина [7] next year
догонвам / догоня [26] run after, overtake
доживявам / доживея [24] live to see
дойда *see* дохождам
докарвам / докарам [10] drive to, bring
to
докато [9] while, until ; докато не
[13] until
доклад [12] report, [scholarly] paper ;
изнасям доклад [19] read/deliver a
paper ; пленарен доклад [19]
keynote paper
докóлкото [20] as far as
доктор [17] doctor
документ [17] document ; срок за
подаване на документи [20]
application deadline
докъм [21] until approximately
долавям / доловя [26] catch, detect, make
out
дóлен [20] lower
доливам / долѐя [26] top up, pour in
пшш
долина [20] valley
долѝтам / долетя [13] come flying
дóлу [11] down ; горе-дóлу [11]
more or less
дóм, -ът (*plural* домовѐ) [7] home, house ;
у домá [10] at home
домакин [23] householder, proprietor,
manager, host
домакински [29] household (*adj.*) ;
върша домакинска рáбота [29] do
housework
домакиня [23] householder (female),
proprietress, housewife, hostess
домáт [6] tomato
домáтен [20] tomato (*adj.*)
домáшен [2] [7] [30] homemade; home
(*adj.*); domestic
домáшно [8] homework
домѝтам / дометá [26] sweep up, finish
sweeping
домързява ме / домързя ме [18] (*3rd*
person only) not feel like, be too lazy
донáсям / донесá [7] bring
допѝвам / допѝя [28] drink up, finish
drinking
допýскам / допýсна [27] allow, admit;
suppose
допѝлвам / допѝлня [17] supplement,
expand
допѝлнение [8] addition, supplement
допѝлнителен [23] additional,
supplementary
доразвивам / доразвѝя [21] develop fully,
elaborate

дорѝ [8] even
 досегá [6] until now
 доскóро [23] until recently
 досмешáва ме / досмешée ме (3d person only) [13] feel like laughing
 досрамjáва ме / досрамée ме (3d person only) [13] feel ashamed
 дóста [22] fairly; a good deal
 достáтъчен [7] enough
 достíгам / достíгна [18] reach, achieve
 дости́жение [21] achievement
 достóйство [18] worth, dignity
 достóбен [25] worthy, well-deserved, just
 достóйно [25] with dignity, in a fitting manner
 дотогáва [22] until then, by that time ; дотогáва, докато [22] until
 дохóждам / дóйда [5] come, arrive
 дочáквам / дочáкам [28] wait for; live to see
 дочúване [12] goodbye (on the phone)
 дошъл / дошла / дошли [11] come (active participle); добré дошъл [11] welcome (to a male friend); добré дошла [11] welcome (to a female friend); добré дошли! [11] welcome (to group or formal acquaintance)
 драг [2] [3] dear; Драги Бóб, [2] Dear Bob, (beginning of a letter); драго ми е [21] I'm pleased
 дра́зня [23] irritate
 дрéвен [20] ancient
 дресíрам [16] train, break in
 дрéха [10] article of clothing; дрéхи [10] clothes
 дрóб, -ът (plural дрóбове or дрóбове) [12] lung (see also бял дрóб); чéрен дрóб [12] liver
 дрóбче [23] liver [food]; пíлешки дрóбчета [23] chicken livers
 дрúт [2] [7] other, another; next; на дрúтата спíрка [7] at the next stop; дрúги дéн [9] the day after tomorrow; дрúтата нóщ [9] tomorrow night; дрúгия пéт [17] the next time (adverb of time); еднá до дрúта [23] next to each other; едíн от дрúт [30] from one another
 дрúгаде [19] elsewhere; нíкъде дрúгаде [19] nowhere else
 другáр (ка) [1] comrade
 другáрче [13] playfellow, playmate
 дрúго [16] other, rest; дрúгото щe e наред [16] the rest will be O.K.
 другóвeрец [24] person of another faith
 дрúжба [20] friendship; society
 дрънкам / дрънчá (-иш) [27] rattle, clank
 дръпвам / дръпна [22] pull, tug

дръпвам се / дръпна се [27] stand clear
 дýма [7] word; за каквó стáва дýма? [11] what's the matter, what's it about? ; стáва дýма за [16] it's about; с двé дýми [30] in short
 дýпка [24] hole, gap
 дýх, -ът (plural дýхове or дýхове) [18] spirit
 дýхам blow; дýха [1] it's blowing, there is air coming
 душá [27] soul, heart; дáвам душá за [27] be crazy about
 дúши [6] people (counting form); кóлко дúши [6] how many people
 дъжд, -ът (plural дъждове) [12] rain; вaлят сíлни дъждове [12] it's raining heavily; проли́вен дъжд [28] driving rain
 дълбóк [19] deep
 дълбóчинá [20] depth
 дълг, -ът [16] debt
 дълго [8] [28] [for] a long time
 дължинá [20] length
 дължá (-иш) [29] owe
 дълъг [2] long
 дýнер [26] trunk, stump
 дýно [26] bottom
 дървен (-eнa) [13] wooden
 дървó (plural дървeта) [7] tree
 дървó (plural дървá) [11] wood
 държá (-иш) [11] hold, keep
 държá се здравó [21] hold tight, hold fast
 държáва [20] state
 държáвен [20] state, public
 дýх [8] breath, wind; поéмам [си] дýх [8] catch one's breath
 дýщеря [10] daughter
 дýдо (plural дýдовци) [8] [10] grandfather; Дýдо Мpáz [10] Jack Frost; Дýдо Кóледа [10] Santa Claus
 дýсна see дéсен

е [1] is (3d singular); see сýм
 европéец [23] European (male)
 европéйка [23] European (female)
 европéйски [8] European
 éвтин [9] cheap, inexpensive
 eгoйзъм [22] egotism
 едвá [19] with difficulty, hardly, just; едвá ли [19] hardly, not likely; едвá пó-кýсно [30] not until later
 éди [17]; éди-кóй си [17] so-and-so; éди-кáк си [17] such-and-such; éди-кaквó си [17] in such-and-such a way; éди-кoгá си [17] at such-and-

such a time
едѝн [2] [3] one, a (*masculine*); едѝн и
сѝщ [10] the same, one and the same;
едѝн Гѝспод знае [27] God only
knows; едѝн такѝв [28] someone
like, one such as; от/на едѝн пѝт
[29] all at once; в едѝн глѝс [30]
unanimously; едѝн от дрът [30]
from one another
единаѝсет [6] eleven
едѝнен [21] uniform, united
едѝнствен, -ена [11] single, only
едѝнство [30] unity, uniformity
една [3] one (*feminine*); в една стѝя с
[10] in the same room as; една до
дрѝга [23] next to each other
еднаѝкво [30] equally, alike
еднаѝкѝв [30] identical, the same
еднѝ [2] [3] one (*neuter; in counting*); все
ми е еднѝ [16] it doesn't make any
difference
едновременно [11] simultaneous
едѝр [9] large, robust; на едро [9]
wholesale
ѝзеро [3] lake, pond
ѝзѝк [3] language, tongue; рѝден ѝзѝк
[22] native language; литератѝрен
ѝзѝк [30] standard language
ѝзѝков [30] language (*adj.*), linguistic
ѝй! [1] hey, oh; ѝй тѝлкова [24] this
much (*conversational device*); ѝй там
[25] all the way over there
ѝкземпляр [19] copy
ѝкзѝтика [7] exotica, exoticism
ѝкзѝтичен [5] exotic
ѝкскурзиѝнт [29] tourist, hiker
ѝксѝрзиѝя [8] excursion
ѝкспедиѝция [17] expedition, field trip
ѝла [5] come (*imperative of дѝйда*) ѝла
да ти полѝя [13] come let me pour
water [over your hands]
ѝлегѝnten [5] elegant
ѝлектрѝчески [20] electrical
ѝлектрѝчество [20] electricity
ѝлемѝнт [20] element
ѝлен [8] deer, stag
ѝлинистѝчен [23] Hellenic
ѝлхѝ [13] fir tree; новогодишна ѝлхѝ
[13] New Year's tree
ѝмоѝционален [18] emotional
ѝпигрѝфика [23] epigraphy
ѝпизѝд [22] episode
ѝпѝха [23] epoch
ѝра [9] era; предѝ н.е. [9] B.C.; от
н.е. [9] A.D.
ѝргѝн [11] bachelor
ѝсен, -та [9] fall, autumn
ѝстѝствен [18] natural

ѝстѝствено [21] naturally, of course
ѝстетѝчески [23] aesthetic
ѝтаж [8] floor (of a multi-story building)
ѝтап [30] stage
ѝтнически [20] ethnic
ѝто [2] here (*pointing*)
ѝтѝрѝва [22] sister-in-law (husband's brother's
wife)
ѝфѝктен [5] effective
ѝфѝнди [1] effendi, sir (*archaic term of
address*)

жаден [2] thirsty
жал [19] pity, sorrow; жал ми е [19]
I'm sorry, it grieves me
жалко [11] too bad, pity
жега [27] sweltering heat
желѝние [14] wish, desire
желѝя [7] wish, desire
желѝзен, желѝзна [22] iron, steel-like
желѝзо [27] iron, iron bar
женѝ [2] woman, wife
женен, -ена [10] married
женски [16] women's, female, feminine
жена [11] marry off
женѝ се [11] get married
жѝртѝва [29] sacrifice, victim
жѝв [11] live, living; lively; жѝв да го
оплѝчеш [11] it makes your heart
bleed to see him; да сте жѝви и
здрѝви [11] here's to your life and
health
живѝя [3] live
живѝт [9] life; в живѝта [16] in the
course of life, in daily life
живѝтинче [13] little animal
живѝтно [8] animal; правѝ на
живѝтните [12] animal rights
живѝщ [17] resident, residing
жилѝтка [12] waistcoat, cardigan sweater
жѝлище [27] lodging, residence;
самѝстоятелно жѝлище [27] separate
quarters
жѝлищен [8] residential; жѝлищен
комплѝкс [8] housing development,
block of apartments
житѝе [21] saint's life
ЖК = жѝлищен квартѝл [17]
residential district
журналист (ка) [5] journalist
жѝлт [8] yellow

Българо-английски речник (урок 1-30)

- за [1] [6] [10] [11] for, to; about; here's to ; за къде пътувате [1] where are you traveling to ; за съжаление [1] unfortunately ; за две седмици [6] for two weeks ; кажи ни за тях [10] tell us about them ; знай за него [10] I know about him ; за много години [11] many happy returns ; за какво става дума? [11] what's it about? ; за разнообразие [16] for a change ; за разлика от [16] as opposed to ; само за няколко години [20] in the space of just a few years ; гласувам за [25] vote in favor of
- за да [11] (purpose) ; за да не става течение [11] so there won't be a draft
- забавен [11] amusing
- забележка [19] note, observation
- забелязвам / забележа (-иш) [5] notice, spot
- забождам / забодя [13] stick, pin
- заболява (ме) / заболѣ (ме) (3d person only) [12] start to hurt
- заболявам / заболѣя [12] get sick
- заболявания [19] [cases of] illness ; онкологични заболявания [19] [cases of] cancer
- забравям / забравя [7] forget
- забрѣдка [16] scarf, head covering
- забранявам / забраня [18] forbid
- забръмчавам, забръмча (-иш) [22] begin to buzz
- завалѣява / завали (3d person only) [12] begin to precipitate
- заварвам / заваря [27] find ; добре заварили [27] well-found (answer to добре дошли)
- заведѣние [24] establishment, enterprise; public place
- завѣждам / заведя [10] take somewhere, lead
- заверявам / заверя [17] notarize, endorse
- завѣса [26] curtain
- завещѣвам / завеща [28] bequeath
- завиѣвам / завиѣя [6] turn, bend, wrap ; завиѣвам зад ѳгъла [26] turn the corner
- завиѣвка [25] blanket, wrap
- завинаги [16] forever
- зависѣя [14] depend ; завиѣси от вас [14] it depends on you ; завиѣси тоѣ какѣо ще каже [14] it depends what he will say ; завиѣси от глѣдната тѣчка [22] it depends on your point of view
- завличам / завлекѣ (-чѣш) [18] drag off, wash away
- завѣд [23] factory, plant
- завѣй [29] turn, bend
- завръщам се / завърна се [18] turn, return
- завързвам / завържа (-еш) [13] tie ; завързвам връзките на обувки [13] tie [one's] shoelaces
- завъртявам / завъртя [26] turn, spin
- завършвам / завърша (-иш) [17] finish, wind up
- загѣдѣчен [26] enigmatic, mysterious
- загиѣвам / загиѣна [17] perish, die
- заглавие [13] title
- заглеждам / загледам [26] begin to look at; look steadily at ; заглеждам се по [26] stare at
- загрѣвам / загрѣя [19] heat up; catch on
- загубвам / загубя [19] lose; waste
- загубвам се / загубя се [19] get lost
- зад [13] behind, beyond ; зад ѳгъла [14] around the corner
- задавам / задам (-дадѣш) [17] give, assign ; задавам въпрос [17] ask a question
- задавам се / задам се (-дадѣш) [25] appear, come into view
- задача [16] task, assignment
- задѣн [14] back, rear (adj.)
- задник [12] behind, rear end
- задушѣн [4] stuffy
- задълѣжѣвам / задълѣжа (-иш) [20] oblige, bind
- задълѣжение [20] duty, obligation
- задълѣжитѣлен [28] compulsory, obligatory
- задѣлго [23] for a long time
- задърѣжам / задърѣжа (-иш) [21] keep, hold back
- заѣдно [5] together
- заѣк [22] rabbit
- заѣмам, заѣма [12] take up, occupy
- заѣмка [30] loanword
- заѣт [7] busy, occupied
- заинтерѣсовѣн [23] concerned, partial ; заинтерѣсовѣни лица [23] parties concerned
- заинтригуѣвам [29] intrigue, arouse curiosity
- закаравам / закарам [23] take, drive over
- закачѣвам / закача (-иш) [13] hang, suspend
- закачѣвам се / закача се (-иш) [22] get caught on
- закипѣвам / закипѣя [18] begin to boil; be in full swing
- заключѣвам / заключѣа (-иш) [8] lock
- закрѣтко [11] for a short while
- закрѣвам / закрѣя [23] hide, shelter; shut down
- закѣсѣвам / закусѣя [11] eat breakfast
- закѣска [10] [22] breakfast; snack, hors d'oeuvre

закъснение [14] delay; tardiness ; с
мáлко закъснение [14] a little late
закъснѣвам / закъснѣя [7] be late
зáла [12] hall ; всѣ едно си в зáлата
[12] it's just like being in the concert
hall
залáвам се / заловя се [22] catch hold
of; set about
зали́вам / залѣя [23] overflow
зали́вам се от смѣх [23] roar with
laughter
залиня́вам / залине́я [26] languish, pine
за́лък [26] bite, mouthful; morsel
зали́зва / залѣзе (3d person) [9] set (of the
sun)
замѣ́ням / заменя́ [19] substitute, replace
замѣ́ствам / замѣ́стя [30] replace,
substitute
заминáвам / замйна́ [9] leave, depart
замй́рам / замрѣ́ [23] die away, decline ;
[23] живóтъът в града́ замрѣ́ the town
was dead
замй́слен [27] thoughtful, preoccupied
замй́сленост [27] pensiveness, reverie
замрѣ́квам / замрѣ́кна [29] be overtaken
by night
занáсям / занесá [7] carry, take to
зана́ят [23] craft, trade; vocation
зана́ятчийски [30] craft (adj.) ;
зана́ятчийско произвóдство [30]
craft industry
за́ник (poetic) [28] sunset, decline
занимáвам [11] interest, occupy
занимáвам се (с) [11] be occupied {with}
за́пад [16] west
за́паден [21] western
за́падноевропейски [17] West European
запáлвам / запáля [16] light, turn on
за́пис [13] recording
запи́свам / запи́ша (-еш) [17] write down,
record
за́писка [20] note, recording
запи́твам / запи́там [21] inquire {of}
запла́ха [23] threat
запла́щам / заплатя́ [22] pay, pay up
запли́там / заплетá [16] braid, intertwine
заплу́вам [26] begin to swim
заповя́ждам / заповя́дам [5] command,
order ; заповя́дай [5] help yourself
запозна́вам / запозна́я [14] acquaint
someone with
запозна́вам се / запозна́я се [10] meet,
get acquainted
запо́мням / запо́мня [9] remember
запо́чвам / запóчна [6] begin
заприли́чвам / заприли́чам [18] begin to
resemble
запѣ́лвам / запѣ́лня [16] fill, fill up

запѣ́твам се / запѣ́тя се [22] set out, be
off
запѣ́хтън [22] out of breath
запѣ́вам / запѣ́я [22] begin to sing, break
into song
зара́бвам / зарóвя [23] bury
зара́двам [19] please, delight
зара́двам се [12] cheer up
заради́ [13] for the sake of, because of
зара́ствам / зара́сна [27] heal, close up
заря́звам / зарѣ́жа (-еш) [25] abandon,
give up
засви́детелствувам [20] testify, bear
witness, certify
засви́рвам / засви́ря [29] begin to play,
strike up (instrument)
засега́ [9] at present; for the time being
заслепѣ́вам / заслепѣ́ [19] blind, dazzle
засло́н [28] shelter, refuge
заслужáвам / заслúжа (-иш) [11]
deserve, be worthy of
засмѣ́ен [22] smiling ; засмѣ́ен до уши́
[22] grinning from ear to ear
заспи́вам / заспи́я [14] fall asleep
застѣ́пвам / застѣ́пя [30] step over;
represent, propound
затва́рям / затво́ря [3] [4] close ;
затва́рям врата́та под носá [на] [13]
shut the door in {someone's} face
затво́р [24] prison; imprisonment
затво́рен, -ена [2] closed
затова́ [5] therefore, thus
затру́пвам / затру́пам [11] cover up, bury
under; pile up ; затру́пвам с въпрóси
[11] burden with questions
затъ́жвам се / затъ́жá се (-иш) [30]
begin to miss
затъ́нтен [25] obscure, desolate ;
затъ́нено гра́дче́ [25] godforsaken
little town
за́хар, -та́ [12] sugar
захладня́вам / захладне́я [27] turn cool
захър́квам / захър́кам [25] start snoring
заши́вам / заши́я [19] sew up, sew in ;
заши́вам ко́пче [19] sew on a button
защи́та [12] defense
защи́щавам / защитя́ [17] defend
защо́ [3] why
защото́ [3] because
заявя́вам / заявя́ [25] declare, announce;
testify
звáние [25] rank, title
звезда́ [17] star
звúк [20] sound
звúков [21] sound (adj.)
звучá (-иш) [12] sound, resound ; звучи́
добре́ [12] that sounds good
звъне́ц [5] bell

Българо-английски речник (урок 1-30)

- звъня [5] ring ; звъня по телефона [10] telephone
здание [29] building, edifice
здрав [2] healthy, lasting, strong ; здрави обувки [20] sturdy shoes
здраве [2] health ; полезно за здравето [8] good for you [for one's health] ; вредя на здравето [20] be bad for one's health ; ще ми вземе здравето [20] it'll be the death of me
здравей [6] hi
здрáво [21] well, soundly ; държá се здра́во [21] hold tight, hold fast
зе́ле [4] cabbage ; салáта от зе́ле [4] cabbage salad
зелен [8] green
зеленя [21] appear green
зеленчук [7] vegetable
земедéлски [17] agricultural
земя [20] earth, land
зёт, -ят (*plural* зётъве) [22] son-in-law; brother-in-law (sister's husband)
зима [9] winter
зймен [11] winter (*adj.*) ; зймен курóрт [11] ski resort
зимóрничав [11] sensitive to the cold
златен [9] golden
злато [24] gold
злe [13] bad, badly ; пльк нeка ми e злe [16] I should have it so bad
злий *see* зъл
злo [23] evil
злочeст [27] miserable, unfortunate
знак [9] sign ; бyквени знáци [21] alphabet letters, characters ; пýтни знáци [26] road signs
зна́м *see* зная
знаменит [14] famous, renowned
знахър (ка) [26] folk healer
знáча (-иш) [17] mean ; знáчи [1] that means, so, thus
значeние [9] meaning ; нýма знáчение [9] it doesn't matter
значйтелен [30] considerable, significant
знáя [3] know ; едйн Гóспод знáе [27] God only knows ; знáя и двe и двeста [29] be adaptable
зóна [23] zone, region
зоологйчески [19] zoological ; зоологйческа гpáдйна [19] zoo
зоолóгия [26] zoology
зop [25] effort; need ; кáто вйди зop [25] when it gets hard
зрeли *see* зрял
зрeя [9] ripen
зрьнцe [16] grain, granule
зрял (*plural* зрeли) [23] ripe, mature
зъб, -ът (*plural* зъби) [6] [8] tooth
- зъболeкар [12] dentist
зъл [29] evil (*adj.*)
зълва [22] sister-in-law (husband's sister)
зърно [16] grain, cereals
- и [1] and, also ; и áс [1] me too ; и to [11] at that ; áко и да [22] even though ; и пpóчee и пpóчee [29] etc., etc.
й [7] (to) her (*indirect object pronoun*)
и ... и [8] both...and
иглá [26] needle; thorn, quill
йго [28] yoke; slavery
игрá [14] play, game; playing
игрáчка [26] toy
игрáя [5] play ; игрáя на двóра [11] play in the yard
игрáя си [11] play around
йда [5] come, go ; идй за хлýб [5] go get some bread
йдвам [5] come
идeален [5] ideal
идeолóгия [23] ideology
идeя [5] idea ; хpýмна ми eднa идeя [25] I just got an idea
идилйчен [3] idyllic
идйлия [7] idyll
из [11] [22] around, throughout; out of ; пyтyване из Бyлгáрия [11] a trip throughout Bulgaria ; разхóдка из гpáдá [11] city tour ; из къщи [11] around the house (*fixed phrase*) ; изхвърквaм из вpátáта [22] fly out the door
избавйтел [23] savior, deliverer
избйрам / избepá [4] choose, select ; избйрам нóмep [26] dial a telephone number
йзбор [7] selection, choice
избyхвaм / избyхнa [22] burst, explode ; избyхнa вoйнá [22] war broke out
избърсвaм / избършa (-eш) [13] wipe, dry
избйгвaм / избйгaм [22] run away, get loose
избйгвaм / избйгнa [25] escape, avoid
извáждам / извáдя [14] take/bring out, produce, extract
изведнъж [5] suddenly
извeждам / извeдá [9] take out, lead away ; извeждам кyчeтo на разхóдка [9] walk the dog
извeстен [18] known, familiar; well-known
извeстйвaм / извeстй [20] notify, inform
извйквaм / извйкaм [13] cry, call out
извинeние [13] excuse, pardon

извинявам / извиня [5] pardon, excuse ;
 извинете [2] excuse me
 извън [10] out of, outside
 извънреден [20] extraordinary, special,
 additional
 изгарям / изгоря [14] get burned, burn up
 изглеждам [4] look, appear, seem ;
 изглежда [6] it seems
 изглеждам / изгледам [26] examine,
 scrutinize
 изгонвам / изгоня [26] chase away; expel,
 kick out
 изгора [28] sweetheart
 изграждам / изградя [21] build, construct
 изгрява / изгрее (3d person) [22] rise,
 come up (of the sun)
 изгубвам / изгубя [16] lose
 издавам / издам (-дадеш) [19] give out,
 reveal; betray; publish
 издание [19] edition, publication ;
 отделно издание [19] separate edition,
 book form
 издател [20] publisher
 издателство [19] publishing house
 изделие [23] article, product, handicraft
 издигам / издигна [23] raise, build, put
 up
 издигам се / издигна се [27] rise,
 advance ; издигам се над тях [27]
 tower over them
 издишвам / издишам [26] exhale
 издокарвам се / издокарам се [14] dress
 up
 издържам / издържя (-иш) [7] stand,
 endure
 иззвнявам / иззвня [14] ring (out)
 изигравам / изиграя [28] play, play out
 изискан [29] refined, distinguished
 изискване [19] requirement
 изказвам / изкажа (-еш) [22] express;
 reveal
 изкаравам / изкарам [17] take out, finish,
 spend
 изкипявам / изкипя [14] boil over
 изключвам / изключа (-иш) [23]
 exclude; turn off
 изконен [20] ancient, original
 изкуствен [22] artificial, unnatural
 изкуство [23] art; skill
 изкъпвам се / изкъпя се (-еш) [14] take
 a bath
 излагам / изложя (-иш) [19] exhibit; set
 forth ; излагам на премедия [29]
 expose to mishap/danger
 излет [3] excursion
 изливам / изляя [26] pour out
 излизам / изляза [4] [29] leave, go; turn
 out

излітам (or излетявам) / излетя [30]
 take off, fly away
 излишен [20] superfluous; surplus
 изложба [19] exhibition
 излъгвам / излъжа (-еш) [19] lie, deceive
 излъчвам / излъча (-иш) [18] radiate,
 emanate
 измамвам, измамя [24] deceive, swindle;
 betray
 измамен [26] deceptive, misleading
 измежду [21] among
 измествам / измества [21] move away,
 displace
 измивам / измия [13] wash up
 изминавам / измина [20] cover; elapse
 измислям / измисля [12] think up, invent
 измита / измета [16] sweep, sweep off
 изморявам / изморя [12] drench, soak ;
 изморявам се до кости [12] get
 soaked to the skin
 измръзвам / измръзна [22] freeze, die
 from cold
 измъквам се / измъкна се [18] make off,
 slip away
 измъчвам / измъча (-иш) [24] torment
 измъчвам се / измъча се (-иш) [23]
 suffer, have a terrible time
 изнасям / изнеса [19] take out, export;
 make public ; изнасям доклад [19]
 read/deliver a paper
 изнасям се / изнеса се [30] move out
 изненада [12] surprise ; по изненадите
 съм [14] I like surprises
 изненадвам / изненадам [24] surprise,
 take by surprise
 изниквам / изникна [28] sprout; pop up
 изобразявам / изобрази [23] portray,
 depict
 изобщо [8] in general, at all ; те
 изобщо не могат да чакат [8] they
 can't wait at all
 изоставам / изостава [25] lag behind, be
 slow ; часовникът ми изостава с пет
 минути [25] my watch is five minutes
 slow
 изпивам / изпия [5] drink up
 изпирам / изпера [12] do laundry
 изпит [5] exam, test
 изпитвам / изпитам [21] examine, test;
 experience
 изплашвам се / изплаша се (-иш) [25]
 get frightened, be afraid
 изплітам / изплета [12] knit, twist
 изплъзвам се / изплъзна се [14] slip out,
 slip through
 изпод [25] from under
 изпóлзувам (also изпóлзвам) [17] use,
 take advantage of

Българо-английски речник (Урок 1-30)

- изпотявам се / изпотя се [27] sweat, perspire
изпочупвам / изпочупя [19] break [all up]
изправен [17] erect; изправен пред [23] confronted with
изправям / изправя [17] set upright; correct; straighten
изправям се / изправя се [25] stand up, straighten up
изпразвам / изпразня [22] empty, drain
изпращам / изпраща [8] send off, see off, accompany
изпращач (ка) [19] sender, shipper; one who sees someone off
изпреварвам / изпревара [24] outrun; anticipate, get ahead of
изпрягам / изпрягна [24] unharness
изпускам / изпусна [7] drop, let go; miss
изпъждам / изпъдя [24] chase away
изпълним [19] feasible
изпълнител (ка) [16] performer, executor
изпълнявам / изпълня [21] carry out, fulfill
изпявам / изпоя [11] sing [to the end]
изработвам / изработя [23] produce, work out, form, make
израз [18] expression
изразявам / изразя [18] express, manifest; изразявам се ясно [22] say [it] right
израствам / израства (or израста) [16] grow, shoot up
изскачам / изскача (-иш) [25] jump out
изслушвам / изслушам [16] listen to the end, hear out
изстивам / изстина [8] grow/become cold
изсъхвам / изсъхна [22] dry out, become dry
изтеглям се / изтегля се (and оттеглям се / оттегля се) [29] withdraw, retreat
изтичам / изтичам [16] run [out, over, around]
източен [20] eastern
източник [30] source; origin
изтривам / изтрия [20] erase, obliterate, rub [out]
изтръпвам / изтръпна [14] fall asleep (of a body part); изтръпвам от ужас [14] freeze with terror; изтръпвам от страх [24] get shudders down one's spine
изтъкавам / изтъка (-чеш) [16] weave to completion
изтъквам / изтъкна [23] emphasize
изумителен [13] amazing, astounding
изучавам / изуча (-иш) [2] [4] study, make a study of
изхвърквам / изхвъркна [22] fly out
изхвърлям / изхвърля [22] throw out, eject
изход [20] exit
изхождам / изхожда [23] travel all over; originate, be based on; изходящ номер [23] "outgoing number" on official documents
изцапвам / изцапам [26] soil, stain
изчакам / изчакам [19] await, wait for
изчезвам / изчезна [10] disappear
изчервявам се / изчервя се [24] blush, turn red
изчерпвам / изчерпя [18] exhaust, wear out
изчиствам / изчистя [14] clean up, clean out
изява [18] manifestation
изявявам / изявя [29] express, declare
изявителен [24] declarative;
изявително наклонение [24] indicative mood
изяждам / изям (-ядеш) [9] eat up
изяснявам / изясня [14] clear up; след като нещата се изяснят [14] when things get clarified
икона [28] icon
иконография [23] iconography
икономически [23] economic
иконотомия [22] economy, saving
или ... или [8] either ... or
им [7] [to] them (*indirect object pronoun*)
има [2] there is, there are; какво има в чантата? [2] what is there in the bag?; има малко време [2] there's not [very] much time; има още много работа [2] there's still a lot of work [to do]; има силен вятър [2] it's very windy, there's a strong wind; има смисъл [11] it makes sense
имам [2] [3] have; имам нужда от [4] need, have need of; имам пред вид [19] bear in mind; имам голям успех [27] be very successful
имам-боялджъ [28] spicy eggplant dish
име (*plural* имена) [6] [30] name; noun
имение [23] estate
именно [20] namely, exactly
император [18] emperor
иначе (*archaic* иначе) [27] otherwise
индивидуален [18] individual, personal
инженер [14] engineer
институт [17] institution, institute
интерес [7] interest; проявявам интерес към [8] take an interest in
интересен [2] interesting
интересно [1] interesting; много интересно [1] that's very interesting;

интересно, ти как си [3] I wonder how you are
 интересувам [8] interest (*transitive*)
 интересувам се от [11] be interested in
 информация [19] information; news item
 ирландец [23] Irishman
 ирландка [23] Irishwoman
 искам [5] want, wish, intend
 искра (*and* искра) [27] spark
 искрен [22] sincere, genuine
 испанец [23] Spaniard (male)
 испанка [23] Spaniard (female), Spanish(woman)
 истина [1] truth
 истински [8] real, true
 исторически [20] historical
 история [7] history, story
 италианец [23] Italian (male)
 италианка [23] Italian (female)
 италиански [20] Italian (*adj.*)

К.М.Н. = кандидат на медицинските науки [17]
 К.Ф.Н. = кандидат на филологическите науки [17]
 кабинет [4] office [e.g. doctor's]
 кабінка [17] gondola (ski-lift)
 кавал [16] wooden flute
 кавалер [25] cavalier, knight; gentleman
 кавга [10] quarrel, dispute
 кавгаджия, -ийка [10] quarrelsome person, brawler
 казан [25] cauldron, vat
 казвам / кажа (-еш) [1] [4] say
 казвам се [1] my name is ; казва се [1] his/her name is ; как се казвате? [1] what is your name?
 кайма [6] ground meat
 как [1] how ; как се казвате? [1] what is your name? ; как така? [11] how is it that, how can that be? ; как не те е срам! [12] you should be ashamed!
 какво [1] [4] what, what for ; какво е "течение"? [1] what's a "течение", what does "течение" mean? ; какво е това? [3] what's this? ; какво гледаш толкова в.. ? [4] why are you so absorbed in.. ? ; какво работите? [5] what [kind of] work do you do? ; какво ще кажеш? [7] what do you think? ; какво ли не [12] whatever, whatnot
 каквото [12] whatever ; каквото и да [17] no matter what

както [9] as ; както и да е [17] no matter how; never mind
 кактус [23] cactus
 какъв [3] what kind of, what ; какъв е той? [3] what [work] does he do? ; каква хубава къща! [3] what a nice house! ; какъв ли е той [5] what's he like, I wonder
 какъвто [17] such [...as] ; какъвто и да е [17] whatever/however
 кал, -та [19] mud ; гая калта [26] flounder through the mud
 кален [22] muddy
 кален [25] hardened, seasoned
 калфа [27] journeyman
 калйвам / калй [25] temper, harden, toughen
 камара [25] heap, pile
 каміон [29] truck
 камък (*plural* камъни) [21] stone
 камънак [27] stones, stony ground
 кана [23] pitcher, jug
 канал [23] canal, drain
 канарче [28] canary
 кандидат [17] candidate ; кандидат на филологическите науки [17] Ph.D. degree equivalent ; кандидат на медицинските науки [17] M.D. equivalent
 кандило [26] icon-lamp; grave-lamp
 канон [23] canon, rule
 канцелария [16] office
 каня [10] invite
 каня се [11] plan, intend
 капвам / капна [21] drop ; капнал от умора [21] exhausted
 капиталовложение [23] capital investment
 капризен [13] capricious
 капя (-еш) [11] [23] drip, dribble; leak
 карам [6] drive, ride, push ; карам кола [6] drive a car ; карам го да я донесё [20] get him to bring it
 карам се [11] scold; quarrel
 кариера [28] career ; правя кариера [28] make it in the world
 карикатура [19] cartoon, caricature
 карнавален [12] carnival (*adj.*)
 карта [5] [23] card; map, chart ; гледам на карти [18] read one's fortune
 картина [27] picture
 картинка [3] small picture ; като картинка [18] pretty as a picture
 картичка [11] [22] postcard; business card, visiting card
 картоф [17] potato
 картофен, -ена [21] potato (*adj.*)
 каруца [18] cart, carriage

Българо-английски речник (Урок 1-30)

касáница [28] butcher's; slaughter, carnage
 касетофóн [5] cassette player; tape recorder
 катастрóфа [17] accident, disaster ; автомобилна катастрофа [17] auto accident
 катéдра [17] department, (academic) chair
 кáтеричка [18] squirrel
 катéря се [28] climb, scramble up
 кáто [3] like, as; when ; аз прáвя кáто лéлята [3] I'm doing [just] like auntie ; кáто бáх [6] when I was ; кáто мáлък [11] when he was little
 кáто чé ли [14] as if, apparently ; кáто чé ли се смéеше [14] he appeared to be laughing
 кафé [5] coffee, cup of coffee ; уми́рам за едно кафé [25] be dying for a cup of coffee
 кафе́ен, -éйна [6] coffee (*adj.*)
 кафе́н, -éна [6] coffee (*adj.*) ; кафе́на лъжичка [6] coffee spoon
 кафе́нé [25] cafe, coffeeshouse
 кафя́в [21] brown
 ка́ца [24] cask, vat
 качама́к [20] hominy, polenta
 ка́чвам / качá (-иш) [7] carry up, take up
 ка́чвам се / качá се (-иш) [7] ascend, get on
 кашкава́л [4] kashkaval (yellow cheese) ; омле́т с кашкава́л [4] cheese omelet
 кварта́л [9] district, living area ; ЖК – жи́лищен кварта́л [17] residential district
 кварти́ра [14] apartment, quarters
 кг – килогра́м [23]
 кеба́п [13] grilled or stewed meat
 кеба́пче [6] kebab
 келне́р [30] waiter
 киле́р [29] pantry, stockroom
 кили́м [21] carpet, rug
 килогра́м [6] kilogram
 киломе́тър [24] kilometer
 кíно [5] cinema, movies
 киноакт́рица [25] movie actress
 кй́р [1] sir (*archaic term of address*)
 кй́ра [1] ma'am (*archaic term of address*)
 кй́рилица [21] Cyrillic [alphabet]
 кй́рилски [18] Cyrillic (*adj.*) ; кй́рилски б́укви [18] Cyrillic [alphabet] letters
 кй́сел [6] sour ; кй́село зе́ле [6] sauerkraut ; кй́село мля́ко [6] yogurt
 кй́таец [23] Chinese (male)
 кй́тайка [23] Chinese (female)
 кй́тайски [21] Chinese

кй́тка [12] wrist
 кй́хам (*or* кй́хвам) / кй́хна [14] sneeze
 клáс, -éт (*plural* класовé) [7] class, grade in school ; от класá [7] from the same (school) class
 клáса [16] social class ; от клáса [16] "classy", high-grade
 класй́чески [3] classical ; класй́ческа литерат́ура [25] "the classics"
 клáтя [23] shake, roll
 кле́тка [24] cage
 кле́чка [26] stick
 клиент [18] client, customer
 кли́мат [11] climate
 клóн [25] branch
 клóнка [25] twig
 клуб [18] club, clubhouse
 клю́н [13] beak
 клю́ч [7] key
 кнй́га [2] book
 кнй́жество [21] kingdom
 кнй́з (*plural* кнй́зé) [8] prince
 кнй́жка [10] booklet; driver's license ; шофьóрска кнй́жка [26] driver's license
 кнй́жовен [21] literary, learned
 кнй́жовник [21] man of letters
 кова́ [27] forge, hammer
 кова́ч [27] smith, blacksmith
 кога́ [6] when (*interrogative*)
 кога́то [11] when (*relative conjunction*)
 кого́ [8] whom (*interrogative*)
 кого́то [17] whom (*relative conjunction*)
 ко́жа [12] skin; hide, fur; leather
 ко́жен, -ена [21] leather (*adj.*)
 кожухáр (*archaic* кожухáрин) [22] furrier
 ко́й, ко́я, ко́е, ко́й [3] [5] who, which (*interrogative*) ; ко́е вре́ме ста́на [16] [look] what time it's gotten to be
 ко́йто, ко́ято, ко́ето, ко́йто [17] who, which (*relative conjunction*) ; whoever, whichever ; ко́йто и да [17] no matter who ; това́, ко́ето [17] what
 ко́кал [12] bone
 коке́тка [19] flirt, coquette
 коко́шка [11] hen, fowl ; коко́шка с кй́село зе́ле [11] chicken and sauerkraut casserole
 кола́ [4] car, automobile ; ка́рам кола́ [6] drive a car
 колеба́я се [17] hesitate, vacillate, fluctuate
 коле́га [10] colleague
 Ко́леда [10] Christmas
 ко́leden [10] Christmas (*adj.*)
 коле́жка [10] female colleague
 колеќция [7] collection
 колелó [14] wheel; bicycle

колѐт [5] parcel, package
 колиба [26] cabin, lodge; hut
 колѝчка [7] pushcart
 кóлко [4] [6] how much, how many ;
 кóлко струва това? [4] how much
 does this cost? ; кóлко струва? [4]
 how much is it? ; кóлко души сме?
 [6] how many of us are there? ; на
 кóлко сте години? [6] how old are
 you? ; кóлко е часът? [6] what time
 is it? ; в кóлко часа? [6] when, at
 what time?
 кóлкото [17] as much as
 колóния [20] colony
 колорѝт [28] color, picturesqueness
 коляно (*plural* коленá or коленé) [12]
 knee
 командирóвка [10] business trip
 комбинáт [17] works (factory)
 комедия [11] comedy
 комѝн [13] chimney
 комитѐт [23] committee
 компáкт дѝск [12] compact disk
 компáния [27] company, crowd
 комплѝкс [8] complex ; жилищен
 комплѝкс [8] block of apartments
 композиция [23] composition,
 construction
 компютър (*plural* компютри) [20]
 computer
 комунистѝчески [17] communist (*adj.*)
 кóн, -ят (*plural* конé) [8] horse
 конгрѝс [19] congress
 кондúктор (ка) [5] conductor
 конкретен [30] concrete, specific
 конкúрс [17] competition
 кóнник [23] horseman, rider
 консервѝрам [6] preserve, can
 консервѝран [6] preserved, canned
 консолидирам [20] consolidate
 конституция [20] constitution
 консумация [22] consumption, use
 контрóлен [8] control (*adj.*) ; контрóлна
 рáбота [8] exam, quiz
 контрóлно [8] exam, quiz
 конференция [12] conference
 концѐрт [19] concert
 копáч [19] digger; hoe
 копáя [10] dig
 кóпие [13] copy ; пълно кóпие [14]
 exact replica
 кóпие [26] spear, javelin
 копрѝва [19] nettle ; правя на бѝзе и
 копрѝва [19] make mincemeat of
 копрѝна [21] silk
 копрѝнен, -ена [21] silken
 кóпче [19] button, knob
 кóпър [6] dill

корѝец [23] Korean (male)
 корѝйка [23] Korean (female)
 корѝм [12] abdomen, belly
 кóрен [26] root
 коридóр [2] corridor, passageway;
 entryway
 корѝто [18] trough; bed (of a river)
 кормѝло [29] rudder; helm, wheel
 косá [12] hair
 кóсвен [23] indirect
 кóст, -тá [12] bone ; измóкрям се до
 кóсти [12] get soaked to the skin
 костенýрка [9] turtle
 костѝлка [18] pit, stone
 костюм [14] suit ; ушѝвам си костюм
 [23] have a suit made; sew oneself a suit
 кóсьм [26] hair, filament
 кóтенце [18] kitten
 кóтка [10] cat
 кóфа [14] pail, bucket ; кóфа за боклýк
 [14] garbage can
 кошмáр [6] nightmare
 кóшче [17] basket ; кóшче за боклýк
 [17] wastebasket
 крáва [21] cow
 крáви [21] cow (*adj.*)
 краен, крайна [19] endmost, final,
 extreme ; краен срóк [19] deadline ;
 за крайно удивлѝние [22] to [their]
 utter amazement
 край [7] edge, end ; рáботата край
 нѝма [25] [there's] no end of work
 край (*plural* краѝща) [8] district
 край [20] along, by
 крáк, -ѝт (*plural* кракá) [8] leg ; на
 крáк [12] hastily
 крáл, -ят (*plural* кралé) [8] king
 крáн [23] faucet
 красѝв [22] beautiful, handsome; noble
 красотá [18] beauty
 краставица [6] cucumber
 кратък [9] short
 крачѝ [26] tiny leg
 крачка [26] step ; на две крачки [26]
 very close by
 крѝв [3] crooked
 криза [23] crisis
 крилó (*plural* крилá or крилé) [23] wing
 критѝрий [23] criterion
 критикувам [26] criticize; review
 критѝчен [19] critical ; критѝчни
 белѝжки [19] criticisms
 крия [20] hide
 кротýвам [20] keep quiet
 крóтък [13] gentle
 кръв, -тá (*plural* кръви) [12] blood
 кръг, -ѝт [10] circle ; тѝсен семеен
 кръг [10] immediate family

Българо-английски речник (Урок 1-30)

- кръгъл [10] round, circular ; кръгла
годишнина [10] decade anniversary
кръжă (-иш) [23] circle, go around
кръст [21] cross; waist; small of back
кръстопът, -ят [24] crossroads
кръстослѳвица [8] crossword puzzle ;
решавам кръстослѳвица [8] do a
crossword puzzle
кръчма [18] pub, tavern
кръщавам / кръстя [25] christen, name
кръсък (plural кръсъци) [28] shout, yell
кубѳнски [8] Cuban
кукам [29] call (of a cuckoo-like bird)
кукла [13] doll, puppet
кукумявка [29] screech owl
култ [23] cult
култура [9] culture
културен [12] cultural ; културна
общѳтвеност [20] cultural circles
кум, -ът [14] godfather
кумă [14] godmother
купа [17] bowl
купѳ [2] compartment ; купѳ № 7 [2]
compartment No. 7 ; купѳто ѳ тăсно
[2] the compartment is stamped
купувам / купя [5] buy, purchase
курѳрт [11] resort ; зѳмен курѳрт [11]
ski resort
курс [29] course, direction ; шофѳрски
курсове [29] driving school
кусур [25] fault, flaw ; това ще ни ѳ
кусурът [25] that'll be the last straw
кутия [10] box ; пѳщенска кутия [10]
mailbox
кухня [5] [7] kitchen; cuisine
куфар [2] suitcase
куче [4] dog
кученце [16] puppy
къдѳ [1] [18] where (interrogative); far,
infinitely ; къдѳ ти [18] how could
that be
къдѳто [17] where (relative conjunction)
към [8] toward
къмпинг [25] camping site
къпя (-еш) [3] bathe
кървав [24] bloody
кърпа [13] cloth, towel
кърша (-иш) [25] break; wring
къс [12] short
късен [4] late
късно [4] late ; едвă пѳ-късно [30]
only later
късмѳт [10] fortune, luck ; бăница с
късмѳти [10] banitsa filled with
fortunes
късметлия [17] fortunate [person]
кът (plural кътица) [26] nook, recess
къща [2] house
къщичка [7] little house
къщѳвница [18] sterling housewife
къѳпоолу [18] eggplant caviar
кюфтѳ [22] meatball
лавица [26] shelf, rack
лакът, лакътят (plural лакти) [8] elbow
лалѳ [26] tulip
лампа [18] lamp, light
ламă [25] dragon
латѳнски [21] Latin
лая [11] bark
лѳв [4] lev (Bulgarian currency) ; 120
лѳва [4] 120 levs/leva
лѳви see лѳв
легѳнда [27] legend, myth
леглѳ [4] bed ; оправам леглѳ [28]
make a bed
лѳгна see лѳгам
лѳд, -ът (plural лѳдовѳ) [18] ice
лѳден, -ена [8] ice (adj.), frozen
лежă (-иш) [4] lie, be lying ; лежă в
бѳлница [16] be in hospital ; лежă
в оснѳвата на [21] underlie, be at the
root of
лѳк [9] light, easy ; лѳка нѳщ [9]
good night
лѳк, -ът (plural лѳкове and лѳковѳ) [19]
remedy, cure
лѳкар (ка) [1] doctor, physician
лѳкарство [8] medicine ; гѳлтам
лѳкарство [8] take medicine
лѳковѳт [26] curative, medicinal
лѳксика [30] lexicon, vocabulary
лѳкувам [27] cure, treat
лѳкция [6] lecture, class
лѳля [3] aunt (father's sister) ; "auntie"
лѳн [21] linen, flax
лѳнен, -ена [21] linen (adj.), flaxen
лѳсен [6] easy
лесничѳй [26] forester
лѳтѳен, лѳтна [17] summer (adj.)
летувам [20] spend the summer
летă [26] fly, soar
лѳчѳние [19] treatment, cure
лѳшнийк [24] hazelnut
лѳя [27] pour
ли [1] [5] (question particle) ; от Вăрна
ли сте? [1] are you from Varna? ;
какъв ли ѳ тѳзи чѳвѳк [5] what is this
person like, I wonder ; каквѳ ли нѳ
[12] all sorts of [things] ; едвă ли [19]
hardly, not likely
лижа (-еш) [18] lick
ликѳр [25] liqueur

ли́ния [20] line, course ; ОФ-ли́ния
[25] party line of the Fatherland Front
coalition
ли́пса [30] lack, absence
ли́псам / ли́псам [19] be missing, lack,
be lacking in
ли́ст [4] sheet of paper
ли́ст (*plural* ли́ста) [6] leaf
листо́вка [26] news sheet, flyer
ли́терату́ра [17] literature ; класи́ческа
ли́терату́ра [25] "the classics"
ли́терату́рен [30] literary ; ли́терату́рен
е́зик [30] standard language
ли́фт [17] ski-lift
ли́це [12] [23] face; person ;
заинтересова́ни ли́ца [23] parties
concerned
ли́чен [21] prominent; personal, particular
ли́чност [20] personality, character
ли́шавам / ли́ша (-иш) [23] deprive of,
rob ; ли́шавам от наслéдство [23]
disinherit
ловджийка [23] huntress
лове́н [23] hunting (*adj.*)
ловя́ [9] catch ; ловя́ ри́ба [9] fish,
catch fish
логи́чен [12] logical
ло́дка [22] boat, dinghy
лоза́ [6] vine
ло́зе (*plural* лозя́) [10] vineyard
ло́зов [6] grape, vine (*adj.*) ; ло́зови
листа́ [6] grape leaves
локализи́рам [23] localize, locate
ло́ш [3] bad
лу́к [6] onion
лу́ковица [26] bulb, tuber
луна́ [9] moon
лъ́жа (-еш) [18] tell a lie, deceive ; ако
не ме́ лъ́же паметта́ [18] if memory
serves me correctly
лъ́жа [25] lie, falsehood ; скроя́вам
лъ́жа [25] concoct a lie
лъ́жец [25] liar ; голя́м лъ́жец [25]
consummate liar, swindler
лъ́жица [6] spoon, spoonful
лъ́жичка [6] teaspoon, teaspoonful
лъ́скав [10] shining, bright
лъ́скам / лъ́сна [17] polish, shine
лъ́хаш [18] smelling of, giving off
лъ́ч, -ъ́т (*plural* лъ́чи) [27] ray, glimmer
лю́бя [13] love, be in love with
любе́зен [2] kind
любо́им [8] favorite
любо́ител [8] lover, fan
любопы́тство [29] curiosity
ля́в (*plural* ле́ви) [11] left, Left
ля́гам / ле́гна [4] lie down, go to bed
ля́гам си / ле́гна си [8] go to bed

ля́то (*plural* летá) [9] summer
ма́! [20] (*appellative particle addressed to a
woman*) ; Ма́мо, ма́! [20] hey Mom!
мага́зин [5] store
мага́ре [17] donkey
маги́я [24] magic, sorcery
ма́жа (-еш) [23] spread, smear
мазо́л [18] corn, callous, blister ;
хва́щам мазо́ли [18] get blisters
ма́й [9] May
ма́й [12] it seems, in all probability ;
ма́й оста́ва да оти́дем та́м [12] I
guess we have to go there
ма́йка [2] mother ; ти́ баща́, ти́ ма́йка
[18] you're my only hope
ма́ймúна [24] monkey, ape
ма́йски [26] May (*adj.*) ; ма́йски
бръ́мбар [26] May-bug, chafer
(*Melolontha melolontha*)
ма́йстор [18] master (worker), craftsman
мака́р [14] at least; although ; мака́р (и)
да [17] although, even though
мака́р че [14] although, even though
македо́нец [20] Macedonian (male)
македо́нски [23] Macedonian (*adj.*)
мали́на [3] raspberry
ма́лко [1] [2] a little, [very] little ; то́й
е ма́лко бо́лен [2] he's a bit under the
weather
малоази́йски [23] Anatolian, of Asia
Minor
малолéтен [20] minor, underage
ма́лък [2] small ; ма́лко вре́ме [2]
not much time ; ма́лките [4] small
ones, children ; като ма́лък [11]
when he was little ; от ма́лък [13]
since he was little/a child ; с ма́лко
закъ́снение [14] a little late
ма́ма [2] Mom ; ма́мо [2] Mom
(*when addressed*) ; а ние́, ма́мо? [2]
and what about us, Mom?
манасти́р [8] monastery
ма́нджа [18] dish, food
марафо́нка [18] training shoe
ма́рка [29] stamp; brand ; каква́ ма́рка
е кола́та ти? [29] what make is your
car?
ма́рт [1] March
ма́ртеница [13] entwined red and white
tassels worn as sign of spring
ма́ртеничка [13] small martenitsa
ма́са [7] table
ма́сичка [13] little table
масли́на [18] olive
ма́сло [29] butter; oil; grease

- математик, -ичка [19] mathematician
материал [19] material
матура [8] matriculation (exam)
махам [14] wave; махам с ръка [24] wave one's hand
махмурлия: махмурлия съм [24] have a hangover
мач [12] [sports] match
машина [17] machine, engine; пишеща машина [26] typewriter; парна машина [29] steam engine
моща [10] stepmother
ме [4] [5] me (*direct object pronoun*)
мегдан [18] [public] square
мед, -ът [24] honey
медицински [17] medical, health (*adj.*); медицинска сестра [17] nurse; кандидат на медицинските науки [17] M.D. equivalent
между [12] between, among
международен [19] international
мек [15] soft, mild
мелнишки [27] Melnik (*adj.*)
мен [12] (*same as мене*); меча страх, мен не страх [29] here goes!
мене [10] me (*direct object pronoun*)
меню (*menu*) [4] menu
мери *see* мяра
мерки *see* мярка
месец [9] month
месó [6] meat
места *see* място
местен [20] local, native
местопрестъпление [28] scene of a crime; пипвам (*or* хващам) на местопрестъплението [28] catch in the act
мества [20] move (*transitive*)
местя се [20] move, change residence
метá [19] sweep
металургичен [17] metallurgical
металургия [23] metallurgy
метáч (ка) [19] sweeper; scavenger
метафизически [18] metaphysical
метлá [26] broom
метóд [19] method
мётър [15] meter
механá [18] tavern
мечé [11] bear cub
Мéчо Пúх [11] Winnie the Pooh
мечешки [29] bear's; мечешка услуга [29] a doubtful service
мечка [29] bear; мечка страх, мен не страх [29] here goes!
мечтá [16] dream, fantasy
мечтáя [25] dream, yearn
мешана салáта [18] garden salad
ми [7] [to] me (*indirect object pronoun*)
мигвам / мигна [25] wink; цяла нощ не мигвам [25] not sleep a wink [all night]
мигла [12] eyelash
мил [4] dear; добré, мило [4] all right, darling
милéя [13] hold dear, care for
милост [17] mercy, compassion
миля [29] mile
минавам / мина [5] pass; мине не мине година [19] every year or so; и през úм не ми мина [28] I didn't dream of it; минавам за [29] pass for
минал [9] past; миналата нощ [9] last night; минало свършено време [12] aorist tense; минало несвършено време [14] imperfect tense; минало неопределено [16] past indefinite (tense); минало предварително [19] past anterior (tense); бъдеще в миналото [22] future in the past (tense); бъдеще предварително в миналото [23] future anterior in the past (tense)
министёрство [14] ministry
министър [20] minister
минувач [26] passer-by
мину́та [6] minute
мир, -ът [25] peace
мирен [28] peace (*adj.*), peaceable, gentle
мирно [28] peacefully; да би мирно седяло не би чúдо видяло [28] that's what comes of asking for trouble
миризмá [11] smell, scent
мирише (*3d person only*) [17] smell of
ми́сля [5] think
ми́сьл, -та [26] thought, idea
митнически [23] customs (*adj.*)
митоло́гия [23] mythology
ми́шка [11] mouse
ми́я [8] wash
мла́д [7] young
младéж [17] youth, young man
младéжки [17] youth (*adj.*)
младинí [29] youth, tender years
младожéнец [10] bridegroom, newlywed
младожéнка [10] bride, newlywed
мла́дост [17] youth
млекáр [19] milkman
млéчност [10] milkiness
млѣквам / млѣкна [22] fall silent, hush up
мля́ко (*plural* млекá) [6] milk
мнéние [20] opinion
мнóго [1] [2] many; very; much; мнóго рáбота [2] a lot of work; мнóго интeрeсно [1] very interesting

мнозинство [18] majority
 мога (-жещ) [4] can, be able
 могила [18] hill, mound
 могъщество [23] power, might
 мода [21] fashion
 моден [13] fashionable ; модно ревю [13] fashion show
 модернизирам [25] modernize
 може [4] [11] possible, OK; it's possible ;
 бира може [4] OK, I can [have a] beer
 може би [9] maybe
 мозък (plural мозъци) [12] brain ;
 сътресение на мозъка [29] [brain] concussion
 мой [8] my, mine
 молба [17] request ; подавам молба [19] submit a [formal] request
 молдавски [21] Moldavian
 молив [2] pencil
 молитва [22] prayer
 моля [4] please ; моля ви се, господине [4] please, sir ; моля! [4] at your service
 моля [20] ask, beseech
 момент [5] [20] moment; point, feature ;
 в този момент [5] then, at that point in time ; в момента [10] at the moment ; важен момент [20] an important point ; в последния момент [22] at the last minute
 момиче [1] girl
 момче [1] boy
 момък (plural момци) [13] young man
 монета [10] coin ; сека монети [20] mint coins
 моравски [8] Moravian
 морал [29] morals, ethics
 морé [6] sea ; на морето [6] at the seaside; at the Black Sea ; на морé [20] at the seaside
 морéна [25] moraine
 морков [4] carrot ; салата от моркови [4] carrot salad
 морски [15] sea (adj.) ; морското равнище [15] sea level
 мост (plural мостове) [6] bridge
 мотам се (or мотая се) [14] fool around
 мотив [17] motive, motif
 мотивировка [21] motivation
 мотор [29] engine, motor
 мощ, -та [23] power, might; vigor
 мравка [26] ant
 мраз [10] frost, chill ; Дядо Мраз [10] Jack Frost
 мръква се / мръкне се (3d person only) [29] get dark
 мръсен [9] dirty

му [7] [to] him, [to] it (indirect object pronoun)
 му [18] (conversational particle) ; без да му мисля [18] without a second thought
 музей [19] museum
 музика [5] music
 мусакá [20] moussaka (Balkan dish)
 мускул [12] muscle
 мустáци (plural) [14] mustache
 мъгла [22] mist, fog
 мъдрец [27] wise man, sage
 мъж, -ът (plural мъже) [8] man, husband
 мъжки [8] male, masculine
 мъка [16] pain, suffering, difficulty
 мълча (-иш) [10] be silent, fall silent
 мълчалив [22] silent, tacit
 мълчание [29] silence
 мъзелив [17] lazy
 мъзеливец [25] lazybones, lazy person
 мъзэй (3d person only) [17] be lazy ;
 мъзэй го [17] he's lazy
 мъртвéc [24] dead person, corpse
 мътен [18] muddy, dull
 мъча (-иш) [27] torment, bother
 мъча се (-иш) [26] suffer, agonize, have a hard time
 мъчен [13] hard, difficult
 мъчно [13] hard, with difficulty ; стана ми мъчно [13] I had a hard time
 мъчение [18] torment, torture
 мяра (plural мери) [18] measure, fit
 мярка (plural мерки) [20] measure; step ;
 вземам мерки [20] take steps, take precautions
 мяркам се / мярна се [21] show, put in an appearance
 място [2] place, seat ; мястото е свободно [2] the seat is not taken ;
 стоя на място [17] stay in one place ;
 на място [20] on the spot

н.е. = новата ера [9]
 на [1] [2] [3] [7] of; in, on, at; per; for (indirect object) ; ти си на № 2 [2] you've got No. 2 ; на село [3] in the village ; на български [3] in Bulgarian ; на [...] години [6] [...] years old ; на колко сте години? [6] how old are you? ; на едро [9] wholesale ; на телефона [12] speaking! [on the phone] ; по три пъти на ден [13] three times a day ; на бърза ръка [18] hastily ; на глас [26] aloud ; на старо [29] second-hand

- на́ [18] here, there (*emphatic particle*) ;
 на́ ти па́ри [18] here's some money
 for you ; и на́! [18] and there you
 are!
 наби́рам / набе́ра [26] gather, compose ;
 наби́рам но́мер [26] dial a telephone
 number
 наближа́вам / наближа́ (-иш) [17]
 approach, draw near
 набли́зо [4] nearby
 наблюда́вам [26] observe, examine
 наве́ждам / наведе́а [19] bow, bend ;
 suggest
 наве́ждам се / наведа́ се [19] bend down,
 lean over
 навече́рие [10] the eve of; vigil
 нави́вам / навия́ [17] wind up, roll up
 нави́к [11] habit
 навля́зам / навля́за [30] enter, penetrate
 навре́д [24] everywhere
 навре́ме [5] on time ; съвсе́м навре́ме
 [5] at exactly the right moment
 нався́къде [19] everywhere, every nook
 and cranny
 навъ́н [11] outside (*directional*)
 навърши́вам / навърши́а (-иш) [23]
 complete ; днес навърши́вам 20 го́дини
 [23] I'm 20 years old today
 навъ́тре [11] inside (*directional*)
 навя́рно [14] probably
 нагле́ждам / нагле́дам [26] inspect; look
 after
 наго́ре [11] up (*directional*)
 нагоре́щя́вам / нагоре́щя́ [27] heat, heat
 up
 награ́да [13] reward, prize ; удосто́явам
 с награ́да [20] confer a prize
 награжда́вам / награжда́ [16] award [a
 prize]
 над [15] above
 надалече́ (or надале́ч) [20] far
 надбя́гвам / надбя́гам [26] outdistance,
 outrun
 надбя́гвам се / надбя́гам се [26] race,
 run in competition with
 на́двене-на́три [22] helter-skelter, in a
 disorganized manner
 надвесе́н [26] overhanging
 надви́квам / надви́кам [20] outshout,
 outcry
 надгробе́н [23] sepulchral, pertaining to
 grave or tomb
 наде́жда [8] hope
 надживя́вам / надживе́я [26] outlive,
 survive; outgrow
 надига́м се / надигна́ се [24] rise
 надмина́вам / надмина́ [21] outdistance,
 surpass
 надо́лу [11] down (*directional*)
 на́дпис [14] inscription
 надпи́свам / надпи́ша (-иш) [18] inscribe
 надсви́рвам / надсви́ря [26] outplay,
 excel in playing
 надсви́рвам се / надсви́ря се [26]
 compete in playing
 надя́вам се [19] hope
 надя́сно [11] to the right
 на́ем [12] rent ; да́вам под на́ем [12]
 rent out
 нае́сен [9] in the fall
 наза́д [23] back, backwards ; обръ́щам
 се наза́д [23] turn back, look back
 наза́ем [12] loan ; да́вам наза́ем [12]
 loan
 наздра́ве [11] cheers, to your health!
 (*toast*)
 назре́вам / назре́я [21] ripen, mature;
 come to a head
 найве́н [24] naive, guileless
 наизу́ст [4] by heart, verbatim ; зна́м
 меню́то наизу́ст [4] I can recite the
 menu by heart
 найсти́на [2] really, truly
 на́й- [10] most... (*superlative degree*
particle) ; на́й-после́ [1] finally ;
 на́й-много́ [10] the most ; на́й-
 разли́чни неща́ [10] all sorts of
 things ; на́й-накра́й [16] finally ;
 на́й-сече́ [19] finally ; на́й-напред
 [29] first of all
 на́канвам се / на́каня се [22] get round
 to, find time to
 на́ка́вам / на́ка́рам [16] make [someone]
 do, induce
 накла́ждам / накла́да [22] make, light ;
 накла́ждам огъ́н [22] light a fire
 наклоне́ние [24] mood ; изявй́телно
 наклоне́ние [24] indicative mood ;
 повелй́телно наклоне́ние [24]
 imperative mood ; усло́вно наклоне́ние
 [24] conditional mood ; преизка́зно
 наклоне́ние [24] renarrated mood
 накра́я [17] finally
 накра́тко [10] in short, in brief
 накъ́де [11] to where
 налага́м / нало́жа (-иш) [18] put, impose,
 force
 налага́м се / нало́жа се (-иш) [18]
 impose, necessitate, get one's way ;
 налага́ се / нало́жи се (*3rd person only*)
 [18] be necessary
 нали́й [3] (*added to form negative*
question) ; нали́ вижда́ш [3] don't
 you see ; нали́ зна́еш, че аз съм...
 [3] you know, don't you, that I'm... ;
 голя́м е, нали́? [3] it's big, isn't it?

наливам / наляя [22] pour out, fill [a glass]
 наливам се / наляя се [24] drink heavily, booze
 наляво [11] to the left
 намалявам / намалёя [21] decrease, dwindle
 намалявам / намалёя [21] decrease, reduce
 наметна see намятам
 наминавам / намина [18] drop in
 намирам / намеря [5] find
 намирам се / намеря се [17] be, be located ; намирам се в чүдо [28] be at one's wits' end
 намири́свам [16] smell [slightly] of
 нами́слям / нами́сля [25] think of, set one's mind to
 намръ́щен (-ена) [13] sullen, gloomy
 намятам / наметна [27] throw on, throw over
 нани́звам / нани́жа (-ещ) [14] string together
 нао́коло [9] around, round about
 напад́жи [23] attacks, incrimination
 напазару́вам [27] do the shopping
 напакостя́вам / напакостя́ [25] harm, injure
 напéвен [27] melodious, lilting
 напéрвам се / напéря се [26] strut, become perky
 напéт [27] sprightly, handsome
 напíвам се / напíя се [26] get drunk
 напíсвам / напíща (-ещ) [5] write, write down, finish writing
 напíтка [4] beverage, drink
 наполо́вина [17] in half ; не я наполо́вина то́лкова те́жка [17] not even half as heavy
 напóр [26] pressure
 напослédък [8] lately
 напра́во [18] directly, openly
 напра́вя [6] do, make ; напра́вя мя́сто на то́зи чо́век [6] make room for this man ; напра́вя на пра́х [25] reduce to dust
 напра́зно [28] in vain
 напréд [14] ahead, forwards
 напréдък [9] progress, gain
 напреже́ние [14] pressure, tension
 наприка́звам се [22] talk one's fill, talk to one's heart's content
 напри́мер [8] for example
 напро́лет [9] in the spring
 напро́тив [29] on the contrary
 напу́скам / напу́сна [23] leave
 напúлно [20] completely
 нара́мвам / нара́мя [28] shoulder

наре́д [7] [25] in order; in succession ; вси́чко е наре́д [7] everything's O.K. ; дру́гото ще е наре́д [16] the rest will be O.K.
 наре́ждам / наредя́ [6] set up, arrange
 нари́чам / нарека́ (-чеш) [13] call, name
 наро́д [7] people, folk
 наро́ден [5] national, folk ; наро́дна носия́ [16] folk costume ; Наро́дното събра́ние [18] Parliament ; Наро́ден дворе́ц на култу́рата [19] People's Palace of Culture
 наро́дност [20] nationality
 наро́дностен [20] national, pertaining to nationality matters
 наро́чно [17] on purpose
 наруша́вам / наруша́ (-йш) [29] break, violate
 наря́дко [30] seldom, at rare intervals
 нарязвам / наре́жа (-ещ) [18] cut into pieces
 на́с [8] [10] us (*object pronoun*)
 наса́ждам / насадя́ [26] plant, set out
 наса́м [24] this way, over here
 насеко́мо (*plural* насеко́ми) [26] insect
 насíла [23] by force, under protest
 насип [23] mound, embankment
 насы́щам / насы́тя [18] saturate
 наскóро [17] recently
 насла́гам / насло́жа (-иш) [22] put out, lay ; насла́гам всевъзмо́жни заку́ски [22] serve all sorts of snacks
 наслéдство [23] inheritance ; лишáвам от наслéдство [23] disinherit ; по наслéдство от [29] descended from
 наспíвам се / наспя́ се [25] have enough sleep, sleep one's fill
 настая́вам се / настаня́ се [29] settle
 настивам / настíна [20] catch cold ; настíнал съм [20] have a cold ; не́що съм настíнал [20] have a bit of a cold
 настíгам / настíгна [23] overtake, catch up with
 настоя́вам / настоя́ [24] insist
 настоя́телство [29] board of trustees
 настúпвам / настúпя [13] come, set in, occur, step on; advance
 ната́тък [26] thither, further
 ната́тъчен [23] far ; по-ната́тъчна съдба́ [23] subsequent fate
 натовáрвам / натовáря [17] burden, load down
 натру́пвам / натру́пам [23] heap up, amass, hoard
 нату́ра [29] nature
 натъжа́вам / натъжа́ (-йш) [19] sadden

Българо-английски речник (урок 1-30)

- натъквам се / натъкна се (на) [23] come across, run into
- наука [17] science; scholarship, learning ; кандидат на филологическите науки [17] Ph.D. degree equivalent ; кандидат на медицинските науки [17] M.D. equivalent
- наумявам си / наумя си [17] take it into one's head
- научавам / науча (-иш) [6] [9] learn; teach
- научавам се / науча се (-иш) [14] learn to, learn about; get used to
- научен [17] scientific ; старши научен сътрудник [17] senior research associate
- нафталин [16] mothballs
- нахален [25] insolent, impudent
- находка [23] find
- нахранвам / нахраня [11] feed
- нахранвам се / нахраня се [22] eat one's fill
- национален [18] national ; вземам национални размери [30] take on national proportions
- нация [30] nation
- нацъфтявам / нацъфтя [21] burst into bloom
- начален [3] beginning, elementary ; начално образование [3] elementary education
- начало [19] beginning
- начертавам / начертая [21] draw, sketch, outline
- начин [6] way, manner ; по този начин [6] in this way
- наш [8] our, ours ; в наше време [26] nowadays
- наяждам се / наям се (-ядеш) [9] eat one's fill, gorge on
- НДК = Народен дворец на културата [19]
- не [1] not ; не те е срам [12] shame on you ; не бива да се пие [23] [one] musn't drink [it]
- не [3] [5] no; (contrastive negation) ; не там [5] not there [but somewhere else]
- небё (poetic plural небеса) [17] sky
- небцё [12] palate (roof of mouth)
- невероятен [26] improbable; inconceivable
- невзрачен [26] unseemly, insignificant
- неволно [27] involuntarily, instinctively
- невеста (от невеста) [26] bride, wife
- него [10] him (object pronoun)
- негов [8] his
- недей [16] don't...
- неделен [18] Sunday (adj.)
- неделя [6] Sunday
- недоразумение [26] misunderstanding
- недостигнат [18] unattained
- неестествен [24] unnatural
- незабелязан [29] unnoticed
- неизменно [25] constantly, always
- нейн, нейна [8] her, hers
- нека [16] let, let's
- некропол [24] necropolis
- нелёп [28] absurd, preposterous
- немец [22] German (male)
- неми see ням
- неминат [18] "untrodden"
- немкиня [22] German (female)
- немногоброен [20] not numerous
- немски [17] German
- необходим [21] necessary
- необходимост [20] necessity ; по необходимост [20] of necessity
- неопределён [16] indefinite, unspecified ; минало неопределено (време) [16] past indefinite (tense)
- неочакван [27] unexpected, sudden
- неподозрян [27] unsuspected, unexpected
- неподражаем [28] inimitable, unique
- непознат [5] unknown
- непоканен [28] uninvited, without being asked
- непокóрен [18] disobedient, rebellious
- непостíжен [18] unattainable
- неправилно [30] incorrectly, mistakenly
- непреклóнен [29] inflexible, adamant
- непрекъснат [17] continuous, unbroken
- непрекъснато [17] constantly, always
- непремёнен [13] indispensable, necessary
- непремённо [13] by all means
- неприятен [23] unpleasant
- неразделен [29] inseparable
- нервен [17] nervous
- несвършен [12] incomplete, imperfect ; несвършен вид [12] imperfective aspect ; минало несвършено време [14] imperfect tense
- несигурност [23] insecurity, uncertainty
- неспокобен [4] uneasy, restless
- несравним [11] incomparable
- нестинър [11] fire-dancer
- нестинърство [11] fire-dancing, fire-walking
- несъмнен [25] undoubted, undeniable
- несъмнено [25] undeniably, without question
- нетърпение [8] impatience ; чакам с нетърпение [8] await eagerly
- неудобен [13] inconvenient, uncomfortable
- неуморим [16] tireless
- неустрáшимост [29] fearlessness
- нечётен [11] odd-numbered
- нещáстен [28] unhappy, ill-fated

нещо [5] something ; нещо съм
настънал [20] I have a bit of a cold
нея [10] her (*direct object pronoun*)
ни [5] us (*direct object pronoun*)
ни [7] [to] us (*indirect object pronoun*)
ни [8] not, neither
ни ... ни [8] neither...nor
нива [10] (corn)field
ниво [18] level
ние [1] we
нижа (-ещи) [14] thread, string together
никак [8] not at all
никакъв [8] none, no kind of
никога [8] never
никого [8] no one (*object*)
никой [8] no one
никъде [8] nowhere ; никъде другаде
[19] nowhere else
нисък [22] low, short, of short stature
нищо [8] not, neither ; нищо една дума
[8] not a single word
нищо [8] nothing ; нищо, че няма
[10] no matter that there isn't [any] ;
няма нищо [17] no problem
но [2] but
нов [7] new ; Нова година [10] New
Years
новина [5] [a piece of] news
новогодишен [11] New Year's (*adj.*) ;
новогодишна честитка [11] New
Year's greeting ; новогодишна елха
[13] New Year's tree ; новогодишен
празник [27] New Year's celebration
нога [12] leg (*dialectal, poetic*)
ноември [9] November
нож (*plural* ножове) [7] knife
ножче [13] [razor] blade
ноктъ, нокътят (*plural* нокти) [8] nail
(on finger or toe)
номадски [20] nomadic
номер (*plural* номерá) [2] [3] [8] number;
size ; правя номерá на [8] play
dirty tricks on ; смален с два номера
[20] shrunk two sizes ; изходящ /
входящ номер [23]
"outgoing/incoming number" on official
documents
норвежец [23] Norwegian (male)
норвежка [23] Norwegian (female)
норма [30] standard, norm
нос, -ът (*plural* носове) [11] nose ;
затварям вратата под носá [на] [13]
shut the door in [someone's] face
носия [16] dress ; народна носия [16]
folk costume
нося [3] carry; wear
нотариален [17] notarized

нощ, -та [9] night ; през нощта [9]
at night ; тази нощ [9] tonight ;
цяла нощ не мигвам [25] not sleep a
wink [all night]
нощем [24] at night
нощен [9] night (*adj.*) ; нощно време
[9] nighttime
нужда [2] need ; няма нужда [2]
there's no need, it's not necessary ;
имаме нужда от въздух [4] we need
air ; имате нужда от преглед [4]
you need to be examined
нужен [17] necessary ; нужно е (да)
[17] it's necessary, you have to
нула [17] zero
някак [8] somehow
някакъв [8] some sort
някога [8] [26] sometime; at one time,
formerly
някого [8] someone (*object*)
някой [8] someone
няколко [6] several
някъде [8] somewhere
ням (*plural* нѐми) [22] mute, silent, dumb
няма [2] there isn't/aren't any ; няма
нужда [2] there's no need, it's not
necessary ; няма място за паника [3]
there's no need to worry ; няма
значение [9] it doesn't matter ;
няма нищо страшно [11] there's
nothing to be afraid of ; няма нищо
[17] no problem
няма да [7] won't (*negative future
particle*) ; нямаше да [16]
wasn't/weren't going to
нямам [2] [3] not have

о [26] against
обаждам се / обадя се [10] [12] call, get
in touch; come to the phone ; обаждам
се по телефона [11] call on the
phone ; може ли да се обади [12]
can s/he come to the phone
обаче [7] however
обвинение [24] accusation
обвинявам / обвиня [25] accuse, blame ;
обвинявам в [25] accuse [someone]
of
обед (*or* обяд) [8] lunch
обеден [9] lunch, noon (*adj.*) ; обедно
време [9] lunch time
обединявам / обединя [20] unify
обект [18] object, project, site
обективен [18] objective
обесвам / обеса [24] hang (by the neck)
обещавам / обеща [10] promise

Българо-английски речник (урок 1-30)

обеща́ние [21] promise
 обзавеждам / обзаведа́ [16] equip, furnish
 обзавеждам се / обзаведа́ се [16] get settled in, get installed
 обзор [20] survey
 обида [14] insult ; пона́сям обида [14] bear/sustain an insult
 обиждам / обидя [17] offend, insult
 обиждам се / обидя се [17] take offense
 обикнове́н [8] usual
 обикнове́но [2] usually
 оби́лен [23] abundant
 оби́рам / обера́ [8] plunder, pick
 оби́ч, -та́ [22] love
 обича́ен, -а́йна [14] customary
 обича́й [13] custom, convention
 обича́м [2] [3] like, love
 облак [18] cloud
 о́бласт, -та́ [19] region, sphere, domain
 облекло́ [27] clothing, apparel ; скромно
 облекло́ [27] simple clothes
 облекча́вам / облекча́ (-иш) [17] lighten, facilitate
 облече́н, -ена [14] dressed
 облизвам / обли́жа (-иш) [18] lick
 о́блик [30] aspect, shape
 обли́чам / облека́ (-чеш) [13] dress [someone]
 обли́чам се / облека́ се (-чеш) [13] put on, don ; обли́чам се спо́ртно [13] dress casually, wear casual clothing
 обмѣня́м / обменя́ [22] exchange
 обмя́на [19] exchange ; обмя́на на опит [19] pooling [of] experience
 обобща́вам / обобща́ [30] generalize, draw a conclusion
 обогатя́вам / обогатя́ [30] enrich ; обогатя́вам рече́ника [си] [30] enlarge [one's] vocabulary
 обрабо́твам / обрабо́тя [30] cultivate, finish, polish
 о́браз [18] image, form ; све́тъл о́браз [18] a noble figure
 образе́ц [23] model, pattern
 образо́вание [3] education ; сре́дно образо́вание [16] secondary education ; ви́сше образо́вание [16] higher education
 образу́вам [30] form, constitute
 о́братно [23] back, the other direction
 о́бред [22] ritual, ceremony
 обръща́м / обръ́на [24] turn, turn over
 обръща́м се / обръ́на се [14] turn ; обръща́м се с гръ́б [17] turn one's back ; обръща́м се наза́д [23] turn back, look back ; обръща́м внима́ние на [23] pay attention to

обслужа́вам / обслужа́ (-иш) [20] serve, cater for
 обстано́вка [25] situation, context
 обстоя́телство [19] circumstance
 обсъжда́м / обсъ́дя [23] discuss, debate, consider
 обу́вам / обу́я [13] put someone's shoes, stockings, etc. on
 обу́вам се / обу́я се [13] put on shoes, stockings, etc.
 обу́вка [3] shoe ; здра́ви обу́вки [20] sturdy shoes
 обу́ща [13] footwear
 обуща́р [19] shoemaker
 обши́рен [22] wide, extensive, spacious
 о́бщ [7] general, common ; с о́бщи усилия́ [19] working all together
 о́бщество [12] [23] society; community
 о́бществен [23] social, public
 о́бщественост [20] public ; култу́рна о́бщественост [20] cultural circles
 о́бщонаро́ден [30] nationwide, general
 о́бщуване [30] association, dealings ; сре́дство за о́бщуване [30] means of communication
 обърква́м / объркам [24] confuse, perplex, bewilder, frustrate
 обя́ва [23] announcement, advertisement
 обявя́вам / обявя́ [19] announce, proclaim
 о́бяд [9] (*see also* о́бед) lunch, noon ; след о́бяд [9] afternoon, after lunch
 о́бядвам [17] have lunch
 обясня́вам / обясня́ [17] explain
 обясне́ние [24] explanation
 овоще́н [25] fruit (*adj.*) ; овощна гради́на [25] fruit orchard
 овца́ [19] sheep
 овча́р (ка) [19] shepherd(ess)
 овчи́ [21] sheep (*adj.*)
 огладня́вам / огладне́я [4] get hungry
 огледа́ло [11] mirror
 о́глед [25] view, inspection ; с о́глед на [25] with an eye to
 оглежда́м / огле́дам [14] survey, examine
 оглежда́м се / огле́дам се [14] look at one's reflection
 оглуша́вам / оглуше́я [21] go deaf
 огни́ще [27] fireplace, hearth; center
 огра́да [18] fence
 огро́мен [18] huge, enormous
 огря́вам / огре́я [19] illuminate, light up
 о́гън (*plural* огньо́ве) [7] fire ; накла́ждам о́гън [22] light a fire
 одески́ [29] of or pertaining to Odessa
 одея́ло [23] blanket
 одобре́ние [23] approval
 одухотворе́н [28] spiritual, exalted
 ожѣ́нвам / ожѣ́ня [11] marry (*transitive*)

ожѣнвам се / ожѣня се [11] get married
 оживѣн [30] animated ; оживѣн спѣр
 [30] lively debate
 означавам / означá (-иш) [21] mark;
 mean, signify
 окáзвам / окáжа (-еш) [30] render, give ;
 окáзвам влияніе [30] exert influence
 окáзвам се / окáжа се (-еш) [22] turn out,
 prove to be
 окáчвам / окачá (-иш) [24] hang, suspend
 окйчвам / окйча (-иш) [13] adorn,
 decorate
 окó (*plural* очй) [12] eye ; кáзвам му
 в очите [20] tell him to his face ;
 вредя на очите [20] be hard on one's
 eyes ; с дебѣли очй [22] shameless ;
 дѣто (*or* къдѣто) ми очй видят [25]
 wherever my feet lead me
 окóлен [23] neighboring, adjacent,
 surrounding; roundabout
 около [21] around, in the vicinity of
 окончателен [19] final, definitive
 окостенявам / окостеня [24] take skeletal
 shape
 окрѣжен [23] county, regional
 октóмври [6] October
 окъпвам се / окъпя се (-еш) [14] bathe
 олимпиада [20] Olympic games
 олио [6] cooking oil
 омѣквам / омѣкна [11] soften, grow
 milder
 омйтам / ометá [25] sweep clean; polish
 off
 омлѣт [4] omelet
 омрѣзвам / омрѣзна [12] tire, bore ;
 омрѣзна ми [12] I'm bored
 омърлушен [20] down in the mouth, low-
 spirited
 онáзи [8] that (*feminine*)
 онáя [11] that (*variant of* онáзи)
 онѣзи [8] those
 онзи [8] that (*masculine*) ; онзи дѣн [9]
 the day before yesterday
 онйя [11] those (*variant of* онѣзи)
 онкологйчен [19] oncological, cancer-
 related ; онкологйчни заболявания
 [19] [cases of] cancer
 онкология [19] oncology, cancerous
 diseases
 оновá [8] that (*neuter*)
 онуй [11] that (*variant of* оновá)
 оня [11] that (*variant of* онзи)
 опáсен [4] dangerous
 опáсност [17] danger
 опáшка [11] tail; line, queue ; чáкам на
 опáшка [11] wait in/on line ; въртя
 опáшка [22] wag tail
 óпера [12] opera

операция [17] operation
 операциóнен [17] operating ;
 операциóнна (зáла) [17] operating
 room/theater
 оперйрам [16] operate
 описвам / опиша (-еш) [7] describe
 óпит [19] attempt, try; experience ;
 обмяна на óпит [19] pooling [of]
 experience
 опйтвам / опйтам [16] try, taste
 óпитен [28] experienced, veteran;
 experimental
 опйчам / опека (-чѣш) [22] roast, bake
 оплаквам / оплача (-еш) [11] mourn,
 lament, weep ; жйв да го оплачеш
 [11] it makes your heart bleed to see him
 оплаквам се / оплача се (-еш) [11]
 complain, grumble
 опознавам / опознай [7] recognize, get to
 know
 опóмням се / опóмня се [12] bring to
 [one's] senses ; опомнй се! [12] snap
 out of it!
 оправдáние [25] justification
 опрáвам / опрáвя [18] settle, put in
 order ; опрáвам леглó [28] make a
 bed
 опрáвам се / опрáвя се [27] work out, get
 better; find one's way, manage
 определѣн [23] definite, precise
 определям / определя [26] define, specify
 оприличавам / оприличá (-иш) [27]
 liken, compare [to]
 опростявам / опростя [21] simplify
 опустял [29] deserted
 орá [19] plough, till
 орáтор [30] speaker, speech-maker
 орáч [19] ploughman
 организáтор [19] organizer, sponsor
 организйрам [12] organize
 орѣл (*plural* орлий) [20] eagle
 óрех [6] walnut
 оригинален [17] original
 ориентйр [28] landmark, reference point
 ориентйрам [19] orient, put on the right
 track
 ориентйрам се [19] get one's bearings
 орйз [6] rice
 óрлов [20] eagle's
 орнамѣнтика [23] ornamentation
 óс, -тá [27] axis; axle
 освежителен [18] refreshing
 освободител [16] liberator
 освобождѣние [30] liberation,
 emancipation
 освен [4] except [for]; in addition to ;
 освен товá [4] besides, in addition
 освѣн че [17] not only

осем [6] eight
 осемдесет [6] eighty
 осемнайсет [6] eighteen
 осемнайсети [8] eighteenth
 осемстотин [9] eight hundred
 оскъден [23] scarce, meager
 осми [8] eighth
 основа [21] base, grounding; лежа в
 основата на [21] underlie, be at the
 root of; градя върху основата на
 [21] build on the foundations of
 основавам / основá [20] found, establish
 основател (ка) [29] founder
 основен [16] basic, fundamental;
 основен речников фонд [30] basic
 word stock
 особен [10] special, particular
 особено [8] especially
 особеност [30] peculiarity, feature
 оспорявам / оспоря [19] contest, dispute
 оставам / оста́на [3] [4] remain, stay;
 остава още малко [3] there's still a
 little left; остава да [16] it remains
 ■
 останал [9] remained, left, left-over
 оставам / оста́вя [8] leave (*transitive*);
 остави [29] never mind, leave it be
 остарявам / остарея [17] grow old
 остров [26] island
 осъществявам / осъществя [23] realize,
 fulfill, carry out
 от [1] [4] [6] [8] from; of; since (*time*);
 than; салата от зеле [4] cabbage
 salad; имам нужда от [4] need,
 have need of; от всички страни [6]
 from/on all sides; от един час само
 [6] for only an hour; от н.е. [9]
 A.D.; от дете [12] since childhood;
 от ваша страна [15] on your part;
 от един път [29] all at once
 отбявам се / отбя́я се [18] drop in
 отблясък [27] reflection, gleam
 отбор [12] team
 отворям / отворя [2] [3] [4] open
 отведнаж (*or* отведнѣж) [27] suddenly,
 all at once
 отвеждам / отведá [24] lead off, take
 away
 отворен, -ена [2] open
 отвратителен [27] disgusting, abominable
 отвън [11] from outside
 отвътре [9] from within
 отглеждам / отгледá [20] grow,
 cultivate, breed, nourish
 отговарям / отговоря [10] answer
 отговор [7] answer
 отговорност [17] responsibility
 отгоре [11] from above

отдавам се / отда́м се (-даде́ш) [28]
 abandon oneself to
 отдавна [6] long ago; отдавна вече
 [6] for a long time now
 отдалечен [26] remote, distant
 отделен [3] separate; отделно издание
 [19] separate edition, book form
 отделно [2] separately, under separate
 cover
 отделям / отделя́ [18] separate, detach
 отдолу [11] from below
 отдясно [11] from the right
 отечествен [22] of one's native land;
 patriotic; Оте́чествен Фро́нт [25]
 Fatherland Front
 отечество [22] native land
 отзад [3] in back, in the rear, behind
 отивам / оти́да [5] [26] go; suit; тази
 шапка много ти отива [26] that hat
 fits you well; отивам на [не́чия]
 възраст [27] be appropriate to [one's]
 age
 отказвам / отка́жа (-еш) [13] cancel,
 renounce, refuse
 отказвам се / отка́жа се (-еш) [21] give
 up, cancel
 откакто [10] [ever] since
 отключвам / отключá (-иш) [16] unlock
 откога [16] since when (*interrogative*)
 отколкото [10] than, in as much
 открай [27] from the beginning; открай
 време [27] from time immemorial
 откривам / откри́я [20] uncover, reveal;
 open
 откриване [19] opening [ceremony]
 открито [13] openly, above board, without
 hiding
 откритие [18] discovery
 откъде [1] whence, from where
 (*interrogative*); откъде да мина [17]
 which way to go; откъде да знам?
 [18] how should I know?
 откъдето [18] whence, from where
 (*relative*)
 откъсвам / откъ́сна [22] tear, break off,
 uproot
 отлагам / отло́жа (-иш) [27] put off,
 postpone
 отлітам / отлетя́ [26] fly away;
 птиците отлітат на юг [26] the birds
 migrate south
 отличавам / отличи́я (-иш) [18]
 distinguish
 отлічие [17] distinction; пълно
 отлічие [17] high honors
 отляво [11] from the left
 отменям / отменя́ [22] abolish, cancel
 отмерен [27] measured, deliberate

отминавам / отмина [14] pass by, leave behind
 отнасям / отнеса [20] take away
 отнасям се / отнеса се [20] [26] apply to; treat ; същото се отнася до/за него [20] the same applies to him ; отнасям се с доверие към [26] put trust in, rely on
 отначало [14] at the beginning
 отнемам / отнема [17] take away, deprive
 отново [2] again, once more
 относно [19] concerning, with respect to
 отношение [23] attitude, relationship; regard ; отрицателно отношение [23] disapproval ; по отношение на [30] as regards
 отопление [11] heating
 отпадъци [17] garbage, trash, waste
 отпечатвам / отпечатам [19] print up
 отплувам [26] set sail, embark
 отпразнувам [20] celebrate
 отпред [29] in front
 отпуска [2] break, time off, vacation ; в отпуска [2] on a break, on vacation
 отпътувам [7] set off for, depart
 отражение [21] reflection; repercussion
 отразявам / отразя [21] [22] reflect; refute
 отраствам / отрасна [26] grow up
 отрицател (ка) [28] detractor, denier
 отрицателен [23] negative ; отрицателно отношение [23] disapproval
 отричам / отрека (-чеш) [28] deny, reject
 отровен [20] poisonous
 отръпки [18] ; иде ми отръпки [18] I'm good at, handy at
 отрязвам / отрежа (-еш) [18] cut off, cut out
 отсега [30] from now on
 отсичам / отсека (-чеш) [26] cut off; cut down ; отсичам глава [26] behead
 отскачам / отскоча (-иш) [26] jump off, rebound
 отскоро [11] [since] quite recently ; женени сме съвсем отскоро [11] we've just gotten married
 отскубвам / отскубна [26] pluck out; wrest from
 отспивам си / отспя си [29] sleep well, catch up on sleep
 отсреща [18] across the way
 отстранявам / отстраня [24] remove, eliminate
 отстъпвам / отстъпя [8] step back, yield, give up
 отсъствие [23] absence
 отсядам / отседна [18] put up, stay at

оттам [3] from there
 оттеглям се / оттегля се [22] withdraw, retire
 оттогава [18] from that time
 оттука, оттук [5] from here
 отчайвам се / отчая се [26] get discouraged, despair
 отчаяно [29] desperately
 отървавам се / отърва се [23] get rid of, get off
 ОФ-линия [25] party line of the Fatherland Front coalition
 официален [21] official, formal
 оформен (and оформен) [30] formed
 оформям / оформя [21] shape, fashion ; draw up
 облюв [14] snail shell
 оцелявам / оцеля [29] survive, be left standing
 оценявам / оценя [20] value, estimate
 оцет [20] vinegar
 очаквам [7] await, expect
 очаквам се [19] be liable to occur, be expected
 очакване (plural -ния) [21] expectation
 очаровам [17] charm, fascinate
 очертаване [21] outline, delineation
 очя see окб
 очила (plural) [11] eyeglasses
 още [2] still, yet ; още много [2] a lot more, still a lot ; още не говоря [3] I don't/can't speak yet ; тя още не четё [3] she doesn't [know how to] read yet ; още не [5] not yet ; още веднъж [16] again, once more ; още повече [19] all the more

па [22] and, but
 павё [19] paving-stone, cobble
 падам / падна [7] fall ; пада голям сняг [7] ; it's snowing heavily
 падам се [17] fall to, go to ; какъв ти се пада тоя? [17] what [relation] is he to you?
 падёж [30] (grammatical) case
 пазар [16] market
 пазаря [27] hire
 пазач [24] guard, keeper
 пазва [28] bosom ; пазви [28] recesses
 пазя [8] guard, preserve
 пак [9] again ; всё пак [18] nevertheless
 пакет [23] pack, package

Българо-английски речник (Урок 1-30)

пáкост [24] mischief, harm, damage ; пáвя пáкост [24] make mischief, cause damage	петдесéт [6] fifty
пáкостен [18] harmful, pernicious	петéл (<i>plural</i> петли) [24] cock, rooster
пáкостлив [24] mischievous, naughty	петима [6] five (<i>masculine animate</i>)
палáтка [25] tent	пéти [8] fifth
пáлец [12] thumb, big toe	петя́ца [10] [25] "5" (next to top mark in school); № 5 tram or bus
палтó [13] coat	петна́йсет [6] fifteen
пáмет, -тá [18] memory ; ако не мé лъже пáметтá [18] if memory serves correctly	петнó [14] spot
пáметник [17] monument; manuscript	пéтстотин [9] five hundred
памýк [21] cotton	пéтък [9] Friday
памýчен [21] cotton (<i>adj.</i>)	пехливáн [29] wrestler
пáника [3] panic, worry ; нýма мýсто зa пáника [3] there's no need to worry	пехливáнски [29] wrestler's
панталóн (<i>or</i> панталóни) [14] pants	печáлен [16] sad
пантеóн [23] pantheon	печáт [23] stamp, seal; printing press ; ýдрям печáт на [23] put seal to
папáгáл [9] parrot	печéля [20] earn, gain
парá [11] coin	пéчка [23] stove
пáрен [11] steam (<i>adj.</i>) ; пáрно отоплéние [11] central heating ; пáрна мáшинá [29] steam engine	пешá [9] on foot ; хóдя пешá [9] go for a walk, walk (not ride)
парй [11] money ; пéт парй не дáвам [14] I don't give a damn	пещерá [26] cave, grotto
пáрк [16] park	пéя [11] sing
пáркинг [18] parking lot, carpark	пиáно [21] piano
пáртия [14] party	пй́вница [22] pub, saloon
парцáл [14] rag	пй́ене [20] drinking ; не é зa пй́ене [20] not fit to drink
парфé [26] parfait, ice-cream dish	пиéса [12] play (theater)
парчé [19] piece, portion	пй́вам / пй́на [18] have a drink, a shot
пасáж [21] passage	пй́ле [18] chick, chicken; sweetheart
паспóрт [18] passport	пй́лешки [23] chicken (<i>adj.</i>) ; пй́лешки дрóбчeтa [23] chicken livers
пáста [26] cake, pastry ; paste	пй́пам / пй́па [9] touch, handle
патладжáн [28] eggplant	пй́пам / пй́па [28] touch; lay one's hands on ; пй́пам (<i>or</i> хвáщам) на местопрeстýплéниeтo [28] catch in the act
патриáрх [17] patriarch	пипéр [17] pepper (spice)
пáуза [18] pause, break	писáтел (кa) [10] writer
пáфта [16] buckle	пискю́л [13] tassel, pendant
пациéнт (кa) [4] [medical] patient	пй́смен [21] written; for writing
пeвéц [10] singer	пй́сменост [20] writing, literacy
пeвй́ца [23] female singer	писмó [8] [21] letter; [system of] writing
пейзáж [3] landscape, natural scene	пй́сък (<i>plural</i> пй́съци) [28] shriek, squeal
пéйка [3] bench	пй́там [4] ask
пекá (-чéш) [13] bake, roast	пй́там сe [18] wonder
пекá сe (-чéш) [13] warm oneself, sun ; пекá сe на слъ́нце [13] sunbathe	пй́тка [24] cake, flat loaf
пенсионéр (кa) [17] retired [person]	пихтй́я [24] jelly; pulp
перá [12] wash ; перá на ръкá [16] wash out by hand	пй́ца [21] pizza
периóд [17] period (of time)	пй́ша (-eш) [3] write
перó [22] feather	пй́шeщa мáшинá [26] typewriter
перóн [7] (railway) platform	пй́я [3] drink
персийски [23] Persian	пй́яница [10] drunkard
пéсен, -тá (<i>plural</i> пéсни) [9] song	плагй́ятство [25] plagiarism
пéт [6] five ; пéт парй не дáвам [14] I don't give a damn	плáдне [29] noon ; тráя от дéн до плáдне [29] be short-lived
петá [12] heel	плáж [14] beach
петвeкóвен [20] five centuries long (<i>adj.</i>)	плáн [7] plan
	планинá [3] mountain ; на планинá [20] in the mountains

- планински [16] mountain (*adj.*)
 платно [16] cloth, fabric ; бял като
 платно [21] white as a sheet
 плах [28] timid, shy, furtive
 плача (-еш) [16] weep, cry
 плаща (-иш) [9] frighten
 плаща се (-иш) [11] be frightened
 плащам / платя [4] pay
 племе (*plural* племена) [20] tribe, clan
 племенник [10] nephew
 племенница [10] niece
 пленарен [19] plenary ; пленарен
 доклад [19] keynote paper
 пленявам / пленя [18] take captive,
 captivate
 плетá [18] knit, braid, plait
 плещи [27] shoulders
 плиясвам / плиясна [21] pour, fling
 плитък [23] shallow
 плод (*plural* плодове) [7] fruit
 плодороден [20] fertile
 плоча [7] [13] tile, slab; phonograph record
 плочка [3] tile
 плочкаджия [18] tile-layer
 площад [18] [city] square
 плувам [9] swim
 плувец [23] swimmer
 плувкия [23] female swimmer
 плътка [16] filling
 плът, -та [24] flesh, body
 плющя [29] flap, lash
 по [3] [5] [7] each; along, down; according
 to, in the manner of; about ; хайде по
 една глътка [3] let's each have a
 drink ; по коридора [5] down the
 corridor ; преподавател по български
 [5] teacher of Bulgarian ; по това
 време [7] at about that time ; по тази
 работа [18] on that score
 по- [8] [10] more... (*comparative degree*
particle) ; по-хубав [8] nicer,
 prettier ; по-голям [10] older ; по-
 малък [10] younger ; по-рано [14]
 before, earlier ; "used to..." ; по-
 миналата година [18] the year before
 last
 победа [30] victory
 победител (ка) [19] victor, winner
 побеждавам / побежда [19] conquer,
 defeat, win
 побратим [25] blood brother
 побързвам / побързам [7] hurry up
 поведение [18] behavior, conduct
 повеждам / поведа [26] lead, conduct
 повелителен [24] authoritative ;
 повелително наклонение [24]
 imperative mood
 повелителка [23] lady sovereign, queen
 повече [7] more ; повечеето [11] the
 majority ; още повече [19] all the
 more
 повиквам / повикам [13] call, call out
 повлиявам / повлияя [19] influence,
 affect
 повод [13] occasion, cause ; по повод
 [13] regarding, in connection with
 повтарям / повторя [12] repeat
 повторение [12] repeat, replay
 повъртявам се / повъртя се [25] rotate
 for a while; hang around for a while
 повърхностен [29] superficial
 повярвам [8] believe, give credence to
 поглед [20] look, glance; view ;
 скривам се от погледа [20] drop out
 of sight; hide from view
 поглеждам / погледна [14] have a look,
 look at ; погледни [14] look! look
 over there!
 поглъщам / погълна [28] swallow up,
 devour
 поговорявам / поговоря [12] talk for a bit
 погребвам / погребя [16] bury
 погребение [23] funeral, burial
 погрижвам се / погрижа се (-иш) [11]
 take care of, look after
 погълна see поглъщам
 под [3] under ; затварям вратата под
 носа [на] [13] shut the door in
 [someone's] face ; хващам под ръка
 [22] take [someone's] arm
 под [4] floor
 подавам / подам (-дадеш) [11] hand,
 pass, reach ; подавам молба [19]
 submit a [formal] request ; срок за
 подаване на документи [20]
 application deadline ; подаваме си ръце
 [22] join hands
 подарък [7] present, gift
 подарявам / подаря [9] give [away], give
 a present
 подвигвам / подвигя [26] bend, tuck
 under ; не подвигвам крак [26] be
 constantly on the move
 подгонвам / подгоня [26] chase, drive
 away
 подготвям / подготвя [12] prepare, make
 ready
 подготовка [5] preparation ;
 подготовката върви [5] the
 preparation's coming along
 подем [23] upsurge, progress, revival
 подир [29] after
 подиум [16] platform, dais
 подкопавам / подкопая [26] undermine
 подкрепя [21] support

Българо-английски речник (урок 1-30)

подлѣгам / подлѣжа (-иш) [26] put under, subject to	пожелѣвам / пожелѣя [8] wish ;
подмѣвам / подмѣя [24] entice, lure	пожелѣвам от сърцѣ [10] send heartfelt wishes
поднасям / поднесѣ [6] present, offer, serve	пожелѣние [23] wish ; сърдѣчни пожелѣния [23] best wishes
подобѣвам [17] befit ; кѣкто подобѣва [17] in a proper manner	пѣза [18] posture, attitude
подобѣн [8] similar ; нищо подобно [8] nothing of the sort	позволѣние [22] permission
подобрявам / подобря [20] improve, ameliorate	позволявам / позволи [6] allow
подозирам / подозрѣ [14] suspect, be suspicious	позвънявам / позвъня [9] call
подозрителен [29] suspicious	пѣздрав [2] greeting
подпѣлвам / подпѣля [24] set fire to, ignite	поздравителен [23] congratulatory ; поздравителна телегрѣма [23] telegram of congratulations
подпирам / подпрѣ [14] prop up, support ; подпирам си брадичката [14] [sit] with chin in hand	поздравявам / поздравя [18] greet
подпис [17] signature	позелѣнявам / позелѣнѣя [21] turn green
подписвам / подпиша (-еш) [18] sign [one's name]	позлѣта [23] gilt, gold-leaf
подписвам се / подпиша се (-еш) [17] affix one's signature	познавам [3] know, be acquainted with
подпѣра [18] support, pillar	познавам / позная [1] [3] [7] know ; guess ; познавам по очите [7] tell by [some]one's eyes ; познавам числѣ [14] pick/guess a number
подпѣвка [6] spice (cooking)	познайник [13] male acquaintance
подрѣждам / подрѣдя [23] arrange, put in order	познайница [13] female acquaintance
подрѣбен [13] detailed	познат [8] acquaintance
подрѣбно [13] in detail	позѣр [19] disgrace ; срам и позѣр! [19] for shame!
подрѣбност [17] detail ; пѣлни подрѣбности [17] complete details	поигрѣвам / поигрѣя [10] play for a while
подсѣщам / подсѣтя [4] remind, call to mind ; това ме подсѣща [4] that reminds me	поисквам / пойскам [12] want, wish, ask for
подсказвам / подскажа (-еш) [13] hint, prompt	показвам / покажа (-еш) [7] show
подскачам / подскѣча (-иш) [30] jump, leap about	поканѣна [19] invitation
подслушвам / подслушам [24] eavesdrop, listen in on	поканвам / поканя [10] invite
подхлѣзвам се / подхлѣзна се [22] slip, trip	покѣен, покѣйна [20] late, deceased
подходящ [17] suitable, appropriate	поколѣние [16] generation
подчинявам / подчиня [23] subordinate, subject	покрай [10] [26] because of; alongside, past
пѣдѣл [26] base, vile	пѣкрив [3] roof
поѣзия [18] poetry	покривам / покривя [22] cover, overlay
поѣмам / поѣма [8] take, take up ; поѣмам [си] дѣх [8] catch one's breath ; поѣмам ръководството на съюза [24] take on union leadership	покривка [22] cover (tablecloth, bedspread)
пѣен, пѣйна [28] song (adj.) ; пѣйна пѣгѣца [28] songbird	покровител (ка) [20] patron
поѣт [18] poet	покрѣствам / покрѣстя [20] convert to Christianity
поѣтѣса [18] poetess	покупка [23] purchase ; отивам на покупки [23] go shopping
поѣтичен [18] poetic	полѣ [19] skirt
поѣтически [29] poet's, poetic	полагам / полѣжа (-иш) [21] lay, put
	полѣ [15] field, plain
	полѣзен [8] useful ; полѣзно за здравѣто [8] good for you [for one's health] ; мога ли с нещо да бѣда полѣзен? [13] can I help in some way?
	полза [12] use, advantage ; каквѣ е ползата [12] what's the use ; говоря в полза на [29] argue in favor of
	поливам / полѣя [13] pour ; елѣ да ти полѣя [13] let me pour water (over

your hands) ; поливам цветята [13]
water the flowers ; това трябва да се
полее [22] this calls for a drink
поликлиника [17] clinic, polyclinic
политам / полетя [26] fly off, soar
политик [20] politician
политика [20] politics ; бистра
политиката [20] discuss politics
политически [23] political
полиция [21] police
половин(а) [6] half
положение [19] position
положителен [20] positive
полунощ [9] midnight
получавам / получа (-иш) [8] receive, get
полюбопитствувам [22] inquire, show
curiosity
поля [23] (*poetic plural of поле*)
поляк [23] Pole (male)
полякня [23] Pole (female)
поляна [16] meadow, clearing
помагам / помогна [7] help
помещение [22] premises, room
помирисвам / помириса (-еш) [28]
smell, sniff
помислям / помисля [12] think about
помислям си / помисля си [25] think it
over, think twice
помолявам / помоля [13] beg, ask
помня [13] remember
помощ, -та [9] help ; бърза помощ
[18] first aid, ambulance ; с помощта
на [29] by means of, thanks to
помръдвам се / помръдна се [19] budge
понаболява (*3d person*) [20] hurt a little ;
ache from time to time
понастоящем [17] at present
понасям / понеса [14] carry off; sustain,
endure ; понасям обida [14] bear/
sustain an insult
поне [9] at least
понеделник [9] Monday
понякога [8] sometimes
понятие [30] concept, notion
пооставам / поостана [30] stay a little
longer
поотделно [19] separately, individually
попадам / попадна [17] fall, land, happen
on
попарвам / попаря [25] steam, scald
попитвам / попитам [14] ask, inquire
попитвам се / попитам се [13] ask
oneself, wonder
поправка [16] correction, repair ; нось
на поправка [16] take in for repairs
поправам / поправа [19] fix, correct,
mend

попрекалявам / попрекаля [25] overdo,
go a bit too far
поприказвам [11] have a chat
популярен [12] popular
попълвам / попълня [23] replenish; fill
in, complete
попявам / попея [11] sing a little
поради [20] because of
поразхождам / поразходя [11] take for a
brief stroll
пораствам / порасна [14] grow up
порода [19] breed, race ; расова порода
[19] pedigreed
порта [18] gateway
портмоне [25] purse, change-purse
портокал [10] orange
портокалов [10] orange (*adj.*)
портрет [17] portrait
порция [7] portion, serving
поръсвам / поръся [17] sprinkle
поръчвам / поръчам [4] order
поръчка [27] order, commission
порязвам / порежа (-еш) [21] cut
посаждам / посадя [8] seat, plant
посвѣтвам / посвѣтна (*or* посвѣтя) [18]
shine for a while
поседявам / поседя [26] stay or sit for a
while
посетител [22] visitor; patron, customer
посещавам / посетя [11] visit
посещение [28] visit
после [2] [6] later, afterwards; then
последвам [18] follow
последен [6] last ; в последно време
[6] lately ; четá до последната буква
[8] read every last word ; в
последния момент [22] at the last
minute
последница [23] consequence
последователност [21] sequence, order;
consistency
последствие [19] consequence
послушвам / послушам [20] take advice,
listen to, obey
посмивам / посмѣя [16] dare
посѣка [6] direction ; питам за
посѣката [6] ask directions
посолявам / посоля [9] salt
посѣчвам / посѣча (-иш) [21] indicate,
point out
посредством [30] by means of, through
посрѣщам / посрѣщна [5] meet, greet,
entertain
пѣст [10] Lent; fast
поставям / поставя [30] put, produce ;
поставям въпрос [30] pose a question

Българо-английски речник (урок 1-30)

постарявам се / постаря се [20] try, do one's best
 постен [10] Lenten, pertaining to fasting
 постепенен [21] gradual
 постоявам / постоя [16] stay for a bit
 постоянен [10] constant
 постоянно [10] constantly
 построявам / построй [16] construct, build
 постъпвам / постъпя [17] proceed, act, enter; постъпвам в университет [17] enter university
 потягам / потегна [11] tighten, fasten; prepare, fix up
 потаен, потайна [26] secret, mysterious
 потеглям / потегля [22] set out, set off
 потен [19] sweaty, perspiring
 потичам / потека (-чеш) [12] start flowing
 потънал [27] sunk, absorbed
 потърпявам / потърпя [27] have a little patience
 потърсвам / потърся [7] look for, seek
 поусмивам се / поусмивна се [25] smile faintly, force a smile
 поход [23] campaign, march
 почаквам / почакам [7] wait
 почва [22] soil, ground
 почвам / почна [10] begin, start, commence
 почервенявам / почервеня [21] turn red
 почерпвам / почерпя [6] [23] treat someone to; draw from; почерпвам всички с по две [6] treat everyone to two each; почерпен от архаична традиция [23] drawn from ancient tradition
 почетен [19] honored; honorary
 почивам / почина [3] [4] rest, go on holiday
 почивам си / почина си [8] rest
 почивен [8] rest (*adjective*); почивен ден [8] day off, holiday
 почивка [3] vacation trip, rest
 почина [8] die
 почиствам / почиства [22] clean, clean up
 почитам / почета [11] read for a bit
 почитател (ка) [28] admirer
 почти [8] almost
 почтителен [27] respectful, reverential
 почувствувам (*or* почувствам) [14] have the feeling, realize, become aware
 поща [3] mail, post office
 пощаджия, -ийка [10] letter carrier
 пощенски [10] postal; пощенска кутия [10] mailbox
 появявам се / появя се [14] appear
 прабаба [16] great-grandmother
 прабългари [20] proto-Bulgarians

прав [4] straight, upright; стоя прав [4] stand, remain standing
 правдоподобен [23] likely, probable
 правилен [19] right, straight, true
 правилно [19] correctly, rightly so
 правило [12] rule; правилá на пътното движение [12] traffic laws, rules of the road
 право [12] [legal] right; имам право [12] have the right; авторско право [12] copyright; правата на животните [12] animal rights
 право [17] straight, directly
 право̀говор [30] orthoepy, correct pronunciation
 правосла́вен [8] Orthodox [religion] (*adj.*)
 правотá [26] rightness, justice
 правя [3] do, make; правя излет [3] go on an excursion; правя номерá на [8] play dirty tricks on; правя пакости [24] make mischief, cause damage; правя кари́ера [28] make it in the world
 пра̀г [20] threshold
 празен [6] empty
 празник [10] [27] holiday; feast; новогоди́шен празник [27] New Year's celebration
 празну́вам [10] celebrate
 пра̀ктика [21] practice
 пра̀ктически [21] practical
 пране́ [16] wash, laundry
 прароди́на [20] first homeland; land of origin
 прасе́ [18] pig
 прасе́нце [18] piglet
 пра̀х, -ѐт (*plural* пра̀ховѐ) [25] dust; напра́вя на пра̀х [25] reduce to dust
 пра̀щам / пра̀тя [2] [3] [4] send
 пребива́вам [20] stay, sojourn
 пребро́явам / пребро́я [6] count out
 преве́ждам / преведа́ [18] translate
 преви́шавам / преви́ша (-иш) [19] exceed, surpass
 пре́вод [14] translation
 пре́водáч (ка) [21] translator
 превоз́вам / превоз́я [29] transport
 превозе́н [29] transport (*adj.*); превозно сре́дство [29] vehicle, conveyance
 превръ́щам / превръ́на [18] transform
 превръ́звам / превръ́жа (-еш) [29] tie up, bandage
 прегле́д [4] examination; има́те ну́жда от прегле́д [4] you need to be examined
 прегле́ждам / прегле́дам [8] examine
 преглѝ́щам / преглѝ́тна [25] swallow down, gulp

прегръщам / прегърна [16] embrace
 прегърбвам се / прегърбя се [27] stoop
 пред [19] in front of, before ; имам
 пред вид [19] bear in mind
 предавам / предам (-дадеш) [27] deliver, transmit
 предавам се / предам се (-дадеш) [29] give up, surrender
 предан [22] devoted, faithful
 предание [24] legend
 предварителен [18] preliminary ;
 минало предварително време [19] past anterior tense ; бъдеще
 предварително [22] future anterior (tense) ; бъдеще предварително в миналото [23] future anterior in the past (tense)
 предварително [18] in advance
 предвиждам / предвидя [20] foresee ; provide for
 предводителство [20] leadership
 преден [10] front, anterior
 преди [6] ago ; преди 1 час [6] an hour ago
 преди [6] [26] before; previously ; преди 1 ч. [6] before one o'clock ; преди н.е. [9] B.C. ; преди Р.Хр. [9] B.C.
 преди да [14] before (*relative conjunction*)
 предизвиквам / предизвикам [10] [25] provoke, defy; cause, evoke, induce
 предимно [9] primarily
 предимство [20] priority, advantage
 предисторически [24] prehistoric
 предишен [9] previous
 преднагам / предложа (-иш) [8] proffer, propose
 предложение [9] proposition, suggestion
 предмет [23] object, article
 предоставям / предоставя [23] give, concede
 предпазвам / предпазя [26] protect, safeguard
 предписвам / предпиша (-еш) [18] prescribe
 предполагавам / предположа (-иш) [19] suppose, presume
 предпочитам / предпочета [4] prefer
 предразсъдък [29] prejudice, bias
 предреждавам / предреша (-иш) [24] decide in advance, predetermine
 представа [24] notion, concept
 представителен [14] representative; personable, distinguished
 представлявам [28] represent, be ; какво представлява [28] what it is like

представям / представя [13] present, offer
 представям се / представя се [22] arise; introduce oneself, present oneself
 представям си / представя си [13] imagine
 предстоящ [9] forthcoming, impending
 предупреждавам / предупредя [19] warn, caution; advise
 предчувствавам [28] have a presentiment
 прежълвам / прежъля [29] sacrifice, be reconciled to a loss
 преживявам / преживея [19] experience, live through
 преживяване [26] experience
 през [4] [8] [9] during; through; at intervals ; гледам през прозореца [6] look out the window ; през седмица [8] every other week ; през деня [9] in the daytime ; през нощта [9] at night
 презаписвам / презапиша (-еш) [30] make copies of recordings
 презглава [25] headlong
 президент [23] president
 преизказвам (*rare*) [24] renarrate, retell
 преизказно наклонение [24] renarrated mood
 преки *see* пряк
 прекален [13] too great, unconscionable ; прекалено голям [13] way too big
 прекарвам / прекарам [7] spend
 прекрасен [16] magnificent, splendid
 прекратявам / прекратя [27] cease, suspend; break off
 прелиствам / прелистя [23] turn the pages, leaf through
 прелитам (*or* прелетявам) / прелетя [23] fly over
 премъждие [29] mishap, danger
 премествам / преместя [17] move/put somewhere else
 премествам се / преместя се [26] move, change residence
 преминавам / премина [29] pass, proceed
 премислям / премисля [23] think over, ponder
 пренасям / пренесá [21] transfer, spread; transport
 пренебрегвам / пренебрегна [23] neglect, ignore ; пренебрегвам съвет [23] disregard [someone's] advice
 пренощувам [29] spend the night
 преобладавам [23] predominate, prevail
 репис [21] copy, transcript
 преписвам / препиша (-еш) [13] rewrite, copy

Българо-английски речник (Урок 1-30)

препитание [26] subsistence, livelihood ;
 търся препитание [26] try to make a living
 преплитам / преплетя [20] interweave
 преплувам [26] swim/sail across
 преподавател (ка) [1] teacher (university level)
 преполовявам / преполовя [27] halve, be halfway through
 препоръчвам / препоръчам [17] recommend
 препрочитам / препрочетя [26] reread
 препъвам се / препъна се [26] stumble, trip; falter
 препълнен [17] overfilled
 преразглеждам / преразгледам [24] reconsider, re-examine
 прерязвам / пререза (-ещ) [21] cut through ; прерязва ме [21] I feel a sharp pain
 прясен, прясна [8] fresh
 пресечка [11] intersection
 преситен [22] satiated; fed up
 пресичам / пресекя (-чеш) [19] intercept, interrupt; cross [the street]
 прескачам / прескоча (-иш) [23] jump over
 преставам / престана [21] cease, stop
 престиж [28] prestige
 престилка [16] apron
 преувеличавам / преувелича (-иш) [27] exaggerate, overstate
 преуморявам се / преуморя се [17] overwork, get overtired
 префучавам / префуча (-иш) [18] rush past
 прехвърлям се / прехвърля се [12] transfer; shift
 преходен [21] transitional
 преценявам / преценя [18] estimate, assess
 преча (-иш) [8] bother
 при [7] at, by
 прибавям / прибавя [22] add, supplement
 прибирам / приберя [8] gather, collect
 прибирам се / приберя се [8] arrive home
 приближавам / приближа (-иш) [14] approach
 приблизителен [23] approximate
 приблизително [23] approximately, roughly
 привличам / привлечя (-чеш) [9] attract, draw
 привързан [11] tied, bound, attached
 приготвям / приготвя [10] prepare, make ready

придавам / придам (-дадеш) [26] add, lend; impart
 придобивам / придобия [29] acquire
 приемам / приема [10] accept, adopt
 приживе [16] during [one's] lifetime
 признавам / призная [16] acknowledge, confess
 признаение [21] acknowledgment, recognition
 признателен [19] grateful
 призрачен [26] ghostly, shadowy
 приказвам [9] talk, converse; say
 приказка [12] tale, story; chat, talking ;
 сладка приказка [22] pleasant chat
 приключвам / приключа (-иш) [20] end, conclude
 приключение [14] adventure
 прикляквам / приклекна [25] squat
 прикрепвам / прикрепя [19] attach, join; support
 приласкавам / приласка [28] befriend
 прилеп [29] bat
 приличам [10] look like
 примамвам / примамя [18] entice, allure
 пример [18] example
 примирявам / примиря [18] reconcile
 примитивен [29] primitive
 принадлежя (-иш) [23] belong to, pertain to
 принуждавам / принудя [26] compel, coerce
 приобщавам / приобщя [21] incorporate
 приобщавам се / приобщя се [21] affiliate with ; приобщавам се към [21] join
 природа [7] nature
 присвйвам / присвйя [23] bend ;
 присвйва ме корем [23] feel sharp pains in my abdomen
 присрещам / присрещна [28] meet (poetic)
 пристан [28] wharf, moorage
 пристигам / пристигна [6] arrive
 присъединявам се / присъединя се [22] join, associate with
 присъствие [20] presence
 присъствувам (or присъствам) [16] be present, attend
 притежател (ка) [23] owner, possessor
 притеснявам / притесня [8] worry, cause concern to, embarrass
 притеснявам се / притесня се [7] worry .
 не се притеснявай [7] don't worry
 притъпявам / притъпя [14] blunt, dull ;
 вниманието му се притъпи [14] his attention wandered
 прическа [12] haircut, hairstyle
 причина [20] reason, cause

приютявам / приютя [29] shelter, give
refuge to
приятел (ка) [1] friend
приятен [9] pleasant ;
приятно [17] pleasant, pleasantly ;
много ни е приятно [17] we're very
pleased
пробвам [21] try
пробождам / прободя [26] pierce,
transfix ; пробождам в сърцето [26]
stab in the heart
пробуждам се / пробудя се [22] awaken,
be aroused
провеждам се / проведя се [14] be
conducted, be implemented
проверка [17] control, verification
проверявам / проверя [13] check, verify,
test
провиквам се / провикна се [25]
exclaim, call out
прогимназия [16] junior high
прогноза [19] prognosis ; прогноза за
времето [19] weather forecast
програма [8] program
продавам / продам (-дадеш) [6] sell
продавач (-ка) [7] salesperson
продукция [23] production, output
продумвам / продумам [22] utter, say a
word
продължавам / продължа (-йш) [5]
continue
продължение [23] continuation, renewal;
sequel ; в продължение на [23]
during, throughout
продължителност [26] duration ;
продължителност на живота [26]
life expectancy
проект [23] project
прожектирам [20] show, project ;
прожектирам филм [20] show a film
прозвучавам / прозвуча (-йш) [18]
sound, ring out
прозорец (*plural* прозорци) [3] window
прозорче [13] small window
прозявам се / прозяна се [25] yawn
произвеждам / произведа [24] produce,
make; cause
производство [30] production,
manufacture ; занаятчийско
производство [30] craft industry
произход [20] origin, descent
произхождам [23] come from; descend
from
пролет, -та [9] spring
пролетен [13] spring (*adj.*) ; пролетно
равноденствие [13] vernal equinox
проливен [28] pouring ; проливен дъжд
[28] driving rain

проложен [21] of or pertaining to a
prologue
променям / променя [11] change, alter
променям се / променя се [11] change
промяна (*plural* промени) [13] change
прониквам / проникна [20] penetrate,
infiltrate
пропаст, -та [11] abyss, cavern
проповед [21] sermon
пропуск [19] clearance, pass; omission ;
на пропуска [19] at the clearance
point
пропускам / пропусна [10] skip, let pass;
miss
просветен [30] educational ; просветен
деец [30] educationalist
прост [16] simple ; простите [29]
common folk
просто [16] simply, just
простирам / простра [12] stretch out ;
простирам дрехи [12] hang clothes
out to dry
просторен [18] spacious, roomy
пространен [21] spacious, extensive
простуда [2] cold [illness]
простя *see* прощавам
протестирам [29] protest, remonstrate
против [25] against ; против съм [25]
to be against [something]
проучвам / проуча (-йш) [30] study,
investigate
професор [13] professor
прохладен [15] cool
процес [20] process
процесия [23] procession
прочее [29] and so ; и прочее и прочее
[29] etc., etc.
почитам / прочета [5] read (to
completion)
почут [27] famous, renowned
прощавам / простя [16] forgive ; Бог
да я простя [16] may she rest in
peace ; прощавай [17] excuse me
прощавам се / простя се [29] bid
farewell
проява [21] manifestation, act
проявявам / проявя [8] appear, show ;
проявявам интерес към [8] take an
interest in
първ, първи [16] first
пържки [20] cracklings, suet
пръст (*plural* пръсти) [12] finger, toe
пръст, -та [24] earth, soil
пръчка [20] stick, switch
пряк, преки [17] direct
прясна *see* пресен
псевдоним [18] pseudonym
психолог [26] psychologist

Българо-английски речник (Урок 1-30)

- птица [7] bird ; пойна птица [28] songbird
 публика [10] public
 публикувам [19] publish
 пукалка (*singular rare*) [9] popcorn
 пуловер [12] sweater
 пускам / пусна [10] let, allow; drop ;
 пускам писмо [10] mail a letter
 пуст [10] empty; wretched, damned
 пухкав [16] fluffy
 пуша (-иш) [4] smoke
 пушене [4] smoking
 пушка [26] rifle, gun
 пък [11] but, yet, and, while
 пълен [5] [22] full; plump ; пълно копие
 [14] exact replica ; пълно отличие
 [17] high honors ; пълни
 подробности [17] complete details
 пълноценен [18] complete, of full value
 пълня [6] fill
 пъпля (-еш) [26] creep, crawl
 първенство [10] championship
 първи [4] first
 първоизточник [20] prime source, origin
 първоначален [19] original, initial
 първоучител [21] first teacher, founder of
 a doctrine
 пържа (-иш) [6] fry
 пържен, -ена [14] fried ; пържени
 филийки [14] French toast
 пържоба [4] chop, steak ; пържоба с
 гарнитура [4] steak with the
 trimmings
 пъстрѣва [9] trout
 път (*plural* пъти) [4] [6] time (instance) ;
 за първи път съм тѣка [4] this is the
 first time I've been here ; дрътия път
 [17] the next time ; често пъти [27]
 time and again ; от (*or* на) едѣн път
 [29] all at once
 път, -ят (*plural* пътища) [6] [8] way,
 path, road ; дълъг път [6] a long
 way [to go] ; ѣмам 6 часа път [6]
 have 6 hours to go ; по пътя [8]
 along the way
 пътѣка [11] {foot}path
 пътен [12] road (*adj.*), traveling ;
 правилá на пътното движение [12]
 traffic laws, rules of the road ; пътни
 знаци [26] road signs
 пътѣшествие [11] trip
 пътник [7] traveler
 пътувам [1] [3] travel
 пътуване [7] travels, trip
 пъшкам [29] groan, moan
 пясък [20] sand
 работа [2] [11] [17] work, job; matter;
 thing ; на работа съм [4] be at
 work ; ще свърши работа [11] it'll
 do the job ; ѣмам си работа [14]
 have things to do ; не разбѣрам тѣзи
 работи [17] I don't understand these
 things ; по тая работа [18] on that
 score ; работата край няма [25]
 [there's] no end of work ; вятър работа
 [25] nonsense, baloney ; върша
 домакинска работа [29] do
 housework
 работен [6] work (*adj.*) ; работно време
 [6] office hours, hours of operation
 работилница [23] workshop
 работнически [24] worker's, workers' ;
 labor (*adj.*)
 работлив [17] hard-working, industrious
 работник [17] worker
 работоспособен [9] efficient, productive
 работя [4] [11] work, be in operation ;
 каквó работите? [5] what [kind of]
 work do you do? ; не работи [11]
 it's out of order
 равен [15] even, flat; equal
 равнина [20] level plain
 равнище [15] level, standard, plain ;
 морското равнище [15] sea level
 равнодѣствие [13] equinox
 радвам [17] make happy
 радвам се [5] rejoice, be happy
 радиация [25] radiation
 радио [14] radio ; съобщавам по
 радиото [14] announce on the radio
 радост [10] joy, pleasure
 радостен [5] happy, joyful
 раждам / родя [10] bear, give birth to, be
 fruitful
 разбѣвам / разбѣя [17] break, beat
 разбѣрам / разберá [1] [3] [4] understand
 разбѣрам се / разберá се [12] come to an
 understanding, agree ; разбѣра се [3]
 of course
 разбѣране [12] understanding ; широко
 разбѣране [12] liberal interpretation
 разболявам се / разболѣя се [23] fall ill
 развален [11] spoiled, rotten
 развалям / разваля [17] [27] spoil, destroy;
 damage, break
 развѣждам / разведá [17] take about;
 divorce ; развѣждам се с [17] get
 divorced from ; разведен [17]
 divorced
 развѣвам / развѣя [21] develop, cultivate
 ; развѣва се лозá [21] the vine is
 putting out leaves
 развѣтие [20] development, progress
 развлѣчение [12] amusement

развѳй [18] development
 разгърям се / разгоря се [30] burn, run high
 разглеждам / разгледам [4] examine, study
 разговарям [10] converse
 разговор [19] conversation
 разговорен [30] colloquial, conversational
 разгръщам / разгърна [28] unfold, display
 раздавам / раздам (-дадеш) [8] give out, distribute
 раздавач (ка) [19] postman, letter-carrier
 разделям / разделя [16] divide, split
 разказ [14] story
 разказвам / разкажа (-еш) [8] relate, tell
 разказвач [24] narrator, storyteller
 разкопки [24] excavations
 разкош [23] luxury, splendor
 разкупвам / закупя [20] buy up
 разливам / разлия [17] spill, pour out
 разлика [16] difference ; за разлика от [16] as opposed to
 разлиствам се / разлїстя се [18] burst into leaf
 различен [10] different, various ; най-различни неща [10] all sorts of things
 размахвам / размахам [17] swing, brandish ; размахвам ръце [17] wave one's hands about
 разменям / разменя [29] exchange, trade
 размер [30] size, scale ; вземам национални размери [30] take on national proportions
 размествам / размества [28] transpose, rearrange
 разместване (plural -ния) shift ; ценностни размествания [28] changing values
 разминавам се / размина се [15] pass each other, blow over
 размислям / размисля [18] ponder, change one's mind
 размишлявам [18] speculate
 разни [22] various, diverse ; разни хора [22] all sorts of people
 разновидност [26] variety
 разнообразен [16] varied
 разнообразие [16] variety, diversity ; за разнообразие [16] for a change
 разотивам се / разотїда се [19] disperse, go different ways
 разочаровам [19] disappoint
 разпалвам се / разпала се [27] flame up, become intense
 разпървам / разпържа [26] spread, stretch out

разпитвам / разпитам [18] inquire, interrogate
 разплаквам се / разплача се (-еш) [14] burst into tears
 разпознавам / разпозная [8] distinguish, discern
 разполагам се / расположа се (-иш) [22] settle down
 разположение [22] situation, disposition ; на тяхно разположение съм [22] be at their disposal, be available to them
 разprávям / разпържа [12] tell, relate ; разprávям виц [12] tell a joke
 разпространявам / разпространя [19] distribute, disseminate
 разпъждам / разпъдя [24] drive away, disperse
 разпявам се / разпєя се [21] burst into song
 разрешавам / разреша (-иш) [18] allow, permit
 разрешение [13] permission
 разсаждам / разсадя [26] set out [seedlings]
 разсмявам се / разсмея се [14] burst out laughing
 разстояние [29] distance, gap
 разсърдвам се / разсърдя се [14] get angry
 разтварям / разтворя [28] open, open up wide
 разтичвам се / разтичам се [29] bestir, run about
 разтрошавам / разтроша (-иш) [18] break up, crumble
 разумен [13] sensible, rational
 разумно [25] judiciously, sensibly
 разхвърлям / разхвърля [17] throw about, scatter
 разхладителен [30] cooling, refreshing
 разходка [9] walk, stroll ; извеждам кучето на разходка [9] walk the dog ; разходка из града [11] city tour
 разхождам / разходя [10] take for a walk
 разхождам се / разходя се [8] walk around, take a walk
 разцвет [23] bloom, flowering; zenith
 разчиствам / разчистя [25] tidy up, clear away
 разчитам [12] rely, count on ; можеш да разчиташ на мене [12] you can count on me
 разчитам / разчета [23] make out, decipher
 разчувам се / разчуя се [24] get out, get around

Българо-английски речник (Урок 1-30)

- разширявам / разширя [21] extend, broaden
район [16] district, region
рак [23] [25] crayfish, crab; cancer;
червен като рак [23] red as a lobster
ракѝя [2] rakia (strong brandy from fruits)
ра̀мо (*plural* ра̀менá от ра̀менé) [12] shoulder; вдѝгам ра̀менé [29] shrug shoulders
ра̀на [29] wound
ра̀нен [13] early
ра̀но [9] early; ра̀но-ра̀но [14] very early; по-ра̀но [14] before, earlier, "used to..."
ра̀ница [17] backpack, knapsack
ранобуден [28] early riser
ра̀сов [19] racial; ра̀сова порóда [19] pedigreed
растéние [26] plant
реáкция [19] reaction
реáлен [19] real, practicable
реванши́рам се [5] make up, return a favor; с не́що да се реванши́рам [5] make [it] up with/by doing something
ревéр [13] lapel
революционéр (ка) [29] revolutionary
ревю́ (*neuter*) [13] revue, show; мо́дно ревю́ [13] fashion show
ред, -ѝт (*plural* редовé) [17] row, range, line; series (of); идва ми редѝт [17] my turn is coming; не é напи́сал нито ред [21] he hasn't written a word
редáктор (ка) [19] editor
редáкция [19] editor's office
редѝца [21] row, series
редки *see* рядѝк
редóвен [13] regular; in order
редóвно [13] at regular intervals, regularly
редѝ [12] arrange, put in order; редѝ се на опáшка [12] get/wait in line
рэжа (-еш) [12] cut, slice
режисьóр [12] director
резултáт [18] result; в резултáт на [20] as a result of
резюме́ [19] summary, resumé
рекá (-чеш) [7] say, utter
рекá [9] river
ректорáт [21] rector's office
релса [29] rail; релси [29] track
ремóнт [20] repairs
ремóнтирам [2] redo, make repairs
репортáж [20] reporting, descriptive report
репуб́лика [14] republic
ресторáнт [4] restaurant
реце́пта [6] recipe
реч, -та́ [18] speech
речник [7] [30] dictionary; lexicon;
обога́тявам речника [си] [30] enlarge [one's] vocabulary
речников [30] lexical; о́снóвен речников фóнд [30] basic word stock
реша (-еш) [13] comb
решáвам, решá (-ѝш) [8] [11] solve; decide; решáвам кръстослóвица [8] do a crossword puzzle; твѝрдо решáвам [11] firmly resolve
решéн [29] resolved, decided
решéние [18] decision, solution;
взéмам решéние [18] arrive at a decision
решéто [24] screen; colander
ри́ба [9] fish; ловя́ ри́ба [9] fish, catch fish; ходя́ за ри́ба [9] go fishing
риба́р [19] fisherman, fishmonger
ри́бен, -ена (*or* ри́бна) [21] fish (*adj.*)
ри́за [13] shirt, chemise
ри́лски [8] Rila (*adj.*)
рису́вам [3] draw
рису́нка [3] drawing
ри́там [18] kick
ри́твам / ри́тна [18] take a kick
ри́тъм [23] rhythm
ро́б [20] slave
ро́бство [20] slavery, bondage; турско ро́бство [20] the Ottoman yoke
ро́гозенски [23] of or pertaining to Rogozen
ро́д -ѝт (*plural* родовé) [23] family, clan; genus, sort; gender
ро́ден [11] one's own, native; ро́дно място [11] birthplace; ро́ден гра́д [18] hometown; ро́дна сестра́ [18] birth sister (same parents); ро́ден езѝк [22] native language
родéн [17] born; родéн(а) сѝм [17] I was born
родѝна [28] native land
родѝтел [9] parent
родни́на [10] relative
ро́дов [23] family, lineal; generic
родя́ *see* ра́ждам
рождéн [5] birth (*adj.*); рождéн дéн [5] birthday
рождество́ [9] Christmas; Рождество́ Христóво [9] Christmas; преди́ Р.Хр. [9] B.C.; след Р.Хр. [9] A.D.
ро́й, ро́ят (*plural* ро́еве) [22] swarm, host
ро́кля [12] dress
ро́ля [20] role; глáвна ро́ля [27] the lead
ромáн [3] novel
романти́чен [26] romantic
румѝнец [23] Romanian (male)
румѝнка [23] Romanian (female)

ру́с [25] blond, fair
 ру́син (*archaic*) [23] Russian (male)
 ру́ски [16] Russian (*adj.*)
 руски́ня [23] Russian (female)
 русна́к [23] Russian (male)
 ръка́ (*plural* ръце́) [12] hand, arm; на
 ръка́ [16] by hand; на бърза ръка́
 [18] hastily; хва́щам под ръка́ [22]
 take [someone's] arm
 ръкави́ца [9] glove
 ръководен [30] leading, guiding
 ръководство [24] leadership; поема́м
 ръководството на съюза [24] take on
 union leadership
 ръкопи́с [21] manuscript
 ръку́вам се [22] shake hands
 ръчени́ца [16] folk couple dance
 рядко́ст [27] rarity
 рядъ́к, ре́дки [10] rare
 рядко́ [10] rarely

с [2] [9] with; by; пъту́вам с влак [2]
 travel by train; с вси́чки си́ли [9]
 with all one's strength, full tilt; с една́
 ду́ма [9] in a word; с часове́ [9]
 for hours [on end]; с ма́лко
 закъ́снение [14] a little late
 са [1] are (*3rd plural*); *see* съм
 садя́ [26] plant
 сако́ [13] jacket
 саксо́нка [22] Saxon (female)
 сала́м [11] sausage
 сала́та [4] salad
 са́м, сама́, само́, са́мъ [12] alone, [the]
 very, by oneself; са́мъ аз [12] I
 myself
 са́мо [1] only
 са́мо че [17] except (*conjunction*)
 саможе́ртва [17] self-sacrifice
 самолёт [11] airplane
 самолёте́н [24] airplane (*adj.*)
 самонаде́ян [25] self-reliant; self-
 confident, presumptuous
 самообслу́жване [20] self-service
 самосто́ятелен [27] independent, self-
 contained; самосто́ятелно жи́лище
 [27] separate quarters
 самосъзна́ние [18] self-awareness
 самоутвържда́ване [20] self-affirmation;
 на́ро̀дностно самоутвържда́ване [20]
 national self-determination
 са́ндвич [9] sandwich
 сандъ́к [16] box, chest
 сантимента́лност [22] sentimentality
 сарми́ [6] stuffed cabbage or vine leaves
 са́тира [5] satire

САЩ = Съедине́ните америка́нски ща́ти
 [1] USA (United States of America)
 сближа́вам се / сближа́ се (-иш) [30]
 draw closer, become intimate
 сбогу́вам се [18] say goodbye, take leave
 of
 сбóрник [12] collection
 сбърква́м / сбъркам [20] err, get confused
 Св. = Свети́, Света́
 сва́ко [22] uncle (aunt's husband)
 сва́лям / сваля́ [18] remove, throw down
 сваря́вам / сваря́ [5] cook, boil
 сват́ (*or* сватя́) [10] in-law
 сватба́ [10] wedding
 сватбе́н, -ена [11] wedding (*adj.*);
 сватбе́но пътеше́ствие [11]
 honeymoon
 све́дение [23] a piece of information;
 све́дения [23] information, knowledge
 све́ж [26] fresh
 све́кър [10] father-in-law (to bride)
 свекъ́рва [9] mother-in-law (to bride)
 све́стен [17] decent
 све́ти *see* свят
 свети́ [21] saint; Свети́ Константи́н
 [21] St. Constantine; Св.Св. Ки́рил и
 Методи́й [20] Sts. Cyril and
 Methodius
 све́твам / све́тна [18] flash, go on (of a
 light)
 свете́ц [20] saint
 светка́вичен [20] like lightning
 светка́вично [20] with lightning speed
 светли́на [19] light; сла́ба светли́на
 [20] poor light
 светове́н [10] world (*adj.*)
 све́тост [18] sanctity
 светоусе́щане [23] world outlook,
 conception of the world
 светофа́р [19] traffic light
 све́тъл [10] light (*adj.*); све́тъл о́браз
 [18] a noble figure; све́тли бъднина́
 [23] a bright future
 све́тя [18] shine
 све́щ, -та́ [16] candle
 свива́м / свия́ [13] bend, fold, roll;
 свива́м гнездо́ [13] build a nest
 свидете́л [21] witness
 свидете́лство [21] certificate; evidence;
 proof
 свиква́м / свикна́ [15] get used to, grow
 accustomed to
 свиря́ [16] play (musical instrument)
 свиря́ [16] playing, tune
 свобода́ [7] freedom
 свободо́ен [2] free; мя́стото е свободо́но
 [2] the seat is not taken; свободо́ен
 съм сега́ [2] I'm free [not busy] now

Българо-английски речник (урок 1-30)

своеобразен [21] original; odd
 свѡй [10] own (*adj.*)
 свѡйство [26] characteristic, attribute
 свѣрзвам / свѣржа (-еш) [20] [21] tie,
 bind; connect; put someone in touch
 свѣршвам / свѣрша (-иш) [6] complete,
 finish ; ще свѣрши работа [11] it'll
 do the job
 свѣршвам се / свѣрша се (-иш) [22] end,
 run out, sell out
 свѣршен, -ена [12] complete, perfect ;
 минало свѣршено време [12] aorist
 tense ; свѣршен вид [12] perfective
 aspect
 свѣт, свѣти [18] holy, sacred
 свѣт, свѣтъ (*plural световѣ*) [18] world
 сгѡтвям / сгѡтвя [5] cook, make
 сграбчвам / сграбча (-иш) [25] clutch,
 grasp
 сграда [19] building
 сгущвам се / сгуща се (-иш) [24] huddle
 together, nestle down
 сдобрявам / сдобря [29] make peace,
 reconcile
 СДС (*pron. седесѣ*) [14] SDS (UDF,
 Union of Democratic Forces)
 сдушавам се / сдушá се (-иш) [29] band
 together
 сдържаност [18] reserve, restraint
 се [1] (*verbal particle*)
 се [5] oneself (*direct object pronoun*)
 се [7] oneself, themselves, itself, etc.
 себе си [11] oneself (*reflexive object form*)
 северен [20] northern
 североизточен [30] northeastern
 сегá [1] now ; сегá излизам [4] I'll
 go out right away
 сегáшен [9] present-day, current ;
 сегáшно време [9] present tense
 седем [2] seven
 седемгодишен [26] seven-year old (*adj.*)
 седемдесѣт [6] seventy
 седемнайсет [6] seventeen
 седемстотин [9] seven hundred
 седми [8] seventh
 седмица [6] week
 седмично [20] weekly ; по два филма
 седмично [20] two films a week
 седна *see* сядам
 седя [4] sit, be seated ; седя на течение
 [4] sit in a drafty place ; да би мирно
 седяло, не би чүдо видяло [28] that's
 what comes of asking for trouble
 седянка [29] village work party
 сезон [20] season
 секá (-чѣш) [9] cut ; секá монѣти [20]
 mint coins
 секретáр (ка) [1] secretary

сѣлище [23] settlement
 сѣло [2] village
 сѣлянин [16] villager, peasant
 сѣлянка [16] villager, peasant woman
 семѣен [10] family, domestic ; тѣсен
 семѣен кръг [10] immediate family
 семейство [11] family
 семинар [17] seminar
 сѣмка [24] seed
 септѣмври [5] September
 сервирам [4] serve, have available ; не
 знам каквѡ сервират түка [4] I don't
 know what they have here
 сервитѡр (ка) [4] waiter
 сериѡзен [21] serious
 сестра [10] sister ; медицинска сестра
 [17] nurse ; рѡдна сестра [18]
 birth sister (from the same parents)
 сѣтне [19] afterwards ; на́й-сѣтне [19]
 finally
 сѣщам се / сѣтя се [11] recall, come to
 mind, think of, remember
 си [1] are (*2nd singular*) ; *see* съм
 си [5] [7] to oneself (*indirect object*
pronoun) ; ка́звам си [5] say to
 oneself
 сигурен [6] sure
 сигурно [9] surely, certainly
 сигурност [17] certainty, security
 сила [7] strength, force
 силен [2] strong ; има силен вятър
 [2] it's very windy, there's a strong
 wind ; вали́т силни дъждѡвѣ [12]
 it's raining heavily
 симбиѡза [20] symbiosis
 символизирам [23] symbolize, stand for
 символичен [23] symbolic
 симпѡзиум [19] symposium
 син (синя, синьо, сини) [8] blue
 син, -ѣт (*plural синовѣ*) [9] son
 сирене [7] white cheese
 сириѣц [23] Syrian (male)
 сирійка [23] Syrian (female)
 система [21] system
 системно [30] systematically, methodically
 сито [24] sieve
 ситуация [27] situation
 сияя [23] shine, be radiant
 скала [14] rock, cliff
 скáра [18] grill
 скáран [29] on bad terms
 скарида [25] shrimp
 скачам / скѡча (-иш) [9] jump
 скитане [22] wandering
 скитница [18] wanderer
 скок [25] jump, leap
 скѡро [1] soon
 скѡрост [19] speed

скóча *see* скáчам
 скрйвам / скрйя [13] *hide (transitive)*
 скрйвам се / скрйя се [20] *hide ;*
 скрйвам се от погледа [20] *drop out*
 of sight ; hide from view
 скрóмен [27] *modest; humble ;* скрóмно
 облеклó [27] *simple clothes*
 скроявам / скроя [25] *cut out; fabricate ;*
 скроявам лъжá [25] *concoct a lie*
 скрѣб, -тá [18] *grief, sorrow*
 скрѣбен [28] *sorrowful, mournful*
 скульпту́ра [28] *sculpture*
 скучáя [22] *be bored*
 скучен [13] *boring*
 скъпоце́нен [23] *precious*
 скѣсан [14] *tom*
 скѣсвам / скѣсам [19] *tear, break,*
 break off
 скѣсявам / скѣся [29] *shorten, curtail*
 скѣтвам / скѣтам [16] *put by, store away*
 сла́б [14] *weak, thin ;* сла́ба светли́на
 [20] *poor light*
 сла́ва [9] [25] *glory; reputation ;* сла́ва
 Бо́гу [9] *thank God ;* грѣмка сла́ва
 [27] *resounding fame*
 славист (ка) [17] *specialist in Slavic*
 studies
 славя́нин [20] *Slav (person)*
 славя́нски [17] *Slavic*
 сла́гам / слóжа (-иш) [4] *put ;* сла́гам
 да ле́гне [5] *put [someone] to bed*
 сладолéд [6] *ice cream*
 сладка́рница [14] *sweet shop*
 сла́дко [3] *thick sweet preserves*
 сла́дък [3] *sweet ;* сла́дки [22]
 pastries, sweetmeats ; сла́дка при́казка
 [22] *pleasant chat*
 след [6] *after ;* след 15 мину́ти [6]
 in 15 minutes ; след обя́д [9] *in the*
 afternoon, after lunch ; след Р.Хр. [9]
 A.D.
 слéд като [14] *after (relative conjunction)*
 следа́ [18] *trace, track*
 слéдвам [21] *follow, pursue; study*
 слéдване [21] *college studies*
 слéдващ [8] *next, following*
 слeдóбeд [4] *afternoon ;* слeдóбeд сѣм
 на рáбота [4] *I have to work this*
 afternoon
 слeдóбeдeн [9] *afternoon (adj.)*
 сли́ва [20] *plum*
 сли́вам / сле́я [30] *fuse, combine*
 сли́вица [12] *tonsil*
 сли́зам / сли́за [7] *get off, go down,*
 descend
 сли́свам / сли́сам [20] *amaze, astound*
 слова́к [23] *Slovak (male)*
 слова́чка [23] *Slovak (female)*

сло́во [18] *word, speech*
 сло́жен [5] *difficult, complex*
 слúжа (-иш) [24] *serve, work ;* слúжа
 войни́к [24] *do military service*
 слúжа си (-иш) ; слúжа си с [29] *use,*
 make use of
 слúжба [14] *service, position ;* в
 слúжбата [14] *at work*
 служе́щ [17] *[state] employee*
 слúх, -ѣт (*plural* слúхове) [17] *hearing,*
 ear, rumor ; ѝма слúхове [17] *there's*
 gossip
 случа́ен, -айна [12] *accidental, chance*
 случа́йно [12] *by chance, accidentally*
 случа́й [12] *instance; chance ;* в такѣв
 слúчай [12] *in that case*
 слúчвам / слúча (-иш) [20] *run across,*
 happen on
 слúчвам се / слúча се (-иш) [20] *happen*
 слушáлка [21] *[telephone] receiver;*
 headphone
 слúшам [4] *listen, obey*
 слушáтел [17] *listener ;* слушáтели [17]
 audience
 слѣнце [9] *sun ;* слѣнцето грее [9]
 the sun is shining
 слѣнчев [10] *sunny*
 слѣнчоглéd [24] *sunflower*
 смáчквам / смáчкам [17] *crush, crease*
 сме [1] *are (1st plural) ;* *see* сѣм
 смалѣвам / смалѣ [20] *diminish, reduce in*
 size, shrink ; смалéн с двá нóмера
 [20] *shrunk two sizes*
 сме́ням / сменѣ [3] [4] *change, replace*
 сме́тка [29] *account; advantage ;* за (*or*
 на) мо́ята сме́тка *at my expense*
 сме́шен [13] *funny, humorous*
 сме́я се [13] *laugh*
 смѣ́лам / смѣ́ля [17] *grind, mill*
 смире́но [28] *meekly, humbly*
 смѣ́съл [11] *sense, meaning ;* ѝма
 смѣ́съл [11] *it makes sense*
 смущáвам се / смутѣ се [13] *get*
 confused, be embarrassed
 смѣ́рт, -тá [16] *death*
 смѣ́ртен [4] *mortal*
 смѣ́там / сме́тна [13] *reckon, count ;*
 смѣ́там за [13] *consider to be*
 смѣ́х, сме́хѣт (*plural* сме́хове) [11]
 laughter ; умѣ́рам от смѣ́х [11] *burst*
 one's sides/die laughing ; зали́вам се от
 смѣ́х [23] *roar with laughter*
 снага́ [26] *body, figure*
 снаха́ [22] *daughter-in-law; sister-in-law*
 (brother's wife)
 снеговé *see* снѣг
 снѣ́жен [11] *snow (adj.) ;* снѣ́жен човéк
 [11] *snowman*

Българо-английски речник (урок 1-30)

- снежинка [10] snowflake
 снимка [6] photograph
 снощен [9] last night's
 снощи [9] yesterday evening, last night
 сняг, снегът (*plural* снеговé) [3] [7]
 snow; бял като сняг [3] white as snow
 собствен, -ена [12] one's own; виждам
 със собствените си очи [12] see with
 one's own eyes
 собственост [23] property
 сок [7] juice
 сол, -та [9] salt; трия му сол на
 главата [25] haul him over the coals
 солén [9] salted
 солиден [21] solid, firm, substantial
 солница [9] salt shaker
 солунски [20] from Solun (Greek
 Thessalonike)
 солунчанин [21] native of Solun (Greek
 Thessalonike)
 софийски [8] of Sofia
 софийнец [14] Sofia resident (male)
 софийка [14] Sofia resident (female)
 социалистически [14] socialist
 социолог [26] sociologist
 спазвам / спазя [19] observe, adhere to
 спасявам / спася [29] save, retrieve;
 rescue
 спектакъл [25] performance, show
 специáлен [9] special
 специáлно [16] especially; специáлно
 за целта [16] just for that reason
 специалист (ка) [17] specialist
 специáлност [17] specialty; university
 major
 специфичен [21] specific
 спешност [23] urgency; по спешност
 [23] as an emergency case
 спечелвам / спечеля [14] win, gain, earn
 спирам / спра [11] stop
 спирка [7] bus or tram stop; на другата
 спирка [7] at the next stop
 списание [8] magazine, journal
 списък (*plural* списъци) [19] list, roll
 споделям / споделя [20] share
 спокобén [21] calm, peaceful
 спокойствие [22] calm, quiet; на
 спокойствие [22] at leisure
 сполучвам / сполуча (-иш) [17] succeed
 спомен [18] memory, recollection;
 увличам се в спомени [29] get
 wrapped up in memories
 споменавам / спомена [28] mention, refer
 to
 спомням си / спомня си [8] recall
 спор [18] argument; спор няма [18]
 that goes without saying; оживén спор
 [30] lively debate
 според [20] according to
 спорт [20] sport
 спортен [9] sports (*adj.*)
 споря [13] dispute, contend; не спори
 [13] don't argue
 справям се / справя се [27] cope with,
 manage
 приятелявам се / приятеля се [20]
 make friends
 спускам / спусна [26] let down, drop
 спътник [19] fellow traveler
 спътничка [24] fellow traveler (female)
 спя [4] sleep
 сравнение [25] comparison; в
 сравнение с [25] compared to
 сражение [26] battle
 срам, -ът (*plural* срамове or срамовé) [12]
 shame, modesty; срам ме е [12] I'm
 ashamed, I'm too shy; не те е срам
 [12] you should be ashamed; как не
 те е срам [12] shame on you; срам
 и позор! [19] for shame!
 сребърен [16] silver (*adj.*)
 сред [19] among, amidst; сред бял ден
 [29] in broad daylight
 средá [2] middle
 среден [3] middle (*adj.*); средно
 образованье [16] secondary education
 средище [9] center
 среднобългарски [17] medieval Bulgarian
 средновековен [9] medieval
 средновековие [8] Middle Ages
 среднощ [24] midnight, middle of the
 night
 средство [29] means, medium;
 превозно средство [29] vehicle,
 conveyance; средство за общуване
 [30] means of communication
 сресвам / среща (-еш) [19] comb
 среща [9] meeting, appointment
 срещам / срещна [10] meet
 срещу [12] against, opposite; across from
 срок [19] term, time limit; краен срок
 [19] deadline; срок за подаване на
 документи [20] application deadline
 срочен [23] urgent, pressing
 сръбвам / сръбна [22] take a nip, sip
 сръбкиня [23] Serb (female)
 сръбски [22] Serbian
 сръжня [29] quarrel, ill feelings
 сряда [9] Wednesday
 ставам / стана [1] [4] [10] get up, stand
 up; become, happen; be; става течение
 [1] there's a draft; ставаме много
 [10] there gets to be a lot of us;
 синът им стана на четири [10] their
 son has turned four; ще ти стане

- топло [11] you'll be/get [too] hot ;
за какво става дума? [11] what's it
about? ; стана ми мъчно [13] I had
a hard time ; коё време стана [16]
[look] what time it's gotten to be ; за
нищо не става [18] isn't worth
anything ; не става за ядене [20]
isn't for eating
- стадион [12] stadium
стандарт [17] standard
стар [7] old ; доброто старо време
[11] the good old days ; на старо
[29] secondhand
- старая се [19] try, take pains
старобългарски [17] Old Bulgarian, Old
Church Slavic
старост [17] old age
старши [17] senior ; старши научен
сътрудник [17] senior research
associate
- статуя [21] statue
стая [9] room
сте [1] are (2nd plural) ; see съм
стеля се [26] drift, spread
стенá [17] wall
степен, -та [17] degree ; степен к.ф.н.
[17] Ph.D. equivalent ; до голяма
степен [17] to a great extent ; във
висша степен [22] eminently, in the
highest degree
- стига [3] [16] enough, that's enough ;
стига с този прозорец [3] enough
about that window ; стига толкова
[10] that's enough ; стига си я гледал
[16] stop looking at her ; стига вече
[16] that's enough already ; стига да
мога [17] to the extent that I can ;
времето не ми стига [26] I'm hard
pressed for time
- стигам / стигна [13] reach, arrive at
стипендия [29] scholarship, grant
стискам / стисна [18] squeeze, press ;
стискаме си ръцете [18] shake
hands ; стискам ръката [на някого]
[18] shake [someone's] hand
- стих, -ът [17] verse
стихотворение [3] poem
стичам се / стека се (-чеш) [20] flow
down; flock together
- сто [5] (a) hundred
стойност [21] value, worth
стока [9] goods, commodity
стомáх [12] stomach
стол [4] chair
стоп [10] stop-sign, hitchhiking
стопаджия, -ийка [10] hitchhiker
стопанин [22] owner, proprietor
стоплям се / стопля се [17] get warm
- стотина [24] a hundred or so
стой [4] [11] stand, be standing; stay (in
one place) ; стой прав [4] stand,
remain standing ; стой на място [17]
stay in one place
- страдам [23] suffer
странá [6] [7] [15] side; country; part ;
от всички страни [6] from /on all
sides ; от ваша страна [15] on your
part ; от друга страна [17] on the
other hand ; от двете страни [30]
on both sides
- странен [18] strange, unusual
страница [3] page
странник [28] foreigner, wanderer
страст, -та [27] passion
страх, -ът (plural страхове) [12] fear,
dread ; страх ме е (от) [12] I'm
afraid (of) ; изтръпвам от страх [24]
get shudders down one's spine ; мечка
страх, мѐн не страх [29] here goes!
- страхлив [24] cowardly, timid
страхотен [5] horrible, dreadful,
terrifying ; страхотна идея [5] (a)
terrific idea
- страхувам се [14] fear, be afraid of
страшен [9] terrible, fearful ; няма
нищо страшно [11] there's nothing to
be afraid of
- страшно [16] awfully, terrifically
стрелям [17] shoot
стремѐж [23] striving, aspiration
стрина (or стринка) [16] aunt (father's
brother's wife)
- строг [29] strict, severe
строеж [20] structure, construction
строителен [17] construction (adj.)
строй [26] system, order
строшавам / строша (-иш) [25] break,
smash
- строй [18] build
струвам [4] cost ; това колко струва?
[4] how much does this cost? ; колко
струва? [4] how much is it?
- струвам се [20] seem ; струва ми се
[20] it seems to me
- стрискам / стрѐсна [11] startle, scare
стрискам се / стрѐсна се [11] be startled,
take fright
- стриха (plural стрѐхи) [18] eaves
студ, -ът (plural студове) [7] cold, chill
студѐн [4] cold
студенина [22] cold, frigidity
студѐнт (ка) [1] university student
студѐнтски [17] student (adj.)
стълб [29] post, pole
стълба [11] step, ladder ; качвам се по
стълбите [11] climb the stairs

Българо-английски речник (урок 1-30)

стълбище [17] staircase	съгласен [12] in agreement
стъпало [12] sole (of the foot)	съгледдам / съгледам [25] notice, catch sight of
стъпвам / стъпя [16] step, set foot	съд [16] vessel, container ; съдове [16] dishes
стъписвам се / стъписам се [26] be startled, be taken aback	съдба [23] fate, destiny
стъпка [16] step	съдина [24] vessel, container; pan
стърча (-иш) [22] stand out; hang about	съдържам [22] contain, hold
сукман [16] (folk) tunic	съдя [23] judge; put on trial
сурвакар [10] survakar (New Year's wassailer)	съжаление [1] pity ; за съжаление [1] unfortunately
суров [11] severe	съжالياвам / съжاليا [8] regret, be sorry
сутрин, -та [9] morning ; сутрин, сутринта [9] in the morning ; утре сутринта [9] tomorrow morning	създавам / създам (-дадеш) [17] make, create, establish
сух [16] dry ; на сухо [16] in/to a dry place	създател (ка) [19] creator, founder
сушен [10] dried	съзнание [18] consciousness, awareness
схващам / схвана [20] grasp, comprehend	съкращавам / съкратя [17] curtail, reduce, lay off; shorten
схващам се / схвана се [20] get stiff, cramped ; гърбът ми е схванат [20] my back is stiff	съкровище [13] treasure
сцена [20] scene	сълза (plural сълзи or сълзи) [12] tear (from the eye)
счетоводител [17] bookkeeper, accountant	съм [1] am (1sg.); to be (citation form)
счува се / чуе се (3d person) [20] seem to hear ; чува ми се [20] I think I hear	съмва се / съмне се (3d person only) [24] dawn, day breaks
счупен, -ена [11] broken	сън (plural сънища) [8] dream
събирам / събера [3] [4] gather, collect	сън, -ят [8] sleep ; унасям се в сън [26] drift off to sleep
събирам се / събера се [19] congregate, gather together	сънувам [6] dream ; сънувам кошмари [6] have nightmares
събитие [20] event	съобщавам / съобщя [5] announce, inform
събличам / съблека (-чеш) [13] undress [someone]	съобщение [5] announcement ; съобщение за колет [5] postal notice (for a package)
събличам се / съблека се (-чеш) [13] undress, get undressed	съответен [19] corresponding; appropriate
събор [20] fair; convention, council	съпоставка [17] comparison ; в съпоставка с [17] compared with
събота [8] Saturday	съпоставям / съпоставя [30] juxtapose, compare
събрание [18] meeting, gathering ; Народно събрание [18] Parliament	съпротивлявам се (or съпротивявам се) [28] resist, oppose, fight back
събувам / събуя [13] take [something] off [someone's] foot	съпруг, съпруга [3] [10] spouse
събувам се / събуя се [13] take [something] off one's foot	сърби (3d person only) [12] itch
събуждам / събужда [11] wake	сърбин [22] Serb (male)
събуждам се / събужда се [11] wake up, awaken	сърдечен [2] hearty ; сърдечни пожелания [23] best wishes
съвет [10] advice ; пренебрегвам съвет [23] disregard [someone's] advice	сърдя се [19] be/get angry
съветвам [5] advise	сърна [8] deer, doe
съвпадам / съвпадна [10] coincide, concure	сърце [10] heart ; пожелавам от сърце [10] send heartfelt wishes ; на гладно сърце [22] on an empty stomach
съвременен [18] contemporary; modern	със = с [7] with
съвсѐм [5] completely ; съвсѐм навреме [5] at exactly the right moment ; жѐнени сме съвсѐм отскоро [11] we've just gotten married	съсед (ка) [5] neighbor
съвършен [21] perfect, consummate	съседен [20] neighboring, adjacent
съвършенство [18] perfection	съседство [23] neighborhood, vicinity
	състав [21] composition, structure
	съставям / съставя [17] compose, make up

състоѣ се [14] consist of; take place
 състояние [19] state, condition
 сътресѣние [29] shaking, jolt ;
 сътресѣние на мозѣка [29] brain
 concussion
 сътрѣдник [17] collaborator ; старши
 наѣчен сътрѣдник [17] senior research
 associate
 сътрѣднича (-иш) [30] collaborate,
 coooperate
 същ [3] same ; същото [4] the same
 thing
 същество [24] being, creature
 съществѣвам [24] exist
 също [1] also
 съюз [14] union
 сюжет [23] subject, subject-matter
 сюрприз [29] surprise
 сѣдам / сѣдна [4] sit down, take a seat ;
 сѣднѣте, господѣне! [4] have a seat,
 sir!
 сякаш [18] as if
 сянка [23] shade, shadow ; шарѣна
 сянка [29] dappled shade

та [13] and; so that
 таван [24] ceiling; attic
 таѣн, тайна [25] secret, covert
 тази [3] this (*feminine*)
 така [4] that way, like that ; как така?
 [11] how is it that; how can that be?
 такса [23] charge, fee
 такси (*neuter*) [14] taxi
 такт [16] beat, rhythm
 такѣв (такаѣва, такоѣва, такѣва) [11]
 such ; такѣва неща [11] such
 things ; еѣн такѣв [28] someone
 like, one such as
 талантлив [17] talented
 там [4] there
 тамбура [16] (folk) lute or mandolin
 танц [16] dance
 танцѣвам [23] dance
 танцьор [16] dancer
 таралѣж [9] hedgehog
 таратор [6] yogurt and cucumber soup
 татко (*plural* татковци) [10] Dad
 тача (-иш) [13] respect
 тѣя [11] this (*variant of тази*)
 твоѣ [8] your, yours (*singular*)
 творѣц [18] creator, artist
 творѣчески [18] creative
 творѣчество [18] creation, creative work
 творѣ [17] create
 тѣрд [11] firm, steadfast ; тѣрдо
 рѣшаѣвам [11] firmly resolve

тѣрде [24] rather, very
 тѣрдо [11] firmly, staunchly ; тѣрдо
 рѣшаѣвам [11] firmly resolve
 тѣрдѣ [17] assert, claim
 те [5] you (*direct object pronoun*)
 те [1] they
 театралѣн [19] theater (*adj.*)
 театър (*plural* театри) [6] theater
 теѣе [10] you (*object pronoun*)
 тегло [23] weight
 тежа (-иш) [17] weigh, be heavy
 тежко [17] difficult ; тежко е [17]
 it's hard
 тежък [2] heavy; difficult, serious ; не
 вдѣгам тежко [17] not lift anything
 heavy ; тежка бѣлѣст [27] grave
 illness
 теѣи [3] these
 текѣ (-ѣѣш) [9] flow
 текст [19] text
 теле [21] calf
 телевизѣя [6] television
 телевизор [29] television
 телеграѣма [23] telegram ;
 поздравѣтелна телеграѣма [23]
 telegram of congratulations
 телѣшки [21] veal (*adj.*)
 телефѣн [5] telephone ; на телефѣна
 съм [5] be (talking) on the phone
 телефѣнен [13] telephone (*adj.*)
 тема [17] subject, theme
 тѣнджѣра [6] (cooking) pot
 тѣнис [13] tennis
 тѣниска [20] T-shirt
 теорѣтик, -ѣчка [19] theoretician
 терѣториѣлен [30] territorial
 терѣтория [27] territory, area
 термит [26] termite
 термос [28] thermos bottle
 тѣсен, тѣсна [2] tight, cramped, narrow ;
 тѣсен семѣен кръг [10] immediate
 family
 тетрадѣка [7] notebook
 тефтер [26] register, account book
 тефтерѣе [26] notebook
 теѣен, тѣхна [8] their, theirs
 техник [19] technician
 техника [12] technology
 техникум [3] technical high school
 течѣние [1] current, draft ; стаѣва
 течѣние [1] there's a draft ; в
 течѣние на двѣ мѣсеѣа [19] within
 two months ; ѣз съм в течѣние на
 [22] I'm up on, I'm informed about
 ти [1] you (*singular, familiar*)
 ти [7] [to] you (*indirect object pronoun*)
 тип [7] type
 типѣчен [3] typical

Българо-английски речник (урок 1-30)

тих [18] quiet	трибали [23] an ancient people living
тихо [18] quietly; quiet!	within Thrace, one of the Thracian tribes
тичам [8] run	трийсет (or тридесет) [6] thirty
тичешком [26] at a run	трима [6] three (<i>masculine animate</i>)
тишина [26] silence, quiet	тринайсет [6] thirteen
тия [11] these (<i>variant of тези</i>)	триста [9] three hundred
т.нар. = така наречен(ият) [30] so-called	трия [25] rub; трия му сол на главата
то [11] then (<i>particle</i>); и то [11] at	[25] haul him over the coals
III	трогателен [26] touching, moving
то [1] it (<i>rarely, he or she</i>)	трогам / трогна [16] move, touch, affect
това [2] [3] this (<i>neuter</i>); това не е ли	тромав [18] clumsy, ungainly
пише? [2] isn't that a bottle?; това	тропам / тропна [17] rap, knock;
е [13] that's that	тропам с крак [17] stamp one's foot
тогава [4] then, in that case; at that	тротоар [14] sidewalk
point; пий една бира тогава [4]	трошя (-иш) [29] break, crush
have a beer, then	труд, -ът [25] labor, work
тогавашен [19] of that time	труден [5] difficult
тоз = този	трудност [17] difficulty; големи
този [3] this (<i>masculine</i>)	трудности [17] big problems
той [1] he, it	трудолюбив [19] industrious, hardworking
току [19] just, suddenly; forever	тръс [29] shock, tremor
току-що [14] just now	тръгам / тръгна [1] [4] set out, leave;
толкова (or толкова) [4] [27] so much, so	тръгам на училище [5] start school
many, to such a degree	трябва (3d person only) [12] must,
топвам / топна [25] immerse, dip	should; той трябва да дойде [12]
топка [8] ball	he needs to come
топъл [2] warm	трябва [12] be necessary to; трябва
торба [11] bag, sack	му адвокат [12] he needs a lawyer
торта [18] cake	ту ... ту [17] now...now
тоталитаризъм [20] totalitarian rule	туя [11] this (<i>variant of това</i>)
тото [14] lottery, pool	тук (or тука) [2] here (<i>location</i>)
точен [6] exact, precise	тунел [17] tunnel
точно [6] [12] exactly; just	турист [8] tourist
точка [22] point, dot; гледна точка	туркия [23] Turk (<i>female</i>)
[22] point of view	турски [20] Turkish; турско робство
тоя [11] this (<i>variant of този</i>)	[20] the Ottoman yoke
традиция [20] tradition	турци [6] Turks (<i>see турчин</i>)
трайност [26] stability, endurance	турчин (<i>plural турци</i>) [23] Turk (<i>male</i>)
тракам [13] rattle	туршия [10] pickles; pickled vegetables
траки [20] Thracians	тутакси [22] immediately, right off
тракийски [23] Thracian (<i>adj.</i>)	тъжен [21] sad
тракторист [23] tractor driver	тъй [11] thus (<i>variant of така</i>)
трамваен, -айна [7] tram (<i>adj.</i>)	тъй като [17] inasmuch as (<i>relative</i>
трамвай [2] tram	<i>conjunction</i>)
трамплин [26] trampoline, springboard	тъка (-чеш) [16] weave
трая [29] last, endure; трая от ден до	тъкмо [10] just, exactly; only; тъкмо
пладне [29] be short-lived	сега [10] just this minute
трева [16] grass	тъмен [17] dark
тревожа (-иш) [17] bother, worry	тъпан [16] drum
трепвам / трепна [21] wince, flinch	търговец [9] merchant
трепери [19] tremble; трепери за него	търговия [24] trade, commerce
[26] be anxious about him	тържествен [20] solemn, official,
треся [12] shake; треся ме [12] I've	ceremonial
got the shakes; I've got a fever	търновски [17] of or pertaining to
трети [8] third	Тяново
третирам [8] treat	търпелив [3] patient
три [2] three	търпение [16] patience; нямам
	търпение [16] not be able to wait

търпя [17] endure
 търся [7] seek, look for ; търся
 препитание [26] try to make a living
 тъст [10] father-in-law (to husband)
 тъща [10] mother-in-law (to husband)
 тюркски [20] Turkic
 тя [1] she, it
 тяло (plural тела) [18] body
 тях [10] them (object pronoun)

у [10] at the home of ; у дома [10] at home, at one's house
 убеждавам / убедя [11] persuade ;
 убеждавам [14] try to convince
 убедя [14] succeed in convincing
 убивам / убия [24] kill, murder ; да ме
 убиеш [29] for the life of me
 убоддам / убодя [24] prick, stab
 уважавам [20] respect, honor
 уважаем [17] honored, esteemed
 уважение [27] respect, esteem
 увеличавам / увелича (-иш) [21] increase
 уверение [17] assurance ; в уверение на
 верността на [17] in certification of
 уверявам / уверя [22] assure
 увеселение [29] entertainment, merry-making
 увещание [27] admonition; coaxing
 уви [23] alas
 увлечение [27] enthusiasm, animation
 увличам се / увлекá се (-чеш) [29] be absorbed, be carried away ; увличам се
 в спомени [29] get wrapped up in memories
 увяхвам / увяхна [22] wither, fade
 угаждам / угодя [20] indulge, humor, please
 угазвам / угазна [18] go out
 уговорен [22] stipulated, agreed-upon
 угощение [29] feast
 удавам / удавя [24] drown
 удивителен [18] amazing
 удивление [22] amazement ; за крайно
 удивление [22] to the utter amazement
 удобен [11] convenient, comfortable ; не
 ми е удобно [17] I feel awkward
 удобство [21] convenience
 удоволствие [18] pleasure
 удостоявам / удостоя [20] honor, vouchsafe ; удостоявам с награда
 [20] confer a prize
 удрям / ударя [18] hit, strike ; удрям
 печат на [23] put seal to
 удължавам / удължа (-иш) [19] prolong, lengthen
 уж [24] as if, ostensibly

ужас [14] horror
 ужасен [12] terrible
 ужасявам / ужася [18] horrify, appall
 уиски [22] whiskey
 украинец [23] Ukrainian (male)
 украинка [23] Ukrainian (female)
 украсявам / украся [23] decorate, adorn, trim
 улавям / улова [22] catch, seize
 улеснявам / улесня [21] facilitate
 улица [3] street
 уличка [18] small street
 ум, -ът (plural умове) [28] mind ; и
 през ум не ми мина [28] I didn't dream of it
 умел [10] smart
 умение [16] ability, skill
 умирам / умра [11] die ; умирам от
 смях [11] die laughing, die from laughter
 умора [21] fatigue ; капнал от умора
 [21] exhausted
 уморен [8] tired
 уморявам се / уморя се [12] get tired, become exhausted
 унасям / унеса [19] carry away, transport ; унасям се в сън [26] drift off to sleep
 унгарец [23] Hungarian (male)
 унгáрка [23] Hungarian (female)
 унес [28] trance, reverie
 универсален [24] universal
 университет [7] university
 университетски [12] university (adj.)
 уникален [18] unique
 унищожавам / унищожá (-иш) [24] destroy, annihilate, wipe out
 уплашвам / уплаша (-иш) [19] frighten
 уплашвам се / уплаша се (-иш) [25] take fright, be scared
 упорит [26] tenacious, stubborn
 упорство [19] tenacity
 употребявам / употребя [21] use; use up
 упражнение [17] exercise, drill
 упътвам се / упътя се [18] make one's way to
 уреждам / уредя [9] arrange, settle
 урок [5] lesson
 усамотен [29] secluded, isolated
 усещам / усетя [27] feel, notice
 усилено [3] intensively
 усилие [19] effort ; с общи усилия
 [19] working all together
 ускорявам / ускоря [20] hasten, accelerate
 услаждам се / усладя се [23] give pleasure ; това ми се услажда [23] I enjoy that

Българо-английски речник (урок 1-30)

- условен [24] provisional, conditional ;
 условно наклонение [24] conditional mood
 условие [21] condition
 услуга [17] favor ; мечешка услуга [29] a doubtful service
 услужвам / услуга (-иш) [26] do a service, oblige ; услужвам ви с него [26] lend it to you
 усмивка [28] smile
 усмивкам се / усмивна се [26] smile ; усмивнат [26] smiling
 успех [5] success ; успех на изпита [5] good luck on the test ; имам голям успех [27] be wildly successful
 успешно [17] successfully
 успивам се / успя се [27] oversleep
 успокоявам / успокоя [17] soothe
 успокоявам се / успокоя се [17] calm down, soothe
 успоредно [30] simultaneously, in parallel
 успявам / успя [8] succeed, manage to
 уста [12] mouth
 установявам / установя [20] determine, establish
 устна [12] lip
 устои (*plural only*) [26] buttress; mainstay ; устоите на обществото [26] the pillars of society
 устройвам / устрой [13] arrange, organize
 устройство [29] structure, frame; system
 утвърждавам / утвърдя [20] confirm, endorse, approve
 утешавам / утеша (-иш) [29] comfort, console
 утре [4] tomorrow ; утре вечер [9] tomorrow evening ; утре сутринта [9] tomorrow morning
 утрешен [9] tomorrow's
 утринен [9] morning (*adj.*)
 утро [9] morning ; добро утро [9] good morning
 уханье [26] scent, aroma
 ухо (*plural* уши) [12] ear ; засмян до уши [22] grinning from ear to ear
 уча (-иш) [5] learn, teach
 уча се (-иш) [17] study, learn
 участвувам (*or* участвам) [17] participate
 участие [20] participation
 участник [19] participant
 учебен [30] school (*adj.*) ; учебна година [30] academic year
 учебник [2] textbook, manual
 ученик [7] student, pupil
 ученичка [7] female student or pupil
 ученически [29] pupil's, student's
- училище (*plural* училища) [5] [6] school ;
 тръгвам на училище [5] start school
 училищен [10] school (*adj.*) ; училищен звънец [10] school bell
 учител (ка) [1] teacher (up to 12th grade)
 учителски [19] teacher's
 учтив [26] polite
 учудвам / учудя [19] surprise, astonish
 уши *see* ухо
 ушивам / ушия [23] sew, tailor ;
 ушивам си костюм [23] have a suit made; sew oneself a suit
- фаза [30] phase, stage
 факт (*plural* факти) [30] fact
 факултет [17] faculty, university division
 фанелка (*or* фланелка) [14] sweatshirt, T-shirt
 фантастичен [23] fantastic, fabulous
 февруари [9] February
 фелдшер [29] paramedic; surgeon's assistant
 фестивал [5] festival
 фиала [23] broad flat bowl or saucer for drinking or pouring libation
 фигура [18] figure
 фиданка [26] sapling
 физик, -ичка [19] physicist
 филийка [14] little slice ; пържени филийки [14] French toast
 филия [14] slice
 филм (*plural* филми) [8] film, movie ;
 прожектирам филм [20] show a film
 филология [17] philology
 филологически [17] philological ;
 кандидат на филологическите науки [17] Ph.D. equivalent
 философ [21] philosopher
 финландец [23] Finn (male)
 финландка [23] Finn (female)
 фланелка *see* фанелка
 фльонга [28] bow, knot
 фойе [19] foyer, lobby
 фолклор [17] folklore
 фолклорен [17] folklore (*adj.*)
 фонд [30] stock; fund ; основен речников фонд [30] core vocabulary
 фонетичен [30] phonetic
 форма [20] form ; членна форма [30] definite article
 формирам [21] form, shape, set up
 формулирам [18] formulate, phrase
 фотоапарат [5] camera
 фотогеничен [23] photogenic
 фраза [22] phrase
 французин [23] Frenchman

французойка [23] Frenchwoman
 фрѐнски [18] French
 фронт [25] front; facade ; Отечествен
 Фронт [25] Fatherland Front
 фурор [13] furor ; предизвиквам фурор
 [13] cause a ruckus
 фу́ста [16] (folk) skirt
 футбо́л [10] soccer
 фуча́ (-йш) [24] whiz; rage

ха́ [25] now, well; ha
 хаби́литирам се [17] attain higher
 academic rank (past Ph.D.)
 хаза́йка [15] landlady
 ха́йде [3] come on, let's ; ха́йде по една
 глѝтка [3] [come on,] let's each have a
 drink ; ха́йде да се чу́кнем [11]
 let's have a toast
 хайла́йф [29] uppercrust, beau monde
 халва́ [24] halva, sesame candy
 ха́мстер [9] hamster
 ха́н [20] khan
 ха́пвам / ха́пна [15] eat, have a bite
 ха́пя [18] bite
 ха́ракте́рен [18] characteristic
 ха́ракте́ризи́рам [29] characterize, describe
 ха́ре́свам / ха́ре́сам [7] [12] like
 ха́рмониче́н [18] harmonious
 ха́рмо́ния [18] harmony
 ха́ртия [8] paper
 ха́рча (-иш) [17] spend
 хва́ля [19] praise
 хва́щам / хва́на [9] grasp, seize, catch ;
 хва́щам ма́зоби [18] get blisters ;
 хва́нати за ръ́ка [20] hand in hand ;
 хва́щам под ръ́ка [22] take
 [someone's] arm
 хва́ркова́т [29] flying, winged
 хва́рлям / хва́рля [20] throw, toss
 хѐм (хем ... хем) [12] and; both...and...;
 not only..., but...
 хиля́да (plural хиляди) [9] thousand
 химѝ́к, -ѝчка [19] chemist
 хиру́рг [17] surgeon
 хи́тър [25] sly, clever
 хи́ч [18] nothing, not at all
 хи́щник [26] predator; beast/bird of prey
 хла́ден [22] cool; wintry
 хлади́лник [7] refrigerator
 хлапа́к [14] kid ; но се появи́ бнзи
 хлапа́к [14] and then this kid appeared
 хло́пам / хло́пна [27] knock, clatter
 хлѝ́згав [19] slippery
 хля́б [5] bread ; иди́ за хля́б! [5] go
 buy some bread!
 хо́д [20] walk, gait

хо́дя [6] go ; хо́дя на ки́но [6] go to
 the movies ; хо́дя на учи́лище [6]
 go to school ; хо́дя за ри́ба [9] go
 fishing ; хо́дя пеша́ [9] go on foot,
 walk (and not ride) ; хо́дя бо́с [13]
 go barefoot
 хо́р [28] choir, chorale
 хо́ра [4] people ; като хо́рата [22]
 properly
 хоризо́нт [20] horizon
 хо́рб [16] folk line dance
 хорово́дец [16] leader of line dances
 хо́тел [9] hotel
 хралу́па [18] cavity in a tree
 хра́ня [8] feed, nourish
 хра́ст [20] bush, shrub
 хри́стиа́нин [20] Christian
 хри́стиа́нство [20] Christianity
 Хри́сто́в [9] Christ's ; Рожде́ство
 Хри́сто́во [9] Christmas ; преди́
 Р.Хр. [9] B.C. ; след Р.Хр. [9]
 A.D.
 Хри́сто́с [22] Christ ; Хри́сто́с воскрѐсе
 [22] Christ has risen
 хру́мва / хру́мне (3rd person only) [25]
 occur ; хру́мна ми една идея́ [25] I
 just got an idea
 ху́бав [2] fine, nice, beautiful, pretty ;
 всѝ́чко ху́баво [2] all the best
 хубавѝ́ца [5] beauty
 хубостѝ́к [19] scamp, good-for-nothing
 худо́жник [23] artist; painter
 ху́квам / ху́кна [25] bolt, dart off
 хулига́н [27] hoodlum, hooligan
 ху́мор [5] humor
 хърва́тин [23] Croat (male)
 хърва́тка [23] Croat (female)

ца́р, -ят (plural ца́ре) [8] tsar, emperor
 ца́ревиче́н [20] corn (adj.) ; ца́ревично
 бра́шно [20] cornmeal
 ца́рство [20] kingdom, realm
 цве́те (plural цветѝ́) [6] flower ;
 ца́фнали цветѝ́ [27] flowers in bloom
 цве́тен [3] colored
 ця́т, цветѝ́т (plural цвето́ве) [21] color
 це́л, -та́ [16] purpose ; специ́ално за
 це́лта́ [16] just for that reason
 целу́вам / целу́на [5] kiss
 целу́вка [28] kiss
 це́на [12] price ; на вся́ка це́на [12]
 at any price, at all costs, absolutely
 це́нен [29] valuable
 це́нносте́н [28] pertaining to values ;
 це́нностни разме́ствания [28]
 changing values

Българо-английски речник (урок 1-30)

централен [12] central
 център (*plural* центрове) [7] center
 ценя [17] esteem, value
 цивилизация [21] civilization
 цигара [4] cigarette
 цигулар [17] violinist
 цикъл [18] cycle, series
 цирк [6] circus
 ЦУМ = Централен универсален магазин
 [24] Central universal store (department store)
 църква [3] church
 цъфвам / цъфна [27] blossom, burst ;
 цъфнали цветя [27] flowers in bloom
 цъфтя [9] bloom
 цял, цели [7] whole, entire ; цяла нощ
 не мигвам [25] not have a wink of
 sleep [all night]
 цяло [30] entity, whole
 цялост [30] entirety, totality
 цялостен [18] entire, total

ч. = часът, часа [9]
 чадър (*plural* чадъри) [12] umbrella
 чаен, чаена (*or* чайна) [7] tea (*adj.*)
 чай (*plural* чае) [7] tea
 чайник [7] teapot
 чак [27] only; right; that much ; чак от
 Америка [27] all the way from
 America
 чакалня [15] waiting room
 чакам [3] await, wait, wait for
 чанта [2] bag, briefcase
 час, -ът, 2 часа (*plural* часове) [6] [7] [25]
 hour; class ; колко е часът? [6]
 what time is it? ; в колко часа? [6]
 at what time? ; в 1 ч. [6] at 1:00 ;
 с часове [24] for hours
 часовник [7] watch, clock ; часовникът
 ми изостава с пет минути [25] my
 watch is five minutes slow
 част, -та [16] part, portion ; по-
 голямата част [30] most, the bulk
 чаша [3] [7] glass, cup
 че [3] that (*subordinate conjunction*)
 чедо [29] child, offspring
 чезна [28] languish, pine
 чейндж [10] currency exchange office
 чейнчаджия, -ийка [10] unofficial money
 changer
 чекрък [24] spinning wheel
 чело (*or* челó) [12] forehead
 червен [3] red ; червен като рак [23]
 red as a lobster
 червеня [21] redden, grow red
 червó [12] intestine

червя се [20] redden, blush; put on lipstick
 черга [20] rug
 чергало [18] awning
 черен [11] black ; черен дроб [12]
 liver
 череп [24] skull
 череша [12] [25] cherry; cherry tree
 черква [27] church (*archaic*)
 черноризец [21] monk
 черпя [4] treat ; утре черпя аз [4]
 it's my treat tomorrow
 чест [3] frequent
 чест, -та [18] honor
 честен [12] honorable, honest ; честна
 дума [12] word of honor
 честит [10] happy ; честито [11]
 congratulations! ; честита Нова Година
 [10] happy New Year ; честит
 празник [11] happy holiday ; честит
 рожден ден [11] happy birthday
 честитка [10] greeting card
 често [3] often ; често пъти [27]
 time and again
 честотa [30] frequency
 чесън [6] garlic
 четá [3] read
 четвърт, -та [11] quarter
 четвърти [8] fourth
 четвъртък [9] Thursday
 четен [11] even-numbered
 четири [6] four
 четиридесет *or* четирийсет [6] forty
 четиринайсет [6] fourteen
 четирима [6] four (*masculine animate*)
 четиристотин [9] four hundred
 чех [23] Czech (male)
 чехкия [23] Czech (female)
 чешки [21] Czech (*adj.*)
 чешма [23] fountain; tap
 чий, чия, чие, чий [8] whose
 (*interrogative*)
 чийто, чиято, чиего, чийто [17] whose
 (*relative conjunction*)
 чиния [19] plate, dish
 чиновник [17] official, functionary
 чирак [27] apprentice
 число [14] number ; познавам число
 [14] pick/guess a number ; в това
 число и [30] as well as
 чист [4] clean, pure
 чисто [21] well, perfectly ; without an
 accent ; говоря чисто славянски [21]
 speak pure Slavic
 чистач (ка) [19] cleaner, cleaning person
 чистичък [22] neat
 чистя [19] clean
 читанка [26] school reader
 читател (ка) [19] reader

чифт [26] pair
 чичероне [22] cicerone, guide
 чичко [6] uncle (*diminutive*)
 чичо (*plural* чичовци) [10] uncle (father's brother)
 член [17] member
 членен: членна форма [30] definite article
 членувам [17] be a member
 човек [4] man, person
 човекоподобен [22] anthropoid
 човече [13] dwarf
 човешки [18] human; decent
 чорап [17] sock
 чорба [20] soup
 чувал [24] sack
 чувам / чуя [10] hear, listen
 чувство [26] feeling, emotion
 чувствавам се (*or* чувствам се) [13] feel
 чуден [18] wonderful; strange
 чудесен [2] marvelous, wonderful
 чудо [27] miracle, wonder; намирам се в чудо [28] be at one's wits' end; да би мирно седяло, не би чудо видяло [28] that's what comes of asking for trouble
 чуда се [5] wonder
 чужбина [12] abroad; всички са по чужбина [12] they've all gone abroad
 чужд [8] [26] foreign, alien; someone else's
 чужденец [3] foreigner, stranger
 чужденка [3] foreigner, stranger (female)
 чуждестранен [17] from foreign countries
 чук, -ът [27] hammer, mallet
 чукам [18] knock
 чукам / чука [11] knock, clink (once); чукам на дърво [11] knock on wood
 чукам се / чука се [11] clink glasses, toast to; хайде да се чукаем [11] let's have a toast
 чуля [24] break
 чушка [6] pepper (vegetable)

шампанско [11] champagne
 шанс [17] chance
 шапка [5] hat
 шарен [29] variegated, patterned; multi-colored; шарена сянка [29] dappled shade
 шарило [27] painted decoration
 швед [23] Swede (male)
 шведка [23] Swede (female)
 швейцарец [23] Swiss (male)
 швейцарка [23] Swiss (female)
 швепс [20] Schweppes, soft drink
 шейсет (*or* шестдесет) [6] sixty

шепа [21] hollow of hand; handful
 шест [6] six
 шествие [12] procession, train
 шестдесет *see* шейсет
 шестн [8] sixth
 шестима [6] six (*masculine animate*)
 шестия [10] "6" (top mark in school)
 шестнайсет [6] sixteen
 шестстотин [9] six hundred
 шетам [10] do housework; be active
 шивач (ка) [29] tailor; dressmaker
 шипка [24] briar, wild rose; rose hip
 шипков [24] pertaining to wild rose; made of rose hips
 широчина [20] width
 широк [12] wide, broad; широко разбиране [12] liberal interpretation
 шише [2] bottle
 шийче [25] skewer, grilled meat on a skewer
 шия [12] neck
 шия [19] sew
 шкаф [6] cupboard
 школа [17] school; Търновска школа [17] Tarnovo school [of medieval literature]
 шнорхел [14] snorkel
 шоколад [5] chocolate
 шопски [4] of the "Shope" area near Sofia; шопска салата [4] "Shope salad"
 шотландец [23] Scotsman, Scot
 шотландка [23] Scotswoman, Scot
 шофьор [19] driver
 шофьорски [26] driver's; шофьорска книжка [26] driver's license; шофьорски курсове [29] driving school
 шпиония [27] spy
 шум [6] noise; вдигам шум [6] make noise
 шума [25] foliage, leaves
 шумен [10] noisy
 шумолене [21] rustling
 шумоля [26] rustle, murmur, ripple
 шунка [4] ham; омлет с шунка [4] ham omelet
 шурей [22] brother-in-law (wife's brother)
 шуренайка [22] sister-in-law (wife's brother's wife)
 шъпна (*or* шепна) [28] whisper

щá [7] want; щé не щé [7] whether one wants or not; не ми се щé [20] I don't feel like
 щастие [22] happiness, good fortune

Българо-английски речник (урок 1-30)

<p>щастлив [12] happy щат [1] state ; Щатите [1] the States ще [7] will (<i>future particle</i>) що [8] what щом [11] as soon as, since, as, if, once щом като [17] as soon as, since (<i>relative conjunction</i>) щъркел [13] stork</p>	<p>ярък [29] bright, vivid ято [26] flock</p>
---	--

ъглов [27] angular; corner (*adj.*)
 угъл (*plural угли*) [14] corner ; зад
 угъла [14] around the corner ;
 завивам зад угъла [26] turn the corner

юг [13] south
 южен [20] southern
 южнославянски [17] South Slavic
 юли [2] July
 юмрук [12] fist
 юнак [25] hero, brave fellow
 юни [9] June
 юношески [28] adolescent

я [5] her (*direct object pronoun*)
 я [6] (*imperative particle*) ; я направете
 място [6] come on, make space
 ябълка [6] apple
 явен [11] open, obvious
 явно [11] clearly
 явление [20] phenomenon ; дадено
 явление [20] the given phenomenon
 явявам се / явя се [24] appear, show up
 ягода [11] strawberry
 яд [12] anger ; яд ме е (на) [12] I'm
 angry (at)
 ядене [9] food, meal; dish
 язда [24] ride, straddle
 яйце (*plural яйца*) [11] egg
 яка [22] collar
 яке [13] jacket
 ям (ядеш) [9] eat
 яма [23] pit
 януари [8] January
 японец [23] Japanese (male)
 японка [23] Japanese (female)
 яростен [18] furious, fierce
 ясен [11] clear
 ясно [11] clearly, clear ; ясно ми е
 [11] I get it, it's clear
 ясла [27] manger; crib
 ястие [18] dish

INDEX

Note: alphabetic ordering in Cyrillic lists is as in Cyrillic.

Accent

- stress shifts
 - to theme vowel in certain L-participle forms: 6
 - in the past tense of *идьвам*: 15

Adjectives

- participles functioning as adjectives: 168
- present active participle used adjectivally: 169-170
- contrast with verbal adverb: 171-172

Admirative, *see also* Dubitative, Renarrated

- definition: 213, 218
- place in scale of distancing: 220-221

Adverbs

- verbal adverb
 - formation: 171
 - usage: 171-172
 - contrast with present participle: 171-172

Agreement

- in the past indefinite: 6-7
- in relative clauses: 30

Aktionsarten, *see also* Prefixation

- defined: 232
- degrees of predictability: 240
- general system: 236-237
- usefulness of: 238

Aorist tense

- indicative vs. renarrated: 293
- renarrated mood of: 196-197
 - contrast with past indefinite: 295-297, 299-300

Aspect

- general review: 55
- and the generalized past: 299-300
- and imperatives: 9-10
- and motion verbs: 14
- and the past anterior: 84-85
- and subordinate clauses: 34-37
- contrast with tense and mood: 270, 293
- derived imperfectives
 - formation: 57-59, 64-65
 - meaning: 59-60, 65-66
- derived perfectives: 64-65
 - with instantaneous meaning: 64-65
 - with attenuated meaning: 64-65
- imperfect tense and perfective aspect: 36-37
- pairs
 - basic vs. derived: 55-59
 - formal relationships: 56-59

perfectives with conditional or habitual meaning: 134
 prefixation: 57-59, 65
 and meaning shifts: 58, 60
 primacy of in conditional constructions: 175
 simplex imperfectives: 57, 300

Clitics, *see* Word order rules

past anterior auxiliary not a clitic: 85, 92

Complex sentences

and aspect differentiation: 34-37
 and passive participles: 93
 conditional constructions: 154, 173-174, 270-272
 relative constructions: 29-30
 technical terms defined: 173

Conditional, *see also* Mood

conditional constructions
 definition and general review: 154, 173-174, 270-272
 and aspect choice: 175
 concrete vs. theoretical: 276-277
 conditional mood in: 258-260
 hypothetical vs. factual: 273-275
 mood vs. tense: 258-259, 271-272, 278
 specific vs. broad: 277
 tense choice in: 154-155, 174-175, 271
 real and unreal conditions: 174-175, 271
 with *да*: 271-272, 279-280
 conditional mood
 general review: 253
 describing hypothetical states: 254-255
 expressing attenuated commands or statements: 255-256
 formation: 253
 in conditional constructions: 258-260, 271-278
 in impersonal and modal constructions: 256-257
 word order: 253-254
 conditional usage of *ли*: 134

Conjugation, *see also* Verbs; names of individual tenses
 of aspect pairs related by prefixation: 57

Conjunctions, *see also* Pronouns, relative

compound: 34
 relative: 29-33
без да: 279
да in place of *че* or *как*: 281
да не би да: 257, 279
дето: 41
докато: 35
защото: 33
как: 281
както: 33
какъвто, etc.: 32
като: 35-36, 41-42
като че ли: 42
когато: 33, 35
който, etc.: 29-31
колкото, etc.: 32-33, 279

където: 33
 макар (и) да: 34
 освен че: 34
 преди да: 35, 279
 само че: 34
 след като: 35
 това, което: 33
 тъй като: 34
 че: 281
 чийто, etc.: 31-32
 щом: 36
 щом като: 34

Idioms

as indirect commands: 10
 expressing degrees of hypotheticality: 279-281
 with който, etc.: 280-281
 with нека: 10
 with passive participles: 93

Grammar

definite article on nicknames: 71
 definite article with verbal nouns: 107
 indefinite relative pronouns ("whoever", etc.): 39-41

Derivation

and пъ / ъп alternation: 17
 multiple suffixes: 69
 of abstract nouns from adjectives: 43, 116
 of abstract nouns from nouns: 116
 of abstract nouns from verbs: 43
 of agentive nouns from nouns: 95, 116
 of agentive nouns from verbs: 94
 of animal-name adjectives from nouns: 138
 of borrowed agentive nouns: 95
 of causative verbs from adjectives: 136
 of diminutives: 69-71
 diminutives of personal names: 70-71
 of family-group possessives: 95
 of imperfective verbs by suffixation: 56, 58-59
 of imperfective verbs by consonant shift: 56, 58
 of imperfective verbs by root vowel shift: 57
 of imperfective verbs from nouns: 42
 of imperfective verbs from verbs: 42
 of nationality names: 179-180
 of nouns from nouns: 95, 116
 of perfective verbs by suffixation: 56
 of perfective verbs by prefixation: 56, 57-58, 65
 of stative verbs from adjectives: 136-137
 of substance adjectives from nouns: 137
 the "softening" suffix in adjectives: 138
 the suffixes -ава- or -ува- in verbs: 58
 the suffix -(а)ж- in nationality names: 179-180
 the suffix -ап in nouns: 94-95
 the suffix -ач in nouns: 94
 the suffix -а- in verbs: 42, 56, 58, 64-65
 the suffix -ен- in adjectives: 137
 the suffix -енце in diminutives: 70-71

- the suffix **-ение** in nouns: 43
- the suffix **-ец** in nationality names: 179
- the suffix **-ец** in nouns: 180
- the suffix **-ин-** in nationality names: 179-180
- the suffix **-ин-** in nouns: 180
- the suffix **-ин-** in possessives: 95
- the suffix **-ина** in nouns: 116
- the suffixes **-ич-** + **-к-** in diminutives: 69-70
- the suffix **-к-** in diminutives: 69-70
- the suffix **(-ка)** in agentive nouns: 94-95
- the suffix **-ка** in nationality names: 179
- the suffix **-кия** in nationality names: 179
- the suffix **-на-** in verbs: 56, 64-65
- the suffix **-ов-** in possessives: 95
- the suffix **-ост** in nouns: 43
- the suffix **-ство** in nouns: 116
- the suffix **-тел** in nouns: 94
- verbs and nouns related by non-productive suffixes: 117

Diacritics, see Spelling

Dictionaries

- defined: 312
- lexical dictionaries: 312
- pronouncing dictionaries: 312-313

Distancing, see also Mood; Renarrated, Point of View

- general review: 221-222
- degrees of
 - future anterior renarrated: 217
 - gradation of dubitativity: 218
 - full range from witnessed to strongest renarration: 220-221
- emotional aspects of: 213, 218-219
- expression of inference or assumption: 132
- in 1st and 2nd person renarrated: 213-214
- in the past indefinite: 129
- in the renarrated mood: 192, 197-201, 294
- "reality distancing": 253
- temporal distancing (tense) vs. "involvement distancing" (renarrated mood): 222, 293
- vs. vividness of direct verification: 129, 133

Dubitative, see also Admirative, Distancing, Renarrated

- defined: 218
- degrees of emotional distancing: 218-219, 220-221
- forms of "stronger renarration": 219-220

English, contrast with

- borrowed agentive suffixes: 95
- conditional constructions: 173-174, 259-260
- future in the past: 150
- "-ing" forms: 170-171
- passive constructions: 88
- past tense (simple past vs. present perfect): 8
- past tense (simple past, present perfect, pluperfect): 83
- point of view: 131
- relative constructions: 29-31
- relative conjunctions: 30-33
- scope of present vs. past: 86-88

sequence of tenses: 133
 tense vs. aspect: 175
 untranslatability of renarrated: 201
 usage of diminutive constructions: 69
 usage of "it": 62
 usage of present active participle: 170
 usage of passive participles: 86
 usage of verbal nouns: 107

Fleeting vowels, see Spelling

Future tenses

future tense
 indicative vs. renarrated: 293
 renarrated mood of: 195
 future anterior
 indicative vs. renarrated: 293
 general: 149
 formation: 149
 meaning: 149-150
 modal usage: 278-279
 renarrated mood of: 215-217
 future anterior in the past
 indicative vs. renarrated: 293
 formation: 172
 meaning: 172
 use in conditional constructions: 172
 renarrated mood of: 215-217
 future in the past
 indicative vs. renarrated: 293
 general: 150
 conditional usage
 general: 154-155
 tense vs. mood: 258-259, 271-272, 278
 form: 150-151
 meaning: 150-154
 renarrated mood of: 195
 "future-related" tenses: 176-177

Gender

in kinship terminology: 157

Generalized past

defined: 300
 place in schema of degrees of distancing: 220
 usage: 300-301

Glossary lists

absence of diminutive formations in: 70

Imperative

aspect in: 9-10
 and negation: 9, 241
 additional forms: 10

Imperfect tense

and perfective aspect: 36-37, 134
 indicative vs. renarrated: 293

renarrated mood of: 194, 297-298

Impersonal (and related) constructions

“true” impersonals

general: 15

има: 15-16

може: 15-16

няма: 15-16

трябва: 15-16

impersonal verbs with without да: 15-16

impersonal constructions with се: 112-114

in conditional constructions: 256-257

“inclination” constructions (type *пие ми се*): 113-114

indirect experiencer constructions (type *случва ми се*): 114

past tense of impersonal verbs: 16

Indefinite article, *see* Definiteness

Indirect discourse, *see also* Reported speech

and usage of the past indefinite: 132-133

Infinitive

“truncated” infinitive: 14, 257

Kinship terms, *see also* Names

family-group possessive terms: 95, 103

overview and full list of kinship terms: 157

Mood, *see also* Renarrated

general review: 192

conditional mood

definition: 253

formation: 253

describing hypothetical states: 254-255, 259-260

use in attenuated commands and statements: 255-256

use in conditional constructions: 258-259

use in impersonal and modal constructions: 256-257

vs. tense: 270

word order: 253-254

indicative mood

definition: 192

summary: 176

vs. renarrated: 293

renarrated mood

definition: 192, 213

general principles of formation: 192-194

1st and 2nd persons: 213-214

review: 221-222

vs. indicative: 293

Names, *see also* Kinship terms

diminutives of personal names: 70-71

family-group possessive terms: 95, 103

in jokes: 229

nationality names: 179-180

patronymic: 229

place names: 209

to outwit Death: 210

surnames: 103, 229

Negation

and the form of the future in the past: 151
and relative constructions: 41
and the past indefinite: 8-9, 130
variation in word order of negative imperatives: 241

Nouns

archaic case forms: 260
plural
 of nationality names: 179-180
verbal nouns
 formation: 106
 usage: 106-107
 definiteness in: 107

Participles

general review: 170-171
passive participles
 attributive usage: 86, 168
 formation: 27-28
 predicative usage: 28, 86-90, 168
 in passive constructions: 88-90, 110-111, 168
past active (L-participle), aorist stem
 formation: 5-6, 193
 adjectival (attributive) use: 168
 predicative use: 168
 use as "form of stronger renarration": 219-220
 use with conditional mood: 253
 use within future anterior: 149, 169
 use within future anterior in the past: 169, 172
 use within past indefinite: 6-7, 169
 use within past anterior: 83, 169
 use within renarrated mood: 192-193, 294-296
 of *сѣм*: 6, 193
 of *иѣ*: 193
past active (L-participle), imperfect stem
 formation: 193
 use within renarrated mood: 194, 294, 297-298
present active participle
 formation: 169
 usage: 170

Past anterior tense

formation: 83
indicative vs. renarrated: 293
renarrated mood of: 214-215
usage: 83-85
word order: 85, 92-93

Past indefinite tense

general: 129
and negation: 9
expressing focus on present result: 129-130
expressing inference or assumption: 132
expressing point of view: 130-132
in indirect discourse: 132-133

Показалец / Index

indicative vs. renarrated: 293
renarrated mood of: 214-215
usage: 7-9
vs. aorist/imperfect: 7-8, 133

Passive

agentive passive constructions: 89, 93
comparison of three passive constructions: 111-112
passive constructions, general: 88-89, 111
passive constructions with passive participles: 88-90, 110-112
passive constructions with *ce*: 109-112
3rd plural passives: 90, 111-112

Past tense

contrast between past indefinite and aorist: 8
contrast between past indefinite and aorist or imperfect: 7-8, 129-132
doubly marked past tense (past anterior): 83-84
generalized past: 299-301
joking about: 145
of impersonal verbs: 16
scope of past time vs. present: 87-88
shifting meanings of *идвам* in different past tenses: 14-15

Point of view, *see also* Distancing

determining choice of past indefinite vs. aorist or imperfect: 130-132
determining tense of passive constructions: 87-88
focus on present result: 129-130
projection of a future thought into the past: 151-153

Possessives

derived possessive nouns denoting family groups: 95
possessive constructions with indirect object: 61, 67-68
чичото, etc.: 31-32, 39

Prefixes

and aspect: 56-59

В-

with spatial meaning ("into"): 232-234
in *Aktionsart* chart: 237

ДО-

expressing completion to an endpoint: 240-241
in *Aktionsart* chart: 237

ЗА-

expressing the beginning of an action: 65
in *Aktionsart* chart: 237

ИЗ-

forming causatives: 136
with spatial meaning ("out of"): 234-235
with aspectual meaning ("thorough completion"): 235, 240-241
in *Aktionsart* chart: 237

НА-

expressing general completion: 241
expressing satiation: 241
forming causatives: 136
in *Aktionsart* chart: 237

НАД-

expressing the idea "outdo": 240

- in *Aktionsart* chart: 237
- о-
 - in *Aktionsart* chart: 237
- от-
 - expressing separation: 238-239
 - expressing general boundedness: 239
 - in *Aktionsart* chart: 237
- по-
 - expressing limited duration: 65, 238
 - expressing simple completion: 238, 241
 - forming causatives: 136
 - in *Aktionsart* chart: 237
- пре-
 - in *Aktionsart* chart: 237
- при-
 - forming causatives: 136
 - in *Aktionsart* chart: 237
- про-
 - forming causatives: 136
 - in *Aktionsart* chart: 237
- раз-
 - expressing dispersal: 238-239
 - expressing general boundedness: 239
 - forming causatives: 136
 - in *Aktionsart* chart: 237
- с-
 - in *Aktionsart* chart: 237
- у-
 - forming causatives: 136
 - in *Aktionsart* chart: 237

Prepositions

- and prefixes: 232, 234, 236-237, 240
- на + verbal noun: 107

Verbs

- "historical present" and verbal nouns: 107
- indicative vs. renarrated: 293
- renarrated mood of: 194, 297-298

Pronouns, see also Adjectives, possessive pronominal; Conjunctions

personal

indirect object

- general review: 61
- and word order: 66-68
- idiomatic, "non-personal" use: 69
- of "affect": 61-62, 67-68
- to express possession: 61, 67-68
- to express states: 61-62

relative

- какъвто, etc.: 32
- когато: 33
- който, etc.: 29-31, 39-40
- колкото: 32-33
- където: 33
- на кого: 39
- чийто, etc.: 31-32, 39

and aspect differentiation: 35-37

with да: 280-281

with едн: 41

with и да: 40

with ли: 40

with ли не: 41

Proverbs

with който: 39-40

archaic case forms in: 260

Questions

attenuated form expressed with conditional: 255-256

interrogatives and relatives: 31-33, 39, 41

with да не би: 257

word order: 7, 92

"Reflexive"

general review: 108-109

impersonal meaning: 112-114

intransitive meaning: 108-109

passive meaning: 109-112

reciprocal meaning: 108

reflexive meaning: 108

verb-specific (idiomatic) meaning: 109

Relative constructions *see also* Pronouns, relative

general: 29-31

indefinite: 39-41

relationship to present participles: 170

Renarrated

formation

general principles: 192-194

aorist: 196

future: 195

future anterior: 215

future anterior in the past: 216

future in the past: 195

imperfect: 194

past anterior: 214

past indefinite: 214

present: 194

optional usage of: 197

overlap with indicative mood

aorist renarrated vs. past indefinite indicative: 196-197, 295-297, 299-300

and past tense narration: 294-295

"stronger" renarration: 219-220

usage

future anterior and future anterior in the past: 216-217

future and future in the past: 195

past indefinite and past anterior: 215

present and imperfect: 194

in neutral narration: 197-201

Reported speech, *see also* Renarrated

indirect discourse: 132-133

Russian, correspondences or contrast with
agents in instrumental case: 93
nouns in -ение: 43

См. see "Reflexive"

Spelling

я / е alternation
in the L-participle: 5-6
in the passive participle: 28
variation in: 313-314, 315-316
ръ / ър alternation: 16-17
additional vowels: 313
commas: 30
consonant shifts
from т, д to nothing in L-participle: 5-6
from д, т to жд, щ in aspect pairs: 56
from к to ч in diminutives: 70
from к, г to ч, ж before suffix -ина: 116
fleeting vowels
in the L-participle: 5-6
in nationality names: 179
NOT in the passive participle: 27-28
hard/soft consonants: 314
vowel alternations
in root vowels of aspect pairs: 57

Standard language

defined: 312
codification thereof: 313-315
variation within: 314-316

Subjectless sentences, *see also* Impersonal constructions

active sentences without "actor": 112-113
expressing inclination (type мне мя се): 113-114
third-person passives: 90, 111-112

Surprise, *see also* Admirative

future in the past as expression of surprise or disappointment: 153-154
1st and 2nd person renarrated: 214

"Third-person" verbs, *see* Impersonal verbs and related constructions

Usage of certain words, *see also* Conjunctions

агнешко: 138
би: 257
бил: 219-221
еди(-кой, etc.): 41
горкнят, etc.: 71
идвам: 14-15
има(ше): 15-16
краве: 138
може(ше): 15-16
може би: 257
му: 69
недей: 10, 14
нека: 10

нула: 51
 няма(ше): 15-16
 няма(ше) да: 16, 151
 овче: 138
 отишъл: 83
 пиленце: 70
 пиша and derivatives: 59
 се: 108-114
 стига: 10, 14
 телешко: 138
 трябва(ше): 15-16

Variation

copula omission in past indefinite: 295-297, 299, 315
 copula presence in present/imperfect renarrated: 297-298, 299, 315
 in city speech: 317-318
 in dialects: 316-317
 in 1st plural present verbs: 314
 in hard and soft consonants: 314
 in я / е alternation: 314-315
 omission of -т in masculine definite: 314-315
 word order in past anterior: 85, 92
 word order in fixed phrases: 241
 in past active participle, imperfect stem: 193

Verbs (*see also* names of individual tenses)

review of tense system: 176-177
 review of tense/mood system: 293-294
 compound vs. simple tenses: 83, 177
 future anterior: 149-150
 future anterior in the past: 172
 future in the past: 150-155
 future in the past vs. conditional mood: 258-259
 generalized past: 299-301
 of motion: 14-15
 past anterior tense: 83-85
 past indefinite tense: 5, 7-9, 129-133
 time axis
 relation of tenses: 83-85, 149, 150-152
 relation of verbal adverb and main verb: 171-172
 scope of past tense meaning: 7-9, 87-88
 съм
 L-participle: 6, 193
 conditional: 253
 truncated infinitive: 257

Word order

in the conditional mood: 253-254
 in да-phrases: 93
 in questions: 7, 92
 in the past indefinite: 7, 12-13
 in the past anterior: 85
 variations in word order: 85, 241

Word order rules

general review: 12
 definitions of notation
 general conventions: 12

COP (copula, съм): 12
DIR (direct object): 12
IND (indirect object): 12
INT (interrogative): 12
Neg. (negation): 12
part (the L-participle): 12
POS (possessive indirect object): 66
3rd COP (3sg.auxiliary): 12
conditional mood: 253-254
"experiencer" constructions: 66
indirect object of "affect": 67-68
indirect object of verb: 66
past anterior tense: 92-93
past indefinite tense: 12-13
possessive constructions: 67-68
relational possessive constructions: 67

Sveta Nedelya Church and Square (formerly Lenin Square), Sofia